SUDARĖ: **INESA ŠEŠKAUSKIENĖ IR JONĖ GRIGALIŪNIENĖ**

Anglų kalbos slėpinių pavilioti

Prisiminimų kaleidoskopas

VILNIAUS UNIVERSITETO LEIDYKLA

2019

Leidinio bibliografinė informacija pateikiama
Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos
Nacionalinės bibliografijos duomenų banke (NBDB)

ISBN 978-609-07-0289-5 (spausdinta knyga)
ISBN 978-609-07-0288-8 (skaitmeninis PDF)

TURINYS

PRATARMĖ

Sumanymas surinkti prisiminimus apie mūsų kartą ugdžiusius dėstytojus anglistus kilo maždaug prieš šešerius metus, apie 2013-uosius, matant vieną po kitos išleidžiamas lituanistų prisiminimų knygas. Kirbėjo mintis, kad sovietmečiu dirbusi ne tik lituanistų, bet ir anglistų dėstytojų karta turėjo turėti nepaprasto pasišventimo, užsispyrimo, netgi fantazijos, kad sumanytų studijuoti, o vėliau ir dėstyti anglų kalbą ir literatūrą. Ne vieną iš jų artimieji tada palydėdavo nustebusiu žvilgsniu, o kai kuriems ir tiesiai pasakydavo, kad nieko gero iš to nebus – kam studijuoti kalbą, kuria niekuomet natūralioje aplinkoje nekalbėsi. Tačiau pasaulis, kaip dabar matome, labai pasikeitė...

Į tai, kaip į tą pasikeitusį pasaulį ėjo anglistai, savo profesinį gyvenimą susieję su anglų kalba ir literatūra praeito šimtmečio antrojoje pusėje, verta pasižiūrėti atidžiau. Tam skirta ši knyga, į kurią sudėjome Vilniaus universitete dėsčiusių anglistų mintis. Joje daugiausia tekstų, kuriuose mūsų buvę dėstytojai kalba patys apie save – apie juos suformavusią aplinką, studijas, darbą Vilniaus universiteto Anglų filologijos ar kitose anglų kalbos katedrose. Vienintelis, pirmasis, knygos straipsnis yra parašytas ne pačių dėstytojų apie save ir savo patirtis Universitete (ar jų kolegų ir mokinių apie juos), o apie anglistikos studijų raidą Lietuvoje. Jame mano kolegė prof. dr. Jonė Grigaliūnienė, remdamasi autentiška archyvų medžiaga, žmonių pasakojimais, niekur neskelbtais užrašais, garso įrašais ir kitais šaltiniais, istoriškai apžvelgia anglistikos studijų ištakas ir tolesnę jų plėtrą. Panašias studijas yra parašę ne vienos šalies dėstytojai ir mokslininkai; tokio pobūdžio tyrimai Vakaruose turi savo

pavadinimą – *dalyko istorija*, angliškai ji vadinama *history of a discipline*[1].

Po apžvalginio straipsnio knygoje pateikiami įvairaus žanro ir ilgio tekstai – pačių dėstytojų papasakotos istorijos ar jų nuotrupos, kitų žmonių – kolegų, studentų – prisiminimai apie tuos, kurių jau nebėra, ištrauka iš laiško ir interviu. Kiekvienas rinkosi savo pasakojimo žanrą ir stilių, tekstai parašyti laisva forma, juose nemažai asmeninių pastebėjimų ir vertinimų, kartais gal ir gana subjektyvių, bet rašant prisiminimus tai natūralu ir kažin ar išvengiama.

Sudarant šią knygą, man ir kolegei Jonei Grigaliūnienei teko apsispręsti, kokį laiką ši knyga turėtų aprėpti: juk vieno žmogaus prisiminimai gali sutapti su visu jo gyvenimu, o kai kalbame apie žmonių grupę, tenka nusistatyti, kur sustoti. Apsisprendėme įtraukti žmones, kurie yra susiję su anglistikos studijų ištakomis ir kuriems teko jas puoselėti Vilniaus universitete – dirbant įvairiose anglų kalbos katedrose. Anglų filologijos katedrą, rengusią anglistikos specialistus, kai kuriems vyresniems kolegoms teko patiems ir sukurti. Mūsų aprašomas laikotarpis baigiasi 2000 metais, kai tvirtai galime teigti, kad vidurinioji ir jaunoji dabartinės Lietuvos karta laisvai kalba angliškai, o atsivėręs pasaulis keičia mūsų supratimą apie studijas, kalbos ir literatūros mokslą, jame tampame ne tik savo šalies, bet ir pasaulio piliečiais. Prie to nemažai prisidėjo ir vyresniosios kartos anglistai.

Prikalbinti kolegas rašyti sekėsi labai nelengvai. Vieni abejojo, ar gebės parašyti tekstą, kuris būtų įdomus kitiems, ypač

[1] Žr., pavyzdžiui, Balz Engler, Renate Hass (eds.) 2000. *European English Studies. Contributions towards the History of a Discipline*. Great Britain: The English Association for ESSE. 2000; Niall Gildea, Helena Goodwyn, Megan Kitching, Helen Tyson. *English Studies: The State of the Discipline, Past, Present, and Future*. Palgrave, Macmillan. 2015.

jaunesniems, kiti atsisakė, motyvuodami tuo, kad niekada savo gyvenimo įvykių nefiksavo, todėl nuosekliai apie juos papasakoti negali, treti lyg ir mėgino rašyti, tačiau ligų ir amžiaus išvarginti tekstų nebaigė. Kai kurie rašė stropiai ir atsakingai, kaip kadaise ir dėstė, tačiau teksto nebaigė ar jo tėra fragmentai. Suprantame, kad galbūt pavėlavome, tačiau nemažai laiko ir jėgų skyrėme norėdamos vyresniuosius kolegas, jų bendradarbius, mokinius, net šeimos narius prikalbinti rašyti, ieškodamos autoriams patogaus formato ir žanro. Visą šios knygos rengimo laiką mus palaikė įsitikinimas, kad vyresniųjų kolegų atmintyje išlikusius faktus ir jų papasakotas istorijas verta išsaugoti ateinančioms kartoms.

Rengiant knygą teko pasirausti po senąjį Anglų filologijos katedros metraštį, kurį daug metų labai stropiai pildė dėst. Lilija Talmantienė. Savo ir kolegės Jonės vardu esu jai labai dėkinga, nes kai kurie jos anuomet tiksliai užfiksuoti dalykai būtų negrįžtamai nugrimzdę užmarštin.

Visus tekstus, kaip jie atrodo dabar, „sušukavo“ vyresniąją anglistų kartą ir anuos laikus pažinojusi lituanistė doc. dr. Regina Venckutė. Ji ne tik suredagavo tekstus, bet ir patikslino kai kurias detales – įvykių datas, aplinkybes, tų įvykių dalyvių vardus ir pavardes. Nuoširdžiai dėkoju mielai Reginai už pagalbą.

Už tekstuose likusias klaidas ar netikslumus kartu su kolege Jone prisiimame atsakomybę ir už tai iš anksto skaitytojų atsiprašome.

Ši knyga – padėka mus išugdžiusiems Vilniaus universiteto Anglų filologijos katedros dėstytojams, visuomet tikėjusiems savo pašaukimu.

Inesa Šeškauskienė

Jonė Grigaliūnienė

ANGLISTIKOS STUDIJŲ RAIDA VILNIAUS UNIVERSITETE

Anglistikos studijų pradžia Europoje

Anglistikos studijas, pasak Balz Engler[2], labai sunku apibrėžti, nes jų turinys skirtingose šalyse suprantamas nevienodai. Kai kuriose, ypač angliškai kalbančiose, šalyse anglistika siejama su britų, amerikiečių, škotų, velsiečių, airių, australų, naujųjų zelandų ir pan. literatūros studijomis. Kitose šalyse literatūros ir kalbos studijos sudaro neatskiriamą visumą, dar kitur į jas įeina ir taikomieji aspektai bei anglų kalbos, kaip svetimosios, mokymas ir mokymasis. Kaip pažymi Renate Haas[3], buvusiame Rytų Europos bloke svetimųjų kalbų dėstymas ir jų lingvistiniai tyrimai turėjo daugiau galimybių plėtotis negu jomis kuriamos literatūros paradigma. Tai patvirtina ir anglistikos raida Lietuvoje.

Kita vertus, anglistika yra palyginti jauna disciplina, nes pirmosios anglistikos katedros Europos aukštosiose mokyklose

2 Balz Engler. Writing the European History of English Studies. In: Balz Engler and Renate Haas (eds). *European English Studies: Contributions towards the History of a Discipline*. Great Britain: the English Association for ESSE, 2000, 2.

3 Renate Haas. European Survey: Parameters and Patterns of Development. In: Balz Engler and Renate Haas (eds). *European English Studies: Contributions towards the History of a Discipline*. Great Britain: the English Association for ESSE, 2000, 361.

ėmė kurtis tik devynioliktojo amžiaus viduryje: 1855 m. tokia katedra įkurta Šveicarijos Politechnikos mokykloje Ciuriche (*Eidgenössische Polytechnische Schule Zürich*), 1872 m. – Strasbūre (Prancūzija), 1875 m. Vienoje (Austrija), 1895 m. Groningene (Olandija), 1893 m. Lilyje (Prancūzija) ir Kopenhagoje (Danija), 1914 m. Osle (Norvegija), 1919 m. Kluže (Rumunija), 1935 m. Sofijoje (Bulgarija), 1936 m. Bratislavoje (Slovakija) ir t. t.[4] Didžiojoje Britanijoje anglų literatūros studijos prasidėjo stebėtinai vėlai: pavyzdžiui, Oksforde 1893 m., o Kembridže – tik 1917 m. Abiejuose šiuose universitetuose anglų literatūros studijoms priešinosi klasikinės filologijos katedros, kurių profesūra baiminosi, kad „anglų literatūra bus per lengvas dalykas, kurio nebus įmanoma tinkamai išegzaminuoti, įvertinti“[5].

Dvidešimtojo amžiaus pradžioje pirmųjų anglistikos katedrų steigimas Europos universitetuose yra glaudžiai susijęs su politiniais įvykiais: Pirmuoju pasauliniu karu ir jo padariniais – naujų valstybių atsiradimu ir Jungtinių Amerikos Valstijų iškilimu. Lietuvoje anglistikos, kaip savarankiškos akademinės disciplinos, studijų pradžia siejama su Vytauto Didžiojo universitetu Kaune, kai 1923 m. Germanų kalbų ir literatūrų katedroje buvo nuspręsta įkurti anglų kalbos ir literatūros skyrių. Žinoma, tai nereiškia, kad tarp Lietuvos ir Didžiosios Britanijos iki tol nebuvo tiesioginių ar netiesioginių (akademinių ar kitokio pobūdžio) kontaktų.

4 Balz Engler, Renate Haas (eds). *European English Studies: Contributions towards the History of a Discipline*. Great Britain: the English Association for ESSE. 2000, 356.

5 Ten pat, 341.

Iš Lietuvos ir Didžiosios Britanijos sąsajų istorijos

Dar 1390 metais Henris Bolingbrukas (Henry Bolingbroke), kuris vėliau tapo Anglijos karaliumi Henriku IV, lydimas 300 anglų riterių būrio, atkeliavo į Lietuvą, kad padėtų kryžiuočių (teutonų) ordinui nugalėti paskutiniuosius Europos pagonis, nors Lietuva jau trejetą metų buvo krikščioniška. Įdomu tai, kad Vytautas Didysis, kuris tuo metu vis dar kovojo su savo pusbroliu Jogaila dėl sosto, žygiavo kartu su teutonų ordinu ir su anglų riteriais. Manoma, jog šis Bolingbruko žygis į Lietuvą minimas Džefrio Čoserio (Geoffrey Chaucer ~1343–1400) „Kenterberio pasakojimuose".

Britai taip pat buvo tarp pirmųjų profesorių jėzuitų, atvykusių į Vilnių ir įkūrusių čia kolegiją (1570), kuri 1579 m. išaugo į universitetą – *Academia et Universitas Vilnensis*. Vienas iš jų buvo Oksfordo universiteto auklėtinis anglas Adomas Brokas (Adam Brock), apie 20 metų Vilniuje dėstęs moralinę teologiją, o vėliau tapęs ir universiteto rektoriumi (1602–1605). Brokas buvo uolus lietuvių reikalų užtarėjas, rašęs į Romą, kad Lietuvai „reikėtų pasirūpinti paruošti kuo daugiau lietuvių ir vokiečių teologijos ir filosofijos specialistų, nes dabar jų esą per mažai, o lenkai turi jų pakankamai"[6]. Kitame laiške jis siūlė, kad „tarp provincijolo patarėjų ir taip pat rektoriaus patarėjų visuomet būtų ir lietuvis"[7], o dar kitame prašė „į popiežiaus seminariją (Romoje) priimti bent 6 lietuvius, gerai mokančius lietuviškai, nes labai trūkstą lietuvių kunigų"[8].

6 Paulius Rabikauskas. *Vilniaus akademija ir Lietuvos jėzuitai.* Vilnius: Aidai, 2002, 259.

7 Ten pat, 260.

8 Ten pat, 260.

Įdomi ir kito Vilniuje dirbusio anglo Džeimso Bosgreivo (James Bosgrave 1548–1623) istorija. Jis 1577 m. atvyko į Vilnių, prieš tai dėstęs Vokietijoje ir Lenkijoje. Vilniaus akademijoje dėstė trejus metus ir tapo jos pirmuoju matematikos profesoriumi. Pagal jo topografinius skaičiavimus buvo nubraižytas pirmasis Lietuvoje sudarytas Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės teritorijos žemėlapis[9]. 1580 metais Bosgreivas grįžo į Angliją, tačiau buvo areštuotas kaip katalikas. Lietuvos valdovas Steponas Batoras rašė laiškus karalienei Elžbietai I, prašydamas užtarimo ir reikšdamas nusistebėjimą, kad toks iškilus profesorius buvo įkalintas dėl tikėjimo, to niekada nebūtų atsitikę Lietuvoje, kur žmonės dėl to nebuvo persekiojami. Batoro tarpininkavimas padėjo, ir Bosgreivas buvo išlaisvintas[10].

Tarp iškiliausių britų mokslininkų, dirbusių Vilniaus universitete, minėtinas ir škotų filosofas Džonas Hėjus (John Hay, lotynizuota pavardės forma Haius SJ). Nuo 1572 m. Vilniaus kolegijoje jis dėstė filosofiją, buvo filosofijos katedros profesorius ir bibliotekos prefektas, sudaręs, kaip manoma, pirmąjį bibliotekos katalogą. Kadangi Hėjaus pažiūros ne visada sutapo su jėzuitų, 1575 m. iš Vilniaus jis buvo atšauktas[11].

Vilniaus universitete studijavo ir britų studentų: keturi škotų studentai sukūrė eiles šv. Kazimiero kanonizavimo proga (1602), o Vilniuje 1609 m. apsilankęs Lenkijos karalius ir Lietuvos didysis kunigaikštis Zigmantas Vaza britų studentų buvo

9 Šis žemėlapis – *Magni Ducatus Lituaniae caeterarumque Regionum illi Adiacentium exacta Descriptio* – Mikalojaus Kristupo Radvilos Našlaitėlio rūpesčiu buvo išspausdintas 1613 m. Amsterdame (žr. Alfredas Bumblauskas, *Senosios Lietuvos istorija 1009–1795*, Vilnius: R. Paknio leidykla, 2005, 370).

10 Alfredas Bumblauskas. British aristocracy in Lithuania, Lithuanian aristocracy in Britain or what connects two kings of England Richard II (1377–1399) and Henry IV (1399–1413) and the famous British actor John Gielgud? *BCC Paper*, 2006, 20–7.

11 *Vilniaus universiteto istorija 1579–1803*, Vilnius: Mokslas, 1976, 108.

pasveikintas angliškai[12]. Beje, pirmajame universiteto aplinkoje parengtame sveikinimų rinkinyje, išleistame 1589 m. Zigmanto Vazos atvykimo į Vilnių proga, tarp sveikinimo eilių italų, ispanų, prancūzų, vokiečių, lenkų, lietuvių kalbomis yra ir eiliuotas sveikinimas anglų kalba[13]. Tikėtina, kad šias eiles parašė Vilniaus universiteto profesoriai ar studentai, anuomet kalbėję tomis kalbomis[14].

XVI amžiuje, kai buvo įkurtas Vilniaus universitetas, visas kultūrinis gyvenimas Europoje vyko lotynų kalba. Lotynų ir kitos klasikinės kalbos vyravo iki pat Apšvietos amžiaus, kada atsirado poreikis kultūros, mokslo ir dėstymo reikalams vartoti gimtąją kalbą ir mokyti naujųjų (moderniųjų) svetimų kalbų.

Patikimų tikslių žinių, ar XVI ir vėlesniais XVII–XVIII amžiais Vilniaus universitete buvo dėstomos naujosios (moderniosios) Europos kalbos, nėra. Tiesa, teigiama, jog „J. Bielinskis[15] nurodo, kad bent vokiečių kalba turėjo būti dėstoma“[16].

Vilniaus universiteto tvarkaraščiuose moderniosios kalbos (vokiečių, prancūzų) pasirodė tik 1801/1802 m. m., anglų – 1810/1811 m.m. Anglų kalba buvo pradėta dėstyti dėl studentų susidomėjimo anglų literatūra. Kaip nurodo moderniųjų kalbų dėstymą senajame Vilniaus universitete tyrusi Eugenija Vengrienė, 1810 m. į Vilnių atvykęs anuomet žymus dailininkas – raižytojas J. Saundersas (Joseph Saunders) pradėjo skaityti ne

[12] Stephen C. Rowell. *Distant Friends Draw Nigh: The Realms of Britain and Lithuania*, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2006, 27.

[13] Sveikinimą originalo kalba ir vertimą į lietuvių kalbą žr. kn. *Kalbų varžybos. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų ir didikų sveikinimai*, parengė Eugenija Ulčinaitė, Vilnius: Nacionalinis muziejus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmai, 2010, 212–213.

[14] Ten pat, 207.

[15] Turimas galvoje šis šaltinis: Józef Bieliński, *Uniwersytet Wileński (1579–1831)*, t. 1–3, Kraków, 1899–1900.

[16] Eugenija Vengrienė. Apie kalbų dėstymą senajame Vilniaus universitete (1579–1831), *Kalbotyra*, 1964, 10, 237.

tik meno teorijos kursą, bet ir anglų literatūros istoriją. Matyt, tada atsirado norinčių studijuoti ir anglų kalbą, todėl rektoratas jos dėstymą patikėjo vokiečių kalbos ir literatūros dėstytojui Benjaminui Haušteinui (Benjamin Haustein)[17]. Naujųjų kalbų dėstytojai nėra palikę žymesnių darbų, bet Haušteinas parašė knygelę „Sposób łatwy uczenia się czytać po angielsku podług reguł Sheridana I Walkera z niektórymi kawałkami prozą I wierszem" [Lengvas būdas mokytis skaityti angliškai pagal Sheridano ir Walkerio taisykles su kai kuriais kūriniais proza ir eilėmis]. Šis trumpas (106 puslapių) vadovėlis, pasak Vengrienės, skirtas mokytis anglų kalbos garsų tarimo, buvo gana primityvus ir sausas[18].

Anglistikos studijų pradžia Lietuvoje

Anglistika, kaip akademinė disciplina, pirmuosius žingsnius Lietuvoje žengė Vytauto Didžiojo universitete Kaune (nuo 1922 iki 1930 metų jis buvo vadinamas Lietuvos universitetu): 1923 m. buvo nuspręsta Germanų kalbų ir literatūrų katedroje įkurti anglų kalbos ir literatūros skyrių. Germanų kalbų ir literatūrų katedrai 1924 m. vadovavo doc. Pranas Augustaitis[19],

17 Eugenija Vengrienė, min. str., 238.

18 Eugenija Vengrienė, min. str., 239.

19 Pranas Augustaitis (1883–1941) 1905–1906 m. studijavo Petrapilio dvasinėje akademijoje, tačiau jos nebaigė, išvyko studijuoti į Šveicariją, Fribūro universitetą (*Université de Fribourg*), kuriame 1911 m. už disertaciją *Die litauischen Elementen in der polnishen Frühromantik* [Lietuvybės elementai ankstyvajame lenkų romantizme] įgijo filosofijos daktaro laipsnį. 1913–1920 m. gyveno JAV, tačiau 1920 m. grįžo į Lietuvą, mokytojavo Vilniuje, mergaičių gimnazijoje, dirbo Laikinajame Lietuvių Komitete, 1922 m. kartu su kitais 33 lietuvių ir gudų veikėjais buvo ištremtas į Kauną. 1922 m. studijavo Berlyne filosofijos fakul-

kuris skaitė anglų literatūros istoriją, anglų kalbos istoriją, specialiuosius kursus, skirtus anglų dramai, Šekspyro ir Bairono kūrybai, vedė anglų literatūros seminarą[20]. Šios katedros studijose daugiausia dėmesio buvo skiriama literatūrai, o kalbos dalykai apsiribojo lektūra svetimąja kalba (praktiniu jos mokymusi), tos kalbos istorija, istorine gramatika, svetimosios kalbos dėstymo metodika (žr. skyrelį *Anglistikos studijos*). Anglų kalbos lektoriais dirbo daug iškilių asmenybių: 1923–1927 m. ją dėstė Dorotėja Regelytė, studijavusi Oksfordo ir Londono universitetuose Anglijoje, 1927–1933 m. – Fribūro ir Grenoblio universitetuose studijavusi Ona Pakštienė. 1934 m. buvo paskelbtas konkursas anglų kalbos lektoriaus vietai užimti. 1934 m. sausio 19 d. doc. Augustaitis pranešė, kad į ją pretenduoja 13 kandidatų, tarp jų ir vienas iš Anglijos. Tas kandidatas buvo Adrianas Patersonas (Adrian Paterson), baigęs Oksfordo universiteto anglų filologijos skyrių, metus dėstęs Austrijoje ir turintis gerų rekomendacijų. Nors Patersonas dirbo Kaune tik vienerius metus, tačiau spėjo daug nuveikti. Jis į anglų kalbą išvertė lietuvių liaudies dainų rinkinį[21], kuriam įvadą parašė Martinas Lingsas (Martin Lings), kitas VDU anglų kalbos lektorius, taip pat Oksfordo universiteto auklėtinis. 1935 m. jis pakeitė Patersoną ir dirbo VDU iki 1939 m. (dėstė anglų kalbos istorinę gramatiką, senąją anglų kalbą ir praktinį dabar-

tete, nuo 1923 m. – Lietuvos (vėliau – Vytauto Didžiojo) universiteto anglų kalbos ir literatūros docentas, vėliau profesorius. 1923–1939 m. Humanitarinių mokslų fakulteto sekretorius. 1940 m. Humanitarinių mokslų fakultetą iškėlus į Vilnių, buvo jo dekanu iki mirties 1941 m. (žr. *Lietuvių enciklopedija. Lithuanian Encyclopedia.* Boston, Mass., 1953, 407).

20 Žr. Lietuvos Universitetas. 1922.II.16–1927.II.16. Pirmųjų penkerių veikimo metų apyskaita.

21 *Old Lithuanian Songs*. Translated by Adrian Paterson. Introduction by Martin Lings. Kaunas: Pribačis, 1939.

tinės kalbos kursą). Lingsas yra išleidęs dviejų dalių vadovėlį *The Lithuanian's Book of English*. Po Antrojo pasaulinio karo jis tapo žymiu islamo tyrinėtoju[22].

Anglistika Vilniaus universitete okupacijų metais

1939 m. spalio 10 d. Sovietų Sąjunga Vilnių ir Vilniaus kraštą grąžino Lietuvai. 1939 m. gruodžio 13 d. Lietuvos Seimas priėmė įstatymą, kuriuo paskelbta, jog Lietuvos valstybėje veikia du – Vilniaus ir Kauno – universitetai.

Oficiali Lietuvos Vilniaus valstybinio universiteto veiklos pradžia – 1939 m. gruodžio 15 d.[23] Į Vilniaus universitetą iš Kauno su profesūra ir studentais buvo perkelti Teisių ir Humanitarinių mokslų fakultetai.

Humanitarinių mokslų fakultetas turėjo tris skyrius – filologijos, istorijos ir filosofijos. Filologijos skyriuje veikė šios katedros:

22 1939 m. Lingsas nuvyko į Egiptą aplankyti savo draugo Patersono, tada jau dirbusio Kairo universitete. Jis planavo grįžti į Kauną, tačiau 1939 m. rudenį prasidėjus karui buvo priverstas pasilikti Egipte. Po metų, jodinėdamas arkliu, užsimušė jo draugas Patersonas. Lingsui buvo pasiūlyta užimti jo vietą Kairo universitete. Lingsas perėjo į islamą, o vėliau tapo vienu iš žymiausių sufizmo tyrėjų pasaulyje. [Martin Lings: Life and Work. Accessed 4 January 2019, Available from: http://worldwisdom.com]

23 Lenkijos okupuotame Vilniuje universitetas, pavadintas Stepono Batoro vardu, veikė 1919–1939 m. Jame 1919 m. įsteigta Germanų filologijos katedra veikė iki 1923 m., kai ministerija ją uždarė, motyvuodama, kad katedra neturi profesoriaus. 1937 m. pakvietus Henriką Andersą dirbti profesoriaus pavaduotoju, ji buvo atkurta, tačiau anglistikos studijų ir tada nebuvo: Andersas tyrinėjo viduramžių Lenkijos vokiečių kalbą, o kai kurių germanistikos dalykų (gotų kalbos pagrindų, vokiečių kalbos žodžių darybos) kursus yra skaitęs indoeuropeistas Janas Otrembskis (Jan Otrębski 1891–1971), žr. *A Short History of Vilnius University*, Vilnius: Mokslas, 1979, 133.

lyginamojo kalbų mokslo (doc. Antanas Salys), lietuvių kalbos ir literatūros (profesoriai Mykolas Biržiška, Vincas Mykolaitis-Putinas, Pranas Skardžius), klasikinės filologijos (prof. Vladimiras Šilkarskis), slavų kalbų ir literatūrų (profesoriai Vincas Krėvė-Mickevičius ir Balys Sruoga), germanų kalbų ir literatūrų (prof. Horstas Engertas, doc. Pranas Augustaitis), romanų kalbų ir literatūrų (prof. Albertas Priju). Fakulteto dekanu tuomet buvo Vincas Mykolaitis-Putinas, sekretoriumi – Pranas Augustaitis.

1940 m. birželio 15 d. Raudonoji armija okupavo Lietuvą. 1940 m. liepos 21 d. įvedama sovietų valdžia, ir jau 1940 m. liepos 29 d. Švietimo ministerijos vadovybė su Vilniaus ir Kauno universitetų rektoriais aptarė tolesnę jų veiklos kryptį. Prasidėjo universitetų sovietizacija. Švietimo liaudies komisariatas ėmė keisti kadrus: atleido Humanitarinių mokslų fakulteto dekaną prof. Mykolaitį-Putiną, vietoj jo paskyrė doc. Augustaitį. 1940/1941 m. m. Vilniaus universitete veikė keturi fakultetai, vienas iš jų buvo Humanitarinių mokslų fakultetas su istorijos, filologijos ir filosofijos skyriais.

1940 metais į Humanitarinių mokslų fakulteto filologijos skyriaus pirmąjį ir aukštesnius kursus priimta 290 studentų, o rudens semestro pabaigoje filologiją studijavo jau 498 studentai. Filologinių katedrų buvo dešimt. Germanų kalbų ir literatūrų katedrai vadovavo Horstas Engertas, anglų kalbą dėstė Magdalena Avietėnaitė, išskirtinė asmenybė, labai išsilavinusi, aukšto rango diplomatė, viena iš įtakingiausių prieškario Lietuvos moterų[24]. Įdomu, kad iš Kauno į Vilnių perkelti

[24] Magdalena Avietėnaitė (1892–1984) gimė Lietuvoje, Marijampolės apskrityje, Kalvarijos valsčiuje, Brazavo kaime. Būdama šešerių kartu su tėvais atsidūrė JAV, Masačiusetso valstijoje, Vusterio mieste. Buvo labai gabi, todėl tėvai užstatė nekilnojamąjį turtą ir leido dukrą studijuoti į Ženevos universitetą Šveicarijoje, vieną iš prestižiškiausių mokslo įstaigų pasaulyje. Jame Avietėnaitė studijavo literatūrą ir filosofiją, universitetą baigė 1914 m. ir grįžo į JAV. 1918 m. vasario 16 d. atkūrus Lietuvos valstybingumą, Lietuvos politikai kreipėsi į JAV lietuvius, prašydami remti

anglistiką studijavę studentai universiteto baigimo diplomus gavo 1941 m., o 1942/1943 m. m. atskiros akademinės anglistų grupės jau nebėra nei Reguliamine, nei Vilniaus universiteto 1942/1943 m. m. tvarkaraščiuose.

1941 m. mokymo procesas buvo pertvarkomas pagal sovietinių aukštųjų mokyklų sistemą. Sausio pabaigoje ir vasario pradžioje Maskvos aukštosiose mokyklose ir mokslo įstaigose lankėsi didelė Vilniaus ir Kauno universitetų delegacija, kuriai vadovavo Švietimo liaudies komisaro pavaduotojas Juozas Žiugžda ir VU Humanitarinių mokslų fakulteto dekanas Pranas Augustaitis.

Universitetų sovietizaciją sustabdė 1941 m. birželio 22 d. prasidėjęs Antrasis pasaulinis karas. Birželio 24 d. į Vilnių įžengė vokiečių kariuomenė, prasidėjo nauja okupacija, per kurią buvo iš esmės pakeista visa universiteto vadovybė ir suformuo-

valstybę. 1920 m. Avietėnaitė atvyko į Lietuvą dirbti Lietuvos informacinėje ir diplomatinėje tarnyboje: dirbo URM vertėja, šifruotoja ir slaptojo archyvo tvarkytoja, URM konfidencialiąja sekretore, Lietuvos telegramų agentūros (ELTA) vedėja, Spaudos biuro viršininke, Spaudos departamento direktore. Už nuopelnus Lietuvai ne kartą buvo pagerbta Lietuvos bei užsienio valstybių apdovanojimais, tarp jų – Didžiojo Lietuvos Kunigaikščio Gedimino III laipsnio, Prancūzijos garbės legiono IV laipsnio ordinais, jai suteiktas Niujorko miesto garbės pilietės vardas. 1940 m. birželio 17 d. pradėjus dirbti sovietinei Justo Paleckio vyriausybei, Avietėnaitė kartu su kolege išnešė iš URM slaptas bylas ir perdavė Lietuvos valstybės archyvo vedėjui kun. J. Stakauskui. Ne mažesnę drąsą ji parodė gelbėdama Lietuvos aukso atsargas užsienyje. 1944 m. vasarą Avietėnaitė pasitraukė iš Lietuvos, iš pradžių glaudėsi Vokietijoje, vėliau Prancūzijoje, o 1949 m. išvyko į JAV. Ten 1949–1952 m. dirbo Detroito universiteto bibliotekoje, vienerius metus dėstė Anhursto kolegijoje. Paskutinė jos darbo vieta – Šv. Širdies (Sacred Heart) kolegija Manhetonvilyje, kur dirbo bibliotekininke-konsultante. Išėjusi į pensiją, Avietėnaitė apsigyveno seselių kazimieriečių globojamuose senelių namuose Putname. (informacija paimta iš: *Encyclopedia Lituanica.* Lithuanian Encyclopedia Press. Boston, Massachusetts, 1970; *Visuotinė lietuvių enciklopedija.* II. Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas. Vilnius 2002. A. Buškevičienė. Lietuvių tautinės savimonės žadintojų gretose. *XXI amžius.* 2003, Nr. 12 (1116).

tas naujas senatas[25]. Kadangi fakultetų dekanai buvo paskirti prasidėjus Lietuvos sovietizavimui, 1941 m. jie visi buvo iš pareigų atleisti nepaisant to, kad dauguma sovietizaciją boikotavo. Tarp atleistųjų buvo ir Humanitarinių mokslų fakulteto dekanas prof. Pranas Augustaitis. Beje, praėjus vos trims savaitėms po atleidimo jis mirė[26].

Svarbiausiuoju Vilniaus universiteto desovietizavimo aktu tapo 1941 m. liepos 26 d. Vilniaus miesto ir srities piliečių komiteto švietimo valdytojo įsakymas, kuriuo atkurta iki 1940 m. birželio 15 d. galiojusi universiteto teisinė padėtis. Vilniaus universitetas vėl pradėjo gyventi pagal Vytauto Didžiojo universiteto statutą[27]. Vokiečių reikalavimu iš universiteto buvo pašalinti visi žydai, beveik visi rusai ir lenkai, panaikintas privalomas rusų kalbos, bet įvestas privalomas vokiečių kalbos mokymas[28]. Humanitarinių mokslų fakulteto dekanu paskiriamas archeologas doc. Jonas Puzinas. Deja, okupacinė vokiečių valdžia gana greit (1943 m. kovo 17 d.) Vilniaus universitetą uždarė.

Anglistika Vilniaus universitete dviem pirmaisiais pokario dešimtmečiais

1944 m. atsikuriantis Vilniaus universitetas turėjo tapti standartine sovietine aukštąja mokykla, veikiančia pagal griežtą iš viršaus nustatytą tvarką: „sąjunginis aukštųjų mokyklų komitetas (nuo 1946 m. – SSSR aukštojo mokslo ministerija), neatsižvelgdamas į vietos sąlygas, smulkmeniškai reglamentavo

[25] *Vilniaus universiteto istorija 1579–1994*, Vilnius: Valstybinis leidybos centras, 1994, 258.

[26] *Vilniaus universiteto istorija 1579–1994*, 258.

[27] *Vilniaus universiteto istorija 1579–1994*, 258.

[28] *Alma Mater Vilnensis. Vilniaus universiteto istorijos bruožai*, Vilnius: VU leidykla, 2009, 787.

universiteto veiklą – siuntinėjo standartinius mokymo planus, kursų sąrašus, programas, kurių keisti neturėjo teisės nei rektoratas, nei tarybos“[29]. Istorijos ir filologijos fakultetui vadovauti buvo paskirtas prof. Jonas Vabalas-Gudaitis.

1944 m. rugsėjo mėnesį įkurtõs Anglų kalbos ir literatūros katedros globėju išrinktas prof. Vosylius Sezemanas, katedros vedėju tapo Pranas Zdankus. Kiti šios katedros dėstytojai buvo vėliau žinomu leksikografu tapęs Vaclovas Baravykas ir Irina Karsavina, baigusi Sorbonos universitetą Paryžiuje. Tačiau, kaip rašoma VU istorijoje, „studijos, mokslinis darbas, gyvenimas užsienyje, net užsienio kalbų mokėjimas tapo pretekstu susidoroti su daugeliu puikių specialistų. 1945 m. rudenį buvo suimtas Anglų kalbos ir literatūros katedros vedėjas Pranas Zdankus, Amerikoje baigęs du universitetus. Nepavykus sufabrikuoti jam rimtesnės bylos, 1946 m. paleistas iš Archangelsko srities lagerių, dėl saugumo persekiojimų iki pat gyvenimo pabaigos negalėjo dirbti pagal specialybę“[30]. Iriną Karsaviną ištiko panašus likimas – ji buvo ištremta 1948 metais.

Penktojo dešimtmečio pabaigoje ir šeštojo pradžioje Vilniaus universitete vyko sudėtingas katedrų kūrimosi, skaidymosi ir jungimosi procesas, kurio esmė – geriau prisitaikyti prie sovietinio aukštojo mokslo sistemos[31]. Nuo 1944 m. veikusios trys – anglų, vokiečių, prancūzų kalbos ir literatūros – katedros 1945/1946 m. m. buvo pertvarkytos į Svetimų kalbų ir Visuotinės literatūros katedras. Svetimų kalbų katedros vedėju tapo Vaclovas Baravykas, kuris vėliau dėl ideologinių motyvų iš universiteto buvo atleistas, Visuotinės literatūros katedros vedėju – prof. Vincas Mykolaitis-Putinas. Svetimų kalbų katedrai buvo iškilęs uždarymo pavojus, tačiau „Universiteto vadovy-

29 *Alma Mater Vilnensis...*, 808.

30 *Vilniaus universiteto istorija 1579–1994*, 273.

31 *Vilniaus universiteto istorija 1579–1994*, 268.

bės, Vaclovo Baravyko, Marcelino Ročkos, Leono Valkūno ir kt. pastangomis 1946 m. pavyko apsiginti nuo SSSR aukštojo mokslo ministerijos užmačių panaikinti klasikinės filologijos ir užsienio kalbų katedras“[32].

1946 m. Svetimų kalbų katedroje dėstyti pradėjo Rachilė Aprijaskytė-Valdšteinienė. 1945/1946 m. m. pabaigoje fakultetą baigė trys filologai: lituanistas Kostas Doveika, rusistas Kochas ir anglistė Neda Kameneckaitė, kuri buvo pakviesta dėstyti Svetimų kalbų katedroje. Tų pačių metų rudenį fakultetą baigimo diplomus gavo dar keturios anglistės: Marija Bagdonaitė, Ksavera Dočkutė, Elena Kuosaitė ir Elena Narvydaitė. Kuosaitė buvo palikta dirbti universitete (dėstė anglų lietratūrą). 1948 m. fakultetą baigė ir Svetimų kalbų katedros dėstytoja tapo Elė Pareigytė, po penkerių metų trumpai buvusi jos vedėja (1953–1955).

Šeštuoju dešimtmečiu ir vėliau plečiant anglų kalbos dėstytojų kontingentą ypatingas, ano meto aplinkybių nulemtas vaidmuo buvo tekęs Alfonsui Laučkai[33]. 1950-aisiais, paskutiniaisiais savo studijų Vilniaus universitete metais, jis pradėjo dirbti Svetimų kalbų katedros laborantu, baigęs universitetą 1951 m., tapo Maskvos Moriso Torezo užsienio kalbų instituto aspirantu (taip tuomet buvo vadinama doktorantūra), 1954 m. apgynė filologijos mokslų kandidato (dabar atitinka daktaro) disertaciją ir grįžęs į savo *Alma Mater* nuo 1955-ųjų ėmė vadovauti jį išugdžiusiai katedrai[34]. Vedėjo pareigas jis ėjo iš viso šešiolika metų – iki 1971-ųjų, kai tapo Filologijos fakulteto prodekanu.

Šeštajame dešimtmetyje Svetimų kalbų katedros anglistų gretas beveik kasmet papildydavo vienas ar du naujai priimti dėstytojai, daugiausia mūsų universiteto absolventai. 1956-aisiais

32 *Vilniaus universiteto istorija 1579–1994*, 1994, 268.

33 Doc. dr. Alfonsas Laučka (1927–2015) VU dėstė nuo 1954 m. iki išėjimo į pensiją.

34 Katedros, kurioms vadovavo A. Laučka, turėjo įvairius pavadinimus (žr. 1 priedą).

į katedrą buvo priimta 1951 m. VU baigusi Aleksandra Dantaitė, 1957-aisiais – Adelė Gruodytė-Vilčinskienė (baigė VU 1954 m.), 1958-aisiais – Uršulė Panavaitė-Žemaitienė ir Genovaitė Adukevičiūtė-Špokevičienė[35], baigusi VU 1956 m.; taip pat 1958-aisiais anglų kalbą pradėjo dėstyti Margaret Eri (Airey) (dirbo iki 1973 m., žr. 3 priedą).

Svetimųjų kalbų katedros reorganizacija. Anglų filologijos katedra

1958 m. Svetimų kalbų katedra reorganizuota į dvi – Užsienio kalbų[36] (vedėjas doc. Ričardas Mironas) bei Romanų ir germanų filologijos katedrą (vedėjas fil. m. kand. Alfonsas Laučka). Po kelerių metų, 1962-aisiais, abi katedros buvo išskirstytos į tris: anglų kalbos (vedėjas fil. m. k. Laučka) ir vokiečių kalbos bei prancūzų kalbos katedras.

Romanų ir germanų filologijos katedroje 1958-aisiais pradėjo dirbti anglistai Laima Pelakauskaitė-Zabulienė ir Albertas Steponavičius, 1959 m. – Dalija Širvinskaitė-Tekorienė, 1960 m. – Lilija Dvarionaitė-Talmantienė ir Birutė Kiškytė, 1961 m. – Gražina Valiušaitytė -Karpuvienė, o 1962-aisiais į pagaliau atskira tapusią Anglų kalbos katedrą įsiliejo visas būrys tais metais anglų kalbos ir literatūros specialybę baigusių gabių absolventų: Olimpija Armalytė, Tomas Babičius, Algis Dičpetris, Zinaida Lipnevičiūtė-Pavilionienė, Lionginas Pažūsis, Stefanija Gražina Talutytė-Rosinienė, Marija Jonė Žukaitė-Strimaitienė. Po metų, 1963-iaisiais, į katedros kolektyvą įsijungė Ema Geniušienė-Hamitova (1960 m. baigusi Leningrado universitetą),

35 Genovaitė Špokevičienė (1926 –1982) dirbo iki pat tragiškos mirties.

36 Sovietmečiu svetimąsias kalbas imta vadinti iš rusų kalbos nusikopijuotu terminu *užsienio kalbos* (rus. *innostrannyje jazyki*), nes tada jis vartotas visoje Sovietų Sąjungoje.

Auksė Mardosaitė-Sutkuvienė (baigė VU 1958 m.), Angelė Šurnaitė (1951 m. VU absolventė) ir Elena Zagorskaitė (baigė VU 1953 m.). Nuo 1964-ųjų katedroje pradėjo dirbti tų pačių metų absolventė Laima Erika Starkauskaitė-Katkuvienė, taip pat Svetlana Nedeliajeva-Steponavičienė (1963 m. baigusi Maskvos universitetą) ir Irena Patkauskaitė-Krasauskienė (baigė VU 1963 m.), nuo 1966 m. – Dalia Judita Sadzevičiūtė-Vabalienė (baigė VU 1962 m.). Didelį katedros kolektyvo pagausėjimą nulėmė tai, kad į anglų kalbos ir literatūros specialybę pradėta priimti daugiau studentų, be to, reikėjo anglų kalbos dėstytojų visų kitų universiteto fakultetų studentams (jų studijų programose kelių semestrų svetimosios kalbos kursas buvo privalomas dalykas).

Gana didele tapusi Anglų kalbos katedra 1968 metais buvo perskelta į dvi: atskirą Anglų filologijos katedrą, kuri turėjo rengti anglų kalbos ir literatūros specialistus, ir Anglų kalbos katedrą, kurios uždavinys buvo dėstyti anglų kalbą kitų specialybių studentams. Anglų filologijos katedros pirmuoju vedėju tapo fil. m. kand. Albertas Steponavičius (1968–1971; vėlesni vedėjai nurodyti 1 priede), o Anglų kalbos katedrai iki 1971 m. vadovavo doc. Laučka (vėliau – doc. Adomas Drazdauskas).

1969 m. Anglų filologijos katedroje pradėjo dirbti Augustina Ozarskaja-Stungienė, 1971-aisiais – Marija Liudvika Rutkauskaitė-Drazdauskienė ir Petras Anusas. Ilgiau ar trumpiau katedroje dar yra dirbę Leonora Jarmalaitė-Zapereckienė, Dina Kolevzon, Zigmas Banelis, Algis Tomas Geniušas, Vladas Dobilas, Vytautas Petrukaitis, Rimantas Remeika. Beveik visi jie buvo VU auklėtiniai.

Nuo 1968 m. susikūrusi Anglų filologijos katedra iki pat 2017 m. žymesnių struktūrinių pertvarkų nebepatyrė.

Moksliniai tyrimai ir taikomieji darbai

Pirmuosius anglistikos darbus Lietuvoje lėmė du vienas su kitu susiję veiksniai: praktiniai kalbos dėstymo poreikiai ir siekis tobulinti savo, kaip dėstytojo, kvalifikaciją ir mokslinę kompetenciją. Kalbai dėstyti trūko anglų–lietuvių bei lietuvių–anglų kalbų žodynų ir originalių, lietuvių studentams pritaikytų mokymo priemonių.

Iš itin reikalingų leksikografinių darbų vienas pirmųjų 1953 m. dienos šviesą išvydo Vaclovo Baravyko sudarytas *Anglų–lietuvių kalbų žodynas* (apie 30 000 žodžių), kurį išleido Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla[37] (pakartotiniai šio žodyno leidimai pasirodė 1958, 1961, 1967 metais). Vėliau, 1975 m., buvo išleistas jau autorių kolektyvo (Alfonsas Laučka, Bronius Piesarskas, Elena Stasiulevičiūtė) sudarytas didesnės apimties (apie 60 000 žodžių) *Anglų–lietuvių kalbų žodynas*,

[37] 1953 m. išėjęs Baravyko sudarytas *Anglų–lietuvių kalbų žodynas* nėra apskritai pirmasis šių dviejų kalbų žodynas: 1875 m. Mykolas Tvarauskas (JAV Shamokine) išspausdino pirmąjį anglų–lietuvių ir lietuvių–anglų kalbų žodyną *Tlumoczius arba Slownikas angielckai-lietuwyszkas ir lietuwyszkai–angielckas.* Deja, spaustuvės gaisras sunaikino beveik visą šio žodyno tiražą, tačiau vienas jo egzempliorius, atsiųstas giminėms į Lietuvą, 1930 m. buvo rastas ir dabar saugomas Vilniaus universiteto bibliotekoje. Tvarausko sudarytas žodynas yra pirmoji JAV išspausdinta lietuviška knyga. 1903 m. Čikagoje Antanas Lelys (Lalis) parengė *Lietuviškos ir angliškos kalbų žodyną*, o 1905 m.– *Angliškos ir lietuviškos kalbų žodyną*, kurie buvo papildyti ir perspausdinti 1907, 1910-11, 1915. Abu Lelio (Lalio) žodynai paplito ir Lietuvoje, jais naudojosi vertėjai, mokytojai ir pasitarnavo pavyzdžiu vėliau išleistiems žodynams. Praėjusio šimtmečio antrojoje pusėje išeivijoje buvo išleistos kelios Viliaus Pėteraičio (1914–2008) parengto *Lietuviškai angliško žodyno/Lithuanian-English Dictionary* laidos. (informacija paimta iš *Lietuvių Enciklopedijos. Lithuanian Encyclopedia.* Lietuvių enciklopedijos leidykla: Boston. Mass, 1953. Taip pat: *Visuotinės lietuvių enciklopedijos.* XI. Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas. Vilnius, 2007.]

o 1998-aisiais Piesarskas sudarė *Didįjį anglų–lietuvių kalbų žodyną* (100 000 žodžių). Ilgą laiką šie anglų–lietuvių ir lietuvių–anglų kalbų žodynai buvo pagrindiniai, kuriais naudojosi ne viena karta.

1994–1998 m. pasirodė VU anglistų sudaryti du specializuoti žodynai[38] , o anksčiau ir nemažai įvairių dėstymo reikalams skirtų taikomųjų darbų: anglų kalbos tarties ir leksikos mokymo priemonių[39], originali lietuviams skirta anglų kalbos gramatika[40] ir kt.

Į vertimo iš anglų į lietuvių ir iš lietuvių į anglų kalbą aspektus gilinosi, pirmąjį vertimo teorijos pagrindų vadovėlį parašė Olimpija Armalytė ir Lionginas Pažūsis[41]. Po nepriklausomybės atkūrimo vertimų ir vertėjų paklausa ypač išaugo[42], atsirado poreikis versti pačių įvairiausių žanrų tekstų. Tekorienė, Armalytė ir Pažūsis yra daug nuveikę vertimo teorijos, vertimo dėstymo

38 *Anglų kalbos mokomasis žodynas. Kennerman's English Dictionary for Speakers of English*, lietuviškąją dalį parengė O. Armalytė, L. Pažūsis, D. Tekorienė, Vilnius: Alma littera, 1994; *Anglų–lietuvių kalbų teisės žodynas*, sudarė O. Armalytė, L. Pažūsis, Vilnius: Alma littera, 1998.

39 Rachilė Aprijaskytė-Valdšteinienė. *Teaching Aid in Pronunciation*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1977, taip pat jos: *Introductory Remedial Phonetic Course*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1979; Rachilė Aprijaskytė, Lionginas Pažūsis. *Anglų kalbos tarties mokymo vadovas*, Kaunas: Šviesa, 1983, taip pat jų: *Anglų kalbos tarties pratybos*, Vilnius: Žodynas, 1994; Rachilė Aprijaskytė, Elė Pareigytė. *Some Lexical Difficulties for the Lithuanian Learner of English*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1982.

40 Lionginas Pažūsis, Gražina Rosinienė, Uršulė Žemaitienė. *Anglų kalbos gramatika. English Grammar*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993.

41 Olimpija Armalytė, Lionginas Pažūsis. *Vertimo teorijos pradmenys* (mokymo priemonė), Vilnius: Vilniaus universitetas, 1990.

42 1997 m. Vilniaus universitete buvo įkurta Vertimo studijų katedra, kurios tikslas – rengti profesionalius vertėjus magistrantūros ir podiplominių studijų programose. Nuo 2012/2013 m. m. Vertimo studijų katedra vykdo ir pirmosios pakopos (bakalauro) vertimo studijų programą.

metodikos, terminologijos srityse ir aktyviai reiškęsi kaip praktikuojantys vertėjai (žr. 7, 8 ir 9 priedus).

Pirmieji mokslo darbai iš anglistikos buvo anksčiau kandidatinėmis vadintos daktaro disertacijos. Kadangi Lietuvoje aukštos kvalifikacijos anglistų, galinčių vadovauti tokioms disertacijoms, labai trūko, daugelis šio tipo darbų buvo parengti ir apginti Rusijos, Ukrainos ar Baltarusijos universitetuose. Jie, beje, buvo rašomi rusų kalba, kaip ir visų kitų mokslo sričių disertacijos tuometinėje Sovietų Sąjungoje (žr. 2 priedą). Kandidatinę (daktaro) disertaciją *Bendraties sintagma šiuolaikinėje anglų kalboje* 1954 m. Maskvos M. Torezo užsienio kalbų institute parengė ir apgynė Alfonsas Laučka. Tai buvo pirmoji po Antrojo pasaulinio karo lietuvio parengta ir apginta anglistikos disertacija. Po kelerių metų buvo apgintos ir pirmosios literatūrologinės disertacijos: 1958 m. Galina Baužytė Maskvos universitete apgynė kandidato (daktaro) disertaciją apie airių rašytojo Thomo Moore'o kūrybą (vadovė prof. V. Ivašova), o 1959-aisiais Vilniaus universitete to paties laipsnio disertaciją *Užsienio literatūros kūrinių vertimai į lietuvių kalbą: 1880–1905* (vad. doc. Jurgis Lebedys) apgynė Užsienio literatūros katedros vedėja Elena Kuosaitė-Jašinskienė.

Septintojo dešimtmečio pradžioje, 1960 metais, Romanų-germanų katedros vyresnioji dėsytoja Neda Kameneckaitė Maskvos M. Torezo užsienio kalbų institute apgynė kandidatinę disertaciją *Dabartinės anglų kalbos frazeologinių junginių sinonimikos veiksmažodinis pobūdis* (vadovas prof. V. Kuninas). Palengva į mokslinį darbą įsitraukė vis daugiau Vilniaus universiteto anglistų, apginta nemažai dabar daktaro ir habilituoto daktaro disertacijas atitinkančių darbų. Juose nagrinėtos gana įvairios su anglų kalbos diachroniniais ir sinchroniniais tyrimais susijusios temos (žr. 2 priedą).

Pavyzdžiui, Albertas Steponavičius, Leningrade apgynęs kandidato disertaciją apie Kento dialekto balsių sistemą (vokalizmą) iki anglų literatūrinės kalbos susiformavimo, toliau

tyrė su diachronine fonologija susijusias senosios anglų kalbos vokalizmo problemas ir ta tema apgynė antrąją, tada vadintą daktarine, dabar – habilituoto daktaro disertaciją. Anglų kalbos istorijos problemoms skirta daugelis vėlesniais metais pasirodžiusių Steponavičiaus publikacijų[43], be to, anglų kalbos diachronijos problemomis jis sudomino Olimpiją Armalytę ir Laimą Zabulienę. Jo vadovaujamos abi parengė ir apgynė savo kandidatines (daktaro) disertacijas.

Vis dėlto didesnio mūsų universiteto anglistų dėmesio sulaukė įvairūs dabartinės anglų kalbos tyrimo aspektai. Dalija Tekorienė savo pirmosios (kandidato) disertacijos tema buvo pasirinkusi dabartinės anglų kalbos aplinkybinių ir atributinių žodžių junginių tyrimą, o vėliau moderniais metodais tyrė lietuvių kalbos bevardės giminės būdvardžius ir apgynė antrąją – habilituotos daktarės disertaciją[44]. Fatinės funkcijos raišką anglų kalboje nagrinėjo Liudvika Drazdauskienė, šia tema apgynusi kandidato disertaciją. Vėliau, tyrinėdama anglų kalbos funkcinius stilius, ji parengė ir apgynė antrąją – habilituotos daktarės disertaciją. Į anglų kalbos stilistines problemas gilinosi dvi disertacijas – daktaro ir habilituoto daktaro – Maskvos M. Lomonosovo universitete apgynęs Rolandas Idzelis. Augustina Stungienė savo kandidato (daktaro) disertacijoje tyrė įvadinio ir įterptinio elemento problemas šnekos sraute.

Pradėjus gilintis į anglų ir lietuvių kalbų gretinimą, nuo aštuntojo dešimtmečio pradžios ėmė daugėti anglistų disertaci-

43 Pvz.: Albertas Steponavičius. *Foundations of historical phonology. Outline of the history, and types of sound change*. Vol. 1, *Mechanism of sound change*, Vol.2, 1982; taip pat jo: *English Historical Phonology*, Moskva: Vysšaja škola, 1987, *Diachronic Linguistics and Etymology*, Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku. 2006; *General and English Linguistics*. Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu, 2012.

44 Dalija Tekorienė. 1990. *Bevardės giminės būdvardžiai*. Vilnius: Mokslas, 1990.

jų, parengtų ir ginamų Lietuvoje. Pirmąja gretinamųjų darbų kregžde, matyt, reikėtų laikyti Rachilės Aprijaskytės 1968 m. apgintą kandidato (daktaro) disertaciją. Vėliau gretinamųjų darbų, nagrinėjančių įvairius anglų ir lietuvių kalbų gramatikos reiškinius, parašyta ir apginta ne vienas (žr. 2 priedą). Jie yra reikšmingi lietuvių kalbotyrai plačiąja prasme, tačiau, be jų, anglistai yra parašę ir paskelbę lituanistikai itin vertingų darbų, tarp kurių išsiskiria tarptautinį pripažinimą pelnę, garsiose pasaulio leidyklose išspausdinti Emos Geniušienės darbai – apie lietuvių kalbos pasyvines konstrukcijas[45] ir tipologinio pobūdžio darbas apie baltų kalbų sangrąžinius veiksmažodžius[46]. Geniušienė ir Tekorienė yra svariai pridėjusios prie dabartinės lietuvių kalbos gramatikos anglų kalba leidimo[47]. Dabartinės lietuvių kalbos beasmenius sakinius kandidato (daktaro) disertacijoje nagrinėjo Laima E. Katkuvienė, vėliau bene pirmoji Lietuvoje parašiusi mokomąją knygą apie akademinį rašymą, suteikiančią šiai disciplinai tvirtą teorinį pamatą[48]. Beje, Katkuvienė vadovavo katedrai sudėtingu virsmų laikotarpiu (1995–2001).

Anglų filologijos katedra ar atskiri jos dėstytojai palaikė dalykinius ryšius tiek su kitų sovietinių respublikų, tiek su buvusio Rytų Europos bloko šalių – Greifsvaldo (VDR), Prahos (Čekoslovakija) ir kt. – universitetų kolegomis. Savo profesinę kvali-

45 *Passive Constuctions in Lithuanian. Selected works of Emma Geniušienė* (eds. A. Kibort, N. Maskaliūnienė), Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins, 2015.

46 Ema Geniusiene. *The Typology of Reflexives*, Berlin, New York, Amsterdam: Mouton de Gruyter, 1987.

47 Vytautas Ambrazas, Ema Geniušienė, Aleksas Girdenis, Nijolė Sližienė, Dalija Tekorienė, Adelė Valeckienė, Elena Valiulytė (eds). *Lithuanian Grammar. Lietuvių kalbos gramatika.* Vilnius: Baltos lankos, 1997.

48 Laima Erika Katkuvienė. *Writing Matters: a book for students and teachers in universities and schools.* Vilnius: Vilnius University Press, 2003.

fikaciją katedros dėstytojai tobulino grupiniuose anglų kalbos dėstytojų kursuose arba individualiose stažuotėse JAV, Jungtinės Karalystės ir kitų užsienio šalių universitetuose.

Anglistikos studijų programos raida

Prieškariu anglistikos studijos Vytauto Didžiojo universitete turėjo aiškią literatūros kryptį: studijų programoje dominavo literatūra. 1924 metų Humanitarinių mokslų fakulteto mokslo planuose numatyta tokia anglistikos studijų programa[49] (plg. 4 priedą):

Bendrieji dalykai:
1. Bendrasis lietuvių kalbos kursas (4 val.)
2. Lietuvių kalbos pratybos (2 val.)
3. Lietuvių tautos istorija
4. Logika
5. Filosofijos sistemų įvadas (4 val.)
6. Lotynų kalba ir autoriai
7. Viena Vakarų Europos naujoji ir viena slavų kalba

Anglų literatūra:
1. Bendrasis literatūros kursas (žr. aukščiau)
2. Anglų literatūros istorija (4 val.)
3. Anglų literatūros seminaras
4. Lietuvių literatūros istorija
5. Anglijos istorija
6. Anglų kalbos istorija (2 val.)

49 *Lietuvos universitetas*. 1922.II.16–1927.II.16. Pirmųjų penkerių veikimo metų apyskaita. Kaunas, 1927.

Epizodiniai kursai:

7. Byron (2 val.)
8. Shakespeare (2 val.)
9. Anglų drama (2 val.)
10. Anglų literatūrinės kritikos istorija (2 val.)
11. Anglų kalba

Vilniaus universiteto 1940/41 mokslo metų tvarkaraščiuose anglų kalbos ir literatūros akademinės grupės mokymo planuose taip pat dar vyrauja literatūros dalykai:

1. prof. Pr. Augustaitis:
   a) XIX a. anglų literatūra (4 val.)
   b) Anglų kalbos istorija (2 val.)
   c) Anglų literatūros seminaras (2 val.)
2. vyr. dėst. dr. K. Alminas:
   a) Anglų saksų kalba (1 val.)
3. dėst. M. Avietėnaitė:
   a) Specialus anglų klb. kursas (2 val.)
4. asist. K. Matusevičius:
   a) Fonetika (1 val.)
   b) Anglų literatūros proseminaras (2 val.)
5. Anglų ir prancūzų arba vokiečių kalbos

Bendrieji visiems fakulteto klausytojams privalomi dalykai:

1. vyr. dėst. P. Jonikas. Bendrinės lietuvių kalbos kursas (2 val.)
2. Karinis rengimas (2 val.)

Visiems filologijos skyriaus klausytojams privalomi dalykai:

1. prof. dr. Krėvė-Mickevičius: XIX a. literatūrinės srovės Europoje (2 val.)

2. prof. dr. V. Mykolaitis. Naujausioji lietuvių literatūros istorija (1 val.)[50]

1950–1990 metais tiek su anglų kalbos ir literatūros specialybės, tiek su kitų specialybių studentais dirbantys anglų kalbos dėstytojai neturėjo daug akademinės laisvės. Mokymo programos, o dažnai net ir vadovėliai buvo reglamentuojami iš Maskvos. Pokyčiai prasidėjo tik pačioje devintojo dešimtmečio pabaigoje. Nuo 1989 m. anglų kalbos ir literatūros specialybės studijų programa tapo daug mažiau ideologizuota: joje nebeliko tokių disciplinų, kaip TSKP istorija, politinė ekonomija, marksistinė lenininė filosofija, marksistinė lenininė etika ir estetika, mokslinis komunizmas, mokslinio ateizmo pagrindai, tarybinė teisė (žr. 5 priedą), taigi, galima konstatuoti, kad anglistikos ir kitos Filologijos fakulteto studijų programos gana ryškiai pakito dar prieš Lietuvai tampant nepriklausoma.

Anglų filologijos katedra, nepaisant visų sunkumų ir negandų, sugebėjo pasiekti gerų rezultatų: nuo 1944 iki 2000 metų parengta ir išleista daugiau kaip 1700 absolventų, kurie dažniausiai tapdavo vidurinių mokyklų anglų kalbos mokytojais. Sovietmečiu kurį laiką veikė ir vakarinis skyrius (vėliau perkeltas į Kauną), kuriame buvo galima studijuoti anglų kalbą ir literatūrą. Anglų filologijos specialybė visada buvo laikoma prestižine ir patrauklia, į ją buvo sunku įstoti (žr. 6 priedą).

Lietuvai tapus nepriklausoma, pokyčiai aukštojo mokslo sistemoje, taip pat ir anglistų rengimo programose, paspartėjo. Vilniaus universiteto filologai dar 1992 m. perėjo prie dviejų ciklų (bakalauro ir magistro) studijų ir kreditų sistemos. Anglų filologijos katedra dalyvavo tarptautiniuose (*Tempus Phare Mobility Joint European Project* 1992–1995), Britų Tarybos fi-

[50] Šaltinis: LTSR Vilniaus universiteto 1940/41 mokslo metų tvarkaraščiai. Vilnius, 1941.

nansuojamuose (*Teaching Written English, British Studies*) projektuose. Daug naujovių ir dinamikos įnešė į katedrą atėję užsieniečiai (ypač dideli Reginos Siniūtės-Ayre nuopelnai) bei užsimezgę kontaktai su užsienio universitetais ir ambasadomis. Ryškiausi pokyčiai anglų filologijos studijų programoje įvyko apie 1996 metus, kai pradėti dėstyti nauji kursai: akademinio rašymo, semantikos, tekstynų kalbotyros. Nuo 1995 m. buvo priimami studentai į vertimo podiplominių ir magistrantūros studijų programas (panaikintos 1997 m. įsteigus Vertimo studijų katedrą). XX ir XXI amžių sandūroje Anglų filologijos katedros dėstytojai turėjo daug akademinės laisvės ir galėjo gana lengvai koreguoti studijų programas. Tačiau tokia padėtis Lietuvos aukštajame moksle truko neilgai: reformos tempai atskirose Lietuvos aukštosiose mokyklose labai skyrėsi, trūko koordinavimo. Pradėta kalbėti apie būtinybę reglamentuoti studijų programas. Reikalavimas turėti tą patį pagrindinių studijuojamų dalykų sąrašą (angl. *core*) sąlygojo visų anglų filologijos studijų programų suvienodėjimą, dubliavimąsi, ir tarptautiniai ekspertai prakalbo apie būtinybę jas specializuoti. Šiandien tai vis dar labai aktualu: anglistikos studijos tebėra savo raidos kryžkelėje. Anglų kalbai įgijus *lingua franca* statusą, anglistikos studijoms iškyla grėsmė tapti kitų disciplinų tarnaite. Tebediskuojama dėl to, ar anglistika turėtų orientuotis į tradicinį šios studijų krypties supratimą, ar daugiau atsižvelgti į praktinius tikslus – rengti studentą darbo rinkai, kuri anglų filologijos absolventui yra labai plati ir sunkiai apibrėžiama. Universitetai neturėtų aklai paklusti darbo rinkos diktatui ir vadovautis vien pragmatiniais siekiais, jie turėtų būti ir išlikti mokslo centrai, kultūros ir tradicijų saugotojai ir puoselėtojai.

1 priedas. **Katedros vedėjai**

1944 – 1945	Anglų kalbos ir literatūros katedra	Pranas Zdankus
1945 – 1951	Svetimų kalbų katedra	Vaclovas Baravykas
1951 – 1953	Svetimų kalbų katedra	Ieva Mirskytė
1953 – 1955	Svetimų kalbų katedra	Elė Liudmila Pareigytė
1955 – 1958	Svetimų kalbų katedra	Alfonsas Laučka
1958 – 1962	Romanų ir germanų filologijos katedra	Alfonsas Laučka
1962 – 1968	Anglų kalbos katedra	Alfonsas Laučka[51]

51 1968 m. anglų kalbos katedra dalijama į anglų filologijos katedrą ir anglų kalbos katedrą, kurios darbuotojai dėstė kitų specialybių studentams (ved. iki 1971 m. doc. Alfonsas Laučka, nuo 1971 m. doc. Adomas Drazdauskas). 1976 m. anglų kalbos katedra vėl reorganizuojama į dvi katedras: humanitarinių mokslų fakultetų anglų kalbos katedrą (ved. doc. Adomas Drazdauskas) ir gamtos ir tiksliųjų mokslų fakultetų anglų kalbos katedrą (ved. doc. Laimutis Valeika), 1989 m. tos katedros vėl pertvarkomos: į ekonomikos ir teisės fakultetų anglų kalbos katedrą (ved. doc. Jonė Grigaliūnienė), gamtos ir tiksliųjų mokslų fakultetų anglų kalbos katedrą (ved. doc. Laimutis Valeika), humanitarinių fakultetų anglų kalbos katedrą (ved. doc. Olimpija Armalytė), 1999 m. nutariama visas šias katedras, taip pat ir analogiškas kitų kalbų, kurių darbuotojai dėsto užsienio kalbas kitų fakultetų studentams, atskirti nuo Filologijos fakulteto ir įkurti Užsienio kalbų institutą, kuriame buvo šios katedros: Fizinių ir biomedicinos mokslų anglų kalbos katedra (ved. doc. Zita Mažuolienė), Humanitarinių mokslų anglų kalbos katedra (ved. doc. Nijolė Bražėnienė), Socialinių mokslų anglų kalbos katedra (ved. doc. Jonė Grigaliūnienė). Užsienio kalbų institutas 2017m. vėl reorganizuotas ir prijungtas prie Filologijos fakulteto.

1968 – 1971	Anglų filologijos katedra	Albertas Steponavičius
1971 – 1977	Anglų filologijos katedra	Lionginas Pažūsis
1978 – 1980	Anglų filologijos katedra	Olimpija Armalytė
1980 – 1985	Anglų filologijos katedra	Lionginas Pažūsis
1985 – 1990	Anglų filologijos katedra	Albertas Steponavičius
1990 – 1994	Anglų filologijos katedra	Petras Anusas
1995 – 2001	Anglų filologijos katedra	Laima Erika Katkuvienė
2001 – 2008	Anglų filologijos katedra	Inesa Šeškauskienė
2008 – 2018	Anglų filologijos katedra	Aurelija Usonienė

2 priedas. **Anglistų parengtos ir apgintos filologijos mokslų kandidato (dabar – daktaro) ir daktaro (dabar – habilituoto daktaro) disertacijos**

1954 m. – Alfonsas Laučka *Bendraties sintagma šiuolaikinėje anglų kalboje* (vadovas V. Iljišas), Maskvos M. Torezo užsienio kalbų institutas.

1961 m. – Neda Kameneckaitė *Dabartinės anglų kalbos veiksmažodinis frazeologinių junginių sinonimikos veiksmažodinis pobūdis* (vadovas A. Kuninas), Maskvos M. Torezo užsienio kalbų institutas.

1965 m. – Alfonsas Steponavičius *Kento dialekto vokalizmas iki anglų literatūrinės kalbos susiformavimo* (vadovas M. Steblin-Kamenskis), Leningrado valstybinis universitetas; habil. dr. 1978 m. (žr. toliau).

1967 m. – Dalija Tekorienė *Dabartinės anglų kalbos adverbialiniai adjektyviniai žodžių junginiai* (vadovė Z. Trostianskaja), Vilniaus valstybinis universitetas; habil. dr. 1990 m. (žr. toliau)

1968 m. – Rachilė Aprijaskytė-Valdšteinienė *Anglų kalbos tarties mokymo pradinis etapas aukštosios mokyklos lietuvių auditorijoje* (vadovas V. Vasiljevas), Maskvos I-asis užsienio kalbų institutas.

1970 m. – Liudvika Drazdauskienė *Fatinė kalbos funkcija* (vadovė O. Achmanova), Maskvos M. Lomonosovo valstybinis universitetas; habil. dr. 1994 m. (žr. toliau).

1970 m. – Algis Drazdauskas *Dabartinės anglų kalbos neprocesinio kvalikatyvinio tarinio struktūra ir semantika* (vadovė O. Achmanova), Maskvos M. Lomonosovo valstybinis universitetas.

1971 m. – Lionginas Pažūsis *Fonetinė ir morfologinė angliškų skolinių integracija Šiaurės Amerikos lietuvių kalboje* (vadovas J. Kazlauskas), Vilniaus valstybinis universitetas.

1971 m. – Laimutis Valeika *Substantyviniai lietuvių kalbos žodžių junginiai (gretinant su substantyviniais anglų kalbos žodžių jun-*

giniais) (vadovas J. Kazlauskas), Vilniaus valstybinis universitetas; habil. dr. 1978 m. (žr. toliau).

1973 m. – Ema Geniušienė *Lietuvių kalbos pasyvinės konstrukcijos* (vadovas V. Chrakovskis), Vilniaus valstybinis universitetas; habil. dr. 1984 m. (žr. toliau).

1973 m. – Rolandas Vitalius Idzelis *„Užsieniečio" kalbos stiliaus problemos* (vadovė O. Achmanova), Maskvos M. Lomonosovo valstybinis universitetas; habil.dr. 1988 m. (žr. toliau).

1974 m. – Augustina Stungienė *Įterptinių elementų problema kalbos sraute* (vadovė O. Achmanova), Maskvos M. Lomonosovo valstybinis universitetas.

1976 m. – Dalia Vabalienė, *Eilėdara ir poetinis vertimas* (Šekspyro sonetai lietuvių kalba) (vadovas J. Girdzijauskas), Vilniaus valstybinis universitetas.

1976 m. – Marija J. Strimaitienė *Lietuvių kalbos priebalsių fonotaktika* (lyginant su anglų kalba) (vadovas A. Girdenis), Vilniaus valstybinis universitetas.

1977 – Ligija Kaminskienė *Teksto skaida į viršfrazinius vienetus žodinėje bei meninėje kūryboje* (vadovė O. Achmanova), Maskvos M. Lomonosovo universitetas.

1978 m. – Albertas Steponavičius habil. dr. disertacija *Diachroninė fonologija ir senosios anglų kalbos vokalizmo problemos*, Leningrado A. Ždanovo valstybinis universitetas.

1978 m. – Laimutis Valeika habil. dr. disertacija *Lietuvių kalbos daiktavardinių žodžių junginių daryba, struktūra ir semantika* (gretinant su anglų kalba), Vilniaus valstybinis universitetas.

1978 m. – Olimpija Armalytė *Senosios anglų kalbos Vakarų Mersijos dialektų balsių sistemos istorija* (vadovas A. Steponavičius), Leningrado A. Ždanovo valstybinis universitetas.

1978 – Gražina Rosinienė *Žmogaus apibūdinimas zoonimais lietuvių kalboje* (vadovas J. Pikčilingis), Vilniaus valstybinis universitetas.

1979 m. – Petras Anusas *Monologo ir polilogo fonetinės chrakteristikos* (vadovas S. Gaidučik), Minsko valstybinis pedagoginis užsienio kalbų institutas.

1979 – Laimutė Zabulienė *Senosios anglų kalbos diftongų raida* (vadovas A. Steponavičius), Minsko valstybinis pedagoginis užsienio kalbų institutas.

1981 m. – Laima Erika Katkuvienė *Beasmeniai veiksmažodiniai sakiniai dabartinėje lietuvių kalboje* (vadovas V. Ambrazas), Vilniaus valstybinis universitetas.

1983 m. – Aurelija Usonienė *LOOK ir SEE predikatų semantika* (vadovė O. Seliverstova), SSSR Mokslų akademijos kalbotyros institutas.

1984 m. – Ema Geniušienė habil. dr. disertacija *Baltų kalbų sangrąžiniai veiksmažodžiai bei sangrąžinių veiksmažodžių tipologija*, Vilniaus valstybinis universitetas.

1984 – Nijolė Bražėnienė *Daiktavardžio skaičiaus kategorijos stilistinė funkcija lietuvių kalboje* (lyginant su anglų kalba) (vadovas J. Pikčilingis), Vilniaus valstybinis universitetas.

1987 m. – Jonė Grigaliūnienė *Sintaksinis posesyvas ir su juo koreliuojantys modeliai šliuolaikinėje anglų kalboje* (vadovė O. Seliverstova), SSSR Mokslų akademijos kalbotyros institutas.

1988 m. – Rolandas Vitalius Idzelis, habil. dr. disertacija *Filologijos ir semiotikos vienovė anglų mokslinės kalbos mokyme*, Maskvos M. Lomonosovo valstybinis universitetas.

1989 m. – Nijolė Maskaliūnienė *Lietuvių kalbos leksiniai konversyvai* (vadovė E. Geniušienė), Vilniaus valstybinis universitetas.

1989 m. – Zita Mažuolienė *Mokslinės literatūros skaitymo kontrolė kaip priemonė mokymui intensyvinti* (vadovė E. V. Musnickaja), Maskvos M. Torezo pedagoginis institutas.

1990 m. – *Aldona Ramoškienė Teigiamos studento nuostatos formavimas savarankiškam darbui mokantis užsienio kalbų* (vadovas V. Šernas), Vilniaus valstybinis universitetas.

1990 m. – Dalija Tekorienė, habil. dr. disertacija *Bevardės giminės būdvardžiai. Sintaksė ir semantika*, Vilniaus universitetas.

1994 m. – Liudvika Drazdauskienė, habil. dr. disertacija *Kontakto raiškos funkcija anglų kalbos funkciniuose sakiniuose*, Vilniaus universitetas.

1995 m. – Inesa Šeškauskienė *Lyginamoji kai kurių erdvės prielinksnių analizė anglų ir lietuvių kalbose* (vadovė O. Seliverstova), Vilniaus universitetas.

2000 m. – Vitalija Špokienė *Lietuvių kalbos holistiniai veiksmažodžiai (gretinant su anglų kalba)* (vadovė D. Tekorienė), Vilniaus universitetas.

3 priedas. **VU dirbusių anglų kalbos lektorių užsieniečių sąrašas**

1958 – 1973	Margaret Airey
1977 – 1978	Ian Woodward
1978 – 1979	David Allot
1979 – 1982	Janet Robertson
1982 – 1983	David Gardener
1983 – 1984	Jerome Oetger
1985 – 1986	Sally Bird
1986 – 1988	Malcolm Griffiths
1994 – 1997	Ellen Swihart
1995 – 1996	Karin Aronsson
1995 – 1996	Laima Sruoginis
1995 – 1996	John Philips
1997	David Boe
1997	Barbara Hyde
1997 – 1998	Lisa Helling
1998 – 1999	Kerry Shawn Keyes

4 priedas. **Humanitarinių mokslų fakulteto mokslo planai (1922–1927)**

Bendrieji dalykai:

1. Bendrasis lietuvių kalbos kursas (4 val.)
2. Lietuvių kalbos pratybos (2 val.)
3. Lietuvių tautos istorija
4. Logika
5. Filosofijos sistemų įvadas (4 val.)
6. Lotynų kalba ir autoriai
7. Viena Vakarų Europos naujoji ir viena slavų kalba

Anglų literatūra:

1. Anglų literatūros istorija (4 val.)
2. Anglų literatūros seminaras
3. Lietuvių literatūros istorija
4. Anglijos istorija
5. Anglų kalbos istorija (2 val.)

Epizodiniai kursai:

6. Byron (2 val.)
7. Shakespeare (2 val.)
8. Anglų drama (2 val.)
9. Anglų literatūrinės kritikos istorija (2 val.)
10. Anglų kalba

5 priedas. **Skirtingų mokslo metų studijų programos**

1984

Romanų germanų kalbų ir literatūros studijų planas, patvirtintas 1984-10-23 TSRS Aukštojo ir specialiojo vidurinio mokslo ministerijos

EIL. NR.	DISCIPLINOS PAVADINIMAS	IŠ VISO AKADE- MINIŲ VALANDŲ	PASKAITŲ	PRATYBŲ
1.	TSKP istorija	170	84	86
2.	Marksistinė lenininė filosofija	140	80	60
3.	Politinė ekonomija	140	70	70
4.	Mokslinis komunizmas	80	40	40
5.	Mokslinio ateizmo pagrindai	24	18	6
6.	Filosofijos istorija	40	40	
7.	Logika	40	30	10
8.	Tarybinė teisė	40	40	
9.	Psichologija	60	40	20
10.	Pedagogika	80	60	20
11.	Užsienio kalbos ir literatūros dėstymo metodika	70	30	40
12.	Įvadas į specialybę	36	36	
13.	Romanų (germanų) filologijos įvadas	70	36	34
14.	Kalbotyros įvadas	70	40	30
15.	Literatūros mokslo įvadas	50	30	20
16.	Rusų ir tarybinės literatūros istorija	140	100	40

EIL. NR.	DISCIPLINOS PAVADINIMAS	IŠ VISO AKADEMINIŲ VALANDŲ	PASKAITŲ	PRATYBŲ
17.	Lotynų kalba	120		120
18.	Bendroji kalbotyra	50	40	10
19.	Užsienio literatūros istorija	330	280	50
20.	Studijuojamos kalbos šalies geografija, istorija, kultūra, ekonomika	80	80	
21.	Literatūros teorija	20	20	
22.	Pagrindinė užsienio kalba (praktinis kursas)			
	Teorinė gramatika	70	50	20
	Leksikologija	70	50	20
	Stilistika	34	18	16
	Fonetika	34	24	10
23.	Užsienio kalbos istorija	106	66	40
24.	Techninės mokymo priemonės	36	16	20
25.	2-ji užsienio kalba	280		280
26.	Vertimo teorija ir praktika	70	40	30
27.	Rusų kalba	140		140
28.	Speckursai ir specseminarai	200	100	100
29.	Lietuvių kalbos kultūra	36	36	
30.	Fizinis lavinimas	140		140
31.	Marksistinė lenininė etika	17	17	
32.	Marksistinė lenininė estetika	20	20	
33.	Mokyklinė higiena	18	18	

Kursiniai darbai – 3
Egzaminai – 39
Įskaitos – 46

PRAKTIKOS

PRAKTIKOS PAVADINIMAS	SEMESTRAS	SAVAIČIŲ SKAIČIUS
Vertimo mokomoji praktika	6	4
Praktika pionierių stovykloje	6	4
Pedagoginė praktika	9	8
Priešdiplominė praktika	10	4

Diplominis darbas ginamas VEK
Valstybinis egzaminas – mokslinis komunizmas

1994 m.
Studijų kryptis ANGLŲ FILOLOGIJA
I (bakalauro) pakopa

EIL. NR.	DALYKAS	KREDITŲ SKAIČIUS	PASKAITOS	SEMINARAI/ PRATYBOS
	I kursas			
	1 semestras			
1.	Anglų kalba	10		160
2.	Anglų kalbos gramatika	2		64
3.	Anglų kalbos fonetika	3		96
4.	Kalbotyros įvadas	3	48	
5.	Lotynų kalba	1		32
6.	Kursinis darbas	1		

EIL. NR.	DALYKAS	KREDITŲ SKAIČIUS	PASKAITOS	SEMINARAI/ PRATYBOS
	2 semestras			
1.	Anglų kalba	8		128
2.	Anglų kalbos gramatika	2		64
3.	Anglų kalbos fonetika	2		64
4.	Literatūros mokslo įvadas	2	32	
5.	Anglijos istorija	1	16	
6.	Lotynų kalba	2		32
7.	Kursinis darbas	1		
8.	Alternatyviai pasirenkami dalykai	2		
	II kursas			
	3 semestras			
1.	Anglų kalba	8		128
2.	Anglų kalbos gramatika	2		32
3.	Anglų kalbos fonetika	1		32
4.	Germanų kalbotyra	2	32	
5.	Didžiosios Britanijos civilizacija	2	32	
6.	Kursinis darbas	1		
7.	Antroji užsienio kalba	2		64
8.	Alternatyviai pasirenkami dalykai	2		
	4 semestras			
1.	Anglų kalba	8		128
2.	Anglų kalbos gramatika	2		32
3.	Anglų kalbos istorija	2	32	

EIL. NR.	DALYKAS	KREDITŲ SKAIČIUS	PASKAITOS	SEMINARAI/ PRATYBOS
4.	JAV civilizacija	2	32	
5.	Kursinis darbas	1		
6.	Antroji užsienio kalba	2		64
7.	Alternatyviai pasirenkami dalykai	3		
		III kursas		
		5 semestras		
1.	Anglų kalba	8		128
2.	Anglų literatūra	2	32	
3.	Kursinis darbas	1		
4.	Antroji užsienio kalba	3		96
5.	Alternatyviai pasirenkami dalykai	6		
		6 semestras		
1.	Anglų kalba	8		128
2.	Anglų literatūra	2	32	
3.	Kursinis darbas	1		
4.	Antroji užsienio kalba	3		32
5.	Alternatyviai pasirenkami dalykai	6		
		IV kursas		
		7 semestras		
1.	Anglų kalba	6		96
2.	Anglų literatūra	2	32	
3.	Amerikiečių literatūra	2	32	
4.	Antroji užsienio kalba	3		96

EIL. NR.	DALYKAS	KREDITŲ SKAIČIUS	PASKAITOS	SEMINARAI/ PRATYBOS
5.	Alternatyviai pasirenkami dalykai	6		
6.	Baigiamasis darbas	3		
	8 semestras			
1.	Anglų kalba	6		96
2.	Anglų literatūra	2	32	
3.	Pedagoginė/filologinė praktika	2		
4.	Alternatyviai pasirenkami dalykai	4		
5.	Baigiamasis darbas	6		

1998 m.

Studijų programa

ANGLŲ FILOLOGIJA

I kursas

EIL. NR.	DALYKO PAVADINIMAS	KR	P	K	S	PR	L	PRK
	1 semestras							
1.	Filosofijos įvadas	2	32					
2.	Kalbotyros įvadas	3	32		16			
3.	Antikinė literatūra	3	32					
4.	Kalbinės veiklos įgūdžių ugdymas	4	16		16	64	32	
5.	Anglų kalbos morfologija	2	16			16		
6.	Anglų kalbos fonetika ir fonologijos pagrindai	2	16			32	16	

EIL. NR.	DALYKO PAVADINIMAS	KR	P	K	S	PR	L	PRK
7.	Lotynų kalba	2				32		
8.	Pasirenkamasis dalykas	2						
	2 semestras							
1.	Literatūros teorijos įvadas	2	16		16			
2.	Visuotinės literatūros įvadas (viduramžiai –XVIII a.)	2	32					
3.	Kalbinės veiklos įgūdžių ugdymas	4			32	64	32	
4.	Anglų kalbos morfologija	2	16			16		
5.	Anglų kalbos fonetika ir fonologijos pagrindai	2	16			32	16	
6.	Leksikografija	2	8			24		
7.	Kursinis darbas-seminaras	2		4	16			
8.	Lotynų kalba	2				32		
9.	Pasirenkamasis dalykas	2						
	3 semestras							
1.	Germanų filologijos įvadas	2	16		32			
2.	Visuotinės literatūros įvadas (XIXa.)	2	32					
3.	Kalbinės veiklos įgūdžių ugdymas	4			16	80	32	
4.	Anglų kalbos sintaksė	2	8		8	16		
5.	Anglų kalbos leksikologija	2	16		16			
6.	Pasirenkamasis dalykas A	2						
7.	Pasirenkamasis dalykas B	2						

EIL. NR.	DALYKO PAVADINIMAS	KR	P	K	S	PR	L	PRK
8.	Pasirenkamasis dalykas C	2						
9.	Pasirenkamasis dalykas D	2						
	4 semestras							
1.	Logika	2	32					
2.	Visuotinės literatūros įvadas (XX a.)	2	32					
3.	Anglų kalbos istorija	2	16		32			
4.	Kalbinės veiklos įgūdžių ugdymas	4			16	80	32	
5.	Anglų kalbos sintaksė	1	16			16		
6.	Kursinis darbas-seminaras	2		4	16			
7.	Antroji užsienio kalba	2				48	16	
8.	Pasirenkamasis dalykas	2						
9.	Laisvasis dalykas	2						
	5 semestras							
1.	Filosofijos istorija	2	32		32			
2.	Anglų literatūros istorija	2	32					
3.	Anglų kalbos stilistika	2	16		16			
4.	Dalykinė anglų kalba (ekonominė, politinė, filosofinė)	3	16		16	64		
5.	JAV civilizacijos bruožai	2	16		16			
6.	Antroji užsienio kalba	2				48	16	
7.	Pasirenkamasis dalykas A	2						

EIL. NR.	DALYKO PAVADINIMAS	KR	P	K	S	PR	L	PRK
8.	Pasirenkamasis dalykas B	2						
9.	Laisvasis dalykas	2						
	6 semestras							
1.	Pedagogikos įvadas	2	32					
2.	Anglų literatūra (XIX a. I. p.)	3	32					
3.	Dalykinė anglų kalba (ekonominė, politinė, filosofinė)	3	16		16	64		
4.	Kursinis darbas-seminaras	2		4	16			
5.	Antroji užsienio kalba	2				48	16	
6.	Pasirenkamasis dalykas A	2						
7.	Pasirenkamasis dalykas B	2						
8.	Laisvieji dalykai	4						
	7 semestras							
1.	Anglų literatūra (XIX a.pab. – XX a.)	3	32					
2.	Amerikiečių literatūra (XVII– XIX a.)	2	32					
3.	Dalykinė anglų kalba (ekonominė, politinė, filosofinė)	3			32	48	16	
4.	Vertimo pagrindai	2	8			24		
5.	Pasirenkamasis dalykas A	2						
6.	Pasirenkamasis dalykas B	2						
7.	Pasirenkamasis dalykas C	2						
8.	Laisvasis dalykas	2						

EIL. NR.	DALYKO PAVADINIMAS	KR	P	K	S	PR	L	PRK
				8 semestras				
1.	Amerikiečių literatūra (XX a.)	3	20					
2.	Dalykinė anglų kalba (ekonominė, politinė, filosofinė)	3			12	48		
3.	Pedagoginė/filologinė praktika	3						120
4.	Bakalauro darbas	5		10				
5.	Pasirenkamasis dalykas	2						
6.	Laisvieji dalykai	4						

6 priedas. **Anglų kalbos ir literatūros specialybės absolventų dinamika 1940–2000 m.**

1940–1953

1940–1943	1945	1946	1947	1948	1949	1950	1951	1952	1953
6	0	1	0	4	4	24	14	13	7

1954–1961

	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961
Dieninis	13	0	0	0	8	13	12	10

1962–1967

	1962	1963	1964	1965	1966	1967
Dieninis	24	8	17	20	17	47
Neakivaizdinis	2	5	2	3	4	3

1968–1978

	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978
Dieninis	46	50	36	37	42	45	50	45	49	46	42
Vakarinis	13	7	15	20	9	18	18	20	16	2	3

1979–2000

	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
Dieninis	54	47	62	41	49	51	37	33	25	39	24

1990–2000

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Dieninis BA	33	29	19	45	49	22	20	16	16	20	50
Dieninis MA										6	5

7 priedas. **Dalijos Tekorienės vertimai (į anglų kalbą)**

1983	Romualdas Kaminskas *Historic Monuments Today*. Vilnius: Mintis. 44 pp.
1983	Vilius Baltrėnas *In the Eyes of Foreign Guests*. Vilnius: Mintis. 125 pp.
1983	Genrikas Zimanas *Illusions and Reality*. Vilnius: Mintis. 181 pp.
1987	Norbertas Vėlius *Ancient Baltic World Outlook*. Vilnius: Mintis. 325 pp.
1988	Laimonas Tapinas *Lithuanian Film Makers*. Vilnius: Mintis. 144 pp.
1989	Vytautas Narvilas *Distant Yet Very Close*. Vilnius: Mintis. 203 pp.
1991	Juozas Kudirka *The Lithuanians: an Ethnic Portrait*. Lithuanian Folk Culture Centre Publication. 87 pp.
1995	Saulius Žukas. *The First Lithuanian Book and Its Cultural Context*. Vilnius: Baltos lankos. 27 pp.
1997	*Lithuanian Grammar*, edited by Vytautas Ambrazas. Vilnius: Baltos lankos, (išversta dalis „Morfologija", 85–448 p.)
2004	*Europos žodynas (Eurovoc)* (viena iš 6 vertėjų).

8 priedas. **Olimpijos Armalytės vertimai (į anglų kalbą ir iš anglų kalbos)**

1974	Jonas Bogdanskis *The Lithuanian Musical Scene*. Vilnius: Mintis. 119 pp.
1974	Jonas Samaitis *Lithuanian Science: Past and Present*. Vilnius: Gintaras. 106 pp.
1977	Romualdas Petraitis *Soviet Lithuania*. Vilnius: Mintis. 47 pp.
1978	*How the Cock Wrecked the Manor*: A Lithuanian Folk Tale. Vilnius: Vaga, 22pp.
1979	Petras Vėlyvis, Regina Jakučiūnaitė, Nijolė Pliūraitė. *Country Life Museum of the Lithuanian SSR*. Vilnius: Mintis, 36 pp.
1982	Petras Griškevičius. *In the Union of Soviet Nations*. Vilnius: Mintis, 1982, 208 pp.
1986	*Lithuania: an Encyclopedic Survey*. Vilnius: Encyclopaedic Publishers, 431 pp.
1986	Kazys Saja. *A Tale about Two Kings*. Vilnius: Vaga, 1986.
1987	Hermanas Melvilis. *Enkantados. Kelionė po Europą ir Levantą*. Vilnius: Mintis. 136 pp.
1991	*Selected Anthology of Institutional, Economic and Financial Legislation. Supreme Council of the Republic of Lithuania*. Vilnius: State Publishing Centre, 223 pp.
1992	Vytautas Landsbergis. *M.K. Čurlionis. Time and Content*. Vilnius: Lituanus. 187 pp.
2005	Laima Laučkaitė. *Seventeen Rendezvous in Vilnius*. Vilnius: Alma Littera. 53 pp.

9 priedas. **Liongino Pažūsio vertimai**

	Į anglų kalbą
1.	*The Sky is Falling*. Lietuvių liaudies pasakų rinkinys „Dangus griūva". Vilnius: Vaga. 1978, 1995.
2.	Bronius Akstinas. *Glimpses of Lithuania* (translated by Birutė Kiškytė and Lionginas Pažūsis). Vilnius: Mintis Publisher., 1978.
3.	*Beads of Amber* (Gintaro vėrinys). Lithuanian Poetry. Selected and translated by Lionginas Pažūsis. Vilnius: Vaga. 1979.
4.	Justinas Marcinkevičius. *Love is like this* (Tokia yra meilė). Vilnius: Vaga. 1983.
5.	*Lietuvių tarybinė poezija: pažodiniai vertimai. Soviet Lithuanian Poetry. In verbatim translation*. Vilnius: LTSR rašytojų sąjunga. 1988.
6.	*Songs of Life and Love* (Gyvenimo ir meilės dainos). Five Lithuanian poets. Selected poems. Vilnius: Vaga. 1989.
7.	*Lithuanian Grammar* (fonologijos ir morfonologijos skyrių vertimas). Vilnius: Baltos lankos. 1997, 2006.
8.	*Lietuvių poezijos balsai / Voices of Lithuanian Poetry*. Lietuvių poetų rinktiniai eilėraščiai lietuvių ir anglų kalbomis. Sudarė ir išvertė Lionginas Pažūsis. Vilnius: Tyto alba. 2001.
9.	Maironis. *Jūratė and Kastytis / Jūratė ir Kastytis*. Vilnius: Alka. 2001.
10.	Justinas Marcinkevičius. *Poems*. Translated by Lionginas Pažūsis. Klaipėda: Klaipėda House of Artists. 2002. 16 p.
11.	*Lietuvių poezijos pynė / A Garland of Lithuanian Poetry*. Translated by Lionginas Pažūsis. Vilnius: Alma littera. 2015.

Periodiniuose leidiniuose

12. Justinas Marcinkevičius. 15 eilėraščių vertimai. *Magazine of the Lithuanian Writers' Union*. 1994, Nr. 1, p. 171–184.
13. Janina Degutytė. 10 eilėraščių vertimai. *Magazine of the Lithuanian Writers' Union*, 1995 (Spring), p. 46–54.
14. Albinas Žukauskas. 4 eilėraščių vertimai. *Magazine of the Lithuanian Writers' Union*, 2000 (Summer), p. 113–118.
15. Justinas Marcinkevičius. Septynių eilėraščių vertimai. *Lithuania in the World*, 2000, Nr. 3, p. 26–27.

Į lietuvių kalbą

1. Džeraldas Gordonas. *Tebūnie prakeikta diena* (versta kartu su O. Armalyte ir J. Lapienyte). Vilnius: Vaga, 1964.
2. Džonas Golsvortis. *Obels žiedai*. Vilnius: Vaga, 1967.
3. Andrius Oleka-Žilinskas. *Vaidybos džiaugsmas*. Vilnius: Teatras, 1995.
4. *Iš klasikinės anglų poezijos*. Vilnius: Baltos lankos, 1996.
5. *Europa nuo A iki Z* (kartu su kitais vertėjais). Vilnius: Eugrimas, 1999.
6. *Gems of Classic English Poetry. Longing for Paradise Lost / Klasikinės anglakalbės poezijos perlai. Prarastojo rojaus ilgesys*. Vilnius: Alumnus, 2017.

Periodiniuose ir kituose leidiniuose

7. Džordžo Gordono Bairono Stanzos Augustai, Bernso *Mergaitė, klojusi man lovą* ir *Pirmasis atsisveikinimo bučinys* – Kn. Ji spindi žavesiu slaptu... Visų laikų visų tautų meilės lyrika. Sudarytojas Julius Jasaitis. Marijampolė: Ramona, 2000.
8. Džordžas Gordonas Baironas. Tamsa / Don Žuanas (pirmoji giesmė, ištrauka) / Stanzos Augustai. *Literatūra ir menas*, 1988 m. Nr. 4.

9.	Thomas Gray (1716–1771). *Elegija, parašyta kaimo kapinėse. Literatūra ir menas,* 1993 m. spalio 30 d.
10.	Robertas Luisas Stivensonas. *Viržių midus* (baladė). *Hieronymus* (Lietuvos literatūros vertėjų sąjungos žurnalas), Nr. 1, 2016, 99–103.
	Vertimai internete (anglų ir lietuvių kalbomis)
1.	Lithuanian Poetry (a large collection of Lithuanian poetry translated into English, maintained by Valdas Anelauskas): http://www.efn.org/~valdas/poezija.html
2.	Poems by Albinas Žukauskas (*The White Pianos, Advantages of Age, Sweet Apples, Heavy Joy*): http://www.culture.lt/vilnius/vilnius2000/113psl.htm; taip pat žr. http://archive.is/5q5uu.; https://www.inspirationalstories.com/poems/heavy-joy-albinas-zukauskas-poems/; http://www.3quarksdaily.com/3quarksdaily/2008/06/sweet-applesalb.html
3.	Jurate and Kastytis: http://myblog.de/doratonks/page/103229
4.	Robertas Luisas Stivensonas. Mano šešėlis / Miegas vasarą: http://rubinaitis.lnb.lt/ index.php?-200977978
5.	Salomėja Nėris. Tu nubusi ir A.Venclova. Tėviškė: http://www.coe.int/T/E/Cultural_Co-operation/Environment/Resources/Naturopa_Magazine/naturopa103.pdf?L=E
6.	Vincas Kudirka. Tautiška giesmė. Vertimas į anglų kalbą. Wikipedia.
7.	Maironis (*From Birute Hill, I'll Vanish Like Smoke, The Earth Is Sleeping, Spring, Trakai Castle, Jurate and Kastytis*): https://allpoetry.com/poems; taip pat žr. http://cultured.com/poem; https://web.archive.org/web/20120505231156/http://members.efn.org/~valdas/maironis.html

8. Vincas Mykolaitis-Putinas (*Speckledy Falcons, Pensive Christ by the Roadside, The Earth Grows Fragrant, Two Suns*): https://allpoetry.com
9. Salomėja Nėris (*Spring, I'll Return, Friendship, You Will Waken, Homeland*) https://allpoetry.com/poems/read_by/Salomeja
10. Justinas Marcinkevičius. *I fear for forests and for birds*. Comenius Project 2009–2011. Great Lithuanian People: http://liceocuneo.it/wp-content/uploads/Comenius_2009-11.pdf

Rachilė Aprijaskytė-Valdstein[52]

IŠ 2004 M. SAUSIO 11 D. LAIŠKO LAIMAI ERIKAI KATKUVIENEI

/.../ Kai 1946 m. balandžio mėn. 1 d. buvau paskirta Istorijos-filologijos fakulteto vyresniąja dėstytoja, dekanu buvo labai autoritetingas, visų didžiai gerbiamas eruditas Eugenijus Meškauskas[53]. Pakvietė mane Anglų kalbos katedros[54] vedėjas doc. Vaclovas Baravykas – dalykiškas, griežtas administratorius. Kadangi pradėjau dirbti pavasarį (mokslo metų pabaigoje), teko šiek tiek dėstyti studentams, kurie buvo pradėję studijuoti prieš karą, o dabar jau bebaigiantys studijas. Kai jie baigė Universitetą, keletas buvo pakviesti dėstyti Svetimų kalbų katedroje, tarp jų – Sofija Levinaitė ir Elė Pareigytė, su kuriomis susidraugavome. Pareigytė turėjo gerą fonetinę klausą ir susidomėjo fonetikos dėstymu.

52 Iki persikėlimo gyventi į Izraelį – Rachilė Aprijaskytė-Valdšteinienė (plg. *Vilniaus universiteto istorija 1940–1979*, Vilnius: Mokslas, 1979, 401. – *Red. pastaba*).

53 Doc. Eugenijus Meškauskas Istorijos ir filologijos fakulteto dekanu buvo 1947–1956 m.; 1946 m. dekano pareigas laikinai galėjo eiti arba Alfonsas Gučas, arba Vladimiras Kostelnickis (žr. *Vilniaus universiteto istorija 1940–1979*, Vilnius: Mokslas, 1979, 75. – *Red. pastaba*).

54 1945/1946 m. m. ankstesnės anglų, vokiečių ir prancūzų kalbos ir literatūros katedros jau buvo pertvarkytos į svetimų kalbų ir visuotinės literatūros katedras. Svetimų kalbų katedra dar kartą buvo reorganizuota 1958 m., o nuo 1962 m. pagaliau suformuotos trys atskiros – anglų, vokiečių ir prancūzų kalbos katedros. Anglų filologijos ir Vokiečių filologijos katedros atsiskyrė tik 1968 m., iki tol buvo viena jungtinė katedra (*red. pastaba*).

Kai 1947-aisiais prasidėjo nauji mokslo metai, buvo priimtas pirmas pokario studentų kursas (Alfonsas Laučka, Galina Baužytė, Naruševičiūtė ir kt.), kuriems pradėjau dėstyti pagal vienintelį tada buvusį Ševaldyševo vadovėlį, skirtą pradedantiems mokytis anglų kalbos. Dėsčiau, kaip mane mokė mano mokytojai. O turėjau aš juos labai gerus: mat karo metais Maskvos Pirmojo užsienio kalbų instituto dėstytojai, įsteigę Alma Atoje Užsienio kalbų institutą, buvo aukštos kvalifikacijos specialistai, kurie, tikėdami komunizmo idealais, dvidešimtųjų-trisdešimtųjų metų depresijos laikais buvo atvykę į Tarybų Sąjungą (daugelis iš jų vėliau labai nukentėjo). Mano pagrindinė dėstytoja buvo Louisa Tod, gimusi Naujojoje Zelandijoje ir baigusi Oksfordo universitetą. Ji buvo viena iš labai gero tų metų vadovėlio *Advanced English* (I, II dalys) autorė, rimta mokslininkė, puiki fonetikė. Tie *native speaker* dėstytojai sudarė institute tikrą *English-speaking atmosphere*. Gyvenome kartu su dėstytojais bendrabutyje. Kadangi karo metu buvau likusi vienų viena, tapau jų šeimos nariu. Taip turėjau Oksfordą Alma Atoje. Vėliau stengiausi sekti savo mokytojų pavyzdžiu ne tik dėstydama, bet ir bendraudama su studentais. Kol buvę mano dėstytojai buvo gyvi, palaikiau su jais ryšius.

Antraisiais mokslo metais katedros vedėjas doc. Baravykas nurodė dėstyti anglų kalbą pagal aspektus. Man paskyrė dėstyti fonetiką.

[Susiruošiau stoti į aspirantūrą.] Pradėjau laikyti kandidatinius egzaminus, kai kuriuos teko laikyti Maskvoje. Reikėjo rasti vadovą. Iš pradžių pradėjau eksperimentinį darbą Leningrado universiteto Ščerbos vardo laboratorijoje. To darbo rezultatas buvo straipsnis „Anglų–lietuvių kalbų priebalsių intensyvumo lyginimas“, išspausdintas Universiteto moksliniuose darbuose[55]. Bet man tas darbas nebuvo prie širdies, todėl pradėjau

[55] Žr. Rachilė Aprijaskytė. Anglų ir lietuvių kalbų priebalsių stiprumo (intensyvumo) eksperimentinė lyginamoji analizė, *Kalbotyra*, 13, 1965 (*red. pastaba*).

rašyti kitą – iš savo dėstymo patirties. Vėl teko laikyti Maskvoje papildomus egzaminus iš metodikos ir psichologijos, ieškoti naujo vadovo. Juo tapo prof. Vasiljevas.

Gana ilgai aš visų mokslo metų dėstymo krūvį atidirbdavau per vieną (pirmąjį) semestrą, kad antrąjį galėčiau rašyti savo darbą. Tuometinis katedros vedėjas doc. Alfonsas Laučka kiek galėdamas sudarė man kuo palankesnes sąlygas disertacijai rašyti. Pagaliau jo rūpesčiu gavau metų atostogas. Apsvarstyti disertacijos rankraštį teko keliose katedrose – Lituanistikos[56], Maskvos Pirmojo užsienio kalbų instituto metodikos katedroje bei psichologijos ir fonetikos katedrose. Po kiekvieno aptarimo visose šiose katedrose tekdavo ką nors taisyti, papildyti, todėl kelias į galutinį gynimą Bendrojoje didžiojoje Maskvos Pirmojo užsienio kalbų instituto taryboje 1962 metais buvo labai nelengvas. Disertacija „Obučenije anglijskomu proiznošeniju v litovskoj auditorii na načalnom etape v jazykovom vuze" buvo parašyta ir ginama rusų kalba.

Vėlesnės mano publikacijos buvo grindžiamos apgintąja disertacija. Ji išaugo iš mano dėstymo patirties. Kita vertus, disertacijos rašymas, bendravimas su vadovu, Fonetikos ir Psichologijos katedrų nariais man daug padėjo dėstant. Skirtingų kursų (nuo pirmo iki ketvirto) studentams dėsčiau fonetiką ir leksiką, buvau tų kursų „auklėtoja". Vadovavau studentų kursiniams ir diplominiams darbams. Tų darbų tematika buvo daugiausiai susijusi su fonetika, pavyzdžiui: „Imitacijos ir analizės sintezė mokant anglų kalbos tarimo", „Anglų kalbos tarimo pokyčiai" (pagal įvairius *Everyman's English Dictionary* leidimus) ir t. t. Buvau kelių disertacijų, gintų Maskvos pedagoginiame institute ir Vilniaus universitete, oponente, esu rašiusi nemažai oficialių atsiliepimų apie įvairias su anglistika susiju-

56 Matyt, turima galvoje Vilniaus universiteto lietuvių kalbos katedra (*red. pastaba*).

sias disertacijas, recenzavau vieną Broniaus Piesarsko žodyną. Kol buvo įsteigta atskira Anglų kalbos katedra, doc. Baravykas buvo paskyręs mane Svetimų kalbų katedros Anglų kalbos sekcijos vadove.

[Dirbdama Vilniaus universitete] visą laiką dar dėsčiau fonetiką ir leksiką Mokytojų tobulinimosi institute, o vėliau ir Pedagoginio instituto[57] rusų kalbos mokytojų perkvalifikavimo katedroje. Pedagoginiame institute dirbau puse etato, vėliau mane kartas nuo karto ten kviesdavo skaityti fonetikos kursą ir dėstyti praktinę fonetiką.

Pirmaisiais savo darbo metais universitete pradėjau rengti studentams įvairius anglų kalbos renginius (daugiausia – su dėstytojomis Aleksandra Dantaite ir Elena Kuosaite). Visi renginiai (vakarėliai) buvo rengiami iš vidinio įsitikinimo, jokios prievolės nebuvo, studentų iniciatyvos nevaržėme. Auklėjimo darbas buvo neformalus, nedemagogiškas, vykdavo natūraliai – dėstant leksiką ir ypač namų skaitymą. Kartu su Dantaite daug metų mokėme anglų kalbos per Lietuvos televizijos transliuotas valandėles.

Esu parengusi fonetikos dėstymo vadovėlius ir kitokių tarties mokymo priemonių visų kursų (nuo pirmo iki trečio) studentams: *Introductory Remedial Phonetic Course* (1979), *Teaching Aid in Pronunciation* (1977), *Keep up your pronunciation* (1986), *Pronounce Correctly* (1981), *Anglų kalbos tarties mokymo vadovas* (kartu su L. Pažūsiu, 1983, išleido „Šviesos" leidykla), *Anglų kalbos tarties pratybos* (kartu su L.Pažūsiu, 1994), *Intensyvus anglų kalbos pagrindinių žinių kartojamasis kursas* (1991, papildytas leidimas 1994).

Iš leksikai dėstyti skirtų leidinių galiu nurodyti: *Beware of Pitfalls!* (kartu su E.Pareigyte, 1975), *Some Lexical difficulties for*

[57] Vėliau keitė pavadinimus. Vienas iš jų – Lietuvos edukologijos universitetas (*red. pastaba*).

the Lithuanian Learner of English (kartu su E. Pareigyte, 1975). Šie darbai (kaip ir fonetikos) irgi pagrįsti anglų ir lietuvių kalbų lyginimu.

Keletas mano straipsnių buvo publikuoti Vilniaus universiteto leidžiamame moksliniame žurnale „Kalbotyra", taip pat buvusio Pedagoginio instituto mokslo darbuose. /.../

Jonas Varnas

OLIMPIJA ARMALYTĖ – VERTĖJA

1990 m. kovo 11 d. Lietuvos Aukščiausioji Taryba priėmė Aktą „Dėl Lietuvos nepriklausomos valstybės atstatymo“ ir paskelbė atkurianti šalies nepriklausomybę. Perėjome prie naujos ekonominės ir socialinės sistemos, plačiai atvėrusios duris į pasaulį. Uždaroje tarybinės santvarkos erdvėje bendrauti su kitomis sąjunginėmis respublikomis užteko rusų kalbos, bet kai tapome nepriklausomi, iškilo būtinybė mokėti daugiau kitų pasaulio kalbų, ypač anglų kalbą, kuri yra beveik visuotinai vartojama tarptautinių santykių kalba.

Iki 1990 metų Aukščiausiojoje Taryboje dirbo keletas rusų kalbos vertėjų. Atkūrus nepriklausomybę ir Tarybai tapus Seimu, jo kanceliarijoje buvo įsteigtas anglų kalbos vertėjų padalinys, kurio pagrindinis uždavinys buvo versti iš lietuvių į anglų kalbą Seimo priimamus įstatymus ir kitus teisės aktus, Seimo vadovų ir Seimo narių oficialius laiškus užsienio šalių vadovams, institucijoms ir tarptautinėms organizacijoms. Tuo metu Dokumentų skyriuje dirbo trys anglų kalbos vertėjai. Darbo apimtis buvo milžiniška, nes kuriant naują valstybės santvarką reikėjo užmegzti ir palaikyti kuo platesnius ryšius su užsienio valstybėmis, tam buvo būtina išversti į anglų kalbą Lietuvoje galiojančius teisės aktus, kad užsieniečiai galėtų su jais lengvai susipažinti. 1996 metais vienai iš buvusių vertėjų perėjus į kitą darbą, prireikė surasti, kas ją pakeistų. Kadangi buvo ieškoma labai profesionalaus vertėjo, kreiptasi į Vilniaus universiteto Anglų filologijos katedrą. Visų džiaugsmui, pati Olimpija Armalytė susidomėjo tokio darbo perspektyva ir

sutiko ateiti dirbti pusę darbo dienos, bet dėstymo Universitete visiškai neatsisakė. Taip Dokumentų skyriui nusišypsojo laimė, nes tais laikais, kai Lietuvoje dar nebuvo interneto ryšio ir norėdamas sužinoti ar pasitikslinti, kaip kitos šalies įstatymai skamba anglų kalba, turėdavai eiti į Martyno Mažvydo biblioteką, išskirtinės Armalytės žinios buvo tikras lobis. Daugelį metų dirbusi Universitete ir leidyklose, ji buvo sukaupusi itin turtingą žodyną ir turėjo neįkainojamą didžiulę vertimo patirtį. Ateidama dirbti, Armalytė atsinešė daugybę atskirų lapų, ant kurių ranka buvo prirašyta įvairiausių sąvokų angliškų pavadinimų ir sakinių iš skirtingiausių kalbos vartojimo sričių. Ji nuolat klausėsi BBC, CNN, skaitė Vakarų spaudą ir nenuilsdama pasižymėdavo dėmesio vertus žodžius ar frazes, kurie pasirodydavo dar negirdėti ar neįprasti. Tie užrašai buvo tarsi neišsenkama lobių skrynia. Kaip vertėja, Armalytė buvo be galo atsakinga ir reikli sau, ilgai ieškodavo kuo tikslesnio lietuviško termino atitikmens anglų kalboje ir stengdavosi, kad sakinys skambėtų natūraliai, o ne vien mechaniškai perteiktų turinį. Jai buvo artimos justicijos, energetikos, aplinkosaugos sritys, tačiau ypač patiko versti oficialias kalbas, rezoliucijas, deklaracijas. Tokių tekstų vertimas jai puikiai sekėsi ne vien dėl filologinio talento, bet ir dėl imlaus intelekto ir nepaprasto išprusimo. Domėjosi politika ir menu, grožine literatūra ir kultūra, o mus žavėjo jos apsiskaitymas ir fenomenali atmintis, sutalpinusi daugybę dalykų: literatūros kūrinių siužetų ir personažų vardų, pasaulio politikų sakytų kalbų minčių, muzikantų biografijos faktų, filosofijos srovių idėjų ir kt. Ir apie viską galėjo pasakoti išsamiai ir emocingai. Buvo be galo kolegiška, paklausta visada patardavo, kaip parinkti patį tinkamiausią žodį, kuriuo būtų deramai įvardyta kokia nors speciali sąvoka. Atrodė, nėra žodžio ar sakinio, kurio ji nebūtų sugebėjusi išversti ir puikiai perteikti anglų kalba, nors su sau būdingu humoru ir sakydavo, kad „tos anglų kalbos“ niekada neišmoks iki galo.

2004 metais, kai buvo likę pora metų iki pensijos, Armalytė apsisprendė išeiti iš darbo Seimo kanceliarijoje ir pradėjo intensyviau dirbti vertėja žodžiu Europos Parlamente, nes nebenorėjo blaškytis, stengdamasi suderinti darbą ir Seimo kanceliarijoje, ir Universitete, ir Europos Parlamente.

2017 m. birželio 16 d.

„LABAI LAIMINGAS LAIKAS. BET IR SUNKUS“

Pokalbis su profesore Ema Geniušiene,
kalbino docentė Laima Erika Katkuvienė

Laima Erika Katkuvienė (toliau – LEK): *Kodėl nusprendei studijuoti anglų kalbą?*

Ema Geniušienė (toliau – EG): Neturėjau pasirinkimo. Visi mokytojai mokykloje agitavo už savo dalykus, buvau pirmūnė iš visų dalykų. Bet nei fizikos, nei matematikos studijuoti nenorėjau. Labiausiai mėgau skaityti. Gal pasąmonėje glūdėjo miglota idėja, kad galėčiau praplėsti skaitymo galimybes išmokusi kokią nors kalbą. Anglų kalba domėtis pradėjau nuo septintos klasės. Pamačiau knygyne storą anglišką knygą ir iš smalsumo nusipirkau. Tai buvo Dikenso *The Old Curiosity Shop*. Iš pradžių nieko nesupratau, kiekvieną žodį tikrinaus žodyne, bet greit nusibodo jame raustis. Numečiau žodyną į šalį ir skaičiau tol, kol ėmiau suprasti. Iki šiol knygas skaitau be žodynų, nemoku teksto versti iš vienos kalbos į kitą, nes nesusidarė ryšių tarp dviejų kalbų leksikos.

LEK: *Kada įstojai į Leningrado universitetą studijuoti anglų kalbą?*

EG: 1955 metais, baigusi mokyklą su medaliu.

LEK: *Ar didelis konkursas buvo?*

EG: Nemažas, rodos, 7–8 žmonės į vieną vietą. Į mūsų kursą priėmė daugiau kaip šimtą, o grupėje buvom 12 studentų.

LEK: *Papasakok plačiau apie dėstytojus.*

EG: Didžiausias studijų privalumas buvo būtent dėstytojai –

labai išsilavinę, išprusę senieji Peterburgo inteligentai, gerai mokėjo kalbą, kai kurie ir ne vieną. Dėstė akademine, tradicine maniera: paskaita turi būti paskaita, o pratybos – pratybos. Iš literatūros dėstytojų geriausiai prisimenu profesorių Jurijų Koaliovą, kuris skaitė amerikiečių literatūrą – ji buvo tikras atradimas. Dažnai eidavome ir į kitų profesorių literatūros paskaitas – iš rusų ir kitų kalbų katedrų. Profesorius Bialyj skaitė rusų literatūrą – ateidavo studentų iš visų fakultetų. Kita įspūdinga dėstytoja dėstė pasaulio literatūrą. Pavardės neprisimenu, liko tik nuostabių paskaitų įspūdžiai. Dar prisimenu profesorę Liudmilą Vinogradovą, ji, rodos, dėstė frazeologiją ar leksikologiją.

Gramatiką dėstė gerai žinomų gramatikų autoriai: Vera Žigadlo, Rebeka Kovner, R. Kaušanskaja, L. Jofik, Tatjana Pozdrankova ir kiti senosios inteligentijos kartos atstovai. Dėstė sausokai, dalykiškai, buvo labai reiklūs. Profesorė Irina Ivanova skaitė gotų kalbą ir kalbos istoriją; leksikologiją – irgi žinoma vadovėlių autorė prof. Natalija Amosova. Buvo labai mylima studentų, vadinome ją *„mama lošad"*: aukšta, negraži, bet nuostabus žmogus. Jos paskaitos buvo labai įdomios ir ekspresyvios. Manieromis ir humoru panaši į aktorę Fainą Ranevskają.

Lotynų kalbą dėstė labai optimistiška dėstytoja, nors kare buvo netekusi akies ir kojos. Pasakodavo labai daug karo įspūdžių, bet nė vieno baisaus ar negatyvaus, daugiausia apie tai, kokie nuostabūs buvę žmonės, kokia tvirta buvusi tarpusavio parama ir draugystė. Jos vienintelė žydra akis imdavo žvilgėte žvilgėti, kai pradėdavo pasakoti apie savo draugus. Klausydavomės jos sulaikę kvapą. Kad ir kaip būtų keista, lotynų kalbos pramokome gana gerai. Gal užkrėsdavo jos gyvenimo džiaugsmas ir entuziazmas, geros emocijos...

Rašėme kursinius, diplominius. Vienam mano kursiniam darbui iš gramatikos vadovavo profesorė Kaušanskaja, kitą rašiau iš leksikologijos. Diplominiam vėl vadovavo Kaušanskaja, tema buvo iš veiksmažodžio neveikiamosios rūšies. Mane numatė palikti mokytis aspirantūroje (buvau antroji sąraše po komjaunimo

sekretorės), bet kai baigėm, anglų kalbos katedroje ir fakultete vyko organizacinis perversmas, ir aspirantūros aš negavau.

Taigi baigiau anglų kalbos specialybę Leningrado (dabar – Sankt-Peterburgo) universitete 1960 metais su pagyrimu, arba – kaip tada buvo sakoma – su raudonu diplomu.

Dar norėčiau papasakoti apie laisvalaikį. Po paskaitų lakstėm su draugėm po muziejus, teatrus, operas. Baigusi trečią kursą, įstojau į gidų kursus prie Ermitažo, bet su užsieniečiais, skirtingai nei mano draugės, nedirbau. Į tuometinį Leningradą atvažiuodavo aukščiausio lygio menininkų iš įvairiausių šalių, taip pat ir iš Anglijos. Per geriausių teatrų ar artistų gastroles visą naktį prastovėdavom prie bilietų kasų. Dėl bilietų į pianisto Vano Klaiberno (Van Clyberne) koncertą stovėjom net dvi paras. Naktį laukti bilietų būdavo šalta, prisimenu, kad kartais kūrendavome laužus. Bet užtat pamatėm Brodvėjaus *My Fair Lady*, *Porgi and Bess*, vieną kitą Šekspyro pjesę. Filharmonijoje turėjom abonementus, ten lankydavomės nuolat.

LEK: *Ar ir knygynuose stovėdavot eilėse, kai norėdavot nusipirkti gerų knygų?*

EG: To neprisimenu, nors visada buvau apsikrovusi knygomis. Prieš literatūros egzaminus gaudavom milžiniškus kūrinių sąrašus. Aš suspėdavau viską perskaityti, ir egzamino išvakarėse dažnai turėdavau papasakoti bendrakursiams, ko jie nebuvo spėję perskaityti. Prisimenu, nors buvo uždrausta, mane įleisdavo į fakulteto bibliotekos senų leidinių fondus. Taip sužinojau apie Rusijoje nežinomus ir rusų kalba neprieinamus autorius, kurie po daugelio metų ir Rusijoje tapo garsūs, pavyzdžiui, Ernestas Hemingvėjus. Įnikau skaityti psichologiją vokiškai – Jungą, Freudą, Adlerį, taip pat istorijos knygas ir kt. Iš pradžių nedaug ką supratau, o paskui buvo labai įdomu.

Prie bibliotekų esu pratusi nuo pat vaikystės. Vienu metu mūsų šeima gyveno mažame pasienio kaime, bet kariškių klube buvo didelė biblioteka. Ten praleisdavau valandų valandas, skaityda-

vau viską iš eilės, nors buvau dar pradinukė. Kai persikėlėm į Chabarovską, tėvas dirbo kariniame štabe. Ten buvo dar didesnė biblioteka. Man leisdavo rinktis knygas, skaitydavau ne vaikų literatūrą, o suaugusiųjų. Gyvenimas buvo beveik vien skaitymas.

LEK: *Ką veikei baigusi universitetą?*

EG: Metus dirbau Karelijos kaime. Dėsčiau mokykloje ir tuo pačiu metu mokiausi suomių ir vokiečių kalbų, nes buvo daug laisvo laiko. Pamažu jų pramokau. Kartu dirbo mokytoja suomė, ji džiaugėsi, kad gali su manim pasikalbėti gimtąja kalba. Be to, filmai ten buvo rodomi su suomiškais titrais – nusibodo juos skaityti, išmokau kalbą ir labai ją pamėgau. Vaikai mokykloje buvo nuostabūs. Prisimenu, kovo 8-ąją, apsupę ratu, kiekvienas padovanojo po savo darbo atviruką. Labai mane sujaudino.

LEK: *Ar suomių kalba kada nors pravertė?*

EG: Pravertė, labai pravertė, kai rašiau antrąją, daktaro (dabar – habilituoto daktaro), disertaciją.

LEK: *Taigi – atvažiavai į Vilnių...*

EG: Taip, 1963 metais. Prieš tai trumpai dėsčiau Minsko užsienio kalbų institute ir Kauno politechnikos institute. Kaune pradėjau dirbti lietuviškai mokėdama vos tris žodžius. Supratę, kad nedaug temoku, studentai nudžiugo ir iškart ėmė piktnaudžiauti. Man padėjo vienas draugas, Vytautas Gerulaitis, labai geras žmogus. Jo dėka pramokau lietuviškai. Jis man išversdavo tekstus, pratimus, o aš viską išmokdavau atmintinai, įskaitant ir pasirenkamuosius atsakymus. Po kelių savaičių studentai, dideliam savo nusivylimui, manęs apgaudinėti jau nebegalėjo. Studentams ir Vytautui esu labai dėkinga už lietuvių kalbos pamokas. O į Vilniaus universitetą mane priėmė pagal paskelbtą konkursą.

LEK: *Kaip atrodė tas konkursas? Ar buvo konkurencija?*

EG: Ne, tais metais į anglų filologiją priėmė daug studentų, reikėjo daugiau dėstytojų. Dėsčiau pirmam kursui. Tiesa,

dar dirbau ir vakariniame skyriuje. Bet nežinojau, kaip dėstyti. Stengiausi dirbti taip, kaip mano Leningrado universiteto dėstytojai. Sausai, akademiškai. Turbūt atrodžiau labai sausa ir šalta. Bet studentai buvo puikūs, visada pasiruošdavo labai gerai. Daugelis savo stropumo ir atkaklaus darbo dėka fonetiką išmokdavo geriau už mane. Būdavo gražu žiūrėti, kaip jie dirba audiovizualinėje laboratorijoje, kaip stengiasi ir akyse tobulėja.

Vilniaus universitetas man padarė didžiulį įspūdį. Jaučiaus atsidūrusi pasakoje, kitoj šaly. Didingi pastatai ir bokštai, paslaptingos apšepusios auditorijos, gražūs kiemai kiemeliai, vakarais juos gaubė tokia nedrumsčiama ramybė ir tokia aura... Jausdavaus tarsi būčiau panirusi į amžinybę. Rytais eidavau į darbą kaip į šventovę, o vakarais po paskaitų dažnokai sustodavau kieme ir grožėdamasi ilgai dairydavaus aplink. Apimdavo ypatingas jausmas – lyg paskendus tyroje tyloje.

Po poros metų norėjau stoti į aspirantūrą, bet manęs kažkodėl neišleido. Sužinojau, kad prie Leningrado universiteto veikia dvejų metų Aukštieji pedagoginiai kursai aukštųjų mokyklų užsienio kalbų dėstytojams. Įkalbėjau kolegę Olimpiją Armalytę į tuos kursus važiuoti kartu. Ten sutikau tuos pačius dėstytojus, kurie man dėstė studijų metais. Be to, atsirado dvi naujos dėstytojos iš Maskvos – jų darbo maniera buvo visiškai kitokia, ne tokia akademiška. Jos labai draugiškai bendravo su studentais, kviesdavosi mus į namus. Ir vėliau, jau baigę kursus, jas aplankydavome. Be jų, dar buvo jaunas dėstytojas Stanislavas Voroninas, kuris stengėsi būti labai griežtas ir, rodos, šiek tiek mūsų prisibijodavo. Žinojom, kad jis buvo mokęsis Londone.

Gyvenom su Olimpija Peterhofe, aspirantų bendrabutyje – ten virė linksmas jaunimo gyvenimas. Dažnai susirinkdavo didelė kompanija, skaitėme eiles (buvo keli poezijos mylėtojai) ir surengdavom kažką panašaus į varžybas „kas daugiau moka eilių“. Mudvi su Olimpija dainuodavom lietuvių liaudies dainas. Jos turėjo didelį pasisekimą, nors abi buvom gan menkos dainininkės... Bet mus vis tiek kviesdavo net į kitas kompanijas padainuoti.

Antraisiais mokslo metais mane ir Olimpiją pakvietė į Leningrado universitetą dėstyti pirmo ir antro kurso anglistams. Lankėmės visuose Leningrado teatruose. Buvo atvažiavęs Tagankos teatras su Vladimiru Vysockiu. Įspūdžiai liko visam gyvenimui. Iki tol žinojau jį tik kaip dainininką. Dveji puikūs metai Leningrade praskriejo kaip viena diena...

Kai grįžau į Vilnių, pradėjau dėstyti teorinę gramatiką ir leksiką trečiakursiams ir vėl dirbau vakariniame skyriuje. Studentai buvo nuostabūs – darbštūs, kruopštūs, ateidavo gerai pasiruošę. 1969 metais mane išleido į aspirantūrą.

LEK: *Pakalbėkim apie tai, kaip jauteisi Anglų filologijos katedroje.*

EG: Nuo pat pradžių jaučiausi kaip namie. Buvo labai taiki, rami ir darbinga atmosfera. Prisimenu, kad vyresnės kolegės – Neda Kameneckaitė, Elė Pareigytė, Rachilė Aprijaskytė, Aleksandra Dantaitė, Uršulė Žemaitienė, Adelė Vilčinskienė – visuomet buvo pasirengusios padėti. Visi buvom viens kitam labai draugiški. Apie kiekvieną norėtųsi pasakyti daug šiltų žodžių. Katedros vedėjas Alfonsas Laučka – labai santūrus, ramus, be galo inteligentiškas, visada linkęs mielai pagelbėti. Vėliau jis buvo prodekanas. Keletą kartų padėjo man sunkiais momentais, už tai visada buvau ir esu jam dėkinga.

Mano prisiminimai apie Anglų filologijos katedros kolegas yra patys šviesiausi. Labai atsakingi žmonės, atsidavę, draugiški. Nereikėjo jokių nurodymų, visi dirbo savo darbą. Niekas neatsisakydavo paremti vienas kitą, dirbom išvien, dalykiškai ir sklandžiai. Katedroje buvo daug jaunimo, labai norėčiau paminėti savo drauges, bet tada reikėtų išvardyti labai daug pavardžių. Kiekvienas buvo savita asmenybė, visi verti didžiausios pagarbos ir šilčiausių žodžių. Puiki buvo katedra! Ačiū visiems, su kuo teko dirbti ir bendrauti, ačiū už pagalbą, draugiškumą, šilumą. Nesijaučiau svetima ar ne savo vietoje. Dažnai prisimenu darbo metus su nostalgija, juk būta tiek gražių akimirkų! Tik išėjusi supratau,

kiek daug man tai reiškė. Visus myliu ir gerbiu. Ir dar: kokie nepamirštami, jaukūs ir linksmi pobūviai suburdavo mus katedroje arba pas Adą Vilčinskienę. Yra ką prisiminti ir pasidžiaugti.

Įstojusi į aspirantūrą, nuvažiavau į Leningradą pas savo buvusią dėstytoją profesorę Varvarą Burlakovą. Ji mielai sutiko vadovauti. Vilniuje išlaikiau egzaminus. Aspirantūra buvo anglistinė, temos dabar net neprisimenu. Bet likimas lėmė kitaip. Kartą, atvažiavusi į konsultaciją pas Burlakovą, gatvėje susitikau draugę, ėjom kartu pro Mokslų Akademijos rūmus, kuriuose dirbo kita mūsų draugė, ir nutarėm ją aplankyti...

LEK: *Penki žingsniai, kurie pakeitė gyvenimą...*

EG: O taip! Profesoriaus Aleksandro Cholodovičiaus vadovaujamame Kalbotyros instituto skyriuje dirbo mokslininkai, visa galva pasinėrę į kalbų tipologiją. Ten ir susipažinau su energinguoju Viktoru Chrakovskiu – jų skyriuje kaip tik buvo pradedama nauja tema iš veiksmažodžio rūšies kategorijos tipologijos. Naujajam projektui tada labai reikėjo lietuvių arba latvių kalbos specialisto, nes į jį norėta įtraukti baltų kalbas, tad Chrakovskis iškart pasiteiravo, ar moku lietuvių kalbą. Atsakiau, kad nesu lituanistė, bet jis manęs nė nesiklausė, liepė parašyti referatą apie lietuvių kalbos veiksmažodžių neveikiamąją rūšį. Sakė, jei referatas patiksiąs, jis vadovausiąs mano disertacijai. Pasakiau, kad jau turiu vadovę, bet jis taip įsakmiai kalbėjo, kad iš paklusnumo ir pagarbos vyresniajam sutikau tą referatą parašyti. Grįžau namo į Vilnių. Pirmą kartą gyvenime paėmusi į rankas lietuvių kalbos gramatikas ir labai jaudindamasi, bet visai nesunkiai parašiau pažadėtąjį referatą. Kadangi mano rašysena negraži, draugė iš juodraščio tą mano darbą perrašė daug gražiau, kad galėčiau nerausdama parodyti Chrakovskiui. Jis perskaitė, liko patenkintas ir pareiškė, kad vadovaus mano disertacijai. Pristigo drąsos atsisakyti, o atvirai kalbant, lietuvių kalbos gramatika mane sudomino, be to, ir tema buvo daug patrauklesnė, nei iš anglų kalbos. Psichologiškai buvo sunku, nežinojau, kaip reikės pasakyti profe-

sorei Burlakovai, kad atsisakau jos vadovavimo. Jaučiausi išdavikė. Iki šiol nesmagu. Tai va, kaip išėjo: būdama studentė mokiausi dirbti su anglų kalbos medžiaga, parašiau diplominį darbą apie anglų kalbos pasyvą, o disertaciją teko rašyti apie lietuvių kalbos veiksmažodžio neveikiamąją rūšį.

LEK: *Kokia buvo disertacijos tema?*

EG: *Lietuvių kalbos pasyvinės konstrukcijos lyginant su anglų kalba*. Kai kažkelintą kartą lankiaus Leningrade, sužinojęs, kad moku lietuvių kalbą, susipažinti su manim panoro ir profesorius Cholodovičius. Po trumpo pokalbio pareiškė, kad jo vadovaujama turėsiu rašyti straipsnį į tuo metu rengiamą kolektyvinę monografiją apie rūšies kategoriją, o disertacijos reikalus tegul tvarko Chrakovskis. Taip įgijau du mokslinius vadovus. Dažnai važiuodavau į seminarus Mokslų Akademijoje ir pasikonsultuoti su Cholodovičiumi. Per seminarus dažnai susitikdavau su profesorium Igoriu Melčiuku iš Maskvos. Atvažiuodavo mokslininkų ir iš kitų miestų.

Profesoriui Cholodovičiui esu labai dėkinga už visas pamokas. Parašiau jam reikalingą straipsnį, o pagrindinę disertacijos dalį, vadovaujama Chrakovskio, parašiau per metus. Dar turėjau laiko, beliko pridėti literatūros apžvalgą ir literatūros sąrašą. Pradėjau skaityti mokslinę literatūrą iš visų kalbotyros sričių. Skaitydama supratau, kad pirmoji mano disertacijos dalis parašyta labai prastai. Tuo metu susipažinau su profesoriumi Vladimiru Nedjalkovu. Jis susidomėjo tuo, ką rašiau. Kai perskaitė, mano darbą kone sumalė į miltus, švelniai tariant. Supanikavau, bet jis mane pamokė, kaip reikia dirbti ir rašyti disertaciją, pasiūlė sudaryti naują jos planą. Iš baimės per du mėnesius tą planą sudariau ir pagal jį ėmiaus rašyti iš naujo. Užbaigti spėjau laiku. Perskaitęs mano darbą, profesorius Melčiukas padarė pastabų, bet pasakė, kad tokio lygio disertacija Maskvoje galėtų būti pristatyta kaip habilituoto daktaro.

Kai savo darbą jau buvau parašiusi, išėjo naujas VAK'o[58] potvarkis, numatantis naujas gynimo taisykles, kurių viename punkte buvo įrašytas reikalavimas: kandidatinė disertacija negali būti ilgesnė nei 200 puslapių. O manoji – 500 puslapių, anglų ir lietuvių kalbų dalys nelygiavertės: lietuvių kalbos dalis labai naujoviška, o anglų – tradicinė, eilinė. Angliškąją dalį nusprendžiau išmesti – disertacija sutrumpėjo iki 220 puslapių.

LEK: *Ar angliškąją dalį esi kur nors paskelbusi?*
EG: Ne, taip ir liko. Paprasčiausiai nebebuvo įdomu.

LEK: *Ar disertaciją gynei čia, Vilniuje?*
EG: Taip. Mano oponentai buvo profesoriai Vytautas Mažiulis ir Vytautas Ambrazas, bet noriu papasakoti, kas nutiko iki gynimo. Disertaciją turėjo apsvarstyti Lietuvių kalbos katedra, tad ji paskyrė recenzentus – profesorius Aldoną Paulauskienę ir Arnoldą Piročkiną, kurį pažinojau kaip labai malonų ir mandagų žmogų. Įteikiau jam savo opusą, pažadėjo greit perskaityti. Po kelių dienų atsitiktinai susitikom Lenino (dabar – Gedimino) prospekte. Nė nepasisveikinęs būsimasis recenzentas piktai pareiškė, kad su manimi esą pavojinga turėti bet kokių reikalų, nes aš labai negeras žmogus. Jis atidžiai perskaitysiąs disertaciją, bet jos nepraleisiąs. Manęs vos neištiko infarktas.

Dar po kurio laiko vėl sutinku Piročkiną Sarbievijaus kieme. Šįkart jis iš tolo pradeda plačiai šypsotis ir sako mano darbą jau perskaitęs – jis esąs puikus, nieko negalintis prikišti, ir atsiliepimas būsiantis kuo geriausias. Ilgai negalėjau atsipeikėti.

Prisimenu dar vieną liūdnai komišką epizodą iš darbo svarstymo Lietuvių kalbos (o gal Baltistikos?) katedroje. Dalyvavo daug dėstytojų. Recenzentai ir kiti kalbėję apie mano darbą

[58] Sutrumpinta iš rus. Высшая аттестационная комиссия (Aukščiausioji atestacinė komisija). – *Red.*

labai gražiai atsiliepė, bet svarstymo pabaigoje staiga atsistojo viena vyresnės kartos dėstytoja ir išraudusi su pasipiktinimu išrėžė: „Jūs kalbat apie sistemą ir struktūras, bet lietuvių kalba per daug graži ir turtinga, kad joje būtų kokia nors sistema ar struktūra!“ Visi mandagiai nuščiuvo. Gerbiu tos dėstytojos drąsą pasakyti savo nuomonę.

Gynimo diena. Rektorato koridorius ir jo gale graži Kolonų salė (dabar – Mažoji aula). Vilkėjau naują suomišką kostiumėlį, o Tu man buvai rekomendavusi kirpėją, kuri padarė puikią šukuoseną. Prisimenu, stovim susispietę į būrelį prie salės durų, šalia manęs – tuometis Anglų filologijos katedros vedėjas docentas Lionginas Pažūsis. Apie kažką kalbamės, ir jis staiga klausia: „Tai kur gi ta disertantė?“ Neatpažino manęs su nauja šukuosena ir gražiu rūbu, nes buvo labiau įpratęs prie mano Pelenės išvaizdos... Gynimas vyko sklandžiai, nors mažai ką iš jo beprisimenu.

LEK: *O man atrodo, kad visą laiką buvai ryški...*

EG: Po dešimties darbo metų parašiau ir antrąją, habilituoto daktaro, disertaciją. Teko pasimokyti įvairių kalbų. Pirmojoje disertacijoje rašiau tik apie baltų kalbų refleksyvus, o antrojoje jau buvo dalis apie refleksyvų tipologiją. Išėjo didelis darbas.

LEK: *Ar apgynusi disertaciją dėstei penktam anglistų kursui?*

EG: Daug metų kartu su Dalia Tekoriene dėsčiau penktakursiams. Ir vakariniame skyriuje ilgai dėsčiau. Leksiką, gramatiką, gramatikos teorijos istoriją, daug dalykų. Važinėjau į Kauną skaityti teorinės gramatikos paskaitų.

LEK: *Kaip prisimeni studentus?*

EG: Patys geriausi prisiminimai... Per leksikos pratybas studijavome visus kalbos stilius – mokslinį, grožinį, poeziją, buvo daug namų skaitymo užduočių. Keli gražaus mūsų bendravimo epizodai ypač įstrigo į atmintį. Artėjo Kalėdos, atėjau į pratybas. Studentės apsupo mane ratu, pasveikino ir

padovanojo po savo numegztą lėlytę pagal madų žurnalo *Burda* modelius. Buvo taip smagu... Baigdamos universitetą, jos pasikvietė mane į namus, o lydėdamos pakeliui papasakojo, kad manęs ir mano kurso labai bijojo. Su ta grupe labai draugavome. Per visas šventes mano buvusios studentės su savo vyrais ateidavo pas mane, ir aš eidavau pas jas į svečius. Ištisas valandas linksmai kalbėdavomės. Prisimenu vardus: Vida, Nijolė, Janina, Raimonda ir Vaiva, kito kurso vienos grupės studentės, su kuriomis ilgai draugavome, buvo Ada, Danguolė ir Lena. Jos baigė studijas 1978 ar 1979 metais, o draugavome iki 1990-ųjų. Buvo ir kitų įdomių ir širdžiai mielų ilgamečių draugysčių. Kartais tekdavo pabūti net psichoterapeute, ir gana netrumpą laiką.

Dirbant su grupe ar skaitant paskaitas, santykiai su studentais būdavo dalykiški ir tiek, bet kai kursą baigdavau skaityti, ne su viena grupe ir ne su viena buvusia studente (studentu) būdavau susidraugavusi – lankydavo mane, net ir su savo vyrais, atvažiuodavo iš kitų miestų. Kai kurie lankydavo kelerius metus, tai buvo labai malonios draugystės.

LEK: [Čia norėčiau savo trigrašį įkišti ir aš. Bene 2000 m. Islandijoje sutikau mūsų buvusią studentę, lietuvių bendrijos pirmininkę. Ji prisiminė tokį epizodą. Dėstytoja Geniušienė jai padėjo rašyti, rodos, kursinį darbą. Kai studentė kartu su mama, prisikrovusios lauktuvių iš kaimo, atkeliavo dėstytojai padėkoti, Ema jas maloniai sutiko, tačiau lauktuvių griežtai atsisakė – studentei jų prireiksią labiau.]

Gal prisimeni dekanus? Joną Balkevičių?

EG: Tikras auksaburnis, fakulteto šeimininkas, nuostabių linksmų švenčių organizatorius, tradicijų kūrėjas. Labai mokėjo bendrauti ir vienyti žmones. Buvo puikus dekanas. Jo laikais fakultete buvo ramu, tvarkinga, visi sklandžiai dirbome. Jokių pykčių. Į dekanatą galėjai užeiti pasikalbėti ar pasitarti bet kokiu klausimu. Docentas Laučka buvo prodekanas. Nuostabus

žmogus. Jis padėjo man sunkiu momentu, kai norėjau išeiti iš Universiteto.

LEK: *O Rektorius Kubilius?*

EG: Ir apie jį tik patys geriausi prisiminimai: visada labai mandagus ir pasirengęs maloniai priimti. Esu kelis kartus pas jį buvusi.

LEK: *Kiek metų išdirbai Vilniaus universitete?*

EG: Nuo 1963 iki 1993-ųjų. Trisdešimt metų.

LEK: *Papasakok apie savo antrąją – habilituoto daktaro – disertaciją.*

EG: Ji susijusi su dviem specialybėmis, tad ir gynimo komisija buvo „dviguba", ir oponentų daugiau. Buvo atvažiavusios akademikės Agnija Desnickaja (oponentė), Viktorija Jarceva (komisijos narė), Igoris Vardulis ir dar kažkas, visi Mokslų Akademijos institutų direktoriai. Atvažiavo ir draugų iš Leningrado. Bet likimo ironija: per šį gynimą mano suknelė buvo prasta, o šukuosena klaiki...

Šios disertacijos atsiradimo istorija tokia. Profesoriaus Cholodovičiaus redaguotoje kolektyvinėje monografijoje išspausdintas mano straipsnis apie lietuvių kalbos veiksmažodžio rūšį buvo laikomas lyg ir pavyzdžiu, kaip turi būti rašomi panašūs tos monografijos straipsniai. Kai projektas apie veiksmažodžio rūšį buvo baigtas, Leningrado Kalbotyros instituto tipologijos skyriuje pradėtas naujas kolektyvinis darbas – apie refleksyvus. Jam taip pat vadovavo Cholodovičius ir vėl pakvietė mane dalyvauti. Kai įsigilinau į refleksyvus ir parašiau pluoštą straipsnių, profesorius Nedjalkovas patarė rašyti habilituoto daktaro disertaciją *Lietuvių kalbos refleksyvinės konstrukcijos ir refleksyvų tipologija*. Tiesą sakant, jos neplanavau. Bet parašiau. Joje aptarta apie 60 kalbų: pusė yra indoeuropiečių, pusė neindoeuropiečių. Papildomos medžiagos buvo surinkta ir aptarta iš dar daugiau kalbų.

1987 metais disertaciją pavadinimu *The Typology of Reflexives* išleido Mouton de Gruyter leidykla.

LEK: *O Tavo pačios doktorantai, kiek jų turėjai?*

EG: Nedaug, bet labai gerų. Du doktorantūros nebaigė. Neoficialiai Tu irgi buvai mano doktorantė. Prisimenu Laimą Servaitę. Labai talentinga. Parašė labai gerą disertaciją *Lietuvių kalbos rezultatinės konstrukcijos*. Neseniai su įdomumu perskaičiau. Nijolė Maskaliūnienė buvo labai stropi, darbšti, parašė puikią disertaciją. Neprastą darbą parašė Ina Klijūnaitė iš Šiaulių. Labai įdomi asmenybė.

LEK: *Darsyk grįžkime prie studentų – mūsų raison d'être. Esi minėjusi, kad vienas iš maloniausių Tavo dėstytų kursų buvo kalbotyros įvadas pirmakursiams.*

EG: Taip, skaičiau kalbotyros įvado paskaitas ir vedžiau seminarus. Tai pats įdomiausias mano kursas. Matyt, pagaliau išmokau dirbti ir susikūriau savo dėstymo stilių. Viską nuosekliai suplanavusi, duodavau užduotis semestro pradžioje. Skatindavau skaityti literatūrą, rasti joje pagrindinį teiginį, sudaryti perskaityto teksto planą, rasti abejonių keliantį teiginį ir t.t. Tokios užduotys studentams patikdavo, jie aktyviai diskutuodavo, ginčydavosi. Dirbti buvo be galo įdomu.

Pirmakursiai studentai tada man atrodė genijai ir nepaprastai įdomios asmenybės. Jie parašydavo puikius referatus. Kai kurie prirašydavo net po 100 puslapių, nors reikalaudavau tik dvidešimties. Kai kurie referatai buvo beveik diplominio darbo lygio.

Daugelį įvertindavau penketu, kai kuriuos – ketvertu (pagal penkiabalę skalę). Visi buvo verti gerų pažymių. Egzaminą laikydavo labai nedaug kas (tik tie, kurie norėjo pagerinti pažymį), nes vertinimus surašydavau, remdamasi studentų darbu per semestrą.

Pamenu du įdomius epizodus. Kartą po pirmojo seminaro, kai išdėsčiau savo reikalavimus, priėjo aukštas gražus studentas

ir pareiškė atėjęs į universitetą mokytis anglų kalbos, o ne kalbotyros, jam tai esą neįdomu. Atsakiau, kad jo valia nelankyti paskaitų, bet reikės parašyti du referatus ir laikyti egzaminą. Paskui matau: ateina į seminarus, sėdi kampe, kažką murma, tačiau po kiek laiko pamažu įsitraukė į ginčus ir tapo kone aktyviausias seminarų dalyvis. Per egzaminą leidau jam atsakinėti tik į vieną klausimą, bet jis privertė išklausyti atsakymus į abu. Kalbėjo pusantros valandos. Mėginau sustabdyti, nepasidavė, kol neišdėstė abiejų temų. Parodė retą erudiciją, kalbotyrą išmoko geriau už visus, išstudijavęs literatūrą nuo kalbotyros pradmenų Antikos laikais iki naujausių krypčių.

Kitas atvejis. Buvo nedidukė, ligota studentė. Egzamino laikyti atėjo paskutinė. Išbalusi, susigūžusi. Gavo klausimą apie kalbos kilmę. Pradėjo atsakinėti, pasakė tik tiek, kad kalbą sukūrė Dievas. Ir nutilo. Netarusi nė žodžio, parašiau jai „labai gerai“ – už ištikimybę savo principams, ir padaviau knygelę. Ji dar labiau išsigando, pamaniusi, kad parašiau blogą pažymį. Tai buvo daugiau kaip prieš trisdešimt metų...

LEK: *Kokios tuomet buvo kursinių ir diplominių temos?*

EG: Lingvistinės, nelengvos ir rimtos. Reikėjo gerai išstudijuoti ir literatūrą, ir nagrinėjamą kalbos medžiagą. Beje, tuos pačius metodus, kurie skatindavo diskusiją, taikydavau ir dėstydama leksiką (kalbos praktiką). Analizuodavome literatūrą, analizuodavom ir kalbą, diskutuodavome. Studentai pamiršdavo, kad mokosi kalbos. Ji tapdavo jiems komunikacijos priemone, ir tai mane labai džiugino. Diskusijos buvo prasmingos ir gyvos. Svarbiausia buvo ne klaidos, o pats bendravimas. Kartais sujungdavome grupes, diskutuodavo viena komanda su kita, arba kelios grupelės tarp savęs. Dirbti buvo įdomu ir smagu.

LEK: *Kaip baigėsi Tavo profesorės karjera Vilniaus universitete?*

EG: Paprašiau pusmečio kūrybinių atostogų. Buvau labai pavargusi po antrosios disertacijos, o tuo metu kaip tik buvau pakviesta versti į anglų kalbą akademinę *Lietuvių kalbos gramatiką* (pusė jos vertimo yra mano). Katedra, kuriai tuo metu vadovavo docentas Petras Anusas, pritarė ir išleido, nes buvo kam paimti mano krūvį. Tačiau Senatas nepritarė, pasiūlė tik vieną atostogų mėnesį. Sušlubavo sveikata, nes tuo pat metu bandžiau ir dėstyti, ir rašyti straipsnius, ir versti lietuvių kalbos gramatiką. Parašiau prašymą atleisti iš universiteto ir nunešiau į kadrų skyrių. Ten dirbanti tarnautoja negalėjo patikėti, kad man neduoda ilgesnių atostogų ir patarė kreiptis į Rektorių [Pavilionį], mūsų buvusį studentą. Nenorėjau eiti, bet nuėjau. Stoviu tolokai nuo Rektoriaus stalo, prie durų, o jis sėdi nepakeldamas galvos. Trumpai pasakiau, kokiu reikalu atėjau. Atsakė, kad ilgų kūrybinių atostogų išleisti negali, o išeiti iš universiteto, jo manymu, galiu, jei tik noriu, tai esantis mano reikalas.

LEK: *Kaip apskritai vertini laiką, kai dirbai Vilniaus universitete?*
EG: Labai laimingas laikas. Bet ir sunkus. Buvau pasinėrusi į dėstymą ir mokslą. O profesorius Nedjalkovas, su kuriuo bendradarbiavau, pats būdamas maksimalistas ir iš manęs reikalavo maksimumo. Reikėdavo surinkti daug medžiagos, ją tvarkyti, analizuoti.

LEK: *Tiek daug gražių dalykų prisiminei, o sakei, kad neprisimeni. Reikėtų dar susitikti...*
EG: Gerai būtų...

2015 m. lapkričio 20 d.

Gražina Karpuvienė

NUTOLĘS LAIKAS GRĮŽTA ATMINTIES TAKAIS

Į Vilniaus V. Kapsuko universitetą įstojau 1956 metais, jį baigiau1961-aisiais. Tais pačiais metais pradėjau dirbti dėstytoja Anglų kalbos katedroje. 1971–1973 m. – neakivaizdinė aspirantūra Maskvoje Mokslų akademijos Kalbotyros institute. Pedagoginę karjerą baigiau Anglų filologijos katedroje 2011 metais. Dėsčiau įvairiausias disciplinas: fonetiką, gramatiką, kalbos pratybas (tada vadinosi *leksika*), teorinę gramatiką, leksikologiją, vertimo pagrindų pratybas.

* * *

Kai buvau paprašyta pasidalyti prisiminimais apie savo KATEDRĄ, ilgai atsikalbinėjau – lyg ir nėra ką pasakoti, metai bėgo ir prabėgo, pasiutusiai greitai, daug ką su savimi nusinešdami, išblukindami ar negrįžtamai ištrindami. Tačiau keletą kartų paraginta ir pagėdinta, vis dėlto pabandysiu šį tą prisiminti ...

Į pirmąjį užduotą klausimą – kodėl būdama kaunietė pasirinkau Vilniaus universitetą ir kodėl anglų kalbą – ir šiandien nerandu tikro atsakymo. Anglų kalbos pradėjau mokytis tik šeštoje vidurinės mokyklos klasėje, kai tėvų sprendimu iš Kauno IV vidurinės mokyklos, kurioje jau šiek tiek mokiausi vokiečių kalbos, buvau perkelta į arčiau namų esančią mergaičių Salomėjos Nėries mokyklą. Čia buvo galima rinktis anglų arba prancūzų kalbą. Taip patekau į puikios mokytojos ir vertėjos

Valentinos Churginaitės rankas. Dėl mano pasirinkimo jai tenka nemaža „kaltės“ dalis. Iki šiandien su didele pagarba ir dėkingumu prisimenu šią griežtą, orią, tragiškai gyvenimą baigusią mokytoją.

Būčiau labai norėjusi studijuoti mediciną kaip mano vyresnioji sesuo, tačiau supratau, kad geru pažymiu tikrai neišlaikysiu privalomo stojamojo chemijos egzamino – ši disciplina buvo, ko gero, mano silpniausia vieta.

Politechnika neviliojo. Liko pedagogika. Manęs, užaugusios tėvo, griežto, reiklaus matematikos mokytojo, ir mamos, pradinės mokyklos, o vėliau rusų kalbos mokytojos, šeimoje, pedagoginio darbo perspektyva negąsdino. Todėl, ką studijuoti, ilgai nesvarsčiau – žinoma, anglų kalbą! Prieš akis turėjau mokytojos Churginaitės pavyzdį.

1956-ųjų rugpjūčio mėnesio pradžioje buvau įsodinta į brezentu dengtą sunkvežimį, kažkam gabenusį baldus į Vilnių, ir, mamos išlydėta, braukdama ašaras, išvažiavau „užkariauti“ sostinės. Nelabai įsivaizdavau, kas ten manęs laukia. Žinojau tik tiek, kad teks laikyti daugybę stojamųjų egzaminų: lietuvių kalbos žodžiu ir raštu, rusų kalbos, geografijos, istorijos ir anglų kalbos. Tuomet net girdėjusi nebuvau apie korepetitorius, apie vadinamąjį *blatą* ir apskritai apie tai, kas yra tos anglų kalbos studijos. Tik vėliau sužinojau, koks didžiulis buvo konkursas į aštuoniolika anglų kalbos ir literatūros studijų programos vietų. Dar ir dabar stebiuosi, kaip tada sugebėjau visus šešis stojamuosius egzaminus išlaikyti penketais, to meto aukščiausiais balais. Naivi septyniolikmetė ilgomis kasomis su kaspinėliais, dantų milteliais nubalintais medžiaginiais bateliais – tikriausiai dėstytojams nekilo ranka jos skriausti.

Per stojamąjį anglų kalbos egzaminą pirmą kartą pamačiau savo būsimas dėstytojas, o vėliau ir koleges Aleksandrą Dantaitę ir Rachilę Aprijaskytę. Niekada nepamiršiu to pirmojo įspūdžio – draugiškai šypsosi, sausainukus kramsnoja. Visa baimė kažkur dingo.

Girdėjau sakant, kad pirmieji studijų metai – patys gražiausi. Man tokio įspūdžio neliko. Pirmosios studijų dienos buvo tokios kaip ir daugumos to meto „fuksų“, pirmą kartą atsidūrusių Vilniuje: klydinėjimas po ilgus fakulteto koridorių labirintus, viskas nepažįstama, viskas painu. Be to, šioks toks nusivylimas: mediniai nutrypti laiptai, niūrios, šaltos auditorijos, kai kurios jų šildomos malkomis kūrenamomis krosnimis, ilgi, juodi gremėzdiški, mokyklinius primenantys suolai – tai buvo visai ne toks universitetas, kokį buvau įsivaizdavusi. Stebino ir tai, kad gatvėse tiek daug žmonių, kalbančių vien rusiškai ir lenkiškai. Pirmas mokslų mėnuo vos nesibaigė tragedija – griežtu papeikimu, kurio pasekmės tada buvo sunkiai nuspėjamos. Priežastis – komjaunimo įstatų nesilaikymas. Į komjaunimo organizaciją buvau įrašyta sulaukusi keturiolikos metų, kaip ir kitos mano klasės mergaitės. Matyt, mokykloje ši organizacija nebuvo labai veikli, nes niekas man nepaaiškino, kad baigus mokyklą iš komjaunimo įskaitos reikia išsibraukti ir nedelsiant į ją įsirašyti universitete. Buvo surengtas parodomasis netinkamo komjaunuolės elgesio svarstymas, kuris po ilgo pamokslavimo ir pagraudenimų, laimei, baigėsi žodiniu papeikimu. Dar vienas didelis nusivylimas – negavau vietos bendrabutyje, todėl teko išmokti prisitaikyti prie kartais labai griežtų nuomojamų kambarėlių šeimininkių reikalavimų: vienur – nesivedžioti draugių, kitur – šiukštu, nekišti nosies į virtuvę, neperstumdyti stalo ar kėdžių, nedeginti šviesos po dešimtos valandos vakaro... Kaip aš pavydėjau savo bendrakursėms, gavusioms „Stuokynės“ bendrabutyje po geležinę lovą, spintelę ir šiek tiek vietos bendroje rūbų spintoje šešių, aštuonių ar net dvylikos vietų pereinamame kambaryje. Ten užsimegzdavo naujos pažintys ir draugystės, ten vyko tikras studentiškas gyvenimas, buvo bendrai kepamos bulvės ar blynai vakarienei, keičiamasi apdarais ir skurdokais papuošalais savaitgaliais susiruošus eiti į šokių vakarus fakultete ar didžiojoje universiteto Aktų salėje. Prireikus ten visada kas nors galėjo pagelbėti pasiruošti

pratyboms ar seminarams. Visas, šviesias ir tamsesnes, ne tokias patrauklias, bendrabutinio gyvenimo spalvas teko patirti tik paskutiniaisiais studijų metais, kai gavau vietą aukštesnio rango merginų bendrabutyje Čiurlionio gatvėje (bendrabutis buvo suteikiamas visiems jo norintiems vyresniųjų kursų studentams). Viena iš tų spalvų – rytiniai fakulteto (o gal ir universiteto? – neprisimenu) komjaunimo aktyvistų komisijos apsilankymai, nes buvo tikrinama, ar niekas vietoje privalomų paskaitų neliko jaukiai snausti lovose. Panašios komisijos rūpinosi ir tvarka kambariuose (kas ten už spintos, ar puodai ir lėkštės išplauti?), ir tarybinio jaunimo dorove – netikėtų vakarinių reidų metu kartais įkliūdavo per ilgai merginų kambaryje neteisėtai užsibuvę vaikinai. Ir šiandien dar juokas ima prisiminus, kaip žavingai, užtūpusi ir plačiu sijonėliu pridengusi po apklotu lovoje paslėptą (šiukštu, jokių blogų minčių – su kostiumu ir batais) savo būsimą vyrą ir mūsų reputaciją gelbėjo kursiokė Edita.

Jaunystė yra jaunystė – įsibėgėjus pirmajam semestrui, nustojome kreipti dėmesį į apšiurusią aplinką, į po auditoriją retkarčiais šmirinėjančias peles, į statybinių ir kitokių šiukšlių priverstus fakulteto kiemus. Vienam iš jų, dabartiniam Arkadų kiemeliui, pro kurį bėgiodavom į paskaitas, buvo ilgam prilipęs „šiukšlyno“ vardas. Nuo šalčio auditorijose gelbėjo šilti batai, paltai ir pirštinės. Svarbiausia – mes universiteto studentai!

* * *

Stodama į universitetą neturėjau supratimo, kokios tai bus studijos. Tik rugsėjo 1-ąją, pamačiusi paskaitų tvarkaraštį, suvokiau, kiek daug visko reikės mokytis. Nekalbėsiu apie tokias disciplinas kaip SSKP istorija, dialektinis ir istorinis materializmas, visokios politekonomijos ir apie veltui prarastą laiką skaitant, konspektuojant ir analizuojant marksizmo-leninizmo

klasikų veikalus, partijos direktyvas ir suvažiavimų medžiagą. Tokie tada buvo laikai.

Ko gero, buvome paskutinis anglistų kursas, kuriems dar reikėjo lankyti rusų kalbos pratybas ir seminarus. Išskyrus patį faktą, apie juos nieko neprisimenu. Lietuvių kalbos pratybos su dėstytoja Anele Maniukiene paliko žymiai didesnį įspūdį – dar ir dabar kartais pabundu naktį susapnavusi košmarą: reikia laikyti kirčiavimo įskaitą, sunkiai įveikiamą man, kalbėjusiai Telšių ir Kauno šnektų mišiniu. Tačiau tai – šalutinės disciplinos. Su tikrąja anglų kalba susidūriau jau pačią pirmąją studijų dieną. Į auditoriją skubiu žingsniu, nešina kažkokiais dideliais plakatais, vos ne bėgte įbėgo neaukšta, energinga moteris – dėstytoja Rachilė Aprijaskytė, iki šių dienų man išlikusi kaip šviesiausias prisiminimas. Ji paaiškino, kad pora savaičių mums nebus leidžiama demonstruoti savo anglų kalbos žinių, nes tas savaites mes tik mokysimės teisingai tarti atskirus garsus, juos jungti į skiemenis; skiemenis, teisingai juos kirčiuojant, – į žodžius, o šiuos, tinkamai intonuojant, – į sakinius ir t. t. Taip ir buvo. Ištisas dvi ar tris savaites, žiūrėdami į gana nutriušusiuose plakatuose pavaizduotus kalbos padargus ir į savo lūpų ir liežuvio padėtį veidrodėliuose, nagrinėjome garsų artikuliacijos ypatumus ir šimtus kartų kartodami stengėmės įveikti anglų kalbos garsų tarimo subtilybes. Viename iš laiškų, rašytų tų metų rugsėjo mėnesį namiškiams, skundžiausi, kad keturias pratybų valandas iš eilės mokėmės teisingai tarti vos kelis garsus. Ir iš kur mūsų visų mylima dėstytoja sėmėsi kantrybės – tada juk nebuvo jokių įrašų, iš kurių būtumėm galėję pasimokyti. Ji nenuilsdama, iki užkimimo dirbo su visais ir su kiekvienu atskirai, visada kantriai, ramiai, niekada nerodydama nepasitenkinimo ar susierzinimo, nesame girdėję iš jos jokio piktesnio žodžio. Po šių kelių intensyvių treniruočių savaičių jos globojami toliau tęsėme korekcinį kursą per fonetikos pratybas visus pirmuosius studijų metus, rašėme ilgiausias fonetines teksto transkripcijas, mokėmės ritmikos ir intonacijos

mintinai kaldami tekstus, greitakalbes ir eilėraščius. Turėjome net ir „technikos“ – prisimenu, kaip dėstytoja atsinešdavo patefoną su, ko gero, vieninteliu ištraukų iš *Alice in Wonderland* įrašu. Iki šiol taip ir skamba ausyse: *Alice was beginning to get very tired of sitting on the bank with her sister* ... Šiandieniniams mūsų katedros studentams visa tai skambėtų kaip kažkas iš prieštvaninių laikų. Tačiau net ir tokiomis sąlygomis mes daug ko išmokome, gal todėl, kad labai to norėjome ir tikrai daug dirbome.

Trečiame kurse Aprijaskytė mums dėstė vadinamąją „leksiką“ ir užduočių tikrai negailėdavo. Prieš keletą metų tarp senų užrašų netikėtai radau pora storokų sąsiuvinių, kurie priminė, kaip stropiai rengdavomės kiekvienoms pratyboms. Gaudavome sąrašą naujų žodžių ir posakių iš skaitomo teksto (per savaitę reikėdavo perskaityti apie 50 puslapių), turėdavome juos apčiupinėti iš visų pusių, pasitelkę labai skurdžius tada turėtus šaltinius, parinkti juos iliustruojančių pavyzdžių ir kurti įvairiausias rišlaus teksto situacijas, dialogus, „aktyvizuojant“ pateiktą sąrašą. Dėstytoja įskubėdavo į auditoriją visada su tuo pačiu *How are you? How is everybody?* ir, išsidėliojusi savo sąsiuvinukus ir knygas, ramiai, bet labai reikliai priversdavo mus dirbti nuo pirmos iki paskutinės pratybų minutės. Prisimenu, daug savaičių skaitėm ir įvairiausiais rakursais nagrinėjom Golsvorčio *Forsaitų sagą,* labai šiuolaikiško, kaip atrodė po Dikenso ir Tekerėjaus, rašytojo knygą ir mokėmės iš jos kalbos. Nors ji buvo vienintelė dėstytoja, kuri visada, ir per pratybas, ir susitikusi už universiteto sienų su mumis kalbėdavosi tik angliškai ir pagal tuometinę tvarką į mus kreipdavosi labai oficialiu *comrade X* ... , jos bendravime su studentais nebuvo nė lašo oficialumo. Lietuviškai su ja bendravau tik jau pradėjusi dirbti katedroje, kai tapau jos kolege. Buvo nepaprastai malonu vėl su ja susitikti Tel Avive, kai prieš keletą metų viešėjau pas į Izraelį emigravusią buvusią kurso draugę. Tąsyk Dėstytoja kalbėjo tik lietuviškai, ir viskas jos nedideliame butuke buvo

lietuviška: lininės megztos užuolaidos ant langų, servetėlės ant stalo, paveikslai, medžio drožiniai ir gintariniai suvenyrai. Ir ji pati, tokia pat žvitri, bėgiodama iš kambario į kambarį įsikibusi į vaikštynę rodė mums emigruojant atsivežtas ir draugų atsiųstas lietuviškas knygas, susijaudinusi klausinėjo apie kolegas ir universiteto naujienas.

Labai mielus prisiminimus paliko mus pirmame ir antrame kurse globojusios dėstytojos. Aleksandra Dantaitė – graži, visada labai maloniai bendraujanti šviesiaplaukė, kuriai rūpėjo ne tik mūsų žinios, bet ir tai, kuo gyvename. Pratybas pagyvindavo dainos, dėstytoja jų turėjo prisirašiusi didelį, storą sąsiuvinį – traukdavome jas ir balsingi, ir bebalsiai. Jos nuoširdų rūpinimąsi kitų problemomis ir bėdomis mačiau ir vėliau, tapusi jos kolege. Oriai, inteligentiškai Elei Pareigytei labai tiko jos pavardė: tikriausiai būtų sunku rasti už ją pareigingesnį žmogų. Kaip kruopščiai ji ruošdavosi pratyboms! Turėjo sąsiuvinį, kuriame registruodavo visų mūsų individualias klaidas; ilgai, smulkiai ir, kaip mums tada atrodė, nuobodokai jas nagrinėdavo, parengdavo individualių užduočių. Grąžinti kontroliniai darbai mirgėte mirgėjo nuo jos pastabų ir paaiškinimų su nuorodomis į gramatikos taisykles. Dažnokai piktnaudžiaudavome jos geranoriškumu ir įdėtu darbu, nors nepasirengę pratyboms, visada jausdavome gėdą. Nesu girdėjusi jos kalbant su kuo nors piktai, pakeltu ar įžeidžiamu tonu. Jei kas nors nepatikdavo, savo nepritarimą parodydavo labai subtiliai.

Ketvirtame kurse patekome į „kietas“ Nedos Kameneckaitės rankas. Buvome daug prisiklausę apie tai, kokia ji griežta, nenuolaidi, kaip sunku jos grupėje mokytis, todėl iš pradžių gerokai prisibijojom. Ir ne be reikalo: iš pažiūros nedidukė, elegantiška, trykštanti energija, ji bemat suėmė mus į nagą. Vieną pirmųjų dienų ji, lyg tarp kitko, paklausė, kokius laikraščius ir žurnalus mes skaitom. Iš mūsų kukliai nuleistų akių supratusi, kad pasigirti nelabai kuo turime, su paniekos šešėliu ištarė: *you live like bugs in a rug*. Iš jos sužinojom apie to meto

progresyviausius leidinius, tokius kaip *Literaturnaja gazeta, Inostrannaja literatura, Novyj mir,* spausdinusius kūrinius, kurių niekur kitur nespausdino ir į kuriuos jau tada prasiskverbdavo viena kita laisvesnė mintis. Kaip dėstytoja, ji buvo nepaprastai išradinga. Jei neklystu, tuo metu buvo bebaigianti rengti savo disertaciją ir sinonimų žodyną, todėl daug laiko ruoštis pratyboms neturėjo. Bet to jai ir nereikėjo, kiekvieną kartą pateikdavo mums kokią netikėtą užduotį kalbėti *on the spot* apie įvairiausius dalykus, priversdavo mąstyti analizuojant tekstus ar jos pasiūlytas temas ir situacijas. Ne visiems tokios užduotys buvo lengvai įveikiamos. Neda, kaip tarp savęs ją vadindavome, vedė mus iki pat studijų pabaigos. Ji ne tik mus mokė kalbos, bet ir savo pačios pavyzdžiu, taktiškomis pastabomis padėjo užpildyti nemažas mūsų bendro išprusimo spragas. Geriau ją pažinęs, negalėjai nesižavėti jos aštriu protu ir erudicija. Man teko laimė bendrauti su ja daugiau negu kitiems bendrakursiams, kai jos vadovaujama rašiau savo diplominį darbą. Esu už daug ką jai dėkinga.

Su didele pagarba prisimenu prof. Eugenijų Meškauską. Be jokių įmantrių žodžių ir tuščiažodžiavimo jis sugebėjo net dialektinio ir istorinio materializmo paskaitas padaryti įdomias. Didelį įspūdį darė jo dėstymo – jokių konspektų, tik nedidelė užrašų knygutė rankose – ir bendravimo su studentais būdas, draugiškas ir paprastas. Įskaitas ir egzaminus pas jį laikydavom irgi kitaip nei pas kitus dėstytojus. Atsakinėji į ištraukto bilieto klausimus ir nežinai, ko tikėtis. Profesorius klausosi ramiai, neįskaitoma veido išraiška, paima įskaitų knygelę, be jokių komentarų įrašo savo įvertinimą ir užvertęs atiduoda. Rezultatą sužinodavai tik išėjęs už durų. Žinojome, kad jis nepakęsdavo mintinai iš užrašų iškaltų teiginių.

Studijų metais teko pažinti daug spalvingų asmenybių. Docentas Ričardas Mironas, buvęs sunkiasvoris boksininkas (sklido gandai, kad Smetonos laikais Kauno Laisvės alėjoje užmušęs arklį, kai vežikas atsisakė jį vežti), poliglotas, vertėjas, studija-

vęs orientalistiką ir lyginamąją kalbotyrą Sorbonoje, pirmame kurse mums dėstė kalbotyros įvadą ir buvo visų mūsų siaubas baubas, ne vieną jautresnę studentę privertęs ašaroti. Neduok die pavėluoti į paskaitą, neteisingai sukirčiuoti jo pavardę ar būti sučiuptam rūkant – rūstybės neišvengsi. Liūdnas jo rūstybės pasekmes patyrė mūsų grupės draugė Danutė. Negavusi bendrabučio, ji kas rytą turėdavo važinėti į paskaitas iš Kauno. Neišsimiegojusi, pavargusi vieną rytą per kalbotyros paskaitą ji užmigo ir iškrito iš suolo. Po šio nelemto įvykio kalbotyros egzamino jai net ir po kelių bandymų niekaip nepavyko išlaikyti. Kažkas mums buvo pašnibždėjęs, kad norint sulaukti daugiau prielankumo per egzaminą, reikia būtinai apsirengti kokiu nors žalios spalvos rūbu – dėstytojas pats visada nešiodavo žalią skrybėlę. Neprisimenu, kad tai būtų kam labai padėję. Patį svarbiausią dalyką, kalbų genealogijos lentelę, kurios tobulai neišmokus nebuvo jokio šanso išlaikyti egzaminą, buvau taip iškalusi, kad net po gero dešimtmečio pažadinta naktį būčiau galėjusi ją visą berte išberti.

Dar ir šiandien norisi šypsotis prisiminus lotynų kalbos pratybas. Nereikia net sakyti, kaip apsidžiaugėme, kai iš griežtumu ir nepalenkiamumu garsėjančio doc. Leono Valkūno rankų patekome į prof. Merkelio Račkausko grupę. Pratybos vykdavo senose auditorijose Pilies skersgatvyje. Vaizdas nepakartojamas: mes su paltais ir pirštinėmis, Profesorius kojas įkišęs į vos rusenančios krosnies angą – lukštename lotynišką tekstą. Visko per tas pratybas būdavo, bet nuobodu – niekad. Kartodamas *Qui scribit bis legit,* jis liepdavo mums perrašinėti ištisus puslapius lotyniškų sentencijų. Kuo gražiau parašydavai, tuo labiau būdavo patenkintas, o jei dar ir pirmąją sentencijos raidę gražiai spalvotai išraitydavai, tai ir įskaitą lengviau gaudavai. Lotyniškų posakių buvom nemažai išmokę. Profesorius dažnai mums kartodavo: *Amat victoria curam, Labor omnia vincit,* o mes jam – *Errare humanum est, Non est discipulus par cognitione magistro.* Kaip ir daugelis prieš mus ir po mūsų

buvusių Profesoriaus studentų mes irgi žinojome, kad pagal nerašytą nusistovėjusią tradiciją į egzaminą jį reikėtų atsivežti taksi, kad ant stalo turėtų būti saldainių dėžutė, iš kurios Profesorius vaišindavosi ir vaišindavo, bet tik gerai atsakinėjančius studentus. Tąkart šiek tiek persistengėme – kažkas nusprendė, kad prie saldainių labai tiktų vyno butelis. Reikėjo matyti, kaip Profesorius mūsų vargšą Rimą su tuo nelaimingu vyno buteliu išgrūdo pro duris. Bandydami atitaisyti tokį *faux pas*, paprašėme, kad leistų mums jį ir namo parvežti. Pasišaipė, bet leido: „Tokių kvailių dar niekad nėra buvę – juk egzaminą jau išlaikėt. Na gerai, kaliošų nesušlapsiu." Kad būtų drąsiau, vežėme jį trise. Sustojus Lukiškių aikštėje prie Mokslininkų namų, kuriuose Profesorius gyveno, buvome primygtinai pakviesti užeiti. Ir ten, jo bute, pavaišinti gero vyno taure ir šokoladu, gavome ilgą, su ironišku, šiek tiek sarkastišku humoru išdėstytą etiketo pamoką. Mažai tada apie Profesorių žinojome, užtat su kokiu didžiuliu malonumu skaičiau neperseniausiai išleistą jo atsiminimų knygą!

Literatūros paskaitos didesnio įspūdžio nepaliko – sausa bendro pobūdžio informacija apie laikotarpį, autoriaus biografijos duomenys, trumpa kūrinio charakteristika ir turinys. Paskaitose aptariamų rašytojų knygas buvo nelengva gauti. Jei universiteto bibliotekoje ir būdavo keli egzemplioriai, jų visiems neužtekdavo, tad kartais jas bandydavome užsisakyti iš Maskvos Lenino bibliotekos. Knygų laukti tekdavo ilgai, o ir skaityti jas galėdavome tik universiteto skaitykloje, išsinešti nebuvo leidžiama. Todėl egzamino metu, ištraukus „nelaimingą" bilietą, neretai tekdavo pasikliauti vien paskaitų užrašais. Įspūdį paliko pati dėstytoja Galina Baužytė – tiek savo impozantiška išvaizda, tiek žavia dėstymo maniera. Iš jos, iš pažiūros arogantiškos, neprieinamos, sklido vos juntama, o gal tik įsivaizduojama panieka neskaitantiems ar menkai tesidomintiems literatūra.

Tačiau studijos – tai ne vien paskaitos, seminarai, pratybos ir egzaminai. Užtekdavo laiko dar daug kam. Bent kartą ar du

per savaitę su drauge Dalia bėgiodavome į filharmoniją, bilietai paskutinėse balkono eilėse kainuodavo kapeikas, kartais netgi pigiau negu bilietai į kiną. Universiteto akademinis choras, kuriame abi dainavome, visus studijų metus buvo tikra atgaiva nuo kasdieninio „zubrinimo" – linksmos repeticijos, koncertai, išvykos, nepamirštamos studentų *Gaudeamus* ir Dainų šventės, choro jubiliejai. Ir, žinoma, choro vadovas Pranas Sližys, kuris savotiška ezopine kalba, niuansais, užuominomis į daug ką mums atvėrė akis.

* * *

Baigiantis paskutiniam studijų semestrui pradėjo kamuoti nerimas – o kas toliau? Anuomet mūsų ateitis priklausė nuo to, kokį galimų darbaviečių, pageidaujančių anglų kalbos specialistų (dažniausiai mokytojų), sąrašą pateiks tuometinė valstybinė jaunųjų specialistų skirstymo komisija. Visi privalėjo trejus metus atidirbti vienoje iš sąraše siūlomų vietų, o beveik visos jos – provincijos mokyklos. Atleisti galėjo būti tik turintys rimtų sveikatos problemų arba vedę/ištekėjusios, kurių sutuoktiniai dėl svarbių priežasčių negalėjo sekti iš paskos į „tremties" vietą. Pirmenybė rinktis buvo teikiama pagal studijų rezultatus ir išduotas charakteristikas. Tuometinis katedros vedėjas doc. Alfonsas Laučka išsikvietęs mane pasakė, kad rekomenduos palikti katedroje dėstytoja, todėl jokios vietos ir nesirinkau, tačiau prieš pat komisijos posėdį buvau informuota, kad mano kandidatūra atmesta, netiko socialinė kilmė: tėvai (kaip man vėliau perdavė) – „supuvę inteligentai". Nors turėjau teisę rinktis pirmoji, nenorėjau pretenduoti į kitų jau pasirinktas vietas ir pasirašiau paskyrimą į Kruonį, apie kurį žinojau tik tiek, kad jis netoli Kauno (ten gyveno mano tėvai ir sesuo su vyru). Jau buvau susitaikiusi su tuo, kad dirbsiu mokytoja, bet katedros vedėjas tarstelėjo, kad priims mane valandininke, jei Kruonis

paleis. Su mokyklos direktoriumi pavyko susitarti, ir 1961 metų rugsėjo mėnesį pirmą kartą atsistojau prieš studentų auditoriją, po pusės metų gavau dėstytojos etatą, ir prasidėjo penkiasdešimt metų trukusi draugystė su daug kartų keitusia pavadinimą ir struktūrą mąnąja Katedra.

2018 m. vasario 1 d.

Laima Erika Starkauskaitė-Katkuvienė

VILNIAUS UNIVERSITETAS MANO GYVENIME: 1959–2009

I have remembered, I suppose, what I wanted to remember. Unfortunately, you often wish not only to remember, but also t o t a l k about what you remember (AGATHA CHRISTIE *Autobiography*).

Taip jau susiklostė mano gyvenimas, kad universitetą ir ypač Anglų filologijos katedrą pažinau iš kelių skirtingų pusių: visų pirma, kaip studentė, vėliau – kaip dėstytoja ir aspirantė ir galiausiai kaip katedros vedėja. Iš pradžių bandžiau viską papasakoti griežtai chronologiškai: pirmiausia prisiminimai apie anglų kalbos ir literatūros studijas, po to – apie darbą Anglų filologijos katedroje. Tačiau praleidus pusę šimto metų toje pačioje katedroje ir bendraujant su tais pačiais žmonėmis, tokia atsiminimų struktūra pasirodė esanti gana dirbtinė – dažnai iš praeities tekdavo peršokti į dabartį ir atvirkščiai.

Aš – Anglų filologijos katedros studentė

„Kai išeisi iš autobusų stoties, pamatysi didelę gatvę. Eik ja gal pusę valandos, kol prieisi du milžinus, laikančius balkoną. Tada suk į dešinę ir gerokai paėjėjusi, klausk, kur yra universitetas". Taip mane pamokė pažįstama prieniškė, jau metus studijavusi

Vilniaus universitete. Buvo 1959 metai, Vilniuje neturėjau nei giminių, nei pažįstamų. Tiesa, kartą buvau lankiusis su mokyklos ekskursija, būdama bene penktokė, bet tada universitetas manęs dar nedomino.

Kodėl nusprendžiau studijuoti anglų kalbą? Visada traukė filologinės disciplinos, lituanistikai jaučiaus per silpna, bet likimo ironija: mano kandidatinė (dabar – daktaro) disertacija buvo iš lietuvių kalbos sintaksės. Gali būti, kad nulėmė pasąmonėje įstrigę mylimo brolio žodžiai „tau lemta būti anglikonu" ir jo dovanotas mažutis anglų–rusų kalbų žodynėlis („anglikonu" vadinom mūsų – Prienų vidurinės mokyklos – anglų kalbos mokytoją Pranciškų Puškevičių). Bet mano dėdė, prieš karą studijavęs teisę ir turėjęs kaligrafišką rašyseną, autoritetingai pareiškė: „Ji rašo kaip su vištos koja, neverta nė bandyti, vis tiek neįstos" (deja, mano rašysenos nepataisė ir studijos – jau dėstytojaudama ne kartą studentų prašoma turėdavau iššifruoti savo pastabas jų rašto darbuose). Abejonėms dėl studijų būta ir rimtesnių priežasčių – mano šeima nebuvo laikoma politiškai patikima, todėl nerimavau, kokią charakteristiką gausiu iš komjaunimo komiteto – ją tada turėjo gauti ir ne komjaunuoliai. Be to, buvau turbūt pirmoji Prienų vidurinės mokyklos abiturientė, pasiryžusi studijuoti anglų kalbą – matyt, tada ši disciplina dar nebuvo labai populiari. Mūsų „anglikonas" Puškevičius, prieškarinis teisininkas, mus mokė, pats baigdamas neakivaizdines studijas Pedagoginiam institute, ir tada gal dar nebuvo labai kompetentingas (kad kai kurie angliški garsai tariami kitaip nei lietuviški, sužinojau tik įstojusi). Tačiau kai po kelerių metų į Pedagoginį studijuoti anglų kalbos įstojo kita prieniškė, Aldona Rėksnienė, vėliau irgi nutūpusi Vilniaus universiteto Anglų filologijos katedroje, jo autoritetas mokykloje jau buvo gerokai didesnis.

Vis dėlto, išlaikiusi anglų, lietuvių kalbos raštu ir žodžiu bei istorijos stojamuosius egzaminus (konkursas buvo penki pretendentai į vieną vietą), tapau Vilniaus valstybinio V. Kapsuko vardo universiteto Istorijos ir filologijos fakulteto studente. Dekanas

tada buvo, berods, lituanistas Jonas Palionis, bet mums svarbiausias asmuo buvo mūsų katedros vedėjas Alfonsas Laučka.

Anglistikos katedrų evoliucija

1959 m. Romanų-germanų filologijos ir Užsienio kalbų katedros glaudėsi dabartiniame Doktorantų kabinete. Po metų jos buvo reorganizuotos į tris atskiras anglų, vokiečių ir prancūzų kalbos katedras. Kai 1968 m. buvęs Istorijos ir filologijos fakultetas skilo į du savarankiškus fakultetus, buvo nuspręsta, kad Anglų filologijos katedra rengs ir globos vien studentus anglistus, o anglų kalbos dėstymu studijuojantiems humanitarinius ir tiksliuosius mokslus rūpinsis tuo tikslu įsteigtos dvi Anglų kalbos katedros. Jos abi po kelių dešimtmečių buvo sujungtos į Užsienio kalbų institutą, tapusį savarankišku universiteto padaliniu. Šiuo metu vyksta atvirkštinis – katedrų jungimosi į stambesnius institutus – procesas, dėl to Užsienio kalbų institutas sugrąžinamas į Filologijos fakulteto jurisdikciją (paskutinės naujienos – jungiama net tik katedros, bet ir universitetai). Taigi, *nothing new under the sun,* arba, kaip sako rusai, *nauja – tai gerai užmiršta sena*. Neramu tik dėl to, kad galimos tokio stambinimo pasekmės nebuvo plačiau aptartos akademinėje bendruomenėje – kas būtų išlošta, o kas gal ir pralošta. Paprastai teigiama, kad taip daroma kažkur užsienio universitetuose, tarsi tai jau savaime būtų kokybės ženklas (mano draugas iš Reading'o universiteto taip komentavo šį žingsnį: tai tas pats, kaip seniai išsiskyrusią porą vėl bandyti priversti gyventi kartu).

Gyvenimas bendrabutyje

Anuomet dauguma filologių gyvendavo Čiurlionio gatvės Nr. 1 bendrabutyje, vadinamajame „vienuolyne". Aš jame pra-

gyvenau septynerius metus: ketverius legaliai ir trejus kaip „zuikis“ (dvejus iš jų – jau dirbdama universitete). Tais laikais buvo stiprus solidarumo jausmas: negavusius vietos bendrabutyje paprastai priglausdavo ją gavę pažįstami laimingieji, dažniausiai mokęsi toje pačioje mokykloje. Ir nors zuikiauti, t. y. gyventi nelegaliai, nebuvo labai malonu, esu labai dėkinga Teresei ir Eglei, ištiesusioms man pagalbos ranką.

Kambariai buvo dideli, juose turėdavo gyventi po šešias ar po dešimt studenčių, tad fonetikos užduotis – kalbėjimą garsiai, nutaikiusios laiką, kai nesimaišydavo pašaliniai, atlikdavom virtuvėje arba leisdavomės į „pogrindį“ – dušus.

Gyvenimas bendrabutyje daug ko išmokė – užmigti, kad ir koks aplink būtų triukšmas, nesipiktinti dėl „pasiskolintų“ pirštinių ar karolių ir ne per daug krimstis, jei mamos įdėti lašiniai savaime ištirpdavo. Čia niekada nesijausdavai vienišas, čia būdavo daromi (ir nusirašinėjami) namų darbai, čia būdavo tariamasi, kur šį savaitgalį galėtų būti geriausi šokiai – Chemijos fakultete, Čiurlionio gatvės Aktų salėje, Konservatorijoj ar Filologyne, o vakarais apie bendrabutį ratus sukdavo niekaip negalinčios išsiskirti poros. Ir kurgi joms vargšėms dingti? Juk, be valgyklų, tais laikais Vilnius galėjo pasigirti tik senamadiškais „Palangos“ ir „Vilniaus“ restoranais; madingosios „Neringos“, „Literatų“ ir „Tauro“ kavinės atsirado kiek vėliau; taigi, jau nekalbant apie ribotus finansus, jauniems žmonėms likdavo tik pasivaikščiojimai po atviru dangum.

Bendrabučio gyvenimo būta spalvingo – kartais čia apsilankydavo net rektorius prof. Jonas Kubilius patikrinti, ar studentai nepramiega paskaitų, ar daro rytinę mankštą. Kur kas dažniau atsibelsdavo „dorovės komisija“: po jos reidų kai kurios studentų poros būdavo priverstos įteisinti savo santykius.

Bet pati spalvingiausia figūra buvo bendrabučio komendantas, sugebėdavęs visiems įvaryti baimės. Kalbėdama su juo pradėdavau mikčioti. Vargas būdavo toms, kurios grįždavo po vidurnakčio, kai bendrabučio durys jau būdavo užrakintos.

Viename iš savo apsakymų rašytoja Ema Mikulėnaitė, irgi gyvenusi šiame bendrabutyje, pasakoja apie studentę, grįžusią iš savo pirmojo pasimatymo; epitetai, kuriuos ji tąkart išgirdo iš komendanto, buvo kaip kibiras šalto vandens.

Savo gyvenime, dėkui Dievui, esu mušusis tik vieną kartą – bendrabutyje. Kambario durys dažnai būdavo nerakinamos, ir kartą naktį pas mus įsiveržė įkaušęs agresyvus teisės studentas. Ėmė viską daužyti lazda. Mano kolegė lituanistė – kažkodėl vadinom ją Žvirbliu – bandė iš jo tą lazdą atimti, o aš ne visai sėkmingai stengiausi pataikyti į jį taburete. Paskui buvo susirinkimas: teisininkas prof. Jonas Žeruolis labai gražiai kalbėjo apie tarybinių studentų moralinį veidą; anas studentas tada buvo išmestas iš universiteto, tačiau bene po metų vėl priimtas. Gal kur nors dabar dirba teisėju...

Kiekvienais metais aš bent keletą kartų pasivaikštau aplink savąjį bendrabutį, prisimindama įvykius ir žmones, ten gyvenusius. Čia mano draugė Gražina susipažino su savo būsimu vyru Marcelijumi ir tapo „poetiene“. Čia vėlų vakarą, kai svečiai jau nebebūdavo įleidžiami, už lango pasigirsdavo melodingas švilpavimas – Bethoveno Devintosios simfonijos garsai; iš čia su tuo švilpautoju ir savo pamerge Egle išėjau į ZAGS'ą[59] (taip anuomet vadintas civilinės metrikacijos biuras).

Labai gaila, kad šiandien bendrabutis „prichvatizuotas“, ir ankstų rytą nebepamatysi Kalinausko gatve skubančios vėluojančių studentų minios. Dar gailiau Česlavo Milošo prisiminimuose dažnai minimo, dabar taip pat „prichvatizuoto“ „Tauro“ bendrabučio (tuometinis rektorius Rolandas Pavilionis ilgai priešinosi jo privatizavimui, bet paaiškėjus, kad ir pats jau buvo spėjęs „prichvatizuoti“ butą Čiurlionio gatvėje, bendrabutyje gyvenę dėstytojai su džiaugsmu pasekė jo pavyzdžiu).

[59] Sutrumpinta iš rus. Запись актов гражданского состояния. – Red.

Dėstytojai ir paskaitos

Svarbiausios mums buvo specialybės paskaitos. Labai gerbiau savo dėstytojus; jų žinios buvo nekvestionuojamos. Dėstytoja Neda Kameneckaitė prieš karą buvo studijavusi Anglijoje, tad mums ji buvo lyg orakulas, o kai iš stažuotės Anglijoje grįžo Genovaitė Špokevičienė, tai irgi atrodė kaip dangaus pateptoji.

Gerbti mūsų dėstytojas tikrai buvo už ką. Jos buvo ne tik geros savo dalyko mokovės, bet ir kultūringos, malonios, geranorės, o Anglų filologijos katedra buvo tarsi nedidelė vakarietiškos kultūros salelė. Katedroje dirbo tik keli komunistų partijos nariai ir bendra jos atmosfera buvo gana tolerantiška. Laimei, mūsų katedra nenukentėjo nuo įvairių „valymų" (ne taip, kaip lituanistinės katedros), gal ir dėl to, kad tuometiniai „tikrintojai" nemokėjo užsienio kalbų. Čia vertėtų pacituoti iš Izraelio 1996 m. birželio 12 d. man rašyto doc. Kameneckaitės laiško fragmentą: „[...] not everybody knows that in this Department of Foreign Languages, which was generally suspect because it dealt with f o r e i g n languages, NOBODY disappeared. (Irina Karsavina was arrested but that was in connection with her father, an honest dissident, not the department.) It means that no colleague was denounced by another colleague and that, I believe, must also hold true for our students. Therefore, in my view, this department has earned itself an outstanding place in terms of humanism and as such I will always remember and honour it: we had no scholarly stars but we had people of moral integrity and a decency which, although no more than ordinary, in those horrible days constituted for each one a dangerous luxury – to me, then as always, it stands for real stardom. I might be wrong, maybe there are some guilty consciences on that account but I base my judgement on the obvious fact that we survived. If I am wrong, then we were just lucky – the denunciations did not work!" Beje, ji yra parašiusi ir rusų kalba išleidusi labai įdomią prisiminimų knygą, kurioje daug vietos

skirta Anglų filologijos katedrai (Nedda Kameneckaite-Stražas. *Boľšaja voda. Moi* šesť žiznei. Jerusalim: Filobiblon, 2009).

Savo kolegų padorumą laiškuose iš Izraelio prisimena ir ilgai mūsų katedroje dirbusi Rachilė Aprijaskytė: „Kai 1947 m. prasidėjo „kosmopolitizmo banga“ ir laikė mus „bezrodnyje kosmopolity“, tai katedros nariai prie tos „bangos“ neprisidėjo. Priešingai. Tų laikų katedros nariai taktiškai elgėsi“ (iš 2003 gruodžio 14 d. man rašyto laiško).

Mano kursui labai pasisekė – netrukus prasidėjo vadinamasis Atlydys, ir visame universitete padvelkė smagus laisvės (be abejo, santykinės) vėjelis.

Taigi svarbiausios mūsų gyvenime buvo specialybės dėstytojos. Tuometinė anglų kalbos mokymo metodika rėmėsi atskirų aspektų – leksikos, fonetikos, gramatikos, namų skaitymo – studijomis (atskiro akademinio rašymo aspekto tada dar nebuvo). Leksiką mums dėstė Uršulė Žemaitienė, Elė Pareigytė, Špokevičienė, Kameneckaitė; fonetiką – Aprijaskytė, gramatiką – Žemaitienė.

Elė Pareigytė buvo tikra prieškario inteligentė, elegantiška, nepaprastai sąžininga ir pareiginga (gal *the name obliges*?), taktiška ir maloni, visada pasirengusi padėti. Klausydamasi mūsų kalbų, ji staiga nudžiugdavo: „Oh, you have made a very good mistake!“ ir paskubėdavo tą klaidą užsirašyti. Kartu su dėst. Aprijaskyte ji yra išleidusi keletą knygelių apie tipiškas lietuvių studentų daromas klaidas. Dėstytoja mėgdavo užtęsti paskaitą – vis per tą savo pareigingumą. Vėliau, kai jau pati dėsčiau, prisimindama, kaip mes tuo piktindavomės, paskaitas stengdavausi baigti laiku. Tebeturiu dėst. Pareigytės varškės pyrago, kurio atsinešdavo į katedros posėdžius, receptą, tik man jis niekaip neišeina toks skanus. Atmintyje įstrigo toks jos poelgis, tiems laikams nebūdingas – gūdžiame sovietmetyje, šv. Kalėdų dieną beeinant į paskaitą, ji labai maloniai mane pasveikino su šventėm.

Dėst. Žemaitienė turėjo susidariusi gerą dėstymo sistemą, padedančią mums susigaudyti anglų kalbos gramatikos džiunglė-

se, tačiau dažnokai suglumindavo mus sakydama *both ways are possible* – na, argi taip gali būti?! Juk turi būti viena griežta gramatikos taisyklė, panašiai kaip matematikos! Kartu su Longinu Pažūsiu ir Gražina Rosiniene dėst. Žemaitienė yra parašiusi lietuviams skirtą anglų kalbos gramatikos vadovėlį, kuris sulaukė kelių pakartotinių leidimų ir iki šiol yra labai populiarus.

Rachilė Aprijaskytė lėkte įlėkdavo į auditoriją, paskubom išversdavo ant stalo savo didžiulės rankinės turinį, iš jo greit susižvejodavo aptriušusį sąsiuvinį ir iškart pradėdavom klausytis fonetikos įrašų. Tada jie skambėjo iš magnetinių juostų, kurios nuolatos trūkinėjo, bet laborantė jas skubiai suklijuodavo, ir paskaita vėl įgaudavo savo *racing speed* ritmą. Magnetinės juostos tuo metu buvo didelis technikos progresas, nes anksčiau studijavę studentai fonetikos įrašų klausydavosi iš keleto plokštelių, už kurias dėstytoja Leningrade buvo paklojusi savo viso mėnesio algą. Jas, kaip prisimena Laima Zabulienė, kartais reikėdavo sukti pirštu, nes patefonas irgi dažnai užstrigdavo. Įrašų tekstai buvo, kiek pamenu, apie Londoną ir jo žymiausias vietas (Longinas Pažūsis yra pasakojęs, kad pirmąkart atsidūręs Londone vadovavęsis tais tekstais – taip ir skambėję ausyse: *and when you come to the middle of the road, look to your left*). Dar ir dabar prisimenu eilėraščius ir *tongue- twisters* iš fonetikos paskaitų (*Peter Piper picked a peck of pickled pepper, a peck of pickled pepper Peter Piper picked, if...)*, kurie, manau, yra tvirtai įsirėžę į ne vienos anglistų kartos atmintį. O kur dar dainos – *Molly Malone, When I was a student...,Last night when I lay on my pillow...* Dėstytoja buvo griežta ir reikli (mūsų dėstytojai dažnai sakydavo *you have to be cruel to be kind*), mes jos prisibijodavom, bet per egzaminus pasirodydavo visai kitokia – jokios įtampos, šypsena, neblogi pažymiai. O vienas pačių maloniausių studentiškų prisiminimų yra fonetikos pratybos pavasarį aptūpus suolelį Jaunimo (dabar – Bernardinų) sode. Jautėmės beveik kaip Platono akademijos auklėtiniai, tik nevaikščiodavom – mat, fonetiką suderinti su pasivaikščiojimu sunkiau nei filosofiją.

Ketvirtame kurse mums dėsčiusi dėst. Kameneckaitė pareiškė: „Galsworthy's „The Forsyte Saga" will be your bread, butter and jam." Ji buvo apsigynusi disertaciją iš frazeologizmų (1971 m. Maskvoje buvo išleistas jos žodynas, skirtas sinonimams anglų frazeologijoje – bene vienas pirmųjų tokio tipo Sovietijoj), tad mes dvejus metus kalėme įvairiausius sparnuotus posakius ir sinonimus, bet labiausiai sielojomės dėl herojų nelaimingų meilių (ir dabar su dideliu malonumu žiūriu vis naujas *Forsaitų sagos* ekranizacijas – bene trečioji mano matyta? Anglai vertina savo literatūros paveldą ir turi fantastišką teatro mokyklą).

Kai būdama penktame kurse 1964 m. vedžiojau po Vilnių nežinia kaip čia atsiradusį anglą, jis taip pakomentavo mano anglų kalbą: *„Viskas gerai, bet jūs kalbat, na, tokia dvidešimto amžiaus pradžios kalba"*. O kaip kitaip galėjo būti? Galsworthy, kritinio realizmo atstovas, buvo laikomas tinkamu autoriumi sovietinei auditorijai. Beje, jis mūsų studijose suvaidino itin svarbų vaidmenį: iš jo ne tik mokėmės kalbos, bet ir Angliją įsivaizdavom būtent tokią, kokią buvo pavaizdavęs savo knygose: visi anglai – džentelmenai, visos anglės – ledi. O kai paskui apsilankęs Anglijoje jos tokios nerasdavai, ištikdavo kultūrinis šokas (tokia situacija aprašyta viename Kristinos Sabaliauskaitės apsakyme, kurio herojė niekaip negali suprasti, *where has all the beauty gone*). Vienas mūsų buvęs studentas, bene aštuoniasdešimtaisiais pradėjęs savo karjerą Londone tualeto valytoju, pasakojo, kad į savo darbdavį arabą kreipdavęsis maždaug taip: „Would you mind if... would you be so kind as to..." (tai konstrukcijos, kokių mes mokydavom savo studentus), o darbdavys savo pavaldinį siųsdavo ten, kur jam ir priderėjo būti...

Visada žavėjausi dėstytojos Kameneckaitės tvirtumu: gyvenimo išbandymai – mylimo tėvo žūtis Kauno gete, Rusijoje praleisti sunkūs karo metai – jos nesugniuždė, o tik užgrūdino charakterį. Ji buvo plačių interesų, mokėjo daug kalbų ir ragino mus neužsisklęsti vien angliškajame pasaulyje: buvom skatinamos skaityti ir aptarti visų graibstomus *Novyj mir*, *Literaturnaja gaze-*

ta, Inostrannaja literatura, lankyti koncertus filharmonijoje. Kartą per egzaminą dėstytoja paklausė, kuo man patiko Solženicyno apysakos *Viena Ivano Denisovičiaus diena* herojus, ir kažkodėl tas jos klausimas ir mano atsakymas – „a sense of moral integrity“ iki šiol išliko atmintyje. O kai jai atrodydavo, kad mes gal per mažai domimės kultūra ir tuo, kas dedasi chruščiovinio atlydžio laikotarpiu, nuosprendis būdavo negailestingas: „You are like bugs under the rugs“. Jai rekomendavus, perskaičiau tuometinį bestselerį *Gone with the Wind*, daug Kronino, Hemingvėjaus, Steinbeko, Moemo, Simonos de Bovuar, Lorenso ir kitų rašytojų knygų (jų atsisiųsdavau iš Maskvos bibliotekų). Dėstytoja buvo puiki metodininkė – kai pavargdavome nuo analitinio skaitymo, ji prašydavo mus sugalvoti pasaką/istoriją apie pieštuką, sagutę, stalą, lempą ir pan. Tokį fantaziją skatinantį pratimą ir aš vėliau naudojau su savo studentais.

Kai 1972 m. dėstytoja išvažiavo į Izraelį, dauguma kolegų dalyvavo atsisveikinimo vakarėlyje; ten pirmąkart gyvenime išgirdome hebrajų kalbą – dėstytojos vyras Abba Stražas buvo baigęs Kauno hebrajų kalbos mokyklą. Kartais gailiuosi atsisakiusi (iš baimės!) dirbti su Liolės Stražaitės grupe – dabar galėčiau girtis, kad mano buvusi studentė yra Jeruzalės universiteto profesorė! Tačiau ir kita tada man tekusi anglistų grupė buvo viena įdomiausių mano karjeroje – jų dialogus prisimenu lig šiol...

Dėstytoją Špokevičienę prisimenu kaip labai dailią ir elegantišką moterį. Mes, studentės, grožėjomės jos tualetais, šukuosenomis ir stengėmės pamėgdžioti puikią jos tartį (todėl vėliau dėstytoja dirbo Lietuvos radijo laidų anglų kalba diktore). Mūsų studijų metais ji buvo tik ką grįžusi iš stažuotės Londone. Eiliniam mirtingajam anglistui anuomet stažuotė Anglijoje buvo tarsi visų svajonių įsikūnijimas, dėl jo būdavo ryžtamasi daug ką paaukoti (esu girdėjusi net tokią istoriją: viena anglistė, išgirdusi, kad jos kandidatūra perėjo visus filtrus, ilgai svyravusi vis dėlto nusprendė pasidaryti abortą, deja, lauktoji kelionė taip ir neįvyko...).

Specialybės dėstytojų vyrų mūsų katedroje buvo nedaug: vedėjas doc. Laučka, o vėliau iš Leningrado po aspirantūros grįžo Albertas Steponavičius. Vedėjas buvo griežtas, bet teisingas. Mano gyvenime jis suvaidino reikšmingą, gal net lemtingą vaidmenį: kai baigiantis studijoms katedra nusprendė mane palikti joje dirbti, paaiškėjo, kad tam esama rimto kliuvinio – aš nebuvau komjaunuolė. Vedėjas, pasikalbėjęs su manim ir sužinojęs, jog mano brolis 1956 m. buvo nuteistas už dalyvavimą Vėlinių demonstracijoje Kaune, pasakė: „Partorgas neblogas žmogus, aš su juo pakalbėsiu." Kaip tarė, taip padarė; komjaunuole aš išbuvau dvejus metus, bet taip ir nesusipažinau su šios organizacijos veikla, nes nebuvo nė vieno susirinkimo. Kai šią istoriją Atgimimo laikais papasakojau doc. Laučkai, jis nustebo: „Nieko neprisimenu". Kaip supratau, tokių situacijų, kai prireikdavo kam nors pagelbėti, jo gyvenime pasitaikė turbūt ne viena ir ne dvi.

Neseniai iš aspirantūros grįžęs dėst. Steponavičius turėjo dėstyti – bene ketvirtaisiais mūsų studijų metais – teorinę gramatiką, bet, matyt, disertacijos reikalai jam sutrukdė šį kursą parengti, ir kai jis pranešė, jog mums bus ne pro šalį pasikartoti praktinės gramatikos žinias, labai nesispardėm. Vėliau jis tapo profesorium, buvo ilgametis katedros vedėjas, labai skatino dėstytojus stoti į aspirantūrą ir rašyti disertacijas.

Didelę paskaitų dalį – kone didesnę nei specialybės – sudarydavo politiniai mokslai: marksizmas, mokslinis komunizmas, politinė ekonomija, filosofijos istorija ir kt., o vėliau dar prisidėjo ir medicinos studijos – buvom mokomos dirbti medicinos seselėmis karo atveju. Dėkui Dievui, šių disciplinų dėstytojai nebuvo labai griežti ir nenuolaidūs; per jų paskaitas dažniausiai rašydavom laiškus, skaitydavom romanus ir pan. Per valstybinį TSKP istorijos egzaminą ištraukiau bilietą apie kažkurį kompartijos suvažiavimą. Atsakiusi ir išėjusi iš auditorijos, pasitikrinau ir pamačiau, kad visi tie suvažiavimai mano galvoje buvo susimaišę. Su siaubu laukiau įvertinimo. Tiesa, kol atsakinėjau, dėstytoja labai maloniai manęs klausė, pritariamai

linksėjo galva ir parašė gerą pažymį. Taip ir nesupratau, ar ir ji nelabai susigaudė, kuo skiriasi tie suvažiavimai, o gal tiesiog buvo geros širdies.

Maloni išimtis buvo doc. Eugenijaus Meškausko filosofijos paskaitos; nors ir nebuvom *philosophically minded,* jo džentelmeniškas elgesys, erudicija, logika, sugebėjimas struktūruoti mintis darė didelį įspūdį. Prieš egzaminus dėstytojas mus įspėjo: „Prašom nepasakoti visokių smulkmenų, klokit esmę, dėstytojas nėra jau toks neišmanėlis." Ir kai aš, prieš egzaminus visada mėgdavusi gerai išsimiegoti, apie 10 val. ryto pravėriau auditorijos duris, docentas jau buvo besirengiąs išeiti; matyt, visi studentai buvo gerai įsidėmėję jo patarimą.

Labai mėgome prof. Merkelio Račkausko lotynų kalbos paskaitas dėl kelių priežasčių – jos vykdavo Pilies (dabar – Bernardinų) skersgatvyje, tad pakeliui Gorkio gatvės (dabar – Pilies) bandelinėje spėdavom apsirūpinti mėgstamomis pynutėmis, kurias tada visi vadino *chalomis,* arba studentiškomis bandelėmis su plakta grietinėle. Profesorius mūsų aktyviai neklausinėdavo, tad aš per jo paskaitą paprastai rašydavau laiškus. Visos studentų kartos žinojo, kad į egzaminą jį reikia atsivežti taksi ir ant stalo padėti šokoladinių saldainių. „Kikimoros, ko nepasakėt, kad su likeriu," – valydamasis kaklaraištį piktinosi profesorius. Sklido gandai, kad jis labai mėgsta lotyniškas sentencijas. Aš ant savo sąsiuvinio buvau užsirašiusi *Dum spiro, spero*, o gal *vade mecum*, ir po egzamino išsiskyrėm vienas kitu visai patenkinti. Tik neseniai, perskaičiusi jo knygą („Užrašai", 2008), turėjau progą įvertinti, kokį talentingą rašytoją su neeiliniu humoro jausmu mums buvo pamėtėjęs likimas. (Kad taip daugiau Lietuvos miestų, ne vien Šiauliai, būtų turėję tokį fantastišką pasakotoją...). Tačiau visą gyvenimą jaučiausi skolinga lotynų kalbai, ypač kai pradėjau dėstyti retorikos kursą. Kaip tam tikrą kompensaciją už tai, kad studijuodama nelabai ją gerbiau, skatinau savo studentus fiksuoti, analizuoti ir klasifikuoti lietuvių kalboje vartojamus lotyniškus žodžius ir posakius.

Tradiciškai antroji anglistų studentų kalba buvo vokiečių – kito pasirinkimo nebuvo. Mūsų germanistė buvo žavi moteris, o pravardė *die böse Löwin* jai prigijo tik dėl to, kad ji labai stengėsi mus išmokyti taisyklingai tarti balsį [ö]. Kažkodėl ji bandė – nelabai sėkmingai – supažindinti mus su vokiečių poezija ir gotišku šriftu. Kai dabar išgirstu retro muziką, prisimenu, kaip ji mokė mus dainuoti, vienu pirštu skambindama išklerusiu pianinu „in einer kleinen Konditorei da sassen wir zwei...“, ir sugrįžtu į tolimus studentiškus laikus: keista, kad dėstytojai dažnai prisimenami ne tiek dėl suteiktų žinių, o dėl kokių nors malonių „lyrinių nukrypimų“ (vieni mano buvę studentai neseniai prisiminė, kaip jie mano namuose padėjo pjaustyti svarainius ir valgė obuolių pyragą. Kažin, ar dabar tai nebūtų palaikyta studentų išnaudojimu?).

Fizinis lavinimas mums buvo privaloma disciplina. Sporto salė – Čiurlionio gatvėje. Į ją iš Filologijos fakulteto turėjom suspėti nusigauti per pusės valandos pertrauką, o po pratybų, vėl per pusę valandos, grįžti į sekančią paskaitą fakultete. Bėgti žemyn Kalinausko gatve buvo visai malonu, bet aukštyn!..

Mūsų laida turėjo ir nestandartinių patirčių – apie 1963 m. buvo nutarta Lietuvos mokyklose per anglų kalbos pamokas klases skelti pusiau, tad prireikė daug anglų kalbos mokytojų. Buvo surasta tokia išeitis: pirmąjį pusmetį siųsti į mokyklas Pedagoginio instituto ketvirtakursius, o antrąjį – universiteto. Aš tą privalomą laiką mokytojavau Liudvinave, netoli tuometinio Kapsuko (dabar – vėl Marijampolė). Vėliau visą laiką dėkojau Dievui, kad dirbau su studentais, o ne su mokiniais (ir dabar, kai nesiseka mokyti anūkus angliškos gramatikos, teisinuosi, jog mane sugadino viso gyvenimo darbas su suaugusiais).

Iki šiol dalijausi daugmaž maloniais prisiminimais, bet buvo ir kitokių. Kažkada viena kolegė man sakė, kad būtent pedagogo profesija yra puiki terpė atsiskleisti sadistiniams polinkiams. Apie rudaplaukį boksininko sudėjimo doc. Ričardą Mironą būdavo sakoma: „Pamatei Mironą, kryžiaus ženklą – ir į šoną.“ Jis

dėstė kalbotyros įvadą. Per egzaminą reikėdavo išvardyti visas indoeuropiečių šeimos kalbas, ir vargas tai, kuri (dažniausiai iš baimės) užmiršdavo paminėti kokius nors fryzus ar keltus. Tada nepadėdavo nei žalios suknelės ar apykaklės, kurios tarsi turėdavo garantuoti sėkmę, o jeigu jau pasisekdavo, tai laimingosios šokinėdavo iš džiaugsmo, verkdavo, alpdavo. Savo dienoraščiuose (1945–1977 m.) Vytautas Kubilius prisimena Mironą vos ne kaip maniaką, kuris „laikė sau didžiausia pareiga sukelti studentams išgąstį, siaubą, baimę." Todėl buvo keista apie jį skaityti gana teigiamus prisiminimus prof. Vlado Žuko memuaruose. Gal žmogų keičia postas, gal amžius? Nors, tiesa, esu girdėjusi, kad jis rūpinosi savo studentais, padėdavo jiems susirasti butą, o, pamenu, per Kovo 8-ąją visas koleges vaišindavo saldainiais ir pašlovindavo moteris hegzametru parašytais eilėraščiais. Bet vis dėlto jau geriau, jį sutikus – „į šoną..."

Be šios Scilės, dar buvo ir Charibdė – kai kurie lotynistai. Viena mano studentė lotynų kalbos egzaminą pas doc. Leoną Valkūną laikė bene aštuonis kartus, ir tik penktame kurse jis ją praleido. „Viską pamiršiu, net lietuvių kalbą, bet lotyniškų linksniuočių ir asmenuočių – niekada",– tvirtino ji, beje, sugrįžusi iš ligoninės neurologinio skyriaus.

Santykiai su dėstytojais

Akademinės grupės tuo metu būdavo nedidelės – apie dešimt studentų, su savo dėstytojomis susitikdavom bene keturis ar penkis kartus per savaitę. Mūsų santykiai buvo gana šilti, netgi motiniški, nes dėstytojos neblogai mus pažino ir kartkartėmis leisdavo sau taktiškai užsiminti, kad tas kavalierius gal nėra pats geriausias pasirinkimas; šitas suknelės fasonas dabar labai madingas, na, o plaukų gal dar ir nevertėtų dažyti – ką darysit senatvėj? Buvom mokomos ir svarbesnių dalykų – užjausti ir padėti viena kitai. Kai rinkdavom pašalpą sergančiai kurso

draugei, dėstytojos irgi prisidėdavo. Mes, savo ruožtu, irgi turėjom tam tikrą solidarumo su dėstytojais jausmą. Filosofijos seminarus mums vedė Skiauteris, buvęs anglistas. Turėjo silpnybę išmesti taurelę ir, mūsų džiaugsmui, seminarus dažnokai praleisdavo. Vieną kartą sužinojom, kad į jo paskaitą ateis vizitatorius, ir iškart sumetėm, kodėl. Kažkaip spontaniškai nusprendėm kalbėti angliškai, o tikrintojui, kaip ir tikėjomės, anglų kalba buvo neįveikiamas barjeras.

Ko dar, be anglų kalbos ir gyvenimiškų tiesų, mes galėjom išmokti iš savo dėstytojų? Manyčiau, sąžiningumo, pareigos jausmo, kolegialumo, nepakantumo apkalboms ir intrigoms, pagarbos studentams. Vis prisimenu Aleksandrą Dantaitę, kuri sakydavo, jog geras pedagogas turi turėti aktorinių gabumų; visų pirma, jis turi sugebėti valdyti auditoriją, sutelkti studentų dėmesį, o pravėręs auditorijos duris, už jų palikti visus rūpesčius ir blogas nuotaikas. Tokie ir buvo dauguma mūsų dėstytojų. Ir, be abejo, iš jų perėmėme meilės ir pasididžiavimo jausmą, kad dirbome mūsų senajame universitete. Kai man kartą pasiūlė dirbti kitoje katedroje ir kitose patalpose, net nesvarsčiusi atmečiau pasiūlymą – ten nebūtų buvę mūsų senojo universiteto auros.

Dar viena sritis, kurioje jautėme dėstytojų įtaką, – dėmesys tam tikram drabužių stiliui. Mūsų katedros dėstytojos rūpinosi savo apdarais, derindavo net smulkiausias detales – kaip sakydavo dėst. Aprijaskytė, „it is the gloves that make a lady." Mums, kurių dauguma buvo iš neturtingų šeimų, jos atrodė elegancijos viršūnė. Klostyti languoti sijonai, vilnoniai megztiniai, šviesūs paltai, dailios beretės, – visas tas angliškas škotiškas stilius buvo tam tikras mūsų katedros *dress code* ir lig šiol man atrodo labai gražus. (Tais laikais buvo manoma, jog drabužis turi atspindėti dėstytojo statusą; vienu metu sklido gandas, kad rektorius Kubilius piktinosi dėstytojomis, per paskaitas dėvinčiomis ne sijonus, o kelnes. Prieš kelnes nebuvau labai kategoriškai nusistačiusi – mūsų fakulteto auditorijose būdavo siaubingai šalta, ir vis dėlto pasijutau nemaloniai nustebinta, kai neseniai viena

kolegė atėjo ginti disertacijos džinsuota; kaip būtų pasakiusios mūsų dėstytojos, „no sense of the fitness of things.“).

Tais laikais drabužiai atliko ir tam tikrą atpažinimo funkciją – ilgas nutįsęs sijonas, rankų darbo megztukas – lituanistė; aukštakulniai, įmantri šukuosena, ryškus makiažas – rusistė. Iškart buvo galima atskirti prancūzistes – kostiumėliai *à la Chanel*, žabo, mezginiai, kliošai, skrybėlaitės... Vienu metu buvo labai madingi puikūs rankų darbo mezginiai iš naminės vilnos, ir fakulteto koridoriuose matydavai ant palangės pritūpusias mezgančias studentes – *necessity is the mother of invention*. Gerai, kad dabar nebėra to *necessity*, bet truputį gaila, kad studenčių drabužių stilius susiniveliavo... (Tiesa, viename apsakyme ką tik perskaičiau, jog Erkiulis Puaro nesižavėjo moterimis, mezgančiomis metro, bet esu tikra, kad mūsų studentės jam būtų padariusios geresnį įspūdį...).

Labai dažnai mes su kolegėm, kalbėdamos lietuviškai, imam ir įterpiam kokią nors frazę angliškai. Šį gal ir nelabai pagirtiną įprotį paveldėjom iš savo dėstytojų, kurios mus skatino „mąstyti angliškai“: jei prabudus galvoje sukasi angliškos, o ne lietuviškos frazės, tai jau gerai! Todėl šis tekstas su angliškais ir kitų kalbų intarpais atspindi tą savotišką mąstymo – ir kalbėjimo – būdą, būdingą mano kartos anglistams.

Mūsų dėstytojos buvo karštos savo specialybės patriotės – su mumis ir po paskaitų kalbėdavo tik angliškai. Pamenu, studentai manė, kad, pavyzdžiui, dėst. Aprijaskytė net nemoka lietuviškai. Kai pradėjau gauti jos laiškus iš Izraelio, buvau maloniai nustebinta – jie parašyti puikia literatūrine lietuvių kalba, o dėst. Kameneckaitė ir laiškuose liko ištikima anglų kalbai.

Studijos ir jų lygis

Be kokių keturių ar penkių egzaminų per sesiją, kaip ir dabar, rašydavom kursinius darbus, bet kaip juos rašyti, nebuvo

mokoma. Mat, buvo laikoma savaime suprantamu dalyku, kad į universitetą įstoja ne patys kvailiausi, taigi jau turintys teksto kūrimo ir analizės gebėjimų. Vis dėlto, kai rašiau kursinį darbą apie vienos Šekspyro pjesės charakterių kūrimą, buvau visai sutrikusi, nežinojau, nei kas tie charakteriai, nei kaip jie gali būti kuriami. Deja, studentai tada dažniausiai nedrįsdavo klausti dėstytojų patarimo, o patys dėstytojai irgi nesisiūlydavo.

Rašyti diplominį darbą nebuvo privaloma – vietoj jo galėjai laikyti valstybinį anglų kalbos ir literatūros egzaminą. Buvau vienintelė kurse, rašiusi diplominį darbą apie vienkamienius sinonimus, tokius kaip *beautiful – beauteous, womanlike – womanly – womanish.* Labai daug padėjo vadovė doc. Kameneckaitė. Kai neseniai peržiūrėjau savo darbą, pamačiau, kaip puikiai ji nusimanė apie mokslinio darbo turinį ir struktūrą ir man tai išaiškino; darbe yra visos būtinos mokslinio teksto dalys, išskyrus vieną esminę – literatūros apžvalgą (turbūt, todėl, kad tos literatūros tada ir nebuvo). Gindama darbą, patyriau nesmagų momentą – oponentė Pareigytė sakė patikrinusi vieną pavyzdį ir nurodytame puslapyje jo neradusi. O rasti ir negalėjo, nes tą puslapį buvau pati sugalvojusi – pavyzdys buvo toks geras, kad surizikavau pateikti su išgalvotu šaltiniu ir, aišku, pagal *Murphy's law* įkliuvau. Prisimindama šį epizodą, visą gyvenimą aiškinau studentams, kaip svarbu, radus tinkamų pavyzdžių, iškart juos dokumentuoti.

Kai Lietuva atgavo nepriklausomybę ir pradėjom bendrauti su užsieniečiais, išgirdom daug komplimentų apie mūsų anglistų kompetenciją, ypač geras fonetikos ir gramatikos žinias. O juk mes mokėmės – ir dar ilgai mokėme savo studentus – anglų kalbos, panašiai kaip lotynų, tarsi mirusios, negyvos. Mokėmės jos, nagrinėdami literatūros kūrinius, kurių pasirinkimas buvo labai ribotas, o kitokie funkciniai stiliai, išskyrus gal tik anglų komunistų leistą laikraštį *The Morning Star*, buvo neprieinami. Galėjom naudotis tik Maskvoj ar Leningrade išleistais vadovėliais – Lietuvos anglistams dar negreitai buvo

suteikta teisė rašyti ir spausdinti savo vadovėlius (jei neklystu, pirmąjį anglų literatūros vadovėlį mokykloms parašė Angelė Šurnaitė ir Gražvydas Kirvaitis). Nebuvo televizijos, radijo (bent jau bendrabutyje ar katedroje), teturėjom keletą fonetikos įrašų ir porą dėstytojų, kurie buvo studijavę Anglijoje. Tiesa, retkarčiais pasišnekėdavom su Mrs. Margaret Airey, bet ji nebuvo filologė ir naudos iš to daug neturėjom (buvo kalbama, kad jos vyras, Anglijos komunistas, ten tapo *persona non grata* ir turėjo persikraustyti į savo svajonių šalį). Naudojomės Miulerio anglų–rusų kalbų žodynu, nes Hornby aiškinamasis-anglų kalbos žodynas buvo perspausdintas rotaprintu man būnant jau bene ketvirtajame kurse. Jį galėjo įsigyti visi anglistai – ir tai buvo tikras stebuklas! (Pažūsis neseniai prisiminė, kad tada Vilniuje tebuvo dvi ar trys vietos, kur buvo galima pasinaudoti rotaprintu, tad, jo manymu, žodynas galėjo būti perspausdintas Ministrų Taryboje, kurioje dirbo dėst. Špokevičienės vyras). Nepaisant viso tuometinio mūsų elgetiškumo, *talk and chalk* metodikos, mes turėjom sąžiningus ir pasiaukojamai dirbusius dėstytojus. Jų pastangos kone prilygo Sizifo darbui.

Pramogos

Čiurlionio bendrabutis buvo strategiškai puikioje vietoje – į tuometinį Operos ir baleto teatrą galėjai nubėgti per dešimt minučių. Tada stovimų vietų bilietai į teatrus ir filharmoniją buvo įkandami net studentams – kainavo vos keliasdešimt kapeikų. Bet buvo ir pramogų, kurios nieko nekainavo – tai šokiai Filologijos ar Chemijos fakultete arba Aktų salėje (dabar – Didžioji aula) Čiurlionio gatvėje. Mūsų fakultete buvo šokama dabartinėje Krėvės arba 93 auditorijoje. Į „filologyno" šokius ateidavo istorikai, užsukdavo teisininkų ir ekonomistų. Šokdavom ir tango, ir polką su ragučiais, ir valsą, o vėliau ir tvistą, – nelygu, kokių plokštelių turėdavo ir kokias grodavo rengėjai;

gyvos muzikos paprastai nebūdavo (dabar universitetas, regis, yra tik darbo vieta, o pramogų dabartiniai studentai turi ieškoti klubuose ir kavinėse).

Nemaža mano kartos anglistų dainavo Akademiniame chore, kuriam daug metų vadovavo Pranas Sližys, labai kultūringas ir profesionalus dirigentas, kuris bandė ugdyti mūsų muzikinį raštingumą – mokė dainuoti iš natų. Pakliūti į universiteto Dainų ir šokių ansamblį buvo daugelio studentų svajonė – jis koncertuodavo ne tik Maskvoj, bet netgi pačioj Lenkijoj! O mūsiškis choras – tik Ukrainoj...

Tais laikais dar buvo laikomasi senųjų studentiškų tradicijų – fuksų krikštynos, mediumas, išleistuvės buvo svarbūs ir malonūs įvykiai. Ilgą laiką mediumas buvo švenčiamas su fizikos studentais: fiziko ir anglistės šeima tada buvo gana dažnas ir, regis, ne pats blogiausias derinys.

Dar viena pramoga buvo rudeninės talkos kolūkiuose ir vadinamosios vasaros darbo ir poilsio stovyklos. Rudenį, kai skindavom obuolius ar kasdavom bulves, iš studijų kalendoriaus iškrisdavo beveik mėnuo, tačiau tai buvo puiki proga arčiau susipažinti ir, kaip tada sakydavo, „sucementuoti kolektyvą“. Universiteto suole užsimezgusi draugystė dažnai išlikdavo visam gyvenimui – kai kurie seniai studijas baigę mūsų alumnai ir dabar susitinka bent kartą per metus.

Baigusi pirmąjį kursą, dalyvavau etnografinėje ekspedicijoje kartu su Konservatorijos studentais – užrašinėjome liaudies dainas. Dzūkijoje pirmą kartą išgirdau raudą – moteris apraudojo savo brolelį, žuvusį miškuose. Įspūdis buvo sukrečiantis. Kažin, ar ši tradicija dar gyva?

Savo studentams mes dažnai sakydavome, kad jie gyvena patį smagiausią gyvenimo laikotarpį. Deja, nežinau, ar dabar tai tiesa – mat, dauguma studentų dirba, ir tai, viena vertus, daug kam yra būtinybė, tačiau vargu ar jiems lieka laisvo laiko džiaugtis studentiško gyvenimo malonumais.

Mano bendrakursės

Mano kurse buvo apie 20 studenčių, nors paskutiniaisiais metais iš kažkur atsirado du vyrai. Turėjom tam tikrą nepilnavertiškumo kompleksą, nes buvom toks vidutiniokių kursas, o prieš mus baigė Pažūsio kursas, kuriame mokėsi daug medalininkų. Dabar sunkoka įsivaizduoti, bet tais laikais ir į anglistiką, ir į lituanistiką stodavo daug abiturientų, baigusių vidurinę su aukso ar sidabro medaliu (mano kaimynas Anzelmas Katkus tapo teisininku tik todėl, kad jam nepasisekė įstoti į lituanistiką).

Mūsų kurso santykiai nebuvo labai draugiški. Man labai patiko mokytis – būdavo, kopiu aukštyn Kalinausko gatve į bendrabutį ir kartoju visokius ką tik išgirstus posakius: *to go west, to kick the bucket, to join the silent majority* ir pan. – juk tai taip įdomu! Mane laikė „zubryla". Anuomet buvo įprasta pasigirti: „Žinai, nieko nesimokiau, o gavau ketvertą" (penkiabalėje skalėje).

Kurse buvo kelios vilnietės, kitos – iš įvairių Lietuvos kampelių ir nelabai pasiturinčių šeimų, tad reikėjo gyventi itin taupiai. „Per dieną negaliu išleist daugiau kaip vieną rublį", – tvirtino mano grupiokė iš tuometinio Kapsuko. O aš stebėjaus: suvalkietė, o tiek daug išleidžia! Rodos, nuo antro kurso pradėjom uždarbiauti privačiomis pamokomis. Nuo to laiko jaučiu pagarbą žydų šeimoms: studijuodama turėjau daugiau kaip dešimt privačių mokinių, ir iš jų tik viena buvo lietuvaitė. (Beje, žydaitės visose anglistų grupėse ilgą laiką sudarydavo apie trečdalį, dabar turbūt rusaitės ar lenkaitės).

Po studijų buvom skiriamos dirbti po visą Lietuvą išsibarsčiusiose mokyklose. Išvengti paskyrimo į nepageidaujamą vietą buvo galima tik ištekėjus už tinkamo vyro (tiesa, mūsų laidai dar pasisekė – paskyrimai buvo į didesnių miestų mokyklas, o geriausios buvusios mano studentės prieš pat Sąjūdį, kai vidurinėse anglų kalbos mokytojų netrūko, savo karjeras pradėjo vaikų darželyje ar pionierių vadovėm). Baigiau universitetą

cum laude, arba, kaip tada sakydavo, su raudonu diplomu, ir kai man buvo pasiūlyta dirbti katedroje, jaučiaus labai laiminga.

Retkarčiais susitinku su savo kurso draugėmis. Dauguma jų visą gyvenimą dirbo mokyklose ar institutuose. Zinaida Stanevičienė apsigynė metodikos disertaciją ir, kaip ir Vida Mickevičienė, daug metų dirbo mūsų universitete. Virginija Jakutienė – žurnalistė ir vertėja, Genovaitė Balsevičienė irgi daug metų dirbo žurnaliste, vėliau buvo ilgametė Lietuvos avialinijų atstovė Anglijoje ir Airijoje (kai nutupiu Londone, ji mielai suteikia pastogę, pabūna puikia gide ir supažindina su naujausiu slengu). Kelios iš mūsų kurso gyvena Anglijoje ir Amerikoje. Dabar dauguma, manau, jau „užtarnautam poilsyje". Turbūt galima sakyti, kad pasirinkusios kadaise atrodžiusią visai neperspektyvią specialybę, nesuklydom – be darbo nė viena nelikom.

Aš – Anglų filologijos katedros dėstytoja

1964 m. rugsėjo pirmosios rytą, dar nepripratusi prie minties, kad buvę dėstytojai dabar jau bus mano kolegos, stoviniavau prie katedros durų, niekaip nepasiryždama jų praverti. Dėst. Pareigytė suprato mano būseną, paėmė už rankos ir, įvedusi į katedrą, pristatė kaip būsimą jaunąją kolegę. Tąsyk peržengusi katedros slenkstį, užsibuvau joje beveik pusę šimto metų. Iš pradžių mūsų katedra glaudėsi senosiose patalpose (dabar – Doktorantų kabinetas), o vėliau kartu su Vokiečių filologijos katedra persikraustėm į dabartines patalpas už Mūzų menės. Pirmame kambarėlyje prie lango stovėjo du rašomieji stalai: prie vieno, kairėje, sėdėjo mieloji Levutė Germanavičiūtė, ilgametė mūsų katedros sekretorė, prie kito, dešinėje, – vokiečių katedros sekretorė Verutė Feigelmanienė, pasižymėjusi fenomenalia atmintimi (mūsų katedroje tokią pat Dievo dovaną turėjo Adelė Vilčinskienė, kaip poterius išberdavusi bet kurios

laidos studentų pavardes ir vardus, – kaip aš jai pavydėjau!). Kitame kambarėlyje prie savo stalų buvo įsitaisę abiejų katedrų vedėjai. Vietos buvo nedaug, kaip ir dabar. Apie kokį nors kavos gėrimą ir kalbos nebuvo, į katedrą dažniausiai užsukdavom tik su reikalu, į posėdį ar su vedėju aptarti krūvį.

1964–1966 m. dėsčiau fonetiką ir leksiką pirmojo kurso anglistams. Dėst. Aprijaskytė buvo pasiūliusi fonetikos korekcinio kurso idėją. Jo tikslas – identifikuoti pirmakursių tarties trūkumus ir taisyti juos įvairiausiais pratimais (pamenu, ji sakydavo, kad būtų daug lengviau angliškos tarties išmokyti iš naujo, negu taisyti įsisenėjusias klaidas). Anglistų grupių tada jau buvo gal penkios ar šešios, fonetiką dėstėm keliese, o dėst.Aprijaskytė mums vadovavo. Prieš kiekvieną paskaitą gaudavom maždaug pusės valandos instrukciją, į ką atkreipti ypatingą dėmesį ir ką reikėtų daryti. Dažnai jos patarimai užsitęsdavo, ir kai pavėlavusi kartą bandžiau tyliai prasmukti į savo auditoriją per pereinamą, kurioje dirbo doc. Mironas, nepasisekė – studentams girdint jis man užkūrė tikrą pirtį. Kai kitą kartą nesiryžau nutraukti dėst. Aprijaskytės, neišvengiamas susidūrimas su docentu atrodė toks siaubingas, kad nusprendžiau į savo paskaitą verčiau visai neiti. Neabejojau, kad turėdami tokį kaimyną mano studentai sėdės tyliai kaip pelės po šluota. Neapsirikau.

Baigę korekcinį kursą, studentus mokėme, naudodamiesi Maskvoje išleistu vadovėliu (berods, Galperino). Čia jau dėstytoja mums, matyt, nevadovavo, nes ji tikrai būtų patarusi nekankinti pirmakursių štai tokiu eilėraščiu:

You have no enemies you say
Alas my friend the boast is poor
He who has mingled in the fray of duty
Must have made foes.
If you have none
Small is the work that you have done ir t. t.

(CHARLES MACKAY, XIX a. škotų poetas)

Viliuosi, jog šį idiotizmą studentai man atleido.

Prisiminusi pirmuosius darbo metus, galvoju, kad pradedantiems dėstytojams tikrai reikia metodinės pagalbos, nors dabar jiems turbūt jau lengviau – dabartinis vadovėlis paprastai susideda iš trijų knygų – mokytojo, studento ir užduočių. Mes turėjom tik vieną vadovėlį, tačiau daugumą užduočių reikėdavo sugalvoti patiems. Ir metodikos žinių trūko, nes buvom išklausę tik metodikos istorijos kursą. Kaip elgtis paskaitoj, niekas nemokė, tad dažniausiai kopijuodavom savo dėstytojus ir pasikliaudavom intuicija. Tiesa, tais laikais, ypač artėjant peratestavimui, bent keletas kolegų turėdavo apsilankyti peratestuojamojo paskaitose ir per posėdį pateikti savo įvertinimą. Manau, kad tai buvo neblogas reikalavimas – ir dėstytojas pasitempdavo, ir vizitatorius galėdavo geriau susipažinti su savo kolegom.

Labai gerai prisimenu savo pirmuosius studentus. Tiesą sakant, tai nesunku –pasižiūriu į bendras nuotraukas ir prisimenu ne tik veidus, bet ir pavardes. Dabar viso kurso (ar grupės) nuotraukos su dėstytojais (vinjetės), regis, jau išėjo iš mados... Manau, atrodžiau griežta dėstytoja, nes bijojau pasirodyti per atlaidi, o ir amžiaus skirtumas tarp manęs ir mano pirmųjų studentų buvo nedidelis. Vėliau gal kiek labiau pradėjau savimi pasitikėti.

Kaip jau rašiau, buvome pasiekę neblogų rezultatų, mokydami anglų kalbos beveik kaip mirusios. Paprastai naudojome vadinamąją aktyvizacijos metodiką: iš žodyno išrinkti žodžiai būdavo įterpiami į sugalvotą situaciją. Pavyzdžiui, žodžio *fair* aktyvizuojami junginiai būtų tokie: *all is fair in love and war, fair weather friends, a faint heart never wins a fair lady* ir pan., tad reikėdavo sugalvoti istoriją, kuri būtų įdomi ir kurioje būtų galima pavartoti kiek įmanoma daugiau tokių posakių. Lengva nebūdavo.

Neseniai viena studentė, dabar jau pati universiteto dėstytoja, prisiminė, kad užduotis paskelbdavau, žengdama pro auditorijos duris, ir tik tada prieidavau prie stalo, išsidėliodavau knygas ir susitvarkydavau popierius. Visą gyvenimą stengiausi laikytis tokio tempo, kad paskaitos laikas būtų išnaudotas maksimaliai

ir studentai nesnaustų. Turėjau gerą pavyzdį – dėst Aprijaskytę ir jos *racing speed.*

Studijos Leningrade

Visą gyvenimą smagiausia man būdavo ne tada, kai mokiau kitus, o tada, kai pati mokydavausi (viena maloniausių mano kolekcijų yra skaitytojo bilietai iš įvairių šalių bibliotekų). Į doktorantūrą pakliūti tada šansų nebuvo, Anglija, be abejonės, buvo nereali svajonė, bet keliuose Sovietų Sąjungos anglistikos ir prancūzistikos centruose – Maskvos, Leningrado, Rygos, o gal ir Minsko universitetuose – buvo įkurti (atrodo, apie 1962 m.) dvejų metų Aukštieji pedagoginiai kursai. Mūsų katedroje jie buvo gana populiarūs, kelios kolegės – Lilija Talmantienė, Birutė Kiškytė, Olimpija Armalytė, Ema Geniušienė, Adelė Vilčinskienė – yra juos baigusios.

Taigi padirbėjau universitete dvejus metus, ištekėjau ir 1966 m. įstojau į Leningrado universiteto dvimečius Aukštuosius pedagoginius kursus. Juose turėjau gerą progą Sovietų Sąjungos kontekste įvertinti Vilniaus universitete įgytas žinias (kursuose mokėsi studentai iš visos Sąjungos). Mes, lietuviai (ne tik anglistai, bet ir prancūzistai), išsiskyrėme geromis praktinių disciplinų – leksikos, fonetikos, gramatikos – žiniomis, tačiau iš teorinių disciplinų jomis negalėjome labai pasigirti (anuomet jų dėstymas, išskyrus doc. Laučkos kalbos istorijos ir doc. Kameneckaitės stilistikos kursus, Vilniuje buvo gana vidutinio lygio).

Dauguma Leningrado universiteto dėstytojų buvo neordinarinės asmenybės ir pripažinti savo srities autoritetai. Iš jų parašytų vadovėlių buvo mokomasi visoje Sąjungoje (prof. Ninos Djakonovos analitinio skaitymo vadovėlius ilgai naudojome su savo studentais). Pirmą kartą gyvenime klausiausi įdomiausių literatūros paskaitų ir būtent tada supratau, kad literatūros dės-

tymas – tai ne biografijos ar turinio atpasakojimas. Pasirodė, kad net teorinė gramatika ar kalbos istorija, kurią dėstė prof. Irina Ivanova, gali būti visai įdomus dalykas. Labai mėgau dėst. Kaušanskajos praktinės gramatikos paskaitas (vėliau jos vadovėliu daug metų naudojomės savo darbe). Gerokai pagyvenusi dėstytoja, kurią vadinom „babuška" (sklido gandų, kad buvo baigusi Kilmingųjų mergaičių institutą), dėstė naujausių sintaksės krypčių kursą (beje, stažuodama Upsalos universitete turėjau progą dalyvauti vienos daktaro disertacijos gynime. Jos tema – *Disjunctive Questions in Modern English* – mane labai nustebino, nes mūsų „babuška" šią temą buvo išgvildenusi jau prieš trisdešimt metų). Mūsų mylimas Slavikas (būsimasis prof. Voroninas), pristatydamas gausybę anglų kalbos judėjimo veiksmažodžių sinonimų, sugebėdavo taip sudominti, kad mes net negirdėdavom, kada jis ima mikčioti. Klausėmės labai įdomaus kurso apie Anglijos dailę (kiek žinau, pas mus dėst. Talmantienė irgi supažindindavo studentus su anglų dailininkais ir specifiniais dailės terminais).

Leningrado universitetas tada garsėjo savo demokratiškumu – juk ten buvo priimti studijuoti buvę politiniai kaliniai – prancūzistas Dangerutis Čebelis ir anglistas Algis Geniušas. Buvo malonu, kad mus atleisdavo nuo vertimo iš anglų į rusų kalbą, suprasdami, kad ji mums ne gimtoji. Ir iš tiesų rusiškai mokėjom nepakankamai gerai, padarydavom juokingų klaidų – mano draugė pracūzistė Nijolė Teiberienė, painiodama panašaus skambesio žodžius *merzljačka* „šaltmirė, sušalėlė" ir *merzavka* „niekšė, bjaurybė", visą laiką skųsdavosi: *ja takaja merzavka, ja vsio merznu i merznu,* o kitas prancūzistas, sutapatinęs formas *raspolagajus'* „įsitaisau, atsigulu" ir *razlagajus'* „pūvu, trūniju", mandagiai atsiprašydavo savo svečių, kai šie užklupdavo jį išsitiesusį ant lovos: *izvinite, čto ja tut razlagajus'.*

Tiesa, mus, pripratusius prie savo buvusių dėstytojų geros tarties, stebino kai kurių leningradiečių dėstytojų prastoka fonetika. Matyt, teorinės žinios ten buvo laikomos svarbiausiomis.

Studijos Leningrade buvo puiki proga ne vien pagilinti savo specialybės žinias, bet ir pasinerti į tenykštę kultūrinę aplinką: lankydavom paskaitas Ermitaže, eidavom į Glinkos salę (ten pirmą kartą išgirdau Rostropovičių), stengėmės pamatyti garsiausius spektaklius. Negaliu pamiršti, kokį gilų įspūdį paliko vyrų choro giedojimas cerkvėje Šv. Velykų naktį.

Ir visada būdavo malonu pajusti, jog lietuviai Leningrade buvo gerbiami ir jais pasitikima. Mudvi su Nijole Teiberiene antraisiais studijų metais išsinuomojom dviejų kambarių butą puikioje vietoje, Vasiljevo saloje (rus. *Vasiljevskij ostrov*). Su jo šeimininke susitikom tik vieną kartą – ji pasitikėdama išnuomojo mums visą butą su puikiais baldais ir japoniškais servizais, ir tiek ją tematėme! Atmintyje liko leningradiečių mandagumas ir geranoriškumas, ir būtent Leningrade labai susibičiuliavau su savo bendramokslėmis. Bet jau ir tada susidurdavom su chamizmu; tuo ypač pasižymėjo aptarnavimo sferų darbuotojai – pardavėjai, rūbininkai ir kt., primenantys Bulgakovo pjesės Šarikovą. Dar, pamenu, labai stebėdavomės, kai pavasarį į „električką" žmonės glėbiais vilkdavo žydinčių ievų ir alyvų šakas, kone po pusę krūmo – mums tai atrodė barbariška.

Dar vienas dalykas, kurį supratau studijuodama Leningrade, buvo toks: kokia laimė gyventi tokiame mažame mieste kaip Vilnius! Kai pirmaisiais studijų metais po valandos kelionės elektriniu traukiniu iš Peterhofo atsibelsdavom į Leningradą, o paskui dar pusę valandos išstovėdavom ant vienos kojos sausakimšame autobuse, paskaitose kartais imdavo ir pritrūkdavo entuziazmo gilintis į anglų kalbos turtus. Tad butas Vasiljevo saloje buvo tikras išganymas (deja, ir Vilniuje padėtis keičiasi į bloga – mano kolegė skundėsi, kad kelionė į darbą ir namo kiekvieną dieną jai atima tris valandas).

Vėl Vilniaus universitete

Po studijų Leningrade 1968 m. grįžau į Anglų filologijos katedros vyr. dėstytojos pareigas ir dirbau su antro kurso dieniniais (keletą metų ir su penkto kurso vakariniais) studentais. Tikiuos, tos studijos praplėtė akiratį ir padėjo tapti išradingesne ir kompetentinga dėstytoja. Su malonumu prisimenu tų metų darbą katedroje dėl kelių priežasčių. Grupės tada buvo nedidelės, apie 10–12 studentų, susitikdavom su jais bent keturis kartus per savaitę, tad galėjom vieni kitus gerai pažinti (teigiama, jog Oksfordo ir Kembridžo universitetų puikūs rezultatai pirmiausia yra sietini su individualiu dėmesiu, kurį ten gauna kiekvienas studentas). Bet svarbiausia – tuometiniai studentai buvo smalsūs ir imlūs. Mano giliu įsitikinimu, reikia skatinti anglistus studentus neužsidaryti vien tarp angliškų realijų; jie turi gerai pažinti ir lietuvišką kontekstą. Tad pirmadienio paskaitas paprastai skirdavom savaitgalio kultūrinių įvykių apžvalgai – ką įdomaus jie perskaitė *Literatūroje ir mene* ar kitam savaitrašty, kokius filmus ar spektaklius matė, kokias parodas ar koncertus aplankė. Mūsų dėstytojai mums buvo įskiepiję tokią mintį: jei studijų metais nevaikščiosi į rimtosios muzikos koncertus ar dailės parodas, vargu ar tą vėliau darysi. Visada džiaugiuos, kai klasikinės muzikos koncertuose sutinku buvusių savo studentų.

Studijų pagrindas buvo vadovėlio medžiaga, tačiau stengdavausi ja naudotis kūrybingai, daug improvizuodavau. Dažna užduotis būdavo teksto atpasakojimas iš skirtingų požiūrio taškų (viena absolventė neseniai prisiminė nebeabejojusi, jog tikrai baigs universitetą, kai jai pasisekė papasakoti Tomo Sojerio epizodą iš vabalo pozicijų!). Rengdama retorikos kursą, sužinojau, jog ši seniai vartojama technika skambiu pavadinimu *ethopoeia* vertinga ir dar vienu aspektu – ji skatina empatiją, padeda suvokti ir kitų asmenų išgyvenimus ir požiūrius. Ragindavau studentus skaityti ir patiems kurti skirtingų žanrų

tekstus: pasakėčias, pasakas, siaubo istorijas, limerikus, kulinarinius receptus, kalbėdavome įvairiausiom temom – apie unikaliausias profesijas ar keistuolius, *generation gap*, šeimos tradicijas, senelių vaidmenį šeimoje ir pan. Studentai pristatydavo savo mėgstamą anglų ir lietuvių poeziją – taip pirmą kartą išgirdau T. S. Elioto *The Hollow Men*. Esu labai daug ką sužinojusi ir išmokusi iš savo studentų – *it's a two-way process*.

Tradicinė seminaro ar pratybų struktūra ilgą laiką būdavo tokia – vienas studentas pristato savo temą, o likusieji turi klausytis, teikti klausimus, įvertinti. Pasyviems studentams tai būdavo proga pasnausti. Dėst. Geniušienė pasiūlė kitokią metodiką – studentai dirba poromis, o dėstytojas paeiliui prieina prie kiekvienos poros, pasiklauso ir komentuoja. Toks darbas tapo dinamiškesnis ir, manyčiau, įdomesnis.

Nuo aštuntojo dešimtmečio pradžios katedroje atsirado *native speakers* – Britų Tarybos atsiųstų dėstytojų anglų. Prisimenu tik kai kurias su jų atsiradimu susijusias ryškesnes detales: Sally Bird (tada!) dviračiu atvažiuodavo į paskaitas iš Antakalnio, o Artūrui, kaip jis pats rašė viename straipsnyje, neužmirštamą įspūdį padarė *the intimacy of human intercourse* sovietiniuose troleibusuose – labai elegantiškas eufemizmas! Jau atgavus nepriklausomybę atvyko pirmieji Fulbright'o stipendininkai iš Amerikos.

O kaip tada buvo skatinami studentai? Prisiminiau tokį epizodą: klausėmės puikios siaubo istorijos – iki šiol ją pamenu. „Not bad", – pasakiau. Viena studentė pasipiktino: „Tai kada gi bus excellent?" Ta proga papasakojau jiems tokį anekdotą – du anglai stovi kalno viršūnėje, prieš jų akis atsiveria nuostabus vaizdas. Vienas sako: „Oh!", o kitas į tai: „Yes, but don't be so emotional about it." Taigi mes, kaip ir mūsų dėstytojai, tada elgėmės visai kitaip negu rekomenduojama dabar, ir studentus pagirdavome labai retai. Tačiau gal reti pagyrimai ilgiau prisimenami?

Būna, kad ir studentai pasako dėstytojams gražių žodžių. Štai Irena, mokytoja, vertėja ir rašytoja, šį laišką man parašė praėjus

25 metams nuo universiteto baigimo: „Vis prisimenu leksikos paskaitas su Jumis, kurios buvo visada labai įdomios ir prasmingos, ypač namų skaitymas, kai mes taip įdomiai diskutuodavom. Jūs tikrai turėjote talentą išprovokuoti įdomiausias ir netikėčiausias diskusijas, o pati į jas beveik nesikišdavote, tai tikrai nuostabus sugebėjimas. Jūs visada gerbėte mūsų nuomonę, ir mes galėdavome išsakyti savo tikrąsias mintis, nesvarbu, kad su jomis Jūs ne visada sutikdavote" (2001 m. sausio 28 d.).

Kai užpuola liūdnos mintys, pavartau studentų laiškus ir sužinau, kad vertėjos Vilūnės nuomone, buvau „pati geriausia, reikliausia, griežčiausia, teisingiausia ir mylimiausia dėstytoja." Esu labai dėkinga Vilūnei (baigė 1985 m.) bei kitoms studentėms, taip pat ir kolegėms, kurių gražūs žodžiai ir parama man buvo – ir yra – labai svarbūs. Ko gero, labiausiai sušildo padėka, išsakyta po trisdešimties ar daugiau metų!

„Učionym možeš i nie byt',
no kandidatom byt' obiazan!"[60]

Jau buvom bekertančios Lvovo gatvę, kai Emai Geniušienei toptelėjo: „Žinai, gali rašyti disertaciją iš lietuvių kalbos beasmenių sakinių. Įdomi tema, lietuvių kalbotyroj beveik nenagrinėta." Apsigynusi disertaciją iš lietuvių kalbos refleksyvų, ji puikiai nusimanė, kas mūsų kalbotyrai aktualu. Seniai ruošiausi stoti į aspirantūrą, buvau jau išlaikiusi tada privalomus kandidatinio minimumo egzaminus, bet vietų skaičius buvo ribotas, tad įstoti nebuvo paprasta: laikytasi eiliškumo principo – reikėjo laukti, kol įstos visi anksčiau už tave universitetą baigę kolegos. Padėtį komplikavo ir tai, jog vedėjas prof. Steponavičius anglistų lituanistinėms disertacijoms buvo labai nepalankus. Jo nuomone,

60 „Mokslininku gali ir nebūti, bet kandidatu būt privalai!" – *Red.*

tikras anglistas privalo rašyti mokslinį darbą tik iš anglistikos, visų geriausia – iš kalbos istorijos (deja, tada Lietuvoje, išskyrus jį patį, nebuvo kitų mokslininkų, kurie būtų galėję vadovauti anglistinėms disertacijoms). Tiesą sakant, daugelis lituanistų irgi pernelyg nesižavėjo, kad į jų teritoriją veržiasi tokie lyg ir pavainikiai anglistai (vėliau – ir germanistai su prancūzistais). Maloni išimtis buvo profesoriai Aldona Paulauskienė ir Aleksas Girdenis, visada pasiryžę padėti savo žiniomis ir patarimais. Tai šiek tiek stebino, nes tada lituanistikoje buvo daug neartų dirvonų; pavyzdžiui, apie beasmenius veiksmažodžius ir sakinius tuo metu buvo parašyta gal dešimt puslapių teksto, o apie tokį pat rusų kalbos reiškinį jau buvo apginta bene dešimt kandidatinių ir daktarinių disertacijų.

Vienu metu atrodė, kad vietos į aspirantūrą taip ir negausiu. Kartą paskambino viena germanistė ir pranešė, kad vienintelė vieta skiriama jai, komunistų partijos narei, o man ją gauti šansų nėra. Susisielojusi paskambinau doc. Laučkai. Supykęs jis pažadėjo viską išsiaiškinti ir vėl, jau antrąkart, man padėjo.

Pirmieji anglistai, apsigynę kandidatines disertacijas iš lietuvių kalbos ir pralaužę ledus, buvo Laimutis Valeika ir Longinas Pažūsis, o po jų pasipylė daug kitų ne lituanistų parašytų grynai lituanistinių arba kontrastyvinių disertacijų. Daugelis norėjo – aš taip pat – gretinti lietuvių kalbos reiškinius su anglų, bet dažniausiai tekdavo apsiriboti vien lietuvių kalba, nes kontrastyvinis darbas būtų išėjęs per didelis; mat, disertacijos apimtis buvo griežtai ribojama.

Pasiūliusi man disertacijos temą, Ema paminėjo dr. Vytautą Ambrazą, jos nuomone, kompetentingiausią tokio darbo vadovą. Laimei, jis sutiko vadovauti, o geresnį vadovą sunku ir įsivaizduoti: susitikdavom kiekvieną savaitę, aptardavom perskaitytą literatūrą ir iškilusias problemas, numatydavom tolesnius žingsnius. Žavėjo jo erudicija ir geranoriškumas. Vėliau vadovas perskaitė ir komentavo visus mano straipsnius ir disertaciją, aptarėm jos gynimo strategiją. Be to, turėjau ir kitą, neoficia-

lų vadovą (dabar vadinamą mentoriumi) – Emą Geniušienę. Ji man visada patardavo, kokius aktualius darbus reikia perskaityti, kur ieškoti atsakymų į iškilusius klausimus, komentuodavo mano straipsnius, supažindino su mokslinio straipsnio retorine struktūra. Taip ji yra padėjusi ne vienai kolegei. Ema – lingvistė iš Dievo malonės, kalba jai – pats įdomiausias tyrimo objektas: kartą, pritrūkusi naujos lektūros, ji labai susidomėjusi visą dieną tyrinėjo telefonų knygos kalbą. Kai man parūpsta, ar lietuvių kalba turi perfektą arba kuo konstrukcija *jo būta gero žmogaus* skiriasi nuo *jis buvo geras žmogus*, skaipu susisiekiu su Ema ir gaunu išsamią informaciją (gyvendama Lietuvoje, ji puikiai išmoko lietuvių kalbą).

Mano darbo tikslas buvo panagrinėti beasmenius ir beasmeniškai vartojamus veiksmažodžius, tokius kaip *lyja, man skauda galvą, man mirga akyse, mane pykina, kvepia alyvom*, nustatyti beasmenių sakinių modelius ir palyginti juos su atitinkamais kitų kalbų modeliais bei aptarti beasmenių ir atitinkamų asmeninių sakinių santykius. Pirmuosius metus skyriau beasmenių veiksmažodžių ir sakinių kartotekai susidaryti. Perverčiau visus iki tol išspausdintus didžiojo *Lietuvių kalbos žodyno* tomus (paskutinis išėjęs jo tomas tada baigėsi raide R), o pavyzdžius iš likusių raidžių per porą mėnesių susilasiojau iš Lietuvių kalbos ir literatūros institute sukauptos kartotekos. Lietuvių kalbos žodyno kartotekoje besirausiantis anglistas instituto darbuotojams tuomet atrodė kažkokia anomalija, bet mane, prieniškę, globojo žodynininkas Antanas Lyberis, pokario metais mokytojavęs Prienų gimnazijoje. Susidariusi veiksmažodžių kartoteką, perskaičiau daug lietuvių rašytojų knygų, ieškodama tinkamų beasmenės vartosenos pavyzdžių. Kažkada Juozas Balčikonis yra sakęs, kad knyga jam būna neįdomi, jei neranda nė vieno nežinomo žodžio. Man irgi buvo įdomu skaityti su tam tikra lingvistine užduotim, t. y. ieškoti beasmenių veiksmažodžių ir sakinių. Iki šiol pamenu, kokia turtinga buvo Baltušio leksika, bet jo sintaksė – bent jau mane dominu-

sių beasmenių sakinių požiūriu – pasirodė esanti skurdi. Dabar tyrimo medžiagą per daug trumpesnį laiką galima susirinkti iš kompiuterinių duomenų bazių, bet aš nesigailiu sugaišto laiko – juk turėjau gerą progą susipažinti su lietuvių literatūra. Iki šiol negaliu išmesti batų dėžučių su pavyzdžių kortelėmis; niekam ta kartoteka nereikalinga, bet tiek darbo į ją įdėta...

Nelengva buvo gauti su mano tema susijusių darbų. Teko juos siųsdintis iš Maskvos bibliotekų, ir tuos dvokiančius, rotaprintu atspaustus tekstus reikėdavo bent savaitę palaikyti balkone, kad išsivėdintų. Beje, daugiausia buvo parašytų slavų kalbomis – rusų, lenkų, čekų, slovakų, nes beasmeniškumo fenomenas yra itin būdingas slavų, taip pat lietuvių ir latvių kalboms. Kad skaičiau straipsnius ne tik čekų, bet ir slovakų kalba, supratau tik per gynimą, kai juos paminėjo oponentė prof. Paulauskienė, o iki tol stebėdavausi, kad kai kurie iš jų buvo lengviau suprantami, panašesni į lenkų kalbos tekstus – pasirodo, jų būta slovakiškų, o sunkiau suprantami – čekų kalba. Deja, nedaug medžiagos buvo anglų, prancūzų ir vokiečių kalbomis, tad per aspirantūros metus jos kiek prisimiršo (pažįstamas matematikas man pasakojo, kad kursinio darbo vadovas prof. Kubilius jam davęs perskaityti mokslinį straipsnį anglų kalba, o po poros savaičių – jau vokiečių ir labai džiaugėsi, kad profesorius bent jau kinų kalbos, regis, nemokėjo).

Dabartinių doktorantų galimybė praleisti vienerius metus kokiame nors užsienio universitete anuomet būtų atrodžiusi kaip neįtikėtina pasaka. Aš gavau vienintelę penkių dienų komandiruotę į Maskvos bibliotekas. Tada perverčiau bene dešimt disertacijų panašia kaip mano tema ir susidariau vaizdą apie šio žanro struktūrą – kas kalbama įžangoj, kaip struktūruojamas dėstymas, kokia forma pateikiamos išvados, kokie terminai vartojami ir pan. Juk tada dar nebuvo darbų, skirtų mokslinio teksto struktūros ir kalbos analizei (dabar mūsų studentai su tuo supažindinami jau per bakalauro pakopos studijas). Beje, disertaciją buvo privaloma rašyti rusų kalba, ir

tai kėlė tam tikrų specifinių sunkumų – būtinai reikėjo išversti pavyzdžius. Deja, daugumai dabartinių studentų mano darbas neįkandamas dėl kalbos barjero.

Aspirantūros laikas buvo treji metai, bet man ji užtruko beveik ketverius su puse, nes gimus antrajam sūnui galėjau išeiti nemokamų akademinių atostogų. Grįžus buvo sausio vidurys, po poros savaičių reikėjo eiti į darbą, o mano vaikai serga ir nuotaika kaip per laidotuves. Paskambino Ema ir pasiteiravo, kiek jau esu parašiusi. Turėjau porą išspausdintų straipsnių ir dar šiek tiek sutvarkytos medžiagos. Jos patarimas buvo toks: viską, ką esi padariusi, sudėk į viena ir pateik svarstyti kaip pirmąjį variantą, įžanga ir išvadom kol kas nesirūpink; po pirmojo svarstymo galėsi ramiai šlifuoti tekstą ir užkamšyti likusias spragas. Pirmąjį variantą parašiau per dvi savaites. Kompiuterių dar nebuvo, spausdinti mašinėle nemokėjau, rašiau ranka, ir būtent tada iš tiesų patikėjau, kad disertaciją apsiginsiu.

Rašant paaiškėjo, kad beasmenių veiksmažodžių gausa ir beasmenių sakinių įvairove lietuvių kalba nenusileidžia slavų kalboms, kurios tradiciškai buvo laikomos beasmeniškumo fenomeno atstovėmis *par excellence*. Pasirodė, kad mes turime vieną unikalų beasmenių sakinių modelį, kokio neradau kitose kalbose – tai tokio tipo sakiniai kaip *mane išbėrė votimis, mane išpylė dėmėm*. Gaila, kad urbanizacijai keičiant žmonių gyvenimo būdą, beasmeniai meteorologiniai veiksmažodžiai tapo nebeaktualūs ir retai vartojami net orų prognozėse. O juk lietuvių kalba gali pasigirti ypatinga tokių veiksmažodžių gausa – vien veiksmažodžio *lyti* sinonimų yra daugiau kaip penkiasdešimt.

Pagal Sovietų Sąjungoje galiojusią absurdišką tvarką visas apgintas disertacijas turėjo patvirtinti Maskvoje esanti Aukščiausioji atestacinė komisija. Patvirtinimo dažniausiai reikėdavo ilgai laukti. Man, galima sakyti, pasisekė – patvirtinimas atėjo greitai, po vienerių metų (sklido gandai apie vieną mediką, kuris, porą metų laukęs, bet taip ir nesulaukęs jokio atsakymo,

nuvykęs į Maskvą rado savo disertaciją, naudojamą vietoj kėdės pagalvėlės – mat, sekretorė buvusi neaukšto ūgio...).

Ko išmokau, rašydama disertaciją? Be abejo, įgijau nemažai morfologijos, sintaksės ir semantikos žinių, išmokau analizuoti ir konstruoti mokslinius tekstus. Taip pat supratau, jog vienas iš svarbiausių dalykų, norint parašyti disertaciją, yra *time management* – gebėjimas tvarkyti savo laiką: reikia atsisakyti nebūtinų pramogų, susitikimų ir sėsti prie darbo iškart, be jokių „apšilimo" valandų, netgi vėlai vakare. Be to, labai patartina pradėti rašyti tekstą kaip galima anksčiau, nebandant perskaityti visos įmanomos lektūros savo tema. Požiūris „pirma viską perskaitysiu, o jau tada rašysiu" yra sužlugdęs ne vieną kolegę. Dar vienas svarbus dalykas – savo disertacijos tekstą reikia mokėti beveik mintinai; tada nesunku daryti pakeitimus ar papildyti nauja medžiaga.

Apsigynus disertaciją jau buvo galima galvoti ir apie docento vardą. Tam reikėjo parengti arba teorinį kursą, arba metodinę priemonę. Čia vėl pagelbėjo Ema – pasiūlė man dėstyti mokslinio darbo rašymo kursą ir rekomendavo literatūrą. Kiek pamenu, išėjo primityvokas kursas; daugiausia dėmesio jame teko stilistiniam aspektui, nes užsienio šaltiniai apie mokslinio darbo rašymą tada buvo neprieinami. Kaip gaila, kad emų šiais laikais nėra – bene trys mano kolegės, jau senokai apsigynusios disertacijas, tebėra lektorės...

Šio skyrelio pavadinimas, anuomet sparnuotas posakis „učionym možeš i nie byt'...", atspindėjo tada vyravusį gana cinišką požiūrį į mokslinį darbą. Turiu prisipažinti, jog rimta mokslininke netapau. Netrukus prasidėjo Sąjūdis, Ema sugrįžo į Sankt Peterburgą ir paaiškėjo, kad nesu iš tų žmonių, kurie gali dirbti mokslinį darbą vieni patys – man reikia bendravimo, kuris „pakrauna", uždega. Tiesą sakant, į lituanistų bendriją taip ir nebuvau priimta: kai perskaičiau 1985 m. rusų kalba išleistos *Lietuvių kalbos gramatikos* beasmenių sakinių skyrių, nudžiugau pamačiusi, kad buvo pasinaudota sakinio modelių koncepcija, bet nuliūdino tai, kad mano pavardė ten nepaminėta.

Po stažuotės Anglijoje pradėjau aktyviai domėtis įvairiais akademinio rašymo ir rašymo mokymo aspektais – viena pirmųjų Lietuvoje pradėjau siūlyti rašymo kursus, kuriuose buvo nagrinėjama esė struktūra, jų tipai ir mokslinio darbo sudėtinės dalys bei teikiami metodiniai patarimai (tiesą sakant, pačius pirmuosius ledus pralaužė dėst. Talmantienė, mūsų studentams sėkmingai dėsčiusi kursą apie rašymo tipus). Iš šios srities parašiau keletą knygelių, taigi nuo teorinės kalbotyros pasukau į taikomąją. Liūdna, kad taikomoji kalbotyra pas mus menkai vertinama, o gal ir visai nuvertinama – tuo įsitikinau, kai buvo svarstoma, kurios docento darbo užmokesčio kategorijos esu nusipelniusi. Mano giliu įsitikinimu, parašyti gerą taikomosios kalbotyros darbą sunkiau nei grynai teorinį – tam reikia ne tik išmanyti teoriją, bet ir mokėti ją perteikti savo auditorijai suprantamu ir patraukliu būdu.

Pažadėtoji žemė – Anglija

Devintajame dešimtmetyje, apsigynus disertaciją, jau buvo galima svajoti apie stažuotę Anglijoje. Be visų kitų reikalingų popierių, įdomus dokumentas buvo charakteristika, kurioje turėjo būti dvi sakralinės frazės – *moral'no ustoičiva* ir *političeski gramotna.* 1986-aisiais, surinkus visus būtinus dokumentus būsimai keturių mėnesių stažuotei Anglijoje, buvau pakviesta į Maskvą dviejų savaičių instruktažui. Po savaitės instruktorius pareiškė, jog Britanijos ambasada man vizos nedavė. Kai pasakiau, kad nueisiu į ambasadą sužinoti priežasties, man atsakė *nie položeno.* Grįžusi namo, pasiprašiau aukštojo mokslo ministro Henriko Zabulio audiencijos. Padėti man jis neprižadėjo – negi ministras skambins kažkokiam instruktorėliui, tačiau kitais metais vėl buvau pakviesta į instruktažą Maskvoje. Ten mums aiškino: visur turite vaikščioti kartu, kad išvengtumėt kapitalistų provokacijų, rezgamų patikliems tarybiniams pilie-

čiams, o jeigu, netikėtai sugrįžę, rastumėt ką nors, besirausiantį jūsų lagamine, nebūtina griebtis kirvio, tiesiog mandagiai paklauskit: „Ir ką gi tamsta tikiesi čia rasti?“

Kai pagaliau gavome užsienio pasus, buvom paprašyti pasitikrinti, ar tikrai juose įrašytas toks ir toks mėnuo. Mano pase buvo nurodytas ne tas mėnuo, ir instruktorius pasakė: „O jūs pažiūrėkit į metus.“ Pase buvo įklijuota pernai Britų ambasados man išduota ***viza***! Keistai susiklosčius aplinkybėms, teko susitikti – Tretjakovo galerijoje – su angliste iš Maskvos, važiavusia vietoj manęs į Angliją. Kiek supratau, ji turėjo reikalingų pažįstamų...

Sario (Surrey) universitetas Gilforde (Guildford) mus priėmė svetingai: draugiški jo dėstytojai, norėdami parodyti įdomiąsias Anglijos vietas, surengė nemaža ekskursijų ir net kviesdavosi į svečius. Per leksikos seminarus pagrindinis dėmesys buvo skiriamas šnekamajai anglų kalbai, kuri, tiesą sakant, buvo daugelio mūsų Achilo kulnas – juk kalbos mokėmės daugiausia iš knygų. Buvom skatinami ją vartoti kasdieniniame gyvenime, pavyzdžiui, turėjome nueiti į *take away* ir susipažint su meniu, sužinoti kainas, pakalbėti su padavėjais. Čia aš pirmąkart per dėstytojos Smiljkos Gee seminarus sužinojau, kad galima mokyti (ir išmokti) rašyti akademinį tekstą, kad yra sukurta tam tinkamų metodų ir parašyta daug vadovėlių. Tai padarė tikrą perversmą mano galvojime, ir visi vėlesni mano mokslo darbai yra susiję su įvairiais rašymo ir rašymo mokymo aspektais. Rūpinausi ir kitais kalbos mokymo reikalais – parvežiau daugiau kaip trisdešimt kasečių mūsų fonetikos laboratorijai ir keleto vadovėlių fotokopijas, kurias labai maloniai parūpino Surrey universiteto laborantas, nes pirkti knygas ir kasetes buvo ne mūsų kišenei.

Atmintyje įstrigo pokalbis su pagyvenusia ponia laukiant traukinio Londono metro. Pasiteiravusi, iš kur esu, ir išgirdusi Lietuvos vardą, ji pasakė: „O, prieš karą mes pirkdavom skanų lietuvišką sviestą“. Tai buvo malonus liudijimas apie kažkada

buvusį kitokį Lietuvos statusą – tuo metu, kai ji, paskendusi Sovietų Sąjungos platybėse, daug kam tebebuvo *terra incognita*.

Iš Gilfordo buvo nesunku pasiekti netoli esantį Londoną, tad beveik kiekvieną savaitgalį traukdavau paviešėti pas ponus Baublius (mane „pridengdavo" kolegė estė, irgi dariusi panašias nuodėmes). Ko gero, nesu gyvenime sutikusi kitos tokios inteligentiškos ir geranoriškos šeimos. Jie padėdavo visiems lietuviams, neskirstydami į geruosius ir bloguosius. Visi, kuriems pasisekdavo sovietiniais laikais ištrūkti į Angliją, žinojo, kad pas juos visada bus galima prisiglausti. Turtingoje Baublių namų bibliotekoje suradau daug autorių, kurie Lietuvoje nebuvo spausdinami, tad naktį skaitydavau, pavyzdžiui, Kazimierą Barėną, o dieną pėsčiomis apvaikščiodavau Londono centrą – nuo Britų muziejaus iki Šv. Petro ir Pauliaus katedros ir atgal prie Haid parko, kur sustodavo autobusai į Gilfordą. Vaikščioti pėsčiomis buvo ne vien malonumas, bet ir būtinybė – savaitei gaudavome 30 svarų, už kuriuos reikėdavo pragyventi ir nusipirkti autobuso bilietus. Vaikščiodamas galėjai truputį sutaupyti – juk reikėjo parvežti namiškiams lauktuvių, o kur dar knygos (ačiū Londono eruditui Romui Kinkai už man padovanotus žodynus ir enciklopedijas)! Be to, turėjai puikią progą numesti nereikalingą viršsvorį, ir ja visi naudojosi. Svorio sumažinimo rekordą, berods, pasiekė kolega iš Kauno – grįžo namo kokia dešimčia kilogramų lengvesnis, užtat su avikailio kailinukais. Sunkiausia buvo gruzinams – juk jie visi kunigaikščiai! GraužDama prancūzišką batoną, Lali skundėsi, jog turėjo bėgti iš šeimininkų virtuvės; kvapas nuostabus, bet ji juk leidusi jiems suprasti, jog maistas ne visai jos lygio...

Londone man retkarčiais tekdavo pernakvoti ir Sovietų Sąjungos ambasados bendrabutyje, kuris buvo puikioje vietoje netoli Haid parko. Gyvenime nesu mačius tokio apleisto ir apdergto pastato – tikras kiaulių migis. Tuo maloniau būdavo grįžti į jaukius namus Gilforde, kuriuos, kaip ir Leningrade, šeimininkė paliko mano dispozicijoje, pati išvykusi mėne-

siui atostogų. Beje, po kelerių metų ji apmokėjo mano sūnaus Lauryno studijas Rytų Anglijos (East Anglia) universitete. Kas sako, jog anglai – skrudžai? Beje, man dar teko laimė pamatyti ir *good old England*. Šeimininkės tėvai gyveno Kente, vadinamame Anglijos sodu, nuostabiame gamtos kampelyje; jie pardavinėjo obuolius, prie namo buvo rozariumas, teniso kortai, o baldų kolekcija įvairesnė ir įdomesnė nei Viktorijos ir Alberto muziejuje. Kai po kelerių metų vėl juos aplankiau ankstyvą pavasarį, pamačiau sode subrendusį žiedinį kopūstą. Pasirodo, jis buvo pasodintas rudenį ir augo visą žiemą, nelaistomas ir neprižiūrimas. Kad taip tą Golfo srovę kitaip pakreipus...

Dar vienas neakademinis prisiminimas susijęs su siaubingu uraganu, tą rudenį nusiaubusiu pietų Angliją; šimtamečiai Haid parko ąžuolai buvo išrauti kaip plunksnelės. Tada net negalėjau įsivaizduoti, kad po ketvirčio amžiaus panašią gamtos stichiją prisieis dar kartą patirti mūsų kaime, kai uraganas išvartė elektros stulpus ir išguldė visą baravykinį miškelį. Tada atrodė, jog prasidėjo harmagedonas; gerai, kad dar nebuvau pamiršusi poterių...

Sąjūdis ir nepriklausomybės atgavimas

Viena kolegė labai taikliai apibūdino tą laikotarpį – jis kaip pirmoji meilė, kurios niekada nepamirši. Gyvenimas tada buvo velnioniškai intensyvus, kupinas įvairiausių jausmų – nuo pasididžiavimo savo tėvynainiais, sugebėjusiais pademonstruoti vienybę, solidarumą, ryžtą mirti, bet nepasiduoti, troškimą vėl atgauti nepriklausomybę iki nežinomybės baimės. Nelengva buvo per paskaitas elgtis taip, tarsi svarbiausia mums būtų ne rusų tankai už lango, o veiksmažodžių *Perfect Continuous* laikai ar Oskaro Vaildo Dorianas Grėjus. Kai 1991 metų vasarį, prasidėjus pavasario semestro paskaitoms, auditorijoje tvyrojo

didžiulė įtampa, paprašiau studentų aprašyti savo išgyvenimus per sausio įvykius – juk rašymas turi ryškią terapinę funkciją. Iki šiol gailiuosi, kad neišsaugojau tų tekstų, nuoširdžių ir jaudinančių.

Šiuo laikotarpiu ypač išryškėjo mūsų specialybės paklausa – atsivėrus sienoms, užplūdus užsienio žurnalistams ir politikams, jokia konferencija ar interviu neapsiėjo be mūsų katedros dėstytojų ar studentų. Iki tol mes buvom nelabai reikšmingi, o dabar pasirodė, kad komunikuoti su pasauliu be anglų kalbos specialistų pagalbos sunkiai įmanoma. Turėjo praeiti nemaža laiko, kol bendras anglų kalbos mokėjimo lygis Lietuvoje pakilo. (Tarp kitko, šiuo požiūriu įdomūs mūsų buvusių studentų 2015 metais Seime atlikto eksperimento rezultatai: Seimo nariai buvo paprašyti atsakyti į keletą elementarių klausimų angliškai, ir jų atsakymai, deja, dažniausiai buvo tragikomiški...).

Lietuvai paskelbus nepriklausomybę, katedros vedėju tapo doc. Petras Anusas. Katedra pradėjo dalyvauti tarptautiniuose projektuose, anglistams atsivėrė galimybė stažuoti Danijoje ir Airijoje. Mudvi su Zinaida Pavilioniene buvom vienos iš pirmųjų lietuvių, apsilankiusių Golvėjaus (Galway) universitete, Airijoje (ankstesni svečiai čia buvo du: Amerikos lietuvis lakūnas, kurio lėktuvas, XX a. pradžioje nutūpęs Golvėjaus (Galway) laukuose, anuomet paliko neišdildomą įspūdį airių valstiečiams ir kolegė Rosinienė, čia stažavusi prieš metus ir taip pat apie save palikusi gerą įspūdį – paskui kelerius metus geraširdžiai airiai siuntė į Lietuvą paramą, patikėję jai tą paramą išdalyti labiausiai jos reikalingiems).

Šiomis dienomis Airija nubalsavo už homoseksualių porų vedybų įteisinimą. Ta proga prisiminiau 1994 m. apsilankymą Dubline. Mūsų šeimininkės, dvi jaunos studentės, vakare nusivedė mane su Pavilioniene į alaus barą, nakčiai mums pasiūlė savo lovas, o pačios, kaip ir dera svetingoms šeimininkėms, pasiklojo ant grindų. Pasitaisiusi pagalvę, po ja išvydau rožančių. Įdomu, ar jis ten dar tebėra?

Varna varna, kur tu patekai...

Buvo šilta rugsėjo diena. Tik ką grįžusi iš Palangos sanatorijos, laiminga ir patenkinta gyvenimu (juk tikrų tikriausios atostogos yra tada, kai tavo bendradarbiai dirba, o tu...) ėjau į katedros posėdį. Pakeliui susitikau buvusią mūsų sekretorę, paspėliojom, kas galėtų tapti būsimu katedros vedėju (mat, Petras Anusas išvažiuoja dirbti diplomatinio darbo į Ameriką), o jau po kelių valandų skambinau į namus su netikėta ir keista žinia – vedėja išrinko mane! Buvau taip staigiai užklupta, jog nespėjau nė apsiverkti. Palaikymo namuose sulaukiau iš sūnaus Lauryno: „Juk Erika (Sausverdė) puikiausiai vadovauja Skandinavistikos katedrai, tai kodėl ir Tu negalėtum?“

Yra žmonių, kurie gimę (ir linkę) vadovauti. Aš tam neturėjau nei polinkio, nei patirties, nei noro. Esu iš tų, kurie paprastai sėdasi į salės galą. Galiu kalbėti prieš 10–15 studentų auditoriją, bet prieš didesnę jaudinuos. Geros mintys man ateina pavėluotai. Vadovavimas yra visiškai prieš mano prigimtį. Tačiau tada buvo tokie laikai, kad niekas nenorėjo būti katedros vedėju – atsakomybė didelė, daug darbų, priedas prie atlyginimo bene 50 litų, o kartais ir nulinis (dabar padėtis visiškai kitokia – daug kur vyksta piktos peštynės dėl šio posto). Psichologiškai nėra paprasta pradėti vadovauti kolegoms, su kuriais praleista ne vienas dešimtmetis, tuo labiau kad buvau pirmoji moteris, tapusi mūsų katedros vedėja. Laimei, visi katedros nariai labai tolerantiškai reagavo į mano pirmuosius žingsnius. „Vedėja negali plauti indų“, – ramiai, bet tvirtai pasakė Ada Vilčinskienė, kai po posėdžio bandžiau išskalauti kavos puodelius. Būta netgi tam tikro moteriško solidarumo – kaip sakė viena kolegė, reikia įrodyti vyrams, jog ir moterys geba ne prasčiau vadovauti katedrai...

Vienas iš pirmųjų mano, kaip naujos katedros vedėjos, žingsnių buvo prisistatyti rektoriui prof. Pavilioniui. Kadangi buvau

susipažinusi, kaip tvarkosi Upsalos universiteto Anglistikos katedra, išreiškiau pageidavimą, kad ir mūsų katedra turėtų atskirą savo finansinę sąskaitą (mat, tuo metu iš rėmėjų mūsų katedrai gaunama finansinė parama nueidavo į bendrą universiteto sąskaitą ir ten be pėdsakų dingdavo). Rektorius prižadėjo pageidavimą patenkinti, bet, kaip žinom, šuns balsas į dangų neina... Ko gero, šis klausimas dabar nebeaktualus (kiek žinau, tik Lituanistinių studijų katedra vienintelė mūsų fakultete turi savo sąskaitą).

Šis vizitas atgaivino labai nemalonius prisiminimus apie prof. Emos Geniušienės apsilankymą pas rektorių. Neseniai apsigynusi habilituoto daktaro disertaciją ir padėjusi versti akademinę *Lietuvių kalbos gramatiką* į anglų kalbą, pervargusi profesorė paprašė pusės metų kūrybinių atostogų, kurių jai kažkodėl nedavė. To pokalbio su rektorium ji ilgai negalėjo pamiršti – jos buvęs studentas sėdėjo prie savo stalo nepakeldamas galvos, neišklausė, nepasidomėjo jos padėtim, nepadėkojo už ilgametį darbą anglistikos ir lituanistikos baruose ir praktiškai išvarė ją į pensiją (deja, kartais chamizmo netrūksta ir profesoriams...). Grįžusi į Sankt Peterburgą, Ema kartu su savo vyru, žinomu lingvistu Vladimiru Nedjalkovu dirbo mokslinį darbą, redagavo ir vertė į anglų kalbą knygas, išspausdintas garsiosiose Europos leidyklose (John Benjamins, Walter de Gruyter), už kurias buvo suteikta valstybinė Sankt Peterburgo premija. Kiek žinau, Emmos atvejis ne vienintelis. Kodėl Lietuvoje nemokama branginti talentingų, tarptautinio lygio filologų? Negi jų pas mus per daug?

Vedėjavimo vargai ir džiaugsmai

Nuo pat pirmųjų dienų užgriuvo vedėjos darbai: katedrai verkiant reikėjo remonto. Du nedideli kambarėliai atrodė liūdnokai, nors ankstesni vedėjai karts nuo karto pasirūpindavo perdažyti suskeldėjusias grindis. Būtinai reikėjo pakloti naujas,

perdažyti sienas ir lubas, įsigyti naujų ryškesnių šviestuvų ir atvirų lentynų, kad pagaliau parodytume, kokių knygų turi katedra. Remontą finansavom patys – padėjo rėmėjai ir buvo šiek tiek sutaupytų pinigų iš ankstesnių projektų, kuriems vadovavo Rasa Marija Sabaliauskienė. Darbus atliko vienos studentės tėvo firma ir buvęs Vokiečių filologijos katedros studentas – žodžiu, patikimi žmonės. Padėjo ir kolegės, įkinkiusios net savo vyrus. Pamenu, kaip doc. Algimantas Karpus vežė mane į šviestuvų parduotuvę ir nupirktus užtempė į antrą aukštą (buvo tikrai sunkūs). Po remonto jau nebebijojom išeiti į balkoną – grindys nebelingavo.

Po truputį pradėjau suprasti pagrindines vedėjo funkcijas. Pirmoji iš jų – mūsų *raison d'être,* arba būties prasmė, – rūpintis studentais, padėti jiems susiorientuoti naujoje aplinkoje ir susidraugauti, susipažinti su universiteto rūmų ansambliu ir istorija, patarti, kokius pasirenkamuosius kursus išsirinkti, kaip bendrauti su dėstytojais, spręsti konfliktus ir, galų gale, paskatinti švęsti tradicines studentiškas šventes. Rengdavau reguliarius susitikimus su studentais, aiškindavau jiems universiteto struktūrą, katedros jurisdikciją, aptardavome aktualias problemas. Sumaniau skelbti naujienas informaciniame biuletenyje *What's on at the Department*? (su kokiom paskaitom laukiam vizituojančių profesorių, kur stažuoja mūsiškiai, kokie bus katedros renginiai, kokių knygų gavom dovanų ir pan.). Visi galėjo jį pasiskaityti. Tada buvo nemažai pasirenkamųjų dalykų, tad raginau dėstytojus viešai pristatyti savo discipliną, kad atrodytų konkurencinga ir patrauktų studentus ją rinktis. Vėl pradėjom rengti studentų mokslines konferencijas, kurios buvo apleistos Sąjūdžio metais. Vėl atgaivinom bendras šventes – visų pirma, Šv. Kalėdas. Prie to ypač gražiai prisidėjo doc. Regina Siniūtė-Ayre, neseniai kartu su vyru sugrįžusi į Lietuvą ir išmokiusi mus angliškų kalėdinių giesmių, taip pat Aldona Rėksnienė, fonetikė ir ilgametė choristė. Šventėm ir Valentino dieną. Jos proga skelbdavom geriausio studentiško meilės eilėraščio kon-

kursą. Jame, be anglistų, pamenu, dalyvaudavo ir lituanistai bei rusistai, o komisija buvo įspūdinga – pirmininkavo „tikras“ amerikiečių poetas, katedros Fulbright'o stipendininkas Kerry Shawn Keys. Pamenu miuziklą, kurį sukūrė ir pastatė patys studentai – džiaugėmės jų kūrybiškumu. Aldona Rėksnienė suorganizavo Stanevičiaus kiemelyje gražiai nuskambėjusį Šekspyro sonetų vakarą. Būdavo smagu, kai kartu su studentais ir jų tėvais švęsdavome studijų pabaigtuves. Žinojome, kad *all work and no play makes Jack a dull boy,* tad stengdavomės, kad studijos mūsų universitete būtų prisimenamos su malonumu.

Antras svarbus vedėjo darbo baras yra dėstytojų kolektyvas. Kaip jau rašiau, man nusišypsojo laimė – buvau apsupta labai pareigingų, kultūringų ir geranorių kolegų. Visą laiką stengiaus vadovautis prof. Valeikos mintimi – vedėjas išrenkamas tam, kad gintų savo katedros narių interesus, visų be išimties, neskirstant į „savus“ ir „nesavus“, kaip kad dabar dažnai atsitinka: „saviesiems“ padedama, pavyzdžiui, greičiau apsiginti disertaciją ar gauti docentūrą, o „nesavieji“ apkraunami visokiais darbais ir tarsi nustumiami į šalį. Pamenu, jog posėdžius pradėdavau nuo *dobrze o nas powiedziali* (tokią rubriką turėjo Lenkijoje leidžiamas žurnalas *Kobieta i Życie*) – nuo to, kas gero buvo pasakyta apie mūsų katedrą, dėstytojus ir studentus. Drauge aptardavom kandidatūras tų studentų, kuriuos ketindavom palikti dirbti katedroje – juk per šešerius studijų metus dėstytojai juos gerai pažino ir buvo susidarę nuomonę, kuris absolventas visais atžvilgiais būtų mums tinkamas; kaip žinome, *the rotten apple* situacija yra nereta (keista, kad šiuo metu nesurandama savų studentų, norinčių ir galinčių dirbti katedroje, ir naujų kadrų dažnai ieškoma iš šalies, pavyzdžiui, iš Edukologijos universiteto, kitaip sakant, perkama katė maiše). Bene pirmieji fakultete švenčių progom pradėjom kviestis katedroje nebedirbančius senjorus, kad jie nesijaustų pamiršti ir nereikalingi. Prisimindama, kaip man buvo sunku patekti į aspirantūrą, raginau koleges nesnausti ir vis stebėdavausi, kad laisvų doktorantūros vietų yra, o norinčių – ne.

Gal tada mokslinis darbas neviliojo dėl to, kad aplinkui virte virė įdomus gyvenimas, visose srityse vyko daugybė permainų, atsirado daug naujų ir įvairių galimybių, o universiteto dėstytojų atlyginimai buvo apgailėtini, jau ir tada gal mažesni nei mokytojų. Buvo nelengva išlaikyti katedroje perspektyvius jaunus dėstytojus, kartais norėdavosi užrašyti ant katedros durų „Vsie ušli na front". Guodžiuos bent tuo, kad parengėm puikių kadrų Briuseliui, Liuksemburgui, na, ir mūsų Užsienio reikalų ministerijai. (Kolegė Armalytė sakydavo, kad pas mus studentai įgyja ne siaurą specialybę, o platų išsilavinimą, kuris leidžia jiems sėkmingai dirbti pačiose įvairiausiose sferose – nuo žurnalistikos, viešųjų ryšių, mokytojavimo ar vertėjavimo iki darbo verslo, bankininkystės sektoriuose ar diplomatinėje tarnyboje.)

Ir trečias svarbus vedėjo darbo aspektas – santykiai su dekanatu ir rektoratu ir ryšiai su visuomene. Man ir vėl nusišypsojo laimė: dekanas tuomet buvo Kęstutis Urba, kuriam jaučiau ir jaučiu didelę simpatiją. Ne aš viena – tada mūsų katedroje dirbusi JAV ambasadoriaus žmona Ellen Swihart ir dabar jį prisimena kaip labai kultūringą vadovą, kuris atidžiai ją išklausydavo ir pasistengdavo padėti (labai džiaugiuos, kad jo darbai vaikų literatūros baruose buvo įvertinti Vyriausybės premija; jis tikrai jos nusipelnė). Manau, kad Filologijos fakultetui buvo labai pasisekę du kartus – kai jam vadovavo „Auksaburnis" Jonas Balkevičius ir Kęstutis Urba. Abu – artistiškos natūros, puikūs kalbėtojai, sugebėdavę uždegti auditoriją (studentai lig šiol prisimena jų kalbas), ir, manyčiau, padorūs žmonės. Dekanato posėdžiai buvo labai produktyvūs, svarstydavom įvairiausius klausimus, ginčydavomės, tardavomės. Jautėmės galį daug ką nuspręsti, pakeisti. Mūsų, katedros vedėjų, balsas būdavo svarbus. Fakultetas tada gyveno audringus mokymo proceso reorganizavimo laikus: buvo pereita prie dviejų studijų pakopų – bakalauro ir magistro – sistemos, pradėta skirti privalomuosius ir pasirenkamuosius dalykus, mūsų studentams ir dėstytojams atsirado galimybių pasitobulinti užsienio universitetuose, žodžiu, buvo išsivaduota

iš Maskvos primestų akademinio darbo taisyklių ir stengtasi susidaryti savas, artimesnes europietiškoms.

Supratom, kaip svarbu pristatyti katedrą platesnei visuomenei ir užmegzti bei palaikyti dalykiškus ryšius su užsienio šalių ambasadomis. Nepriklausomybės pradžioje būtent jose dirbo ypatingi žmonės, daug gero padarę Lietuvai – tai žavusis Prancūzijos ambasadorius Surmainas, džentelmeniškasis Britanijos ambasadorius Macanas ir dalykiškasis JAV ambasadorius Swihartas. Daug paramos gavome iš Britanijos ambasados per Britų Tarybą: tai ir dėstytojų stažuotės Anglijoje, ir finansinė parama vykstantiems į mokslines konferencijas, ir trejų metų trukmės rašymo programa atsikūrusioms Baltijos valstybėms – Lietuvai, Latvijai ir Estijai. Šios programos vadovo Chriso Tribble dėka galėjome klausytis Reading'o universiteto dėstytojo Rono White paskaitų iš eilės visose trijose šalyse; vėliau projektą užbaigė kelių savaičių stažuotė Reading'o universitete ir visų programos dalyvių straipsnių rinkinys, skirtas rašymo problemoms. JAV ambasados viešųjų ryšių atstovas Viktoras Sidabras skyrė mūsų katedrai tūkstantį dolerių, už kuriuos buvo nupirkti akademinio rašymo vadovėliai. Į katedrą atvyko Fulbright'o stipendininkai iš Amerikos – Laima Sruoginis (dukart), Kerry Shawn Keys, Wendell Mayo. Jų atvežtos knygos labai praturtino mūsų biblioteką, bet svarbiausia – mūsų studentai gavo dėstytojus, tikrus *native speakers.* Kiek vėliau ir trys mūsų dėstytojos pasinaudojo Fulbright'o programa. Taigi, *we were milking two cows* gana sėkmingai. Vėliau prisidėjo ir „trečioji karvė" – Kanados ambasada, kuri irgi padovanojo mums taip trūkstamų knygų ir parėmė bene keturių katedros narių keleto savaičių stažuotes Otavos ir Toronto universitetuose.

Jau minėjau, kad mums pasisekė prisivilioti į katedrą ponią Swihart, kuri mūsų studentams dėstė Amerikos literatūrą, o JAV ambasados viešųjų ryšių specialistė Lisa Heling – JAV civilizacijos kursą. Švedijos ambasadoriaus žmona prof. Karin Aronsson pasiūlė sociolingvistikos seminarus ir vadovavo

mūsų studentų moksliniams darbams. Taigi, mes sėkmingai vadovavomės iš provincialumo kompleksų, katedroje padvelkė tarptautiniai vėjai. Užsimezgė geri dalykiniai ryšiai su Upsalos ir Helsinkio universitetais. Šiaurės Tarybos dėka bene penki katedros nariai gavo keturių arba penkių mėnesių stažuotę Upsalos universitete, kuriame mus globojo nešiaurietiškai šilta Anglistikos katedros vedėja Ingegerd Bäcklund, vėliau mūsų universitete skaičiusi paskaitą apie *kokybės kontrolę* – universitetinių programų vertinimą, mums tuo metu visiškai nežinomą dalyką. Vykdėme įdomų rašymo projektą su dviem šios katedros dėstytojais – Alanu Shima ir Pamela Marston; jie su mūsų studentais dirbo nuotoliniu būdu: atlikę iš jų gautas užduotis, studentai siųsdavo jas į Upsalą, o iš ten jiems būdavo atsiunčiamos pastabos ir įvertinimai. Turėjome neblogus ryšius ir su Helsinkio universitetu – prof. Mattis Riisanenas mūsų studentams skaitė anglų kalbos istorijos paskaitas.

Tačiau ne mažiau svarbu buvo pristatyti katedrą ir Lietuvoje. Visų pirma, bendradarbiavome su universiteto laikraščiu *Universitas Vilnensis*, rašėme jame apie katedros veiklą. Pamenu, buvau parašiusi straipsnį apie stažuotę Helsinkio universitete, apie kolegę Reginą Siniūtę-Ayre ir mūsų katedros rėmėjus Mary ir Gordoną Snow. Patyrusi savo kailiu, iš ko susideda tikrasis dėstytojo darbo krūvis, paskelbiau straipsnį apie nematomą ir nevertinamą dėstytojų krūvį *Mokslo Lietuvoje*.

Stažuodama užsienio universitetuose, stengdavausi ne tik pagilinti savo dalyko žinias, bet ir pasimokyti kai kurių labai naudingų katedros pristatymo visuomenei būdų. Pavyzdžiui, sekdami Helsinkio universiteto Anglų kalbos katedros pavyzdžiu, prie įėjimo į katedrą pakabinome stendą su mūsų dėstytojų nuotraukomis, kad ir studentai, ir lankytojai galėtų su mumis susipažinti neakivaizdiniu būdu.

Suvokti visus šiuos vedėjo darbo aspektus – santykius su studentais, kolegomis, visuomene ir valdžia – man padėjo Britų Tarybos organizuoti švietimo vadybos kursai.

Mano artimiausios kolegės

Gilinantis į vedėjo darbo specifiką nuolatos kildavo įvairiausių idėjų, kurias įgyvendinti padėjo dvi artimiausios pagalbininkės: Birutė Ryvitytė puikiai išmanė sudėtingus krūvių formavimo reikalus, o Nida Burneikaitė buvo neišsenkantis įvairių gerų idėjų šaltinis. Abi buvo tarsi mano dvi dešiniosios rankos. Jau nebepamenu, kokias idėjas ir projektus svarstydavom, bet būdavo taip įdomu, jog dažnai mums reikėdavo ieškoti budėtojo, kad aštuntą ar devintą vakaro atrakintų Filologijos fakulteto vartus. Man atrodė, kad jos abi, turėdamos nemažą katedros vidaus gyvenimo organizavimo patirtį, būtų galėjusios tapti puikiomis vedėjomis. Deja, *man proposes, God (?) disposes.*

Kaip jau rašiau, man labai pasisekė – katedros žmonės buvo tikri inteligentai; nepamenu, kad būtų buvę pykstamasi ar skundžiamasi, intriguojama ar negražiai kalbama apie kolegas. Mane supo labai skirtingų charakterių dėstytojos, kurios tarsi papildydavo viena kitą. Keletą iš jų, su kuriomis artimiau bendravau, paminėsiu.

Lilija Talmantienė, manyčiau, iš prigimties yra nonkonformistė, turinti savitą požiūrį į gyvenimą ir į mokymo procesą, meniškos natūros ir labai išradinga dėstytoja – buvę studentai ir po daugelio metų per tradicinius susitikimus dalijasi prisiminimais apie tai, kokias jos pasiūlytas temas nagrinėdavo, kaip tą patį tekstą suvaidindavo, paskui sušokdavo, kokias įdomias knygas ji rekomenduodavo skaityti (pvz., Lawrence *Lady Chatterly's Lover*). Vienu metu Lilė buvo pasiryžusi išeiti iš universiteto, nes nenorėjo rašyti disertacijos. „Kas gi tada mokys mūsų studentus anglų kalbos?“ – pasakė rektorius Kubilius. Ir ji pasiliko – išmintingo vadovo žodis gali būti labai svarus. Kartais aš turėdavau abejonių, ar jos aptariamos temos iš tiesų patrauklios visiems studentams. Įdomų atsakymą išgirdau iš vienos mūsų studentės, vertėjaujančios Briuselyje – dėstytojos

kalba buvusi tokia turtinga, jog norėdavosi jos klausytis ir klausytis, kad ir apie ką kalbėtų. Studentai moka atsirinkti...

Mūsų katedroje buvo daug dailių ir elegantiškų dėstytojų, bet tarp jų savo netradiciniu, gal kiek semitišku grožiu ir elegancija išsiskyrė doc. Laima Zabulienė. Išsiskyrė ji ir dar viena reta savybe – vengdavo naudotis privilegijomis, kurios sovietiniais laikais būdavo prieinamos ministrų žmonoms: nei stažuotės, nei užsienio komandiruotės, nei specparduotuvės, jos, regis, neviliojo. Kartą mes abi valandą stovėjome eilėje prie ano meto stebuklo – bananų. Su ja visada malonu bendrauti; nesu girdėjus, kad ji būtų ką nors apšnekėjus ar su kuo nors susipykus.

Labai gerbiu Gražiną Karpuvienę, kuri turi įgimtą talentą užmegzti ryšius su katedrai reikalingais žmonėmis. Jos dėka katedra gaudavo mums taip reikalingų knygų ir kompiuterių. Kažkokiu būdu ji moka nesunkiai išspręsti visas problemas ir netgi prodekanės darbas fakultete jai nekėlė jokių sunkumų (štai ir dabar abi mokomės prancūzų kalbos, tiesa, raudonuodamos, nes amžinai nespėjam pasiruošti, bet narsiai palaikom viena kitą). Kartu su Zinaida Pavilioniene bei Dalia Tekoriene Sąjūdžio metais Gražina įgijo naują specializaciją – vertimą raštu ir žodžiu, sinchroninį ir konsekutyvą (tie metai atskleidė daugelio mano kolegų potencijas ir praturtino programas, siūlomas studentams). Gražina yra išlaikiusi egzaminus, suteikiančius teisę vertėjauti Europos Sąjungos institucijose. Kai ji neateina į prancūzų kalbos pamokas, žinau, kad Briuselis ar Liuksemburgas vis dar nesugeba išsiversti be jos pagalbos...

Profesorė Tekorienė *did not suffer fools gladly*, todėl buvo studentų, kurie jos privengdavo. Savo studentams ji kėlė didelius reikalavimus ir netoleravo tingėjimo ar kvailumo. Stebėdavausi jos interesų platumu – ryški figūra anglistikoje, viena iš akademinės lietuvių kalbos gramatikos vertėjų į anglų kalbą, sėkmingai dirbo ir lituanistikoje, o greta visų tų rimtų darbų yra parašiusi populiarią anglų kalbos gramatiką bei anglų–lietuvių pokalbių knygelę. Profesorė yra labai praktiška ir racionali;

dažnai katedroj juokaudavom, kad Lietuva jau tikrai būtų pasivijusi Švediją, jei ji būtų buvusi finansų ministrė.

Inesa Šeškauskienė yra labai valinga ir kryptingai dirbanti kolegė. Sąjūdžio metais, kai daug kam mokslas atrodė ne pats svarbiausias dalykas, ji parašė ir apgynė daktaro disertaciją. Dažnai mokslininkai visą gyvenimą nagrinėja vieną kurią temą, bet Inesą pavadinčiau daugiakovininke – po disertacijos apie prielinksnius ji parašė leksikologijos vadovėlį, atvertė naują metaforos analizės puslapį ir parengė šiuolaikišką akademinio rašymo kursą. Ji buvo reikli, bet teisinga katedros vedėja, rūpinosi visais jos nariais, puikiai išmanė studijų programų sudarymo ir krūvių planavimo reikalus.

Jonę Grigaliūnienę atsiviliojom iš Užsienio kalbų instituto, nes mums labai reikėjo tokių aukštos kvalifikacijos dėstytojų: ji buvo viena iš studentų anglistų sakytinės ir rašytinės kalbos tekstynų kūrėjų ir pasiūlė mūsiškiams solidžius *Politinio diskurso*, *Kalbos filosofijos*, *Tekstynų lingvistikos* kursus. Greta visų savo mokslinių darbų Jonė parašė puikų darbą apie anglų kalbos dėstymo istoriją Lietuvos universitetuose. Tai, kad ji turėjo išeiti iš mūsų katedros, labai pakenkė katedros autoritetui ir sumažino jos mokslinį potencialą. *Our loss, her gain* – Vertimo katedroje Jonė iš karto gavo profesūrą, kurios tikrai buvo nusipelniusi. Deja, Anglų filologijos katedra byra – 2016-aisiais ją paliko ir Šeškauskienė. O Jonei asmeniškai esu labai dėkinga už tai, kad įtikino mane, jog net aš galiu išmokti vairuoti automobilį.

„Aldona, prispjauk į kavą“, – tokį kodinį sakinį katedroje galėjai išgirsti beveik per kiekvieną pertrauką (tai aliuzija į žinomą anekdotą apie būdą paruošti gerą kavą). Atėjusi iš Pedagoginio instituto, Aldona Rėksnienė nuostabiai greitai pritapo prie mūsų katedros atmosferos ir ją praturtino savo socialumu, optimizmu ir suvalkietišku praktiškumu. Ji pilna idėjų ir turi stiprų pareigos jausmą: ar tai būtų konferencija, ar koks studentiškas vakaras, Aldona buvo galima visiškai pasitikėti. Fonetikos dėstymo principus ji perėmė iš dėst. Aprijaskytės ir papildė

juos savo patirtimi. Man būdavo didelis malonumas su ja pasikalbėti mudviejų gimtąja Prienų tarme ir puiki galimybė pasitikrinti: „Ar Tavo mama sakydavo – *lipu* į viršų trepais, o kaip tada, jei žemyn, – į sklepą? Ar ji sakydavo – *vaikai vaikai, nevarykit Dievo į medį*?“ Kadangi abi dar nesam pametusios lietuvių šeimininkavimo senųjų įpročių, retkarčiais būdavo smagu nustebti: „Ką, dar neužraugei kopūstų? Nu žinai... O bruknių jau išsivirei?“

Svarbų vaidmenį katedros kasdieniniame gyvenime vaidina sekretorė (dabar vadinama reikalų tvarkytoja). Mes turėjom jauną dailią simpatišką sekretorę Eglę Malinionienę, kuri kuo puikiausiai susigaudydavo visų katedros reikalų raizgalyne. Buvo labai malonu neseniai viename moterų žurnale perskaityti jos prisiminimus, kuriuose ji dėkoja katedrai, kad paraginome ją siekti aukštojo mokslo ir, pasirodo, net parašydavome skelbimą „Prašom šią savaitę netrukdyti Eglės, nes jai dabar sesija.“

Negaliu nepaminėti dar vienos kolegės, tiesa, iš Užsienio kalbų instituto. Nijolė Bražėnienė iš prigimties yra lyderė, tiesiog apsigimusi būti vadove, daugelį metų savo vadovaujamame institute sugebėjusi išlaikyti draugišką ir kūrybingą atmosferą, labai įtikinamai ginti saviškių interesus (už jos dėstytojos jautėsi kaip už mūro), bet kartu ir taktiškai, neįžeidžiai aptarti su kolegom kokias nors problemas ar studentų pretenzijas. Mūsų katedra labai dalykiškai bendravo su institutu, keisdavomės informacija, knygom, dėstytojais. Kad taip daugiau tokių nijolių mūsų fakultete! Ir universitete!

Kaip jau minėjau, porą dešimtmečių kartu su Vokiečių filologijos katedros dėstytojais mes grūdomės dviejuose nykštukiniuose kambarėliuose, tad jų dėstytojus irgi *volens nolens* pažinojome. Viena ryškiausių figūrų buvo doc. Ina Meiksinaitė (Meiksina), kuri žavėjo unikalia savybe – noru visiems pagelbėti. Jauniesiems savo katedros dėstytojams ji padėdavo susirasti aspirantūros vadovus, dažniausiai Leningrade, nes Lietuvoj tada germanistų profesorių dar nebuvo; visiems rasdavo

gerą žodį, net man atitempė storiausią Brugmano *Lyginamosios indoeuropiečių gramatikos pagrindų* tomą, sužinojusi, kad rašau disertaciją apie beasmeniškumo fenomeną. Ji buvo fantastiška pasakotoja, dažnai naudodavosi Biblijos ištarmėmis (*dabar septynių liesų karvių laikotarpis*... ir kt.), o tai anuomet būdavo retas dalykas. Pamenu vieną jos papasakotą istoriją: kai po karo jų šeimai pasiūlė puikų butą Žvėryne, jos mama atsisakė į jį keltis – ten ant stalo tebestovėjo pietūs, tarsi ankstesni buto šeimininkai tebūtų trumpam išėję iš namų. Negalėjo. Dėst. Meiksinaitė turėjo nuostabią atmintį. Neseniai viena germanistė, baigusi universitetą prieš 30 metų, pasakojo kartą Čiurlionio gatvėje susidūrusi su savo bendrakursiu; šis vis atsiprašinėjęs, kad pamiršo jos vardą, o su šuniuku pro šalį praeidama buvusi jų dėstytoja pasisveikinusi: „Sveika, Roma!“

Leonas Petravičius, ilgametis tos pačios katedros vedėjas, buvo filologas iš Dievo malonės. Puikus vertėjas. Vertė iš visų germanų kalbų. Kartą man juokais prasitarė: „Išverčiau knygą, tik nežinau, iš kokios kalbos – iš olandų ar iš danų.“ Iš jo gavau perskaityti Solženicyno *Gulag Archipelag* ir kitų knygų, vadinamų „životnyje“ – tai buvo Sovietų Sąjungoje draudžiamos užsienyje išleistos knygos, kurias išradingi žmonės įveždavo, prisitvirtinę ant pilvo (rus. *život* „pilvas“). Levukas (taip jį vadindavo draugai) buvo labai stiprios dvasios, giliai tikintis žmogus.

Katedros mecenatai

Turbūt esama įvairių priežasčių, kodėl tiek daug žmonių yra padėję mūsų katedrai. Gal Sąjūdžio metas pažadino žmonėse pačias gražiausias savybes, o gal mums tiesiog pasisekė. Norėčiau papasakoti apie vieną JAV lietuvį, kuris atvažiavo gal kokiais 1995-aisiais su tuometiniu stebuklu – bene dešimčia kompiuterių ir padovanojo juos mūsų katedrai, tad studentai galėjo įgyti kompiuterinio raštingumo pradmenų. Iš jo pasakojimų

man įstrigo du dalykai: kad pinigų kompiuteriams nupirkti jis užsidirbo, padėjęs likviduoti kažkokio taifūno padarinius ir kad jo teta, vieno JAV koledžo prezidentė, mokėdavo gražiai padėkoti visiems rėmėjams – ir dideliems, ir mažiems (dabar manau, kad ši jo pastaba buvo akmenukas į mūsų daržą).

Regina Siniūtė-Ayre buvo Amerikoje apsigynusi disertaciją iš vokiečių literatūros, bet mūsų katedroje ji sėkmingai dėstė anglų ir amerikiečių literatūrą, mums dovanojo daug Šekspyro tomų bei kitų taip trūkstamų knygų. Patyrusi daug išbandymų, nuėjusi nelengvą DP (*displaced person*) kelią, Regina išlaikė jautrią širdį ir norą padėti savo artimiesiems. Kartu su vyru Michaeliu Ayre ji finansavo trijų universiteto auditorijų remontą, rūpinosi Stanevičiaus kiemelio sodiniais, padovanojo lauko suolus. Ilgus metus – nežinau kodėl – universiteto kiemuose nebūdavo jokių gėlių. Regina padarė gražią pradžią – pirmoji pasodino gėlių mūsų katedros balkone (1999 m. mes net laimėjome trečią vietą Vilniaus miesto balkonų apželdinimo konkurse; vėliau žemes nešiodavo ir gėles sodino Aldona Rėksnienė ir jos vyras Juozas). Per Kalėdas Regina visada papuošdavo eglutę katedroje. Jos dėka buvo įkurta Lietuvos–Kanados studijų asociacija ir suorganizuotos kelios tarptautinės aukščiausio lygio Kanados literatūros konferencijos (beje, mūsų katedra buvo įkūrusi ir Lietuvos–Airijos draugiją; švęsdavome Šv. Patriko dieną, surengėme keletą sėkmingų konferencijų ir netgi susitikimą su Nobelio premijos laureatu airių poetu Shamus Heaney). Katedroje turime mūsų studentų nupieštus draugiškus dėstytojų šaržus – po Reginos paveikslu yra tokie pranašiški žodžiai: *What is this life if full of care we have no time to stand and stare*. Atrodė, kad ji vykdo kažkokią šventą misiją ir niekaip negali sustoti ir pailsėti... Deja, Regina mus paliko per anksti.

Ponia Swihart daug prisidėjo prie katedros prestižo stiprėjimo; jos dėka šventėm nuostabų Kalėdų vakarą Amerikos centre, o jos vyras, JAV ambasadorius, dalyvaudavo studentų inauguracijos ir mokslo metų pabaigos iškilmėse. Mes turėjom

vieną nestandartinį studentą, Audiejaitį, vėliau tragiškai žuvusį; p. Swihart išrūpino jam nemokamą JAV aklųjų bibliotekos nario bilietą. O kai ji pakviesdavo visą katedrą į svečius, p. Regina manęs klausdavo: „Ar padėkojot poniai Swihart?“ „Padėkojau, – sakau, – bene tris kartus.“ „Bet ar padėkojot raštu?“ Iš kur mums žinoti, kokie yra vakarietiški mandagumo standartai...

Kaip jau minėjau, Gražina Karpuvienė turi fantastišką sugebėjimą rasti katedrai reikalingų žmonių. Dar pačioje Sąjūdžio pradžioje ji vertėjavo grupei anglų inteligentų, kuriuos pakvietėm į katedrą ir su keliais iš jų iki šiol palaikom draugiškus ryšius. Mary ir Gordonas Snow, susidomėję Lietuva ir jos žmonėmis, nusprendė mums padėti. Gavę nedidelį palikimą, jiedu svarstė, ar nusipirkti naują virtuvės baldų komplektą, ar remti mūsų katedrą. Abu nusprendė mūsų labui, ir Oksforde gyvenanti Snow šeima gal penkerius metus kelioms savaitėms priimdavo du mūsų studentus (vėliau – ir dėstytojus), nupirkdavo jiems lėktuvo bilietus, supažindindavo su šio fantastiško universitetinio miesto gyvenimu, teatrais ir dar pavežiodavo po Angliją. Šiais merkantiliškais laikais visa tai atrodo kaip stebuklinė pasaka. Argi dabar kam nors galėtų apsiversti liežuvis pavadinti anglus šykščiais?

Tiesa, mes patys irgi bandėme užsidirbti šiek tiek lėšų knygoms, kanceliarinėms išlaidoms ir kitoms reikmėms, organizuodami mokamus šeštadieninius kursus moksleiviams. Jie sėkmingai veikė keletą metų.

Vedėjos karjera baigta

2001 metais nusprendžiau atsisakyti katedros vedėjos pareigų, nors buvau ką tik peratestuota naujai kadencijai. Dabar bandau suvokti, kodėl. Juk sekėsi lyg ir neblogai, nepamenu, kad katedroje būtų kilę kokių nors rimtų nesutarimų. Neseniai vėl su dėkingumu perskaičiau savo dėstytojos Aprijasky-

tės 2002 m. kovo 21 d. laišką iš Izraelio, kuriame ji prisimena mano karjeros pradžią: „Prisimenu, kaip visų ir tikriausiai Jūsų pačios dideliam nustebimui, Jūs atsidūrėte katedros vedėjos „kėdėje“. Abejojom, kaip susidorosite, o visų nustebimui, viskas nuėjo į gerą pusę: katedroje pasidarė visai kitokia atmosfera, posėdžiai buvo trumpi, dalykiški, be formalumų.“ Matyt, pavargau, be to, niekad nebuvau prisirišusi prie kėdės, o ir fakulteto valdžia pasikeitė (ne kiekvienas profesorius gali būti geras dekanas; manyčiau, kad tam reikalingi visiškai kitokie gebėjimai, gal labiau vadybininko ar viešųjų ryšių atstovo, o ne vien akademiko). Fakulteto posėdžiai pasidarė nuobodūs; nebuvo jokios kūrybos, improvizacijos, jokių diskusijų, vien tik informacija ir nurodymai, ką reikia daryti. Dažnai galvodavau, kad tokie posėdžiai išvis nereikalingi, nes informaciją galima tiesiog persiųsti elektroniniu paštu. O paskutinis lemiamas lašas buvo konfliktas su prof. Marija Aušrine Pavilioniene, Užsienio literatūros katedros vedėja. Ji pareiškė pageidavimą, kad mūsų katedros dėstytojai gerokai pakeltų pažymį vienai studentei (toks atvejis mano akademinėje karjeroje buvo pirmas ir paskutinis). Objektyvumo dėlei sudariau komisiją iš kitos katedros narių, ir jie, išklausę į kasetę įrašytą tos studentės atsakymą, priėjo prie išvados, jog, po teisybei, pažymį reikėtų ne padidinti, o sumažinti. Deja, profesorės šie argumentai neįtikino, ir tada mane nelabasis timptelėjo už liežuvio: „Subordinacija universitete yra vertikali, o ne horizontali.“ Tas „horizontalumas“ katedrai atsirūgo po kelių mėnesių: fakulteto posėdyje rektorius Pavilionis mūsų katedrą sumaišė su žemėm, neleidęs nė žodžio pasakyti. Pati tame posėdyje nedalyvavau, tupėjau su Fulbrighťo stipendija Carnegie Mellon universitete, JAV, bet Birutė su Nida atsiėmė su kaupu...

Nenorėjau, kad katedra taptų atpirkimo ožiu.

Kas suvokta apie vedėjavimą

Šešeri vedėjavimo metai kai ko išmokė – supratau, jog šios pareigos atskleidžia žmoguje įvairių potencijų, netgi tokių, kokių turintis jis nė pats nenutuokia. Kartais gerų, kartais bjaurių. Pasitaiko, kad naujas vedėjas nežino ir nesidomi tuo, kas anksčiau buvo daroma katedroje, nesitaria su kolektyvu, nebėra idėjų ir darbų tęstinumo. Tada visas ankstesnis darbas atrodo beprasmis.

Be to, manyčiau, jog moteriai būti vedėja yra sunkiau nei vyrui. Moterys paprastai žino savo kolegų problemas (vaikų ligos, sudėtingi šeimyniniai santykiai ir pan.), todėl joms labai sunku daryti nemalonius, bet būtinus sprendimus. Vyrai paprastai būna kiek nuošaliau nuo savo kolegų asmeninių problemų, jų vadovavimo stilius būna griežtesnis, mažiau empatijos.

Yra nemaža dalykų, kurių man nepasisekė padaryti, būnant vedėja, tačiau labiausiai apgailestauju štai dėl ko: vieną iš fonetikos auditorijų siekiau pavadinti Rachilės Aprijaskytės vardu, bet man buvo atsakyta, jog vardai auditorijoms suteikiami tik tam nusipelniusiam žmogui mirus (tai reikštų, kad, pavyzdžiui, dėst. Vengrienės ar Ramunienės – labai gerbtinų ilgaamžių vokiečių ir prancūzų katedrų dėstytojų – atveju reikėtų laukti apie pusę šimto metų!). Deja, nebuvo suteiktas Reginos Siniūtės vardas tai auditorijai, kurios remontą ir baldus ji finansavo. Man atrodo, kad mes tiesiog nemokame pasakyti ačiū tiems žmonėms, kurie to nusipelnė, o gal išvis neturim dėkingumo jausmo. Rusai turi taiklų posakį – *Okazannaja usluga – uže nie usluga*[61].

[61] Padaryta paslauga – jau nebe paslauga. – *Red.*

Vėl eilinė docentė; akademinis rašymas

Taigi, vėl grįžau prie akademinio rašymo. Jį dėsčiau visuose keturiuose bakalauro pakopos kursuose ir pirmame magistrantų kurse. Vadovavau kursiniams, bakalauriniams ir magistriniams darbams. Be to, angliškai parengiau *Retorikos įvado* kursą. Pagrindinis šių kursų tikslas – lavinti studentų analitinį ir kritinį mąstymą ir skatinti juos tapti efektyvesniais rašytojais.

Pirmame ir antrame kursuose studentai buvo supažindinami su rašymo proceso etapais, rašymo tikslais, skirtingomis skaitytojų auditorijomis, pastraipos sudėtinėmis dalimis, įvado ir išvadų kūrimo strategijomis, esė tipais. Pirmakursiai dažniausiai rašė tekstus, kuriuose rėmėsi savo asmenine patirtimi (*personal essays*), o antrakursiai turėjo kurti akademiškesnius tekstus, inkorporuojančius kitus šaltinius. Nuo privalomo „penkių puslapių" kassavaitinio dienoraščio pirmame kurse buvo pereinama prie akademiškesnio „žurnalo" (*journal*) ir klausimynu grindžiamo *report*. Antrame kurse buvo studijuojami ir kuriami esė tekstai „situacija–problema–priežastis: sprendimo būdai bei jų įvertinimas." Trečiame kurse detaliau nagrinėdavome argumentacinių esė sudėtines dalis, taip pat susipažindavome su definicijų tipais, loginėmis klaidomis. Kaip jau minėjau, visą laiką stengiausi, kad studentams anglistams būtų nesvetimos Lietuvos ir Europos realijos, todėl būdavo parenkamos aktualios rašomųjų darbų temos. Tokiuose darbuose nagrinėjamos problemos turėjo būti atitinkamai struktūruotos, pateikiant argumentus, juos įvertinant, priimant ar atmetant. Pavyzdžiui, 2007 m. buvo pasiūlytos tokios esė temos: *By entering the EU Lithuania has made the right move. Agree or disagree; Peaceful integration of Muslim immigrants into the Western world is/is not/ possible*, o 2009-aisiais nagrinėjome temas *The present Lithuanian government has taken the right measures to cope with the crisis. Agree or disagree*; *Having joined the EU Lithuania is*

faced with a serious threat of losing its national identity. Agree or disagree. Ketvirtame kurse pagrindinis dėmesys buvo skiriamas mokslinio darbo struktūrai ir kalbos ypatumams, rašymo metodikai. Studentai buvo mokomi kritiškai analizuoti skaitomą literatūrą, sintezuoti iš skirtingų šaltinių gaunamą informaciją, vengti plagijavimo. Remdamiesi J.M. Swales ir kitų mokslininkų darbais, nagrinėjome atskirų mokslinio darbo dalių retorinę struktūrą ir raginome studentus naudotis šių mokslinių darbų įžvalgomis savo tekstuose.

Esame išbandę įdomų vertinimo metodą, vadinamąjį *writing across the curriculum*. Jo esmė tokia: studento tekstą vertina du – dėstomos disciplinos ir rašymo – dėstytojai. Pavyzdžiui, JAV istorijos rašinį Lionginas Pažūsis vertino turinio požiūriu, o man teko analizuoti teksto retorinę struktūrą. Buvo labai įdomu ir, tikiuos, naudinga studentams, nes jie buvo paraginti naudotis retoriniais sugebėjimais ne vien tik per rašymo užsiėmimus.

Retorikos kurse buvo kalbama apie skirtingas šios disciplinos apibrėžtis, istoriją, jos vaidmenį ir svarbą auklėjimui, jos evoliuciją nuo praktinės disciplinos į teorinę, garsiausius retorius, penkių dalių retorinį kanoną. Taip pat buvo apžvelgiamos priežastys, prisidėjusios prie retorikos populiarumo ar nunykimo bei retorikos vaidmuo lietuviškame kontekste. Viena iš temų, kurias nagrinėjome, buvo loginės klaidos, ir studentai buvo raginami atsakyti į tokius klausimus: *Do our politicians evidence rhetorical competence when debating? What are the most common fallacies among our politicians; why are they committed?*

Jeigu manot, kad čia viskas, tai, kaip sako mano anūkas Ignotas, žiauriai klystat – čia tik ledkalnio viršūnė. Vadovaujantis naujausia rašymo dėstymo metodika, kiekvieną tekstą – vadinamuosius „penkis puslapius", *reports*, esė, kursinius ir bakalaurinius darbus – reikėdavo perskaityti bent po tris kartus, kiekvieną kartą įvertinant, ar studentai atsižvelgė į pastabas ir ar sugebėjo pagerinti tekstą. Studentų kurse būdavo ne mažiau kaip penkiasdešimt, bet kelių rašto darbo variantų skaitymas į

krūvį nebūdavo įtraukiamas. Norėčiau viltis, jog studentai gal ko nors išmokdavo, ir nebūtinai grynai akademinio rašymo srityje – pamenu, viena studentė pasigyrė, kad šis kursas jai labai padėdavęs ginčijantis su vyru, kuris ne ką tenutuokė, kas yra argumentacija ir loginė klaida; kitai šis kursas pravertė dirbant *Lietuvos ryto* žurnaliste, dar kitai padėjo gauti ministro sekretorės pareigas, bet – šiaip ar taip – manyčiau, kad geras rašymo dėstytojas turi turėti šiek tiek mazochistinių polinkių. Su šiais kurso sunkumais rašymo dėstytojai susiduria ne vien Lietuvoje: viena kanadietė kolegė man skundėsi, kad jos sūnus, norėjęs studijuoti anglistiką, persigalvojo – jį išgąsdino perspektyva praleisti visus vakarus namie, palinkus prie studentų darbų.

Kelios Filologijos fakulteto bėdos

„Įsivaizduojate, pas juos nėra nė vieno dėstytojo vyro", – savo kolegoms, keturiems profesoriams, pasakojo Lundo universiteto prof. Lennartas Bjorkas, rodydamas kompiuteryje nuotraukas iš savo vizito mūsų katedroje. Tokia padėtis dabar yra kone visame Filologijos fakultete, nes vyrų, dėstytojų ir studentų, čia mažuma – kone visų katedrų vedėjos, taip pat ir prodekanės yra moterys. Dažnai teigiama, kad Lietuvoje per mažai moterų užima vadovaujančius postus, tačiau mūsų fakultete paprasčiausiai trūksta vyrų (atrodo, kad tokia paradoksali situacija atspindi pasaulinę tendenciją, nes, kaip susirūpinęs rašo *The Economist*, humanitariniuose ir socialiniuose moksluose karaliauja moterys ir tik tiksliuosiuose yra vyrų persvara).

Viena iš tokios padėties Lietuvoje priežasčių yra akivaizdi – dėstytojai uždirba bene mažiau nei mokytojai ekspertai. Čia nenorėčiau mesti akmens į mokytojų daržą – jie tikrai nusipelno savo atlyginimų, bet dėstytojai gauna tokias menkas, skandalingai mažas algas, kad reikia tik stebėtis, kodėl dar ne visi

išbėgiojo. Net mūsų studentai priversdavo nepatogiai pasijusti, kai paklausdavo „Negi jūs negalite susirasti geresnio darbo?“ Vyrai išsibėgiojo pirmieji – matyt, jiems tokį klausimą užduodavo ne tik studentai. (Beje, čia esama ir mūsų pačių kaltės – ar esate girdėję apie dėstytojų profsąjungas? Mokytojų – taip, bet dėstytojų – tikrai ne. O juk skęstančių gelbėjimas...)

Su šia problema yra glaudžiai susijęs filologinių specialybių prestižas. Jau senokai praėjo tie laikai, kai viename kurse lituanistiką studijuodavo šešiolika šaunių vyrų, kaip kad prof. Juozo Girdzijausko laidoje. Ši problema nenauja – dar sovietiniais laikais *Literatūroje ir mene* vyko audringa „fizikų“ ir „lyrikų“ diskusija, tačiau tada tarp „lyrikų“ buvo ryškių autoritetingų figūrų, tad ir diskusija, kiek pamenu, baigėsi lygiosiomis. Deja, dabar tokios figūros pamažu traukiasi į geresnį pasaulį, o naujų neatsiranda, na, nebent filosofas Alvydas Jokubaitis ar anglistas Almantas Samalavičius dar bando kovoti, bet ar eina jų balsai į dangų? O kai pats švietimo ministras agituoja mokinius vengti filologinių disciplinų, situacija atrodo tragiška. Tai, kad studentai ir dėstytojai vyrai retokai šmėkščioja fakulteto koridoriuose, filologijos studijų prestižo anaiptol nedidina – susidaro įspūdis, kad šie mokslai tinka tik moteriškajai lyčiai (darželyje – auklytės, mokykloje – mokytojos, filologijos fakultete – dėstytojos...). Gal todėl daugelio gabių merginų visai nevilioja perspektyva praleisti ketverius metus akademiniame moterų vienuolyne...

Kažkada, bene prieš dvidešimt metų, dekanas Kęstutis Urba bandė padėtį gelbėti, prie stojamųjų egzaminų rezultatų vaikinams pridėdamas kelis balus. Tada labai tuo piktinausi, bet toks „manevras“ pasirodė veiksmingas – atsirado grupių, kuriose pusė studentų buvo vyrai. Dabar, deja, stojamųjų nebėra. Nesu įsitikinusi, ar mokyklinis baigiamasis anglų kalbos egzaminas adekvačiai įvertina abiturientų, norinčių studijuoti anglų filologiją, žinias, nes studentų nubyrėjimas po pirmojo kurso būna nemažas. Beje, yra vienas aspektas, kuris baigiamajame

egzamine, regis, nevertinamas – tai būsimo studento tartis. Kitoms specialybėms jis gal ir nėra labai aktualus, bet anglų filologijos studentui svarbus. Tad egzaminas ar bent jau pokalbis labai praverstų, atsirenkant tikrai tinkančius mūsų specialybei. Tikėtina, kad tada nebūtų tokio didelio nubyrėjimo po pirmojo kurso.

Ir keletas tamsesnių štrichų...

Vis dėlto greta šiltų, malonių prisiminimų apie pusšimtį metų, praleistų universitete, yra keletas skaudžių ir nemalonių, tad nusprendžiau *to get them out of my system*.

Buvo bene 1973 m., kai pirmakursiai anglistai šventė savo krikštynas universiteto kavinėje, vadinamajame „morge". Sarbievijaus kieme perskaitę į fuksų krikštynas kviečiantį anglišką skelbimą ir juo susidomėję, pas mus užsuko Amerikos baleto šokėjai, tuo metu gastroliavę Vilniuje. Buvau to kurso kuratorė, turėjau dalyvauti šventėje, nors namuose laukė kelių mėnesių sūnus. Vakarui įpusėjus, pasakiau katedros vedėjui, kad man jau reikia eiti namo maitinti sūnų ir išėjau, o vedėjas dar pasiliko. Kitą savaitę prasidėjo tampymas: kas pakvietė tuos amerikiečius, ką jie ten veikė, kas su jais bendravo ir pan. Man grėsė dideli nemalonumai. Iki šiol su dėkingumu prisimenu tuometinį dekaną prof. Juozą Pikčilingį; išklausęs mane, jis pasakė: „*Nematau čia jokio nusikaltimo.*" Buvo malonu suvokti, jog ne visi mūsų fakulteto vyrai yra bailiai...

Kitas nemalonus incidentas su „valdiškais namais" įvyko kiek vėliau. Kaip kuratorė, turėjau dalyvauti svarstant – ir pasmerkiant – mūsų studentės elgesį, kuri savo mokykloje buvo prisidėjusi prie antitarybinių atsišaukimų rašymo ir platinimo. Situacija buvo košmariška, bet ją išgelbėjo kita studentė, kuri visus – ir saugumietį – įtikino, jog tai buvęs tik žalios jaunystės

paklydimas, o dabar ši mergina jau esanti brandesnė, visas kursas ją auklėsiąs ir padėsiąs nekartoti praeities klaidų. Paprastai kiekvienų mokslo metų pradžioje atsiprašau studentų dėl to, kad prastai įsimenu pavardes, tačiau tos iškalbingosios studentės pavardę – Popovaitė – prisimenu lig šiol, nors jau prabėgo gal keturiasdešimt metų.

Labai šlykščiai jausdavomės, kai per stojamuosius į Teisės fakultetą būdavo nurodoma, kuriems stojantiesiems jokiu būdu negalima parašyti nepatenkinamo pažymio. Kartą mes su dėst. Talmantiene neištvėrusios parašėme dvejetą kažkokiai panelei, Lietuviškosios divizijos kario dukrai, ir turėjom didelį „malonumą“ aiškintis prorektoriui Sudavičiui (beje, visi – pabrėžiu, visi, – minėdami jo pavardę, pirmąją S pakeisdavo į Š).

Prisimenu, kokioj įtampoj mes visi gyvenom, kai katedros posėdžiuose du vedėjai kaltindavo vienas kitą kažkokiais negražiais darbais. Iki šiol negaliu suprasti, kodėl tų klausimų nebuvo galima išsiaiškinti privačiai, kodėl jiems reikėjo auditorijos. Kartais pagalvodavau, kad tai tam tikras akademinis sadomazochizmas...

Ir dar viena situacija, dėl kurios iki šiol nesu tikra, ar pasielgiau teisingai. Viena kolegė, darbšti ir kompetentinga dėstytoja, daug metų sirgo liga, kuri gana dažnai paūmėdavo. Vieni studentai jos bijojo, kiti gailėjosi, o kolegėms ne vienerius metus reikėdavo ją pavaduoti. Buvo sunku nuspręsti, ką man kaip katedros vedėjai reikėtų daryti. Vis dėlto nutariau, jog pirmiausia turiu rūpintis studentų ir kolegių interesais: kai dėstytoja sulaukė pensinio amžiaus, su ja atsisveikinom. Esu tikra, jog ne viena institucija turi tokio pobūdžio problemų, ir kaip jas spręsti, kad visi kuo mažiausiai nukentėtų, neišmanau.

Kildavo ir ne visai akademinių problemų dėl studentų. Įtarėme, kad buvo vartojančių alkoholį ar narkotikus. Viena studentė karts nuo karto džiugiai pareikšdavo savo dėstytojai: „Apsiginsiu diplominį, na, tada tai jau tikrai nusižudysiu!“ (džiaugiuosi, kad ji vis dėlto persigalvojo ir dabar sėkmingai

dirba vertėja). Tokių atvejų buvo ne vienas, ir bijau, kad jiems išspręsti mes neturėjome užtektinai žinių. Psichologo etatas universitete yra būtinas!

Ir beveik visada abejodavau, ar pažymius studentams surašiau teisingus. Svarstydavau, ar ne per gerus parašiau, krimsdavaus, kad gal per blogus. Tai gal pats nemaloniausias dėstytojo darbo aspektas. O kaip kankindavomės, jei reikėdavo blogu pažymiu įvertinti studento atsakymą, nes sovietiniais laikais tai reiškė, kad jam reikės eiti į kariuomenę, o gal net pakliūti ir į Černobylį. Ta kova tarp sąžinės ir atjautos būdavo labai nelengva. Būdavo, kad ir studentai tikėdavosi pergudrauti dėstytojus. Kartą vienas, neišlaikęs žiemos sesijos egzamino, pavasario semestrą pasirodė su juoda juostele ant švarko atlapo (dabar šis paprotys jau išnykęs; juostelė buvo ženklas, jog žmogus gedi dėl artimųjų mirties). Tas studentas ilgokai „gedėjo" mamos, kol dėstytoja Vilčinskienė jį demaskavo – mama buvo sveika ir gyva. Studentas dėl tokio elgesio buvo pašalintas iš universiteto. Įdomu, ar dabar nebūtume apkaltinti žmogaus teisių pažeidimu ar kažkuo panašaus?

O pabaigai – šviesesnis štrichas, toks kiek tragikomiškas prisiminimas: kartą esu užmigusi per paskaitą. Ankstyvoj jaunystėj, visą naktį pravaikščiojusi Vingio parke. Su kuo vaikščiota, jau nebeprisimenu, bet pačią situaciją prisimenu puikiai. Pravėrusi akis, su siaubu žiūrėjau į Gamtos fakulteto studentus – ar pastebėjo, ir kiek truko mano miegas? Tikiuos, tik sekundę...

Is there life after university?

Ir štai po įspūdingos katedros vedėjos kalbos („Mes visi žinom, kiek ši dėstytoja nusipelnė katedrai, taigi dabar – einamieji reikalai") išėjau į „užtarnautą poilsį". Kas gi jaučiama, kai už nugaros paskutinį kartą užsiveria auditorijos durys? Doug-

las Dunnas, St Andrews universiteto profesorius, eilėraštyje *Leaving the Office* labai santūriai, bet tiksliai nusako, manyčiau, universalias emocijas:

Permit no tears, but still, allow a sigh
Closing a door on what was once my life,
My days, my work. Farewell, and so goodbye.

Bet galgi tai naujo – laisvo – gyvenimo pradžia? Kaip keičiasi gyvenimas, kai nebereikia anksti keltis (ilgą laiką paskaitos prasidėdavo aštuntą ryto), kulniuoti į universitetą ir mintyse dėlioti paskaitų planą, o po pietų gal šimtąjį kartą taisyti tas pačias studentų klaidas ir niršti ant savęs, jog nesugebi jų išmokyti?

Dauguma mano kolegų ir tapę pensininkais neprarado glaudaus ryšio su savo specialybe. Bandau apžvelgti, ką vyresni ir maždaug mano kartos kolegos veikė ar veikia, išėję į pensiją. Prof. Steponavičius sėkmingai dirbo Lenkijos universitetuose bene penkiolika metų; prof. Valeika, kai jam primygtinai buvo duota suprasti, jog laikas išeiti (rusai tokiu atveju sako *ego ušli*), irgi panašų laiką dirbo Lietuvos edukologijos universitete; prof. Geniušienė, išvykusi į Sankt Peterburgą, parašė fundamentalius tipologinius darbus apie refleksyvines, pasyvines ir reciprokines konstrukcijas, išvertė į anglų kalbą daug mokslinės literatūros. 2009 m. ji pradėjo dirbti Rusijos Mokslų akademijoje, o 2014 m. buvo pakviesta skaityti paskaitų į Tokijo Nacionalinį japonų kalbos ir lingvistikos institutą bei Kioto universitetą; prof. Tekorienė intensyviai verčia į anglų kalbą sudėtingus ekonominius tekstus ir rengia unikalų žodyną; Zinaida Pavilionienė daug metų ėjo atsakingas pareigas *Cooper and Lybrand* firmoje, o Briuselis ir Liuksemburgas bent kartą per mėnesį vis dar neapsieina be Gražinos Karpuvienės vertimo paslaugų; Lionginas Pažūsis parašė savo *opus magnum* iš vertimo teorijos, o neseniai išėjo jo lietuvių poezijos vertimai į anglų kalbą; Lilija Talmantienė išvertė daug knygų iš ją domi-

nančios srities; Aldona Rėksnienė padarė stulbinamą karjerą – tapo Trečiojo amžiaus universiteto prorektore ir stengiasi, kad mūsų, „senjorų", gyvenimas būtų kuo įdomesnis...

Kai pagalvoji, kiek intelektinio kapitalo buvo sukaupta mūsų katedroje (ir nemanau, kad tik mes vieni esame kažkokie ypatingi), lieka apgailestauti, kad universitetas nesuranda kokios nors formos, kaip juo pasinaudoti (juk kartais tas „užtarnauto poilsio" laikotarpis būna netrumpas – Rachilė Aprijaskytė 2016 m. atšventė devyniasdešimt penkerių, o Neda Kameneckaitė – devyniasdešimties metų jubiliejų).

Kuo dar, be intelektinės veiklos, pensininko gyvenimas gali būti malonus? Visų pirma, esi laisvas: nereikia niekur skubėt, gali leisti laiką skaitydamas visas tas namų bibliotekos knygas, kurių kažkada nespėjai (nors turiu prisipažint, Dikenso neįveikiau), skirti laiko maloniems neskubriems pokalbiams su draugais ar Trečiojo amžiaus universitete bandyti prisiminti prancūzų kalbą. Gali slampinėti po Vilnių ir, kaip dabar sakoma, bandyti jį galutinai „prisijaukinti" – apeiti visus *art nouveau* stiliaus pastatus ir labai nudžiugti, padarius pribloškiantį atradimą: dalis laiptų, vedančių į Čiurlionio gatvės Aktų salę, kurioje ne kartą šokai, pasirodo, yra būtent šio stiliaus! Gali pradėti rūpintis ne vien protu ir siela, bet ir kūnu – pasirinkti savo amžiui tinkamą sportą: atlikus visus plūgus, lankus, kobras, skėrius ir kitas jogos figūras, sakai sau: dar ne iš kelmo spirta... Gali planuoti nuvykti į Pažadėtąją žemę (ir į kitas, nepažadėtąsias, žemes) – juk jau nebereikia pereiti sovietinių filtrų, o finansines problemas šiek tiek gali padėti spręsti „inteligentų krautuvės" – taip „Humaną" vadindavo Alfonsas Laučka. (Deja, gyventi oriai trukdo neorūs mūsų atlyginimai ir pensijos – man iš galvos neišeina vienos senyvos kolegės paaiškinimas, kodėl ji planuodavo šešias valandas paskaitų per vieną dieną – pasirodo, taip sutaupydavo du troleibuso bilietus!) O svarbiausia, dabar gali „dirbti močiute" ir daug dažniau patirti tas dvi didžiausios laimės akimirkas – kai anūkai ateina ir kai

išeina... Gi jie galų gale suvokia, jog turi močiutę ir dieduką, kurių pagrindinė misija – juos lepinti.

So there is life after university, and not a bad one, at that.

Padėkos žodis studentams

Dažnai pagalvoju, kuo būčiau tapusi, jei ne mūsų studentai. Jie – gal ir patys to nesuvokdami – privertė mane (be abejo, ir mano kolegas) kruopščiai ruoštis paskaitoms ir seminarams, skaityti, domėtis ne vien filologinėm disciplinom, bet ir politika, istorija, kultūra, menu, socialiniu gyvenimu, žodžiu, būti pasirengusia kompetentingai su jais diskutuoti įvairiausiomis temomis. Savigarbos jausmas neleisdavo galutinai apkerpėti.

Esu labai dėkinga tiems mūsų alumnams, kurie nuolat pakviečia į malonius susitikimus, pasidalija prisiminimais, papasakoja apie savo gyvenimą ir darbus ir pasako mums gražių žodžių. Vienas universitetą seniai baigęs unikalus kursas reguliariai, kas penkeri metai, vis dar nori su mumis pasimatyti: susitikus praeitą rudenį, pasirodė, kad mūsų buvę studentai, kaip ir mes, jau pensininkai...

Noriu padėkoti mūsų buvusiems studentams už tai, kad jie gerbė savo dėstytojus: atsistodavo sveikindamiesi, kai įeidavom į auditoriją (regis, dabar atsistojama vieninteliu atveju – išgirdus „Teismas eina!“, na, dar kai pasirodo prezidentė), pasitikėjo mūsų kompetencija ir padorumu, neįrašinėjo pokalbių į magnetofoną, nekėlė bylų ir nelaiko užantyje akmens dėl kadaise gautų nelabai kokių pažymių. Vienas buvęs studentas, kurį esu „nuskalpavusi“ keletą kartų, labai gražiai man viešai padėkojo Izraelyje, sakydamas, kad griežti vertinimai padėjo jam „išeiti į žmones“. Liuksemburge mane globojo buvusi studentė, kurią irgi kažkada buvau pravirkdžiusi dėl menko pažymio, o Briuselyje dirbantys mūsų buvę studentai, kurių ne vienas kažkada buvo nukentėjęs per egzaminus, supažindino su fantastiška šio

miesto *art nouveau* architektūra ir netgi nuvežė į Liuksemburgą ir Briugę. Esu jiems labai dėkinga. Malonūs prisiminimai liko iš viešnagės pas Editą ir Fransua Normandijoje, kurios istorija taip glaudžiai susijusi su Britanija. O neseniai gavau žinutę iš eks studento, kurioje dėkojama „už gerą spyrį į gyvenimą“ (stengiuos negalvoti, ką tas spyris galėjo reikšti akademijoje).

Ir dar ilgai galvojau, ką ponas Dievas norėjo pasakyti štai tokiu epizodu: vaikščiodama Danijos Odenzė saloje, suabejojau, ar einu teisinga kryptimi ir užkalbinau pirmą sutiktą moterį. Ir žinot, ką išgirdau: „Jūs juk dėstytoja Starkauskaitė, ar ne?“ Pasirodo, pataikiau kreiptis į mūsų buvusią studentę, kuri ten gyvena jau gal tris dešimtis metų. Išvadą padariau tokią – jeigu po tiekos metų studentai prisimena dėstytoją ir net jos pavardę, tai reiškia, kad ši profesija svarbi. Taigi – *vivat academia, vivant professores*!

Deja, stebėdama dabartines švietimo sektoriaus problemas ir jų sprendimo būdus, kartu su rusų aktore Faina Ranevskaja galėčiau pasakyti: „Bože moj, kak ja stara – ja eščio pomniu poriadočnych liudei.“[62]

P.S. Ir patys paskutiniai padėkos žodžiai – mieloms kolegėms Jonei Grigaliūnienei ir Inesai Šeškauskienei, kurios sumanė ir įgyvendino šį projektą. Jų dėka sugrįžau į jaunystę ir prisiminiau daug nuostabių žmonių ir įvykių. Ir supratau, kaip man pasisekė, kad visas mano gyvenimas prabėgo tuometinėje Anglų filologijos katedroje – turėjau įdomų darbą, puikius kolegas ir smalsius studentus.

2015–2016 m.

[62] „Dieve mano, kokia aš sena – aš dar prisimenu padorius žmones.“ – *Red.*

KAIP IDĖJA TAMPA KŪNU. AUDIOVIZUALINĖ LABORATORIJA

Iš Jonės Grigaliūnienės pokalbio su Albinu Kentra 2019 m. balandžio 25 dieną

Užsienio, ypač anglų, kalbos mokymuisi ir dėstymui buvo itin svarbi Albino Kentros idėja įkurti audiovizualinę laboratoriją, o vėliau – ir auditorijas, kuriose būtų galima klausytis natūralios anglų kalbos. Audiovizualinis centras suvaidino dar ir kitą labai svarbų vaidmenį – tai buvo anglofiliškos, vakarietiškos kultūros oazė tuometiniame stipriai ideologizuotame gyvenime.

Jonė Grigaliūnienė (toliau – JG): *Kaip gimė idėja kurti audiovizualinį centrą Vilniaus universitete?*

Albinas Kentra (toliau – AK): Studijuodamas anglų kalbą Vilniaus universitete, pastebėjau, kad nėra garso įrašų šnekamajai anglų kalbai mokyti. Panaši padėtis buvo visoje Sovietų Sąjungoje. Visur mokinius ir studentus mokė tik rašomosios kalbos, o ne šnekamosios. Garso plokštelėse ir magnetofono juostose kiekvienas žodis buvo tariamas atskirai, jų nejungiant. Supratau, kodėl. Studentai buvo mokomi rašomosios kalbos, kad išmoktų skaityti sovietinės cenzūros patikrintą grožinę ir techninę užsienio literatūrą bei galėtų pastarosios pasiekimus kopijuoti. Buvo stengiamasi, kad neišmoktų šnekamosios kalbos ir nesuprastų Laisvojo pasaulio radijo stočių transliuojamos informacijos anglų kalba, nesusikalbėtų su sutiktu anglu ar amerikiečiu. Norint pralaužti spragą geležinėje uždangoje, buvo būtina kurti audiovizualines laboratorijas ir

gauti audiovizualinius užsienio kalbų mokymo kursus iš užsienio. Tuometinei Lietuvai tai buvo labai svarbu, nes užsienio radijo stotis lietuvių ir rusų kalbomis trukdė visoje Sovietų Sąjungoje pastatytos radijo „birbynės“, nedrįso trukdyti tik Antrojo pasaulinio karo sąjungininkių iš užsienio transliuojamų radijo laidų anglų kalba.

Kurti audiovizualinį centrą apsisprendžiau septintojo dešimtmečio pradžioje dar tebestudijuodamas Leningrado (Sankt Peterburgo) universiteto Aukštuosiuose dvimečiuose svetimų kalbų pedagoginiuose kursuose aukštųjų mokyklų dėstytojams. Tuomet audiovizualinių laboratorijų įrangos sovietinė pramonė negamino, todėl mūsų sumanytam audiovizualiniam užsienio kalbų mokymo metodui įgyvendinti Lietuvoje reikėjo patiems suprojektuoti ir sukurti originalų audiovizualinių laboratorijų kompleksą su audiovizualiniais apskrito stalo pultais ir kita elektronine įranga. Į pagalbą atėjo Vilniaus magnetinių įrašų konstravimo biuro inžinieriai Mindaugas Mockus ir Rimantas Dedonis, vėliau ir kiti. Jie dažnai išsiaiškindavo, kuriose įslaptintose gamyklose buvo gaminama kokia mums reikalinga detalė ar tranzistorius, todėl teko važinėti po Sovietų Sąjungą ir stengtis įvairiais būdais patekti į tas gamyklas.

Audiovizualinio centro ir rūmų puošybos projektus rengė architektė Elena Urbonienė (Vidugirytė), Zita Vanagaitė ir aš.

Audiovizualinių laboratorijų kūrimas truko ne vienerius metus. Sumanymas pasiteisino. Miško brolių kova dėl Lietuvos laisvės buvo pratęsta kitu būdu. Gaunamus mokomuosius įrašus kopijuodavome ir padauginę platindavome mokykloms bei pavieniams asmenims, norėjusiems savarankiškai išmokti anglų kalbą. 1976 metais Filologijos fakulteto audiovizualinė laboratorija Sovietų Sąjungos liaudies ūkio pasiekimų parodoje buvo apdovanota bronzos medaliu, o baigtas kurti originalus audiovizualinių laboratorijų kompleksas VU 400-jų metų jubiliejinėje parodoje Maskvoje pelnė aukso medalį.

VU audiovizualinio centro svarbą įvertino ir Vakarų Europos specialistai. Tą iliustruoja Didžiosios Britanijos ambasados Maskvoje kultūros atašė E. Bonar'o 1979 02 05 raštas tuometiniam VU Rektoriui Jonui Kubiliui. Štai sutrumpintos šio rašto vertimo ištraukos: „Gerb. p. Rektoriau, pernai lapkrityje turėjau garbės lankytis Jūsų universitete. Vizito metu susitikau su p. Kentra ir mačiau jo naujo projekto laboratorijas kalboms mokyti. Aš pats esu anglų kalbos dėstytojas ir atlikau tyrimus apie panašių laboratorijų panaudojimą. Todėl labai susidomėjau p. Kentros projektu. Manau, kad užsienio kalbų dėstytojai taip pat patirs daug įdomaus, jeigu galės susipažinti su šiuo kūriniu. Todėl norėčiau pasiūlyti, kad p. Kentra parengtų straipsnį publikavimui pagrindiniame periodiniame leidinyje „Anglų kalbos mokymas" (anglų kalbos kaip užsienio kalbos dėstytojams)".

JG: *Kaip įsigijote įrašų, kurie buvo naudojami audiovizualinėse laboratorijose?*

AK: Pirmoji proga įsigyti anglų kalbos audiovizualinį kursą buvo universitete rengiami lituanistikos kursai užsieniečiams. Šių kursų dalyvis Paulius Žygas sumaniai įvykdė mano prašymą. Netrukus tuometinis Anglų filologijos katedros vedėjas Lionginas Pažūsis parvažiavo iš muitinės su audiovizualiniu kursu anglų kalbai mokyti. Tai buvo pirmoji kregždė universitete. Įsigyti reikalingų audiovizualinių kursų važiavome į Didžiosios Britanijos audiovizualinių anglų kalbos mokymo priemonių parodą-pardavimą Maskvoje. Ten leido pirkti tik popieriuje spausdintą audiovizualinio kurso dalį, bet be garso dalies. Tas liudija, kad Sovietų Sąjungoje buvo nenorima išmokyti šnekamosios kalbos.

Kai audiovizualinės laboratorijos buvo baigtos, Filologijos fakultete lankėsi užsienio literatūros užsakytojas iš Maskvos, pavarde Maslov. Jo paprašiau užsakyti anglų kalbos audiovizualinių kursų iš Didžiosios Britanijos. Jis užsakė prašomus

kursus ne tik Vilniaus universitetui, bet ir kelioms aukštosioms mokykloms Rusijoje. Paaiškėjus, kad ten kai kurios valdžios institucijos tokių kursų nepageidauja, jis visą siuntą nukreipė į Lietuvos užsienio literatūros knygyną.

JG: *Jūs ne tik sukūrėte audiovizualinį centrą, bet ir rūpinotės Universiteto puošyba. Kas įkvėpė tiems darbams?*

AK: 1962 metais, būdamas eilinis mokytojas, įstojau į Leningrado (Sankt Peterburgo) universiteto dvimečius Aukštuosius pedagoginius svetimų kalbų kursus aukštųjų mokyklų dėstytojams. Kursuose papildomai išlaikiau visus kandidatinius egzaminus. Baigęs dvejų metų studijas galėjau pasirinkti dėstyti bet kurioje Sovietų Sąjungos aukštojoje mokykloje, kadangi tebesimokydamas kursuose buvau išlaikęs visus vadinamojo kandidatinio minimumo egzaminus ir nusprendžiau rašyti disertaciją, vadovaujamas profesorės Irinos Ivanovos. Vis dėlto sužinojęs, kad Vilniaus universiteto Filologijos fakultete greitai prasidės remontas, šito sprendimo atsisakiau. Atrodė, kad svarbiau įgyvendinti sumanymą įkurti audiovizualinį centrą užsienio kalboms mokyti. „Lyg parašiutu“ nusileidau į Vilniaus universitetą ir nepatikrintas komunistinių ideologinių komisijų buvau paskirtas Filologijos fakulteto anglų kalbos katedros vyresniuoju dėstytoju.

Filologijos fakultete vykstant remontui greta kuriamo audiovizualinio centro puoselėjau mintį puošti Universiteto rūmus tautinės istorinės tematikos meno kūriniais. Tą reikėjo daryti neviešinant, kad okupacinio režimo saugotojai nepakenktų sumanymui. Jam įgyvendinti reikėjo laikmečio atsakomybę suvokiančių menininkų: nuo Universiteto skliautų ir sienų turėjo dvelkti ta dvasia, kurią Lietuvai primestas okupacinis Kremliaus režimas raute rovė iš žmonių atminties. Norėjome, kad ne tik studentai ir moksleiviai, bet visi, apsilankantys Universitete iš Lietuvos ar užsienio giliau pažintų Lietuvos ir lietuvių tautos praeitį ir dabartį.

Sovietinės okupantų šmėklos, užuodusios naujųjų interjerų „kvapą“, sunerimo: dailininkai kūrė, o juos be paliovos skundė, visaip trukdydami. Paskutinis bandymas iškasti žarijų duobę po slenksčiu „Kentros folkloriniam nacionalizmui“ buvo skundas Lietuvos komunistų partijos centro komitetui. Tautiškumas rusifikavimo laikotarpiu buvo didelė nuodėmė. Ramutės Jasudytės gobelenai buvo patekę į didžiausią nemalonę. Sugrįžusius iš puikiai įvertintos asmeninės parodos Italijoje, gražiai suvyniotus ant vamzdžių paguldėme juos Mažosios aulos balkone palaukti, kol bus įrengta Gobelenų salė. Netrukus radau tuščią balkoną. Visų klausinėjau, bet niekas nežinojo, kur jie dingo. Universiteto ūkio administracija buvo abejinga, net nebandė ieškoti dingusio (15m ilgio ir 3,80m aukščio) unikalaus triptiko: „Tėvynės ginti išjojančių brolelių“, „Šauklių gulbelių“ ir „Išlydinčių seselių“. Kartą, eidamas Pilies gatve, dirstelėjau pro atviras duris į pusrūsį ir išvydau „Brolelius“ ir „Žirgelius“, sudarkytus, batais sumindžiotus, ant purvinų drėgnų grindų gulinčius, tarsi iš miško atvežtus ir ant gatvės grindinio stribų sutryptus žuvusių brolelių kūnus Laisvės kovų metais.

Taip Universitete atsirado Stasio Eidrigevičiaus, Rimanto Gibavičiaus, Konstantino Bogdano, Ramutės Jasudytės, Antano Kmieliausko, Stanislovo Kuzmos, Romo Kazlausko, Pauliaus Lantucho, Simo Navako, Gedimino Pranskūno, Petro Repšio, Šarūno Šimulyno, Vitolio Trušio, Vytauto Valiaus monumentalūs meno kūriniai – freskos, gobelenai, skulptūros, mozaikos, tapybos ir grafikos darbai, kurie savo turiniu ir dvasia su kaupu atliko tyliosios rezistencijos vaidmenį niūrioje okupacijos kasdienybėje. Šiuos Universiteto salėse, vestibiuliuose ir auditorijose dabar esančius meno kūrinius galima laikyti istorine įžanga į Dainuojančią revoliuciją. Metų metais juos lankė moksleiviai, žmonės iš Lietuvos ir svetur. Jie čia užsibūdavo ilgiausias valandas, klausydamiesi dailininkų ir mano pasakojimų. Čia buvo žadinama okupantų gesinta istorinė atmintis, ugdomas tautiškumas, pilietiškumas ir pasitikėjimas savo galia.

Steigdami Audiovizualinį centrą ir rūpindamiesi Universiteto puošyba, darėme viską, kad būtų sustabdytas Vilniaus universiteto Centrinių rūmų iškeldinimas į Saulėtekį.

* * *

2019 m. kovo 29 d. Albinas Kentra atšventė garbingą 90 metų jubiliejų. Jis vis dar stebina energija, yra kupinas jėgų ir planų – „norėčiau dar padaryti tai, ko kiti dėl Lietuvos nedaro“, – sakė Albinas.

Zinaida Pavilionienė

MOKYTOJŲ ASMENYBĖS ŠVIESA

Visi pasauly nori būti mylimi,
Visi praeina žemę, alkdami šviesos
Ir perdegę troškimų ugnimi,
Ir nenumaldę sielos alkanos.
(VYTAUTAS MAČERNIS)

Esu Vilniaus universiteto Istorijos ir filologijos fakulteto 1957–1962 m. laidos absolventė. Šios laidos lituanistų kursą profesorius Zigmas Zinkevičius yra pavadinęs „ypatingu", nes jame mokėsi ir kaip originalios asmenybės brendo didelis būrys gabių studentų, kurie vėliau įspaudė gilius pėdsakus Lietuvos moksle, kultūroje, taip pat ir savojoje Alma Mater: kalbininkai Aleksas Girdenis, Evalda Jakaitienė, Aldonas Pupkis, Albertas Rosinas, literatūrologas ir semiotikas Kęstutis Nastopka, tautosakos ir mitologijos tyrėjas Norbertas Vėlius, filosofas, ryški Sąjūdžio figūra Romualdas Ozolas, režisierė Irena Bučienė, spaudos ir leidybos baruose dirbęs Vytautas Visockas ir dar daug kitų.

Kartu su šiuo garsiuoju lituanistų kursu tų pačių metų pavasarį universiteto baigimo diplomus gavome ir mes, tikriausiai ne mažiau „ypatingas" anglistų kursas: pasilikę dėstyti universitete arba pasklidę po kitas Lietuvos aukštąsias mokyklas, daugelis tapo kompetentingais anglų kalbos dėstytojais, kiti – puikiais vertėjais, treti – gerbiamais savo pasirinktos srities specialistais. Mūsų studijų pabaiga laimingai sutapo su sąjunginės valdžios sprendimu sustiprinti užsienio kalbų dėstymą vidurinėse ir

aukštosiose mokyklose, o tam universitetuose, rengiančiuose užsienio kalbų specialistus, reikėjo padidinti į atitinkamas specialybes priimamų studentų skaičių. Dėl to ir mūsų universiteto Anglų kalbos katedrai prireikė daugiau dėstytojų, nes studentų anglistų grupių jau būdavo ne viena ar dvi, kaip anksčiau, o penkios ar net šešios. Be to, ir kitų specialybių studentams padidėjo užsienio kalboms skiriamų valandų skaičius. Iš mūsų kurso į Anglų kalbos katedrą, kuriai tada vadovavo Alfonsas Laučka, buvo pakviesti Olimpija Armalytė, Lionginas Pažūsis, Gražina Talutytė-Rosinienė, Tomas Babičius, Algimantas Dičpetris ir aš, Zinaida Lipnevičiūtė-Pavilionienė, kitose universiteto ir kitų aukštųjų mokyklų anglistikos katedrose dirbo Marytė Žukaitė-Strimaitienė, Dalia Sadzevičiūtė-Vabalienė, Gražvydas Kirvaitis, Vita Martinkutė-Petrauskienė.

* * *

Mokyklą baigiau su aukso medaliu ir pagal tada galiojusią tvarką galėjau rinktis bet kurios krypties studijas, nes medalininkus į aukštąsias mokyklas priimdavo be konkurso. Užuot pasirinkusi anuomet itin populiarią mediciną, nusprendžiau studijuoti anglų kalbą. Kai dabar pagalvoju, kas nulėmė tokį mano pasirinkimą, manau, kad pati stipriausia paskata buvo mano Šiaulių II vidurinės mokyklos anglų kalbos mokytoja Nakanisė, o pirmąjį susidomėjimą anglų kalba įžiebė mokytoja Kalvaitienė, kuri mokė mane anglų kalbos, kai dar mokiausi Šiaulių Vinco Kudirkos septynmetėje mokykloje. Abi savo anglų kalbos mokytojas iki šiol prisimenu su didžiausia pagarba ir dėkingumu, kaip, beje, ir daugelį kitų mūsų – pokario kartos vaikų – mokytojų, daug prisidėjusių prie mūsų asmenybių formavimosi. Anuomet mus tiek vidurinėje mokykloje, tiek vėliau Vilniaus universitete supo stipriai ideologizuota aplinka, kurios tikslas buvo slopinti bet kokius laisvos asmenybės raidos

poslinkius. Tokie buvo laikai, ir viena laimė, kad – su retomis išimtimis – mus mokė tarpukario Lietuvos mokytojai, kurie dar buvo išsaugoję Tėvynės meilės, jos nepriklausomybės, doros ir sąžiningo tarnavimo Lietuvai idėjas. Jos atliepė ir mūsų šeimoje puoselėtas vertybes. Jeigu buldozerinė sovietinės propagandos mašina ir slopino atvirą šių idėjų pasireiškimą, jas buvo galima justi iš mokytojų atsidavimo savo darbui ir profesijai ir iš jų meilės mokiniams. Labai apsidžiaugiau radusi šių savo minčių patvirtinimą neseniai perskaitytoje Jono Mikelinsko knygoje *Kodėl yra taip, kaip yra*: „Jeigu Lietuva galėjo po pusės šimtmečio fizinio ir dvasinio genocido atgimti ir prisikelti, tai, iš esmės, turime būti dėkingi tarpukario Lietuvos mokyklai.“[63] Ir toliau: „Taip pat noriu pabrėžti, kad mūsų atgimimas, Nepriklausomybės atkūrimas vargu ar būtų įmanomas, jeigu ne tautiškai orientuota prieškario mokykla.“[64]

* * *

Studijas Universitete prisimenu kaip nepaprastai laimingą savo gyvenimo laikotarpį. Džiugino atsivėrę intensyvaus dvasinio ir intelektualinio gyvenimo horizontai. Tarp bendrakursių sutikau sau artimų bendraminčių. Ypač man buvo artimos beveik metais jaunesnės „akceleratės“ Olimpija Armalytė ir Vita Martinkutė ir gerokai – dvylika metų – už mus vyresnė iš tremties grįžusi buvusi Konservatorijos studentė pianistė Julija Lapienytė, dirigentės Margaritos Dvarionaitės ir mūsų universiteto Lietuvių literatūros katedros dėstytojos Irenos Kostkevičiūtės bendramokslė. Žinių ir išminties sėmėmės iš

[63] Jonas Mikelinskas. *Kodėl yra taip, kaip yra. Publicistika, eseistika ir beletristika*. Vilnius: Mintis, 2006, 267.

[64] Ten pat, p. 363.

puikių mūsų specialybės dėstytojų – Aleksandros Dantaitės, Elės Pareigytės, Rachilės Aprijaskytės, Nedos Kameneckaitės, Elenos Kuosaitės, Galinos Baužytės, katedros vedėjo Alfonso Laučkos, lotynų kalbą mūsų akademinei grupei dėsčiusio profesoriaus Merkelio Račkausko, filosofo Eugenijaus Meškausko. Gyvendami Vilniuje, tapome tikrais melomanais: nepraleisdavome nė vieno naujo pastatymo Operos ir baleto ar Dramos teatruose, lankydavome beveik visus simfoninės ir kamerinės muzikos koncertus Nacionalinėje filharmonijoje. Mūsų kurse buvo daug saviveiklininkų, dainininkų ir šokėjų, kurie netruko įsijungti į Universiteto meno kolektyvus – Akademinį chorą ir Dainų ir šokių ansamblį. Drauge su savo literatūros ir kalbos dėstytojais rengdavome įvairius teminius anglistų vakarus, sutraukdavusius į 118 auditoriją (dabar – Krėvės) ne tik mūsų fakulteto visų kursų anglistus ir kitų specialybių studentus, bet ir daug bendraamžių iš kitų Vilniaus aukštųjų mokyklų. Pamenu, kad neretai tekdavo velke užšauti DOMUS PHILOLOGIAE duris, kad sulaikytume per didelį į vakarus norinčių patekti jaunuolių srautą. Man daug dvasinio pasitenkinimo teikė dainavimas Akademiniame chore, kuriam vadovavo šviesusis chorvedys Pranas Sližys. Anais 1957–1962 metais mes jau giedojome ir *Lietuva brangi*, ir *Krantai Nemunėlio*, dainavome vergų chorą iš Verdžio operos *Nabukas*, mūsų choras dalyvaudavo nepamirštamose Lietuvos Dainų šventėse ir Baltijos šalių studentų šventėje *Gaudeamus*, vykome gastrolių į Rygą, Taliną ir Tartu, tuometinį Leningradą ir Ukrainos Užkarpatę. Pamenu, kaip smagiai skambėdavo mūsų dainos, kai po bendrų viso choro repeticijų būriu grįždavome Liejyklos, Sierakausko ir Čiurlionio gatvėmis į bendrabučius plėšdami *Ten, kur Venta, skrisk ir mano daina! Ji tik viena tarsi Venta iš mano širdies išsilies...*

Visų mūsų pirmosios anglistų grupės studijų dominantė buvo ypatingai šilti santykiai, susiklostę su trečiajame kurse mums leksiką dėsčiusia Rachile Aprijaskyte. Ji buvo mums

darbštumo, sąžiningumo ir profesinės etikos etalonas. Ją tikrai nuoširdžiai gerbėme ir mylėjome, net pasiekėme, kad katedra paliktų ją mums dėstyti leksiką ir ketvirtajame kurse. Niekad nepamiršiu jaudinančio spontaniško mūsų nuoširdžios meilės ir pagarbos gesto trečiojo kurso studijoms artėjant prie pabaigos. Pamenu, Rachilė (tarp savęs ją vadinome tik vardu) namų skaitymui ir aptarimui mums buvo parinkusi Džono Golsvorčio čechoviškos stilistikos novelę *The Apple Tree*. Buvo pats gegužės vidurys. Mes su grupe išsirengėme romantiškon ekskursijon į Anykščius. Obelys jau buvo bebaigiančios nužydėti (kaip ir toje novelėje), bet kur ne kur dar baltavo viena kita užsilikusi šakelė, nespėjusi galutinai nubarstyti žiedlapių. Pagauti pavasarinės nuotaikos, nulaužėme vieną dar tebežydinčią šakelę ir vos grįžę į Vilnių nunešėme savo mylimai dėstytojai į namus, ketindami įteikti ją kaip mūsų meilės ir dėkingumo ženklą. Dėstytojos namie neradome ir dėželę su obels šakele bei prierašu iš skaitytos novelės *The apple tree, the apple tree, the singing and the gold* palikome prie jos buto durų. Iki pat šiol girdžiu jos balsą, kai po geros valandėlės paskambino man į „Tauro“ bendrabutį ir lūžtančiu iš susijaudinimo balsu ėmė dėkoti mums visiems už tokią netikėtą ir be galo mielą staigmeną.

Šilti mūsų tarpusavio santykiai išliko ir vėliau, kai mes įsijungėme į katedros kolektyvą ir tapome kolegomis. Mus, jaunus dėstytojus, paskirtus dėstyti anglų kalbą pirmojo kurso studentams, Rachilė globojo nuo pat pirmosios darbo dienos. Tą rudenį pirmajame kurse buvo trigubai daugiau studentų ir vietoj įprastinių dviejų susidarė net šešios akademinės grupės. Vienai iš jų dėstė Rachilė Aprijaskytė, ir į jos paskaitas rytais sugužėdavome visi ką tik iškepti dėstytojai, kad, pasisėmę iš savo globėjos dėstymo patirties, galėtume to paties mokyti ir mums paskirtų grupių pirmakursius. Tai buvo tikrų tikriausias „koučingas“ (*coaching*) – taip dabar vadinamas tam tikras kolektyvo darbuotojų profesinio ugdymo būdas, nors tada šio termino dar nebuvome girdėję.

Dėstytoją Aprijaskytę mylėjo ir gerbė ne tik studentai, bet ir visi kolegos. Pamenu, kaip per pobūvį Universiteto kavinėje, surengtą po Rachilės disertacijos gynimo Maskvoje, Vokiečių filologijos katedros vedėjas Albinas Masiliūnas, garsėjęs savo humoro jausmu, jausmingai surimavo: *Išbučiuočiau visą spintą, kur jos suknia pakabinta*. O mūsų katedros pažiba Neda Kameneckaitė per tą patį pobūvį pasveikino Rachilę sakydama: *So far you have been enjoying science. It's time you started enjoying life*.

Dažnai susimąstydavau, kas lėmė tokį glaudų mūsų ryšį su šia dėstytoja. Tarp mūsų buvo dvidešimties metų amžiaus skirtumas, bet Rachilė buvo labai jaunatviška. Ji pati šypsodamasi sakydavo: *When you work with girls of twenty, you have no other choice but to look like a girl of twenty yourself...*

Buvo dar vienas dalykas, lėmęs Rachilės Aprijaskytės išskirtinumą katedroje. Su mumis ji kalbėdavo tik angliškai, taip sukurdama gyvybiškai svarbios natūralios kalbinės aplinkos atmosferą, kurios taip stigo ilgus dešimtmečius, kol pagaliau atsivėrė sienos ir mes ėmėme bendrauti su į katedrą atvykstančiais dirbti anglais, škotais ar amerikiečiais. O ir patys pradėjome vykti į stažuotes Londono ar Airijos universitetuose ir kolegijose. Aš asmeniškai tokios galimybės sulaukiau tik 1985 metais (po 23 darbo universitete metų), Gorbačiovo *perestroikos* laikotarpiu, kai su kitais šešiais kolegomis anglistais iš Lietuvos drauge su didele anglistų grupe iš įvairių Sovietų Sąjungos aukštųjų mokyklų buvome išleisti į stažuotę Londone. Antroji tokia galimybė pasikartojo 1994-aisiais, kai kartu su kolege Laima Katkuviene stažavome Airijos Golvėjaus universiteto Anglų kalbos studijų katedroje.

* * *

Savo ilgametį darbą Anglų filologijos katedroje apibendrinsiu labai trumpai. Esu nepaprastai dėkinga likimui, kad man teko

laimė dirbti tokiame išskirtiniame kolektyve su aukšto protinio ir emocinio intelekto, darbščiais ir garbingais kolegomis bei puikiais studentais, kuriuos mums pavykdavo išsirinkti iš didelio stojančiųjų būrio. Žinoma, daug ką lėmė ir ano meto marazmai, bet labai reikšmingas jau vien tas faktas, kad anglų kalba mums suteikė daug daugiau galimybių geriau pažinti pasaulį ir vertinti jo tvarką. Juk jau tada buvome skaitę daugiatomę Vinstono Čerčilio Antrojo pasaulinio karo istoriją, o *BBC World Service* laidų klausymasis, blokavimo ir ausis rėžiančių trikdžių, buvo nuolatinis užsiėmimas, padedantis palaikyti ir savo profesinės kompetencijos lygį, ir atveriantis didesnes susivokimo galimybes. Iš savo darbinės veiklos prisimenu visas sėkmes ir nesėkmes, bet ypač vertinu tai, ką gero patyriau tiek iš savo vadovų, tiek iš kolegų. Prisimenu, kaip nuoširdžiai, gimus mano pirmagimiui, katedros vedėjas Alfonsas Laučka rūpinosi prailginti motinystės atostogų laiką, perspėjo ir patarė man, kaip išvengti katedrai visiškai nenaudingo tam tikrų struktūrų susidomėjimo jaunąja dėstytoja. Esu labai dėkinga katedrai vėliau vadovavusiam, neseniai į Amžinybę išėjusiam Albertui Steponavičiui už jo rūpinimąsi jaunųjų katedros narių moksline veikla ir už man rekomenduotą mokslinio darbo vadovą Anatolijų Lybermaną. Santykiai su kolegomis visada buvo labai dalykiški ir draugiški. Dalijomės ne tik sukaupta darbo patirtimi (čia nepralenkiama buvo Lilė Talmantienė), bet ir Anglijoje ar Danijoje įsigytais naujais bičiuliais (kaip darė brangi mano draugė Gražina Karpuvienė). Visada su dėkingumu prisimenu neįkainojamą Dalijos Tekorienės paramą, kai sunki liga buvo ilgam išbraukusi mane iš darbinės veiklos. Katedroje visada buvo gyvas nuoširdus kelių kartų sambūvis: globojami savo vyresniųjų kolegų, mes juos nuoširdžiai gerbėme ir sekėme jų pavyzdžiu, o dabar mus globoja mūsų ugdyti ir jau gerokai mus pralenkę jaunesnieji, niekada nepamirštantys mūsų pakviesti į visus svarbiausius katedros renginius ir palaikydami su mumis nuolatinį ryšį.

* * *

Prieš keletą metų tapusi našle, nuo 2014 metų sausio atsisakiusi savo kaip vertėjos profesinės veiklos, dabar visą likusį laiką skiriu savo trijų mažamečių anūkėlių – Elzės bei dvynių Kristijono ir Benedikto – priežiūrai, auklėjimui ir lavinimui, su malonumu dirbu sode, o – svarbiausia – stengiuosi atsigriebti už tai, kam dažnai pristigdavo laiko anksčiau – skaitymui, intensyvioms istorijos studijoms ir kelionėms.

Tačiau visos savo šiandieninės veiklos sūkuryje vis dažniau prisimenu savo mylimų poetų Vytauto Mačernio ir Marcelijaus Martinaičio eiles apie paukščius:

Turiu aš paukščių didelius pulkus [...]
Per šaltas, dideles dangaus erdves
Kaskart platėjančiais sparnais
Manieji paukščiai skrenda amžinai.
(VYTAUTAS MAČERNIS)

[Paukščiai] Jie žiemą praleis dausose, prie šiltų vandenų.
Paukščiai – jie dar prisimena,
iš kur kažkada atkeliavom:
į ten juos kas rudenį išveda Paukščių taku
mūsų protėvių vėlės.
O lėkti per daug man,
per daug spalio naktį žvaigždžių.
Kas metai po jom esi vis mažesnis,
lyg užmirštas ant kažkieno didelio delno –
kad tiktai nesugniaužtų...
(MARCELIJUS MARTINAITIS)

2017 m. sausio 17 d.

Aldona Rėksnienė

MIELOS KOLEGĖS – RACHILĖ APRIJASKYTĖ IR REGINA SINIŪTĖ-AYRE

Kadaise, kai Vilniaus universitetas ir Pedagoginis institutas (dabar – LEU) keisdavosi specialistais studentų baigiamiesiems egzaminams ir diplominiams darbams vertinti arba dalydavosi patirtimi, lankydami vieni kitų užsiėmimus, dr. Rachilė Aprijaskytė buvo pakviesta apsilankyti Pedagoginio instituto Anglų kalbos katedros dėstytojų paskaitose. Kadangi tuomet buvau jauna dėstytoja ir dėsčiau praktinę fonetiką pirmųjų kursų studentams, o jauniesiems specialistams reikėjo pelnyti pasitikėjimą ir įrodyti, kad jie gali gerai dirbti, dėstytoja apsilankė ir mano paskaitose. Aišku, buvo jaudulio ir sumišimo, baiminaus, kad galbūt neturiu užtektinai žinių, gal ir metodikos reikėtų tobulesnės, ir apskritai, kur čia nedrebėsi, kai į tavo paskaitą įžengia tokio lygio profesionalė. Tos dienos įtampą iki šiol prisimenu.

Aprijaskytė turėjo nepakartojamą talentą ramiai, labai profesionaliai ir taktiškai aptarti kritikuotinus paskaitos momentus, padrąsinti, pakelti ūpą, pagirti, o juk jaunam žmogui daugiau nieko ir nereikėjo. Aš pati supratau, žinojau, kiek man dar reikia ir reikės mokytis. Ir po kurio laiko jau galėjau pasakyti, kiek daug prie mano tobulėjimo prisidėjo Aprijaskytės parašytos knygos, kurios tarsi atvėrė akis ir leido tiksliau suvokti, nuodugniau išsiaiškinti daugelį anglų kalbos fonetikos ir fonologijos reiškinių ir geriau perprasti net savo gimtosios kalbos garsų ypatybes. Tų knygų autorė turėjo be galo gerai mokėti ne tik anglų, bet ir lietuvių kal-

bą, kad galėtų taip raiškiai palyginti dvi fonetikos atžvilgiu labai skirtingas kalbas, paaiškinti tipines tarimo klaidas ir, svarbiausia, viską išdėstyti paprastai, suprantamai ir pateikti gausybę abiejų kalbų pavyzdžių. Jaunam fonetikui tiesiog nebuvo kito kelio – reikėjo tik imti tas knygas, skaityti, analizuoti, tobulėti ir viską, ką iš jų sužinojai, taikyti auditorijoje.

Dėstytoją Aprijaskytę labai mėgo visų laikų studentai – už rimtą požiūrį į savo ir studentų darbą (tiek savarankišką, tiek ir per paskaitas), už atidų dėmesį kiekvienam auditorijoje sėdinčiam, už nuoširdų didelį norą viską iki panagių išaiškinti, taip pat – nors ir paradoksalu – už griežtumą, nes ji ir iš savo klausytojų reikalavo maksimalių pastangų mokantis taisyklingos tarties ir nesuprasdavo, kaip galima praleidinėti paskaitas. Per jas dėstytoja visus užkrėsdavo savo energija, žavėjo įvairių mokymo metodų taikymo virtuoziškumu ir vidine elegancija. Anuomet, kai angliškų mokymo priemonių buvo itin mažai, reikėjo labai daug išradingumo, kad galėtum kitus išmokyti gražios, taisyklingos anglų kalbos tarties. Ant auditorijos stalų pritvirtinti magnetofonai sukdavo visus anuomet prieinamus angliškus tekstus. Jų studentai klausydavosi, kartodavo, skaitydavo ir analizuodavo. Dėstytoja reikalaudavo ne imituoti, bet suprasti, kaip turi būti tariami anglų kalbos garsai. Jos padedami, studentai privalėdavo išsiaiškinti, kas dedasi jiems kol kas svetimos kalbos garsinėje sistemoje, perprasti visus jos fonetinius reiškinius, daug kartų kartoti, įsiklausyti, pastebėti savo bendramokslių daromas klaidas, taisyti jas ir tobulinti savo pačių tartį. Pasitaikydavo, kad dėstytoja, negalėdama atvykti į paskaitą, kviesdavosi studentus į namus, kurių didžiajame kambaryje buvo atsiradusi net speciali pertvara, kad niekas iš namiškių netrukdytų. Tais laikais tai buvo neįprasta: dėstytoja kviečia į savo namus?! Studentams, aišku, buvo smalsu, o ir įspūdis nepamirštamas – visiems laikams atmintyje liko šiltas malonaus ir širdingo bendravimo jausmas ir, žinoma, bendravimo kultūros pamokos. Niekada neteko girdėti, kad kas nors būtų mėginęs kritikuoti Aprijaskytės darbo kokybę

ar jos studentų tartį. Visi, kurie ją pažinojo, visada jai jautė didelę ir nuoširdžią pagarbą.

Praėjo nemažai metų. Mano dideliam džiaugsmui ir, aišku, didelei nuostabai, tokį neišdildomą įspūdį anuomet man padariusi docentė Aprijaskytė pakvietė vieną semestrą ją pavaduoti Vilniaus universiteto Anglų filologijos katedroje. Nė sakyti nereikia – labai apsidžiaugiau. Man tai buvo daugiau nei įvertinimas. Teko rimtai imtis darbo naujame kolektyve, kitokioje aplinkoje ir dirbti negailint jėgų, kad grįžusi dėstytoja nenusiviltų, kad studentų tartis nebūtų suprastėjusi ir nusmukusi kokiu laipteliu žemyn. Regis, nebuvo blogai. Tai buvo puiki galimybė įgyti daugiau pasitikėjimo savimi ir savo darbu. Esu ir būsiu dėkinga už gerus žodžius ir man parodytą pasitikėjimą.

1997 metais Anglų filologijos katedros vedėja doc. Laima Katkuvienė vėl pakvietė dėstyti fonetiką. Nuo tada tapau šios katedros nare visam likusiam laikui. Patekau į nepaprastai jaukią aplinką, puikių, nuoširdžių, nesavanaudiškų kolegų būrį. Čia visiems buvo labai gera, jauku, intelektualu, nes Laimos vadovaujamoje katedroje jaunieji dėstytojai, sieję savo ateitį su mokslu, galėjo sėkmingai atsidėti moksliniams tyrimams, praktiniame dėstymo darbe remtis vyresniųjų kolegų patirtimi ir geranoriškais patarimais, plėsti studentų žinias, skatinti jų norą tobulėti ir patiems tobulintis, mokytis ir mokyti kultūringo ir nuoširdaus bendravimo.

1989 metais, kai parašiau nedidelę mokomąją knygelę Pedagoginio instituto anglistų pirmojo kurso studentams *Anglų kalbos fonetikos įvadinis kursas*, paprašiau Aprijaskytės ją recenzuoti. Aišku, tai nebuvo tobulas darbas, tačiau su kokiu atidumu ir rimtumu dėstytoja jį perskaitė, kiek vertingų patarimų davė prie arbatos puodelio savo jaukiuose namuose. Esu ir būsiu jai dėkinga už gebėjimą pasukti žmogų reikiama linkme, taktiškai nurodyti jo klaidas, patarti, išreikšti pasitikėjimą, nepažeisti orumo, nesumenkinti. Ji buvo tikros angliškos dvasios puoselėtoja, jauki, nuoširdi, visapusiškai išprususi, taktiška,

supratinga, atjaučianti, aukštos vidinės kultūros ir aristokratiškai ori. Argi maža vienam žmogui? Didžiųjų raidžių neužtenka, kad jos sutalpintų mano ir visų jos buvusių studentų AČIŪ.

Niekas niekada manęs neįtikins, kad nuostabių žmonių pasaulyje nedaug – Vilniaus universiteto Anglų filologijos katedroje tokių buvo pilna: vyresniosios ir jaunesniosios kartos dėstytojų, išsilavinusių, puikiai sutariančių, vieningai dirbančių, sąžiningų, dorų. Kai kurių vyresniųjų, deja, jau nebėra, bet mieli prisiminimai visada šiltai užlieja širdį.

* * *

2002-ieji... Liūdni Naujieji Metai. Netekome docentės dr. Reginos Siniūtės-Ayre. Anglų filologijos katedroje ji dirbo palyginti neilgai, nuo 1994-ųjų, tačiau atvykusi iš JAV Kolumbijos universiteto, kuriame dėstė vokiečių viduramžių literatūrą ir filologiją, ji atvežė šviežią, šiek tiek kitokį požiūrį į darbą, žmogų, buitį, bendravimą. Laikui bėgant, katedroje kažkas keitėsi ir, žinoma, tik į teigiamą pusę. Pradėjom jausti, jog kiekvienam žmogui labai svarbu būti pastebėtam, pakalbintam, įvertintam. Tarsi visai kitokiomis akimis pamatėme, kokie mieli, ypatingi ir nepakartojami yra visi katedros nariai. Pamiršę savo šiaurietišką uždarumą, santūrumą, lietuvišką niūrumą, išmokome pasakyti vieni kitiems gražių žodžių, nepamiršti pasveikinti, atsiprašyti ir, svarbiausia, visur ir visada vieni kitiems padėkoti. Gerą, puikų kolektyvą tarsi iš naujo apgaubė bendrumo dvasia.

Reginutė (taip meiliai ją vadindavome) labai mėgo gėles. Atėjus pavasariui, katedros balkonas pražysdavo įvairiaspalviais gėlių žiedais. 1994 metais Regina inicijavo ir finansavo Vilniaus miesto gyvenamųjų namų balkonų apželdinimo konkursą, kuris tapo tradiciniu. Anglų filologijos katedros balkonas jos pastangų dėka gražiausių miesto gėlynų konkurse yra laimėjęs

prizinę vietą. Tačiau labiau už viską ji mylėjo žmones. Jai buvo labai svarbu, kad kiekvienam būtų jauku, patogu.

1994 m. Vilniaus universiteto Anglų filologijos katedros docentė Siniūtė-Ayre kartu su savo vyru Michaeliu Ayre iš dalies finansavo Vilniaus universiteto Kanados auditorijos įrengimą. Apleista, viena iš buvusių senųjų Anglų filologijos katedros audiovizualinių auditorijų pavirto šviesia, tvarkinga, nepriekaištingai įrengta Kanados auditorija su turtinga ir turininga biblioteka apie Kanadą, jos žmones, kultūrą, gamtą, literatūrą.

Nusprendusi priartinti mus prie Kanados, Regina pasiūlė Anglų filologijos katedrai puikią idėją – įkurti Lietuvos–Kanados studijų asociaciją, kurios gimimo metai – 2001-ieji. Jos dėka tolima ir nelabai pažįstama Kanada priartėjo prie mūsų su savo kultūra, kalba, literatūra. Ilgainiui susiklostė labai draugiški santykiai su Kanados atstovybe Lietuvoje, buvo pradėtos rengti tarptautinės konferencijos, kuriose mielai dalyvaudavo Kanados atstovybės kultūros ir mokslo atašė, o į kai kurias iš Rygos atvykdavo Latvijoje reziduojantys Kanados ambasadoriai.

2000 metais atgavusi buvusius savo tėvų namus gimtojoje Utenoje, Regina Siniūtė-Ayre nusprendė juose įsteigti kultūros židinį ir taip įamžinti tėvų atminimą. Jos ir jos vyro Michaelio lėšomis pastatas buvo suremontuotas, įsteigta viešoji įstaiga „Jono ir Marijos Sinių namai“ ir nupirkti knygų fondai namuose įkurtai vaikų bibliotekai. Už bibliotekos įkūrimą ir rėmimą Reginai ir Michaeliui Ayre tais pačiais metais buvo suteiktas Utenos Garbės piliečių vardas.

Visus darbus, bet kokios apimties renginius Regina organizuodavo su nepaprastu atsidavimu, rūpestingai, sumaniai, nė kiek savęs negailėdama. Kokie išradingi būdavo kalėdiniai studentų vakarai, kuriems ji negailėjo ne tik laiko, bet ir lėšų! Baigiantis metams, būtinai pasirūpindavo, kad nė vienas katedros narys nebūtų pamirštas – kiekvienas į savo lentynėlę gaudavo sveikinimo laišką su gražiausiais Kalėdų ir Naujųjų Metų linkėjimais.

Lietuvos–Kanados studijų asociacijos rengiamos tarptautinės

konferencijos vykdavo ypatingai sklandžiai, be jokių trikdžių – tai vis Reginos pastangos ir nuopelnai. Jau gulėdama ligos patale, ji sugebėjo organizuoti grandiozinę tarptautinę konferenciją, sukviesti užsienio prelegentus, pasirūpinti jų apgyvendinimu, maitinimu ir nuotaika. Viskas buvo tiksliai sustyguota, darbai tobulai paskirstyti atsakingiems asmenims, beliko tik stropiai juos vykdyti. Reginutė norėjo žinoti kiekvieną konferencijos eigos smulkmeną, ir visi su didžiausia noru ir dėkingumu jai tai pasakojo. Deja, dideliam mūsų liūdesiui, tai buvo paskutinė jos organizuota konferencija.

Dr. Regina Siniūtė-Ayre mirė 2002 m. gruodžio 30 d., palaidota naujosiose Utenos kapinėse. Amžiną atilsį Regina buvo žmogus, kurio šviesaus atminimo negali išblukinti bėgantys metai. Vilniaus universitete liko jauki auditorija, lentelė ant sienos su Reginos ir jos vyro pavardėmis, knygos, jos nuveikti darbai bei patys gražiausi, šilčiausi studentų ir buvusių kolegų prisiminimai.

* * *

Keli faktai iš doc. dr. Reginos Siniūtės-Ayre biografijos.

Gimė Utenoje. 1944 m. kartu su tėvais emigravo iš Lietuvos. Po klajonių per pabėgėlių stovyklas šeima atsidūrė Vokietijoje, ten Regina 1947 m. baigė Lietuvių gimnaziją. Vėliau šeima išvyko į Angliją, paskui persikėlė į Kanadą. Regina įstojo į Monrealio universitetą. Gavusi stipendiją ir galimybę studijuoti Amerikos universitetuose, 1965–1977 m. mokėsi Kolumbijos universitete, įgijo anglų ir vokiečių kalbų magistrės bei vokiečių viduramžių literatūros ir filologijos daktarės laipsnį. Studijuodama Niujorke susipažino su būsimuoju vyru Michaeliu B. Ayre, į Ameriką atvykusiu iš Toronto. 1977–1994 m. dėstė Kolumbijos universitete. 1992 m. grįžo į Lietuvą. Vilniaus universitete dėstė viduramžių ir moderniąją vokiečių literatūrą.

2016 m. kovo 31 d.

Gražina Rosinienė

ŽVELGIANT Į PRAEITĮ...

Gimiau 1939-ųjų sausio pirmosios sekmadienio rytą Krapiškių kaime (dab. Rokiškio rajonas) neturtingų valstiečių Igno ir Rožės Talučių šeimoje. Tėvams mokslų eiti neteko – abu išėjo gyvenimo mokyklą: mama nuo pat mažų dienų pas svetimus piemenė, kiek paaugusi, samdinė (aukštaitiškai – *merga*), taigi mokėjo tik skaityti ir savaip rašyti; tėvas, jaunas likęs našlaitis su broliu ir dviem seserimis, tegalėjo baigti kelias pradinės mokyklos klases. Todėl savo seseris leido į mokyklą, kad nors kiek rašto ir kitų dalykų pramoktų, o pats tobulinosi savarankiškai ir tapo savo kaimo žmonių raštininku, be to, rinko tautosaką ir siuntė į Kauną, vaidino kaimo klojimo teatre, buvo aktyvus pavasarininkas (Lietuvių katalikų jaunimo federacijos „Pavasaris“ narys). Mane, savo vienturtę dukrą, svajonėse matė kaip būsimą žurnalistę, mokančią užsienio kalbų ir keliaujančią po pasaulį.

1945-ųjų rudenį visa mūsų šeima iškeliavo iš gimtojo kaimo į Vilnių, po karo beveik griuvėsiais virtusią sostinę, vildamasi saugesnio gyvenimo. Ilgai ieškoję būsto, pagaliau radome dviejų kambarėlių ir virtuvės butą nedidelio medinio namo antrame aukšte Dzūkų gatvėje, geležinkelio stoties rajone (ten gyvenau ilgai, beveik iki 1967-ųjų, kol Žirmūnuose kartu su vyru pasistatydinome kooperatinį butą, kuriame gyvenu iki šiol). Visus kitus to kuklaus namelio antrojo aukšto butus buvo užėmę tuo metu jau gerai žinomi meno žmonės: „Lietuvos“ ansamblio šokių grupės vadovas choreografas Juozas Lingys, geriausias ansamblio šokėjas solistas Kazys Poškaitis su žmona žurnaliste Ona Poškaitiene, ansambliečiai Petras Ambražiūnas, Leonas ir Stefa Raščiauskai.

Tų žmonių įtaka man, kaimo vaikui, o vėliau ir paauglei, buvo didžiulė: „atradau“ operą, kai Ona Poškaitienė nuvedė į *Eugenijų Oneginą*, mačiau daugelį „Lietuvos“ koncertų Filharmonijoje, stebėjau gyvenimą už kulisų, slapčiomis sekiau, kaip kuriamas naujas šokis... Tada ir aš svajojau būti šokėja... Nors šokėja ir netapau, mokyti kitus naujų šokių man visada patiko. Pirmaisiais studijų metais universitete, pasinaudojusi savo kaimynų konsultacijomis, išdrįsau mokyti savo bendrakursius šokti latvių *Rucavietį* ir lietuvių *Sadutę*. Su šiais dviem šokiais mes atstovavome Istorijos ir filologijos fakultetui Universiteto saviveiklininkų konkurse, kuris vyko Aktų salėje (dabar – Didžioji aula) Čiurlionio gatvėje. Šis pomėgis pravertė ir vėliau, kai ketvirtajame kurse reikėjo atlikti pedagoginę praktiką Kybartų Donelaičio vidurinėje mokykloje.

Mintis savo ateities studijoms rinktis humanitarinius, o ne tiksliuosius mokslus subrendo mokyklos vyresnėse klasėse apie 1956–57-uosius. Tais metais Vilniaus Antano Vienuolio vidurinėje mokykloje dirbo nemažai talentingų mokytojų, tarp jų lituanistas Petras Steponavičius, kuris buvo mūsų klasės auklėtojas, ir anglistė Angelė Svecevičienė. Jie abu buvo labai skirtingos, bet ypatingos asmenybės tiek bendravimu su mokiniais, tiek savo dalykų dėstymo specifika. Šių mokytojų pavyzdžio ir patarimų veikiama ilgokai dvejojau, kurią kalbą – lietuvių ar anglų – pasirinkti savo gyvenimo specialybe.

1957-ųjų vasarą, po abitūros egzaminų gavusios mokyklos baigimo atestatus, trys mano klasės draugės ir aš padavėme dokumentus į Vilniaus valstybinį V. Kapsuko universitetą, Istorijos ir filologijos fakulteto anglų kalbos ir literatūros specialybę.

Stojamieji egzaminai į universitetą man buvo pirmas rimtas gyvenimo iššūkis: viena, konkursas buvo didžiulis, į 25 vietas atėjo devyni medalininkai, kuriems egzaminų laikyti nereikėjo, o į kiekvieną iš likusių šešiolika vietų pretendavo po šešis abiturientus; antra, pasiruošusi buvau tiek, kiek išmokau mokykloje, jokių konsultantų, korepetitorių neturėjau (kiek man žinoma,

tais laikais tokių „praktikų“ apskritai nebuvo). Taigi laikydama stojamąjį anglų kalbos egzaminą pas vyr. dėstytojas Aleksandrą Dantaitę ir Rachilę Aprijaskytę, pati stebėjausi, kad nepaisant didžiulės įtampos sugebu keletą sakinių angliškai suregzti...

Įstojusieji 1957-ųjų rudenį buvome paskirstyti į dvi grupes: pirmosios grupės branduolį sudarė visi medalininkai, elitas, ir vienas kitas eilinis, o į antrąją grupę pateko visi likusieji, tarp jų mano klasės draugės ir aš.

Ir prasidėjo naujas, jau studentiško gyvenimo penkerių metų laikotarpis, kupinas naujų patirčių ir iššūkių. Nuo pat pirmojo kurso teko rimtai kibti į praktinius ir teorinius mokslus, kad pasiekčiau universiteto studentei anglistei deramą lygį. Studijas baigiau 1962-aisiais gerais ir labai gerais pažymiais. Kaip įrašyta diplome, man buvo pripažinta „filologo ir vidurinės mokyklos mokytojo kvalifikacija“.

Specialybės dalykus ir kitas disciplinas mums dėstė asistentai, vyresnieji dėstytojai, keletas docentų ir profesorių (pastarieji daugiausia politinius mokslus)[65]: Aleksandra Dantaitė (leksika, anglų kalbos dėstymo metodika), Elė Pareigytė (leksika), Izolda Vitonytė (leksika), Neda Kameneckaitė (leksika, leksikologija), Angelė Šurnaitė (anglų kalbos dėstymo metodika), Rachilė Aprijaskytė (praktinė ir teorinė fonetika), Uršulė Žemaitienė (praktinė gramatika), Alfonsas Laučka (gotų kalba, germanų filologijos įvadas, anglų kalbos istorija), Albertas Steponavičius (anglų kalbos istorijos seminarai, Šekspyro kūrybos seminarai), Bronislavas Piesarskas (teorinė gramatika), Elena Kuosaitė (anglų literatūros istorija), Galina Baužytė (užsienio literatūros istorija), Stasys Samalavičius (Anglijos istorija), A. Vaitkūnas (Anglijos istorija XIX–XX a.), Margaret Airey (rašymas),

65 Pirmiausia išvardiju specialybės, paskui – kitų disciplinų dėstytojus. Akademinių laipsnių prie pavardžių nenurodau, tik tarp skliaustų įrašau jų dėstytus dalykus.

Marija Firantaitė (vokiečių kalba), Eugenijus Frolovas ir Merkelis Račkauskas (lotynų kalba), Vanda Zaborskaitė ir Juozas Stonys (literatūros mokslo pagrindai), Irena Kostkevičiūtė (lietuvių literatūros seminarai), Eugenijus Meškauskas (dialektinis ir istorinis materializmas, filosofijos istorija), Kristina Rickevičiūtė (logika), Alfonsas Gučas (psichologija), Ričardas Mironas (kalbotyros pagrindai), Jonas Dumčius ir Benediktas Kazlauskas (antikinė literatūra), Jonas Miškinis ir Algimantas Mitrikas (politinė ekonomija), Romas Šarmaitis ir Kostas Navickas (TSKP istorija), Irmija Zaksas (ateizmas). Fakulteto dekanai tada buvo lituanistas Jonas Palionis ir vėliau jį pakeitęs istorikas Andrius Bendžius, Universiteto rektorius – Jonas Bulavas, vėliau – Jonas Kubilius.

Toliau norėčiau keliomis mintimis pasidalyti apie kai kuriuos savo specialybės dėstytojus.

Aleksandra Dantaitė buvo jauna, žavi šviesiaplaukė, auditorijoje mėgusi greitą tempą, vis besišypsanti, geranoriška, tačiau nepaprastai reikli. Pirmajame kurse mūsų grupei ji dėstė leksiką. Teko gerokai įtempti atmintį: pasipylė ilgi sąrašai angliškų žodžių ir jų definicijų, žodžių junginių, kuriuos reikėjo ne tik suprasti, bet ir išmokti atmintinai (*by heart*), kas savaitę keliasdešimt puslapių angliško, nors ir adaptuoto, teksto namų skaitymui su tam tikromis užduotimis ir daug kitokių dalykų. Jai niekada netrūko išmonės ir entuziazmo. Katedros kolegų, ypač fonetikės Aprijaskytės, padedama, ji rengdavo studentų anglistų teminius vakarus, kurie vykdavo šeštadieniais fakulteto 34-ojoje (dabar – Krėvės) auditorijoje. Jie paprastai būdavo skiriami kokiai nors žinomo anglų poeto ar prozininko sukakčiai paminėti. Pavyzdžiui, buvo vakaras, skirtas Šeliui (Persy Bishy Shelley), Baironui (George Byron), Šo (Bernard Shaw) ir kitiems. Tie vakarai turėjo didelį pasisekimą, auditorija lūžte lūžo, netilpdavo visi norintys, ateidavo studentų ir iš kitų fakultetų. O mums, jų dalyviams ir atlikėjams, didžiulė šventė! Įvairialypę dėstytojos Dantaitės veiklą jautėme ir vėliau, jau

būdami vyresnių kursų studentai. Kai kurie iš mūsų, ir aš pati, įsijungėme į jos vadovaujamą vertėjų būrelį. Į lietuvių kalbą išvertėme Ketrinos Mensfield apsakymus ir išleidome, sudėję į rinkinį *Puodelis arbatos*[66]. Mano grupės draugė Regina Remeikytė ir aš išvertėme apsakymą *Bliss* (Palaima).

Dantaitė vadovavo ir mano diplominiam darbui *K. Mansfield „A Cup of Tea" ir R. Kiplingo „Lispeth" adaptacija X–XI klasei*, kuris buvo įvertintas „gerai".

Vėliau, kai pati pradėjau dėstytojauti, Dantaitė, kaip ir kiti katedros nariai, dažnokai lankydavosi mūsų, jaunų dėstytojų, paskaitose, nešykštėjo naudingų patarimų, nurodydavo klaidas, vis padrąsindama žaismingiau pažvelgti į savo naują darbą, nes, anot jos, jauni dėstytojai „pirmais metais studentus gadina, antrais – patys mokosi, ir tik trečiais pradeda studentus mokyti."

Su Dantaite buvau artima iki jos gyvenimo saulėlydžio.

Elė Pareigytė buvo aukšto ūgio liekna šatenė, turėjo savitą griežtą aprangos stilių, skoningai derindavo spalvas ir atspalvius (mums ji atrodė tikra anglų ledi), buvo ramaus būdo, santūri ir kukli. Kadangi buvo pernelyg reikli sau ir gal net smulkmeniška, nekopė mokslinės karjeros laiptais, nors galėjo: parašiusi kandidatinės disertacijos (dabar būtų daktaro laipsnio) vertą darbą, neišdrįso pateikti jo net svarstyti (nežinau, ar katedroje kas nors jį buvo skaitęs...). Tačiau buvo keleto mokomųjų knygelių[67] bendraautorė.

Pareigytė mūsų grupei dėstė leksiką antrajame kurse. Kadangi į pratybas pati ateidavo kruopščiai pasirengusi, tokio pat kruopš-

66 Versta pasirinktinai iš: Katherine Mansfield. *Selected Stories*, Moscow: Foreign Languages Publishing House, 1959. – 183 p.; K. Mensfild. *Puodelis arbatos*. (Vertė Vilniaus V. Kapsuko v. Universiteto anglų kalbos vertėjų būrelis, vadovaujamas vyr. dėst. A. Dantaitės), Vilnius: Valstybinė grožinės literatūros leidykla, 1962. – 191 p.

67 R. Aprijaskytė, E. Pareigytė. *Some Lexical Difficulties for the Lithuanian Learner of English*. Vilnius, 1982. – 48 p.

tumo tikėjosi ir iš mūsų. Dirbo lėtokai, atidžiai klausydavosi mūsų atsakymų, neleisdama klysti, čia pat klaidas taisydavo ir paaiškindavo. Rašto darbų, testų ir rašinių klaidingas vietas ištaisydavo, paraštėse parašydavo teisingų atsakymų paaiškinimus. O kad mes tada būtume dėstytojos pastangas, jos didžiulę kantrybę ir triūsą tinkamai įvertinę! Nežinau, kaip kitiems, bet man dažnokai pritrūkdavo laiko į tas pastabas paraštėse rimčiau įsigilinti... Vis dėlto man nuo dėstytojos reiklumo nepavyko išsisukti. Antrajame kurse pasirinkau jos pasiūlytą temą apie spalvų pavadinimų semantinį lauką (tyrinėjau jų perkeltines reikšmes). Konsultuotis su kursinio darbo vadove dažniausiai tekdavo arba katedroje po paskaitų, arba net jos namuose. Nepaliko dėstytoja Pareigytė likimo valiai manęs ir tada, kai tapau jos „jaunąja kolege" – dalykiški jos patarimai visada praversdavo.

Už auditorijos ribų ją pažinojau kaip labai šiltą, nuoširdžią ir rūpestingą moterį. Jai rūpėjo ir studenčių, ir mūsų, jaunų dėstytojų – moterų-mamyčių, sveikata. Kai prispirdavo kokia nors sveikatos bėda, tik per jos protekciją patekdavome pasikonsultuoti pas jos seserį, tais laikais vieną žymiausių Lietuvos ginekologių Danutę Pareigytę. Taigi mūsų dėstytoja ir vyresnioji kolegė buvo tarsi gerasis angelas sargas čia, žemėje.... Su ja gražiai bendravome iki pat jai iškeliaujant į Amžinybę.

Kai buvome trečiajame kurse, mūsų grupei dėstyti leksiką iš Vilniaus Pedagoginio instituto (dabar – Lietuvos edukologijos universitetas) buvo pakviesta jauna, žavi dėstytoja Izolda Vitonytė (dabar docentė Genienė). Vėliau, mums pačioms paprašius, tą patį dalyką ji dėstė ir ketvirtajame kurse. Mes ir mūsų dėstytoja buvome beveik panašaus amžiaus, todėl gerai sutarėme, darniai dirbome, tik ketvirtajame kurse gal kiek atleidome vadžias. Mums patiko jos guvus dėstymas, graži tartis, intonacija. Bendraudavome su dėstytoja ir laisvalaikiu – kviesdavome į studentų vakarones, susitikimus su fizikais ir teisininkais (su pastaraisiais tada mes, anglistės, draugavome, tuose suėjimuose būdavo ir jų dėstytojų). Visi šauniai pasilinksmindavome.

Dabar, kai retsykiais susitinku docentę Izoldą Genienę, abi turime nemažai ką gražaus iš tų laikų prisiminti...

Docentė Neda Kameneckaitė-Stražienė mūsų grupei dėstė penktajame kurse. Iš karto pajutome „kietą ranką". Aš ir pati suvokiau, kiek man dar reikia mokytis, būdavau gerokai įsitempusi ir jaudindavausi, kai reikėdavo sklandžiai, taisyklingai ką nors perpasakoti ar protingai kokia nors tema padiskutuoti. Talentingi ir įdomūs studentai priklausė Kameneckaitės numylėtiniams. Manęs tarp jų nebuvo ir ilgai nežinojau, ką apskritai docentė apie mane manė, kol neperskaičiau jau Izraelyje išleistos jos knygos. Joje radau kelias eilutes, kurios mane maloniai nustebino[68].

Rachilė Aprijaskytė-Valdšteinienė iš naujo formavo mūsų anglišką tartį ir intonaciją tiek teoriškai, tiek praktiškai. Jos greitumu, dėstymo tempu iki šiol žaviuosi! Vos pravėrusi auditorijos duris, skubiai pasisveikinusi, pratybas pradėdavo angliška skanduote (apšilimui), toliau – be jokio atokvėpio – įrašų klausymasis, garsų kartojimas ir choru, ir individualiai, kol dėstytoja lieka patenkinta tavo ištartu garsu. Kartais po tokių pratybų išeidavome braukdami prakaitą kaip po geros pirties... Be jos pagalbos ir palaiminimo negalėdavai išeiti į sceną deklamuoti ar skaityti jokio angliško teksto per anglistų vakarus, ji būtinai perklausydavo mūsų dainuojamus kūrinėlius, kad tik neišdarkytume angliškų garsų! Aprijaskytė yra parašiusi mokomųjų knygelių iš fonetikos teorijos, sudariusi specialių pratimų, skirtų studentams lietuviams mokytis angliškos tarties ir

[68] „Ne zabyla ja i Gražiny Rosiniene. Ėtu otličnuju skromnuju studentku udalos' ostaviť na kafedre v izmenivšijesja k chudšemu političeskije vremena. My neskoľko raz vmeste prinimali ekzameny. Ona byla dobrosovestnoj prepodovateľnicej, čiutkoj kolegoj i chorošim čelovekom." [Nepamiršau aš ir Gražinos Rosinienės. Į bloga pasikeitusiais politiniais laikais šią puikią kuklią studentę pavyko palikti katedroje. Kelis kartus mes drauge su ja egzaminavome. Ji buvo sąžininga dėstytoja, jautri kolegė ir geras žmogus. – *Red.*] – Nedda Kameneckaite-Stražas. *Boľšaja voda. Moji šest' žiznej*. Jeruzalim: Filobiblon, 2009, p. 369.

intonacijos[69]. Anglistams skirtas knygeles rašė anglų kalba, kitų specialybių studentams – lietuviškai. Jai buvo svarbu, kad ir lietuvių kalba būtų taisyklinga. Abi esame atidžiai peržiūrėjusios jos lietuviškus tekstus; kiek pati sugebėjau, patariau, o jei kildavo abejonių, kreipdavomės į mano vyrą Albertą Rosiną.

Uršulė Žemaitienė pirmuosiuose kursuose dėstė praktinę gramatiką. Būdavo visada kruopščiai pasirengusi pratyboms, turėdavo daug praktinių pavyzdžių nagrinėjamai temai pailiustruoti. Gebėjo nuosekliai, aiškiai, studentams suprantamai išdėstyti bet kokį, kaip mums tada atrodė, gramatikos reiškinį. Buvo reikli dėstytoja. Kad gautume Žemaitienės anglų kalbos praktinės gramatikos įskaitą, turėjome mokėti taisykles ir žinoti išimtis, o ne vien gerai parašyti rašto darbus.

Tais laikais mes, specialybę studijuojantys, taip pat ir kitų specialybių studentai papildomai mokėmės ir iš Maskvoje rusiškai išleistų anglų kalbos gramatikų[70]. Kadangi ilgai nebuvo jokios lietuviškai parašytos gramatikos, iš kurios galėtų pasimokyti visi anglų kalba besidomintys žmonės, apie 1990-uosius Žemaitienė ir du jos buvę studentai, o dabar kolegos, ėmėmės šio darbo. 1993-aisiais parašėme *Anglų kalbos gramatiką*, kurią išleido Mokslo ir enciklopedijų leidykla[71], o 2014-aisiais išėjo septintasis pataisytas šios gramatikos leidimas, kurį, prieš iškeliaudama į Amžinybę, Žemaitienė dar spėjo pamatyti.

Dėl šių atsiminimų specifikos ir dėl savo atminties ribotumo nesiimsiu plačiau rašyti apie kitus mūsų katedroje ir fakultete

69 Gal yra katedros archyvuose? Namuose neberandu.

70 Viena iš jų, pvz.: Krylova I. P., Krylova E. V. *Anglijskaja gramatika dlja vsech*. Moskva, 1989.

71 Lionginas Pažūsis, Gražina Rosinienė, Uršulė Žemaitienė. *Anglų kalbos gramatika*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993. – 366 p.; Lionginas Pažūsis, Gražina Rosinienė, Uršulė Žemaitienė. *Anglų kalbos gramatika*, Septintasis pataisytas leidimas, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2014. – 319 p.

dirbusius žmones, tarp kurių tikrai buvo ne viena spalvinga ir ypatinga asmenybė. Paminėčiau tik tai, kad daugelio dėstytojų vienokios ar kitokios pažiūros, kai kurių iš jų keistoki mąstymo, dėstymo ar egzaminavimo įpročiai Istorijos ir filologijos fakultete kūrė tam tikrą aplinką, kuri formavo jauno žmogaus supratimą apie pedagogo darbą, ir būsimasis jaunas dėstytojas galėjo atsirinkti, kokie pavyzdžiai sektini, o kokie atmestini.

Nors iki pedagoginės praktikos konkrečiai nesuvokiau, ką aš, mokėdama anglų kalbą, gyvenime veiksiu, studijuodama stebėjau, lyginau, mintyse vertinau savo dėstytojų anglistų (ir ne tik jų) darbo stilių auditorijoje ir už jos ribų. Taigi tiek mokydama ir auklėdama Kybartų Donelaičio vidurinės mokyklos (dabar – gimnazija) mokinius pedagoginės praktikos metu, tiek pradėjusi dirbti Istorijos ir filologijos fakulteto vakariniame skyriuje su anglistais bei Fizikos ir matematikos fakultete su fizikais ir matematikais, dažnai pajusdavau, kad imituoju savo buvusių dėstytojų elgseną ir kalbos dėstymo metodus.

Savo pačios dėstymo ir bendravimo su studentais stilių galėjau susikurti ir, tarkim, susikūriau tik per daugelį metų, savarankiškai dirbdama su įvairaus lygio studentais, parašiusi (beje, rusiškai, nes tais laikais kitaip nebuvo galima) ir apgynusi kandidatinę disertaciją iš semantikos[72], stažavusi užsienyje – Arizonos universitete (JAV, 1981 m.) ir Golvėjaus koledže universitete (*college university*) (Airija, 1993 m.) ir nuolat ieškodama naujų idėjų ir formų.

Darbas auditorijoje su studentais man buvo didžiausias stimulas pačiai tobulėti; visada siekiau įtaigiai ir patraukliai mo-

72 Rosinene Stefanija-Gražina Igno. *Charakteristika čeloveka zoonimami v litovskom jazyke.* Dissertacija na soiskanije učennoj stepeni kandidata filologičeskich nauk, 10.02.15 Baltijskije jazyki, Vilnius, 1978. – 206 p.; Šios disertacijos pagrindu išleista knygelė mokslo populiarinimo serijoje „Kalba ir žmonės“: Gražina Rosinienė. *Kodėl "raudonas kaip vėžys"? Lietuvių kalbos zoomorfizmai.* Vilnius: Mokslas, 1990. – 91 p.

kyti juos anglų kalbos ir kitų dalykų. Studentus mylėjau, auditorijoje jaučiausi puikiai ir įsitikinau, kad būti dėstytoja yra mano gyvenimo pašaukimas.

Per trisdešimt aštuonerius darbo universitete metus teko anglistams dėstyti fonetiką, leksiką (su visais jos aspektais), praktinę gramatiką, taip pat skaityti teorinį leksikologijos kursą (keletą metų pavadavau profesorę Dalią Tekorienę), rengti užduotis leksikologijos seminarams ir juos vesti, vadovauti studentams, rašiusiems kursinius ir diplominius darbus iš semantikos.

Rašydama kandidatinę disertaciją, buvau įgijusi semantikos tyrinėjimo patirties, todėl per leksikologijos seminarus kartais nagrinėdavome sudėtingus mokslinius tekstus iš originalių, pavyzdžiui, Džono Lajenso (John Lyons) ar Džiofrio Lyčo (Geoffrey Leech) semantikos veikalų[73].

Įgyta patirtis leido man kokybiškiau, kūrybiškiau vadovauti studentų tiriamiesiems darbams. Temos iš kurio nors semantinio lauko pavadinimų perkeltinių reikšmių, matyt, jiems buvo patrauklios, nes noriai jas rinkdavosi. Įdomus būdavo ir pats kursinio ar diplominio rašymo procesas. Prisimenu tokių atvejų, kai patys studentai, beveik įpusėję tyrinėti pasirinktą temą, prašydavo surengti atskirą seminarą visiems mano temas rašantiems, kad galėtų kartu padiskutuoti, pasidalyti kiekvienas savo patirtimi ir aptarti iškilusius sunkumus. Ne tik aš, bet ir jie patys padėdavo vieni kitiems savo darbus tobulinti. Buvo parašyta daug gerų darbų, tokių, kaip pavyzdžiui, Lolitos Mikalauskaitės *Names of Domesticated Birds and their Figurative Use* (Naminių paukščių pavadinimų perkeltinės reikšmės), Aurelijos Kvečaitės *Canine Terms in Figurative Use in English* (Anglų kalbos šunų pavadinimų perkeltinės reikšmės), taip pat

73 John Lyons. *Semantics*. Vol. 1–2, Cambridge: Cambridge University Press. 1977; Geoffrey Leech. *Semantics*. Middlesex: Penguin Books, 1974.

įvairių gretinamųjų darbų, pavyzdžiui, *Names of Flowers in Figurative Use in English, Lithuanian and Polish* (Anglų, lietuvių ir lenkų kalbų gėlių pavadinimų perkeltinės reikšmės) ir pan. Kai kurių darbų pagrindu buvo parengti pranešimai studentų mokslinėms konferencijoms ne tik Vilniuje.

Studentų iniciatyvą visada branginau ir skatinau, ypač per pratybas. Auditorijoje kartu ieškojome įdomesnių būdų, kaip pasiekti, kad taisyklingas ir sklandus kalbėjimas angliškai nekeltų jokių sunkumų, kaip geriau įsiminti ir vartoti naujus žodžius, jų junginius ar specifinius terminus. Tarkim, išėję temą apie Jungtinės Karalystės ir JAV teismų sistemą, išmokę reikiamus terminus, perskaitę Harper Lee *To Kill a Mockingbird* (Nežudyk strazdo giesmininko), studentai auditorijoje suvaidindavo romane aprašomą teismo procesą. Net ir per gramatikos pratybas jie yra suvaidinę gražių epizodų iš originalių gramatiniams reiškiniams mokytis pritaikytų leidinių, pavyzdžiui, apie Don Žuano ir Ispanijos karaliaus sūnaus akistatą ir konfliktą iš Brajano Kelio (Brian Kelly) knygos užsienio studentams[74]; tam prireikė dekoracijų, tam tikrų rekvizitų, specialių aprangos detalių.

Yra tekę, berods, 1997-aisiais, vienoje labai guvioje ir stropioje grupėje planuoti pokalbių pratybas (vadinome jas mini konferencijomis), per kurias visa iniciatyva ir atsakomybė perduodama patiems studentams. Gavęs programinę temą, vienas iš studentų pasisiūlydavo vadovauti visam procesui: parinkti papildomos medžiagos ta tema, sugalvoti smulkesnes temas ir jas paskirstyti savo grupės draugams, vadovauti pokalbiui ir jį apibendrinti. Kaip per tikrą konferenciją kiekvienas studentas galėjo kitus klausinėti, vertinti, išsakyti savo nuomonę. Prieš pratybas man būdavo įteikiamas pokalbio planas (dar iki šiol

74 Brian Kelly. *An Advanced English Course for Foreign Students*. London: Longmans, Green and Co LTD, 1967, p. 57–61.

esu išlaikiusi du tokių planų pavyzdžius). Pati pokalbį tik iš šalies stebėdavau, kai ką pasižymėdama, nes reikės ir man žodį tarti, kartais viską įrašinėdavau. Įrašai buvo naudingi: jų klausantis lengviau pastebėti studentų klaidas.

Su studentais gerai sutariau visur, ne vien auditorijoje. Tas pats pasakytina ir apie daugelį mano kolegų. Tą gražų dėstytojų ir studentų bendradarbiavimą galėčiau pailiustruoti tokiu šaržu, kurį 1995-ųjų trečiakursiai anglistai sukūrė kažkokiai parodai fakultete; beje, tikrajai jo potekstei suprasti reikės subtilaus humoro jausmo (šaržas pavadintas *Wanted: Mob Leader*).

Atidavusi nemažai energijos ir išmonės auditorijoje, savo katedroje nebuvau tiek aktyvi, daugiau bendravau ir tariausi su savo „porininkais", t. y. paralelinėse grupėse dirbančiais dėstytojais. Katedroje nebuvau iš drąsiųjų ką nors pasiūlyti, buvo ir be manęs daug aktyvių ir sumanių dėstytojų, docentų, profesorių. Buvau daugiau stebėtoja ir klausytoja. Intrigos, jeigu jų katedroje kada ir buvo, mane menkai tedomino, be to, buvau ir likau iš tų, kuri visas naujienas ar gandus sužino paskutinė. Tačiau savo katedros darbuotojų socialinius poreikius uoliai gyniau fakulteto ir universiteto profsąjungose. Buvau Filologijos fakulteto profsąjungos komiteto narė, atsakinga už viso fakulteto darbuotojų socialinę gerovę (skirstyti bendrabučius, butus, talonus deficitinėms prekėms įsigyti ir t. t.) ir poilsį (skirstyti kelialapius į Palangą, Nidą ir kitur). Tai buvo labai atsakingas darbas, stengiausi būti objektyvi ir teisinga. Atrodo, dirbti sekėsi, nes per keletą šios veiklos metų priešų neįsigijau.

Taip ir prabėgo, nuvingiavo jaunystės ir brandos metai senajame Vilniaus universitete dirbant širdžiai mielą darbą. Dabar, kai Filologijos fakulteto dekanas kiekvieną rugsėjo pirmąją (ir dažniau) pasikviečia mus, senjorus, kartu pasibūti, kai visi buvę kolegos susitinkame savo Anglų filologijos katedroje, atrodo, lyg niekur nebūtume atsitolinę, lyg vis dar būtume šių namų dalis.

Kai skirtingų metų mūsų absolventų laidos beveik kasmet kviečia mus, savo buvusius dėstytojus, susitikti, pabendrauti,

tą akimirką atrodo, lyg kažkada buvęs bendrystės jausmas vėl atgytų. O kai Lietuvoje ar kitoje šalyje susitikę užkalbina mano buvę studentai, kuriuos kartais sunkiai beatpažįstu, arba kai viena ar kita studentė nori pasimatyti, pasikalbėti, pasidalyti savo gyvenimo džiaugsmais ir rūpesčiais, pasvarstau, ar nebūsiu ir aš jų širdyse kažkada pasėjusi gerumo sėklos, kuri jų gyvenimuose sudygo, užaugo ir pražydo. Ir tai džiugina.

2015 m. kovo 2 d.

Kristina Kačkuvienė

GENOVAITĖ ŠPOKEVIČIENĖ – MANO MAMOS BENDRAKURSĖ IR MŪSŲ DĖSTYTOJA

Anglų filologijos katedra man yra buvusi romantiška siekiamybė, vėliau tapusi gražiais atsiminimais. Dar negimusi – sako įsčiose girdime – „mokiausi“ Anglų kalbos ir literatūros katedroje, žavėjausi dėstytojomis Rachile Aprijaskyte, Neda Kameneckaite, Elena Kuosaite, nes mano Mama, Katarina Kajackaitė, baigė Vilniaus universitetą 1950 m. birželį ir, dirbdama mokytoja ir direktoriaus pavaduotoja Vilniaus Salomėjos Nėries vidurinėje mokykloje, dažnai susitikdavo su šeštajame ir septintajame dešimtmetyje garsėjančiais savo bendramoksliais – Genovaite Adukevičiūte, Galina Baužyte, Alfonsu Laučka ir pasakodavo romantiškas universitete prasidėjusias Leticijos ir Broniaus Svecevičių, Henriko ir Laimutės Zabulių meilės istorijas, peraugusias į viso gyvenimo meilę...

Ten, universitete, jiems visiems buvo šilta, nors paskaitose sėdėdavo su kailinukais ir pirštinėmis. Buvo linksma, nors baisiai bijojo dekano Ričardo Mirono, nes buvo patyrusios jo rūstybę, kai dirbančias studentes išsikvietė ir davė pylos: „Tarybinis studentas mokosi, o ne uždarbiauja!“ Ten iš lūpų į lūpas sklido pasakojimas, kaip jaunutė studentė iš Kauno vyko susitikti su anglų kalbos grandu, leksikografu Vaclovu Baravyku, vežė kažką jam perduoti nuo savo dėstytojo. Buvo tikra: pavardės ji tikrai nepamiršianti, svarbiausia tą poną rasti. Rado. Prieina aukštas stotingas vyras, ir ji sako: „Labas, atvykau susitikti su dėstytoju

Grybu...“ „Ir susitikote. Tik ne su grybu, o visu Baravyku“. Ten buvo entuziastingai ruošiamasi vaidinimui su dainomis ir šokiais apie tautų draugystę, nors didžiąją laiko dalį reikėjo skirti diplominiam darbui, norint gauti Vilniaus valstybinio universiteto Istorijos ir filologijos fakulteto anglų kalbos ir literatūros mokytojo ir filologo kvalifikacijos diplomą. Kikendavo susitikusios, kad buvo vadinamos gražuolių kursu.

Genovaitė Adukevičiūtė-Špokevičienė buvo išskirtinė gražuolių kurso gražuolė, neeilinio darbštumo moteris, kuri gyveno meile anglų kalbai ir savo šeimai. Gimė 1926 m. lapkričio 5 d. Pajuostės kaime, augo Panevėžyje. Baigė Panevėžio mergaičių (dabar – V. Žemkalnio) gimnaziją. Mokykloje jos gabumus muzikai pastebėjo ir studijoms konservatorijoje rengė žymus muzikos mokytojas, dirigentas Mykolas Karka. Jis labai krimtosi, kai išėjus potvarkiui, kad studijuoti galima tik vienoje aukštojoje mokykloje, Genutė nepasirinko konservatorijos, o juk buvo patekusi į iškiliausios dėstytojos Aleksandros Staškevičiūtės klasę.

Taigi 1947 m. Genutė buvo įstojusi į dvi aukštąsias mokyklas – į Vilniaus universitetą ir Vilniaus konservatoriją (vėliau – Lietuvos valstybinė konservatorija, dabar – Lietuvos muzikos ir teatro akademija). 1950 m. baigusi mokslus, buvo paskirta vidurinių mokyklų inspektore, o po kelerių metų pradėjo dirbti Vilniaus universiteto Užsienio kalbų katedroje. 1959–1960 mokslo metais stažavo Londone. Grįžusi dėstė penktakursiams, o tokia garbė buvo tekusi tik dėstytojoms Kameneckaitei ir Špokevičienei. Sūnus prisimena ją nuolat palinkusią prie knygų bei leksikos ir fonetikos žodynų, besiruošiančią paskaitoms, kartojančią skaitysimus tekstus, tobulinančią savo anglų kalbą ir jos dėstymo metodiką. Tam buvo skiriamas praktiškai visas dėstytojos laikas.

Studentai tai žinojo, jautė. Todėl į paskaitas jos grupėje besimokančios mano bendrakursės eidavo specialiai pasipuošusios – gėda vilkėti nutįsusį megztą sijoną – ir visada gerai

pasirengusios – gėda būti neįsiskaičiusioms į tekstą ar švebeldžiuoti. Mano kursas universitetą baigė 1972 metais.

Kai 1965 m. radijas pradėjo transliuoti laidas užsieniui anglų kalba, Špokevičienė kartu su Lionginu Pažūsiu ėmėsi ir diktorės darbo.

Nelauktai anksti, 1982 metais, ji paliko šį pasaulį, bet Anglų filologijos katedros pasauliui paliko tikrai daug.

2015 m. lapkričio 28 d.

Albertas Steponavičius

IŠ MANO CURRICULUM VITAE

Gimiau prieš karą, 1934 metais, Kaišiadorių rajono Juodiškių kaime. Mokiausi Kaišiadorių gimnazijoje, bet kurį laiką mokyklos visai nelankiau, nes šeima buvo išbuožinta ir mums teko ilgai slapstytis, kad nebūtumėm išvežti į Sibirą.

Kaišiadorių gimnazija buvo aukšto akademinio lygio mokykla. Čia matematiką dėstė dr. Gerardas Žilinskas, dirbo profesorius Juozas Balčikonis, vienu metu lietuvių kalbą ir literatūrą dėstė Antanas Vengris, kiek vėliau ilgiau čia buvo užsilikęs dr. Vytautas Ambrazas, mokslinę veiklą gimnazijoje pradėjo būsimi profesoriai Zigmas Zinkevičius ir Jonas Kazlauskas. Man pasisekė, kad anglų kalbos mus mokė klasės auklėtojas mokytojas Anužis. Anglistiką pasirinkau jo dėka.

Studijų pradžia buvo gana kurioziška. Kai tik sužinojau, kad po ketverių metų pertraukos, 1953-čiaisiais, Universitetas vėl atnaujino priėmimą į germanų kalbų ir literatūros specialybę, iš karto nunešiau prašymą leisti į ją stoti. Tuo pačiu laiku karinis komisaras vaikinus vertė važiuoti mokytis į karo mokyklą, ir mane su bendraklasiu Feliksu Pažūsiu išsiuntė į Arzamaso karo ryšių mokyklą. Išlaikėm egzaminus (rusiškai!) ir, visų nuostabai, pareiškėm, kad nesimokysim (*učitsja ne budem*). Mudviem davė pinigų bilietui atgal į Lietuvą. Puikiai nusiteikę tuo pačiu keliu per Maskvą po dviejų dienų grįžom namo. Komisaras Garnys pašėlo, grasino išsiųsiąs eiliniais į kariuomenę. Nejuokais išsigandę nubėgom į rektoratą pas rektorių Juozą Bulavą prašyti užtarimo. Rektorius mums girdint paskambino respublikos

kariniam komisarui, ir mudu likome studijuoti universitete: Pažūsis žurnalistikos, o aš – anglistikos.

Patekau į vieną kursą su septyniomis labai protingomis ir gražiomis bendrakursėmis – Roma, Gražina, Alyte, Vida, Aukse, Dalia ir Laima. Specialybės dalykus mums dėstė Rachilė Aprijastytė (fonetiką ir leksiką), gramatiką – Sofa Levina (Levinaitė) ir Elė Pareigytė, Neda Kameneckaitė – leksiką. Joms visoms esu nuoširdžiai dėkingas už praktines anglų kalbos žinias. Anglų literatūros kursus mums skaitė Elena Kuosaitė ir Galina Baužytė. Mano diplominis darbas buvo daugiau literatūrinis nei kalbinis (Šekspyro „Otelo" lietuviško vertimo analizė).

1958 metais baigiau universitetą ir buvau paskirtas asistentu į Užsienio kalbų katedrą. Pagal to meto įstatymą be dvejų metų darbo stažo stoti į aspirantūrą negalėjau. Į Leningrado (dabar – Sankt Peterburgo) universiteto Anglų filologijos katedros aspirantūrą įstojau 1960 metų rudenį. Anuomet ši katedra, vadovaujama profesorės Irinos Ivanovos, buvo vieta, kurioje galėjai aukštu lygiu studijuoti bendrąją kalbotyrą, germanų ir anglų filologiją. Aspirantai turėjo plačias galimybes rinktis lingvistinius kursus ir seminarus: bendrąją kalbotyrą, germanų filologiją, anglų kalbos istoriją, anglų kalbos gramatiką, gotų ir senosios islandų kalbų seminarus, šiuolaikines skandinavų kalbas. Studentų skaičius grupėje buvo nelabai svarbus: pavyzdžiui, aš kartu su kitais dviem klausytojais lankiau profesoriaus Michailo Steblin-Kamenskio gotų ir senosios islandų kalbų seminarus, o danų kalbos klasėje mokėmės tik dviese. Antraisiais aspirantūros metais reikėjo pasirinkti konkrečią lingvistikos sritį ir disertacijos temą. Profesorius Steblin-Kamenskis laikėsi taisyklės nesiūlyti konkrečios temos, tik nurodyti perspektyvią galimų tyrinėjimų kryptį. Vis dėlto kalbėdamasis su manim profesorius paminėjo, kuo jis šiuo metu ypatingai domisi ir kad tai galėtų būti ir mano mokslinio darbo sritis: „Dabar aš ir Irina Petrovna [Ivanova] ypač domimės istorine fonologija, gal ir jūs galėtumėt pagalvoti apie savo

disertacijos temą iš šios srities". Nusprendžiau rašyti apie labai savito Kento dialekto vokalizmo raidą. 1965 m. apgynęs kandidato (dabar – daktaro) disertaciją, toliau domėjausi istorine fonologija, bet kartais nuklysdavau ir į visai naujas kalbotyros sritis. Mano daktarinės disertacijos (dabar – habilituoto daktaro) tema liko fonologinė, tačiau apie pusė jos buvo skirta išdėstyti bendrosioms diachronijos ir sinchronijos problemoms ir maždaug tiek pat vietos užėmė visų pagrindinių anglų kalbos dialektų fonologijos tyrimai. Ją apgyniau 1978 metais.

Vėliau tyrinėjau etimologijos, anglų kalbos gramatikos, žodyno problemas ir Vilniaus universitete dėsčiau bendrosios kalbotyros, germanų filologijos, anglų kalbos istorijos kursus.

Prisipažinsiu, visada norėjau, kad mano mokslinė veikla nebūtų lokali, norėjau rašyti kuo didesniam skaitytojų būriui, dalyvauti tarptautinėse konferencijose, kongresuose. Sovietiniais laikais tą daryti buvo galima tik gavus leidimą išvažiuoti į užsienį, o tam reikėjo gauti atitinkamą charakteristiką iš savo darbo vietos. Būta visokių trukdžių, kuriuos šiandien bjauru ir prisiminti. Vis dėlto man pavyko išvažiuoti į nemažai tarptautinių konferencijų, o 1978 metais gavau Fulbraito (Fulbright) grantą ir skaičiau paskaitas JAV Pensilvanijos, Ohajo, Ilinojaus, Teksaso universitetuose. Lietuvai atgavus nepriklausomybę, pusę metų stažavau Vokietijos Aichšteto (Eichstätt) universitete. Iš Vilniaus universiteto išlydėtas į pensiją, dešimt metų dėsčiau Baltstogės (Białystok) universitete Lenkijoje.

Pabaigai reikėtų pridurti, kad per savo mokslinę ir pedagoginę karjerą teko dukart vadovauti Anglų filologijos katedrai. Pirmąsyk – nuo katedros įkūrimo 1968-aisiais iki 1971 metų, antrąkart – 1985–1990 metais. Anglų filologijos katedra susikūrė iš karto po to, kai vietoje Istorijos ir filologijos fakulteto atsirado du atskiri fakultetai. Galima sakyti, kad katedra buvo įkurta pirmojo Filologijos fakulteto dekano profesoriaus Jono Kazlausko iniciatyva. Tai buvo labai šviesus žmogus ir talentingas mokslininkas, anksti tragiškai žuvęs (kaip manoma,

nužudytas KGB užsakymu). Tapęs dekanu, Kazlauskas iš karto ėmėsi naujoviškai tvarkyti fakulteto reikalus: šalia Anglų filologijos katedros radosi Romanų-germanų filologijos katedra ir buvo ypač skatinamas mokslinis darbas užsienio filologijų srityse.

2014 m. birželio 16 d.

Lilija Talmantienė

MANO PRISIMINIMAI APIE VILNIAUS UNIVERSITETĄ

Su Universitetu buvau susijusi nuo 1955-ųjų, kai atvykau studijuoti anglų kalbos, iki 1999-ųjų, kai tų metų rudenį – savo noru ir kūno įsakymu – nustojau jame dėstyti...

* * *

Taigi pirmiausia – nuotrupos iš studentės gyvenimo.

Pirmą kartą pamačiau Vilnių ir Universitetą (toliau – VU) 1955 m. birželio gale ar pirmosiomis liepos dienomis – sunku beprisiminti... Atvažiavusios iš Kauno kartu su mama, kuri jau šiek tiek pažinojo Vilnių, susiradome tą VU, kad paduočiau prašymą ir reikalingus dokumentus ir sužinočiau visus reikalavimus. Apsistojome pas mamos seserį Eugeniją Mikėnienę mokslininkų namuose, kuriuose ji turėjo puikų butą savo vyro, skulptoriaus Juozo Mikėno, nuopelnų dėka... Paskui todėl, kad Vilniuje turėjau dar ir kitų giminių – tą „išdavė“ mano pavardė – negavau vietos universiteto bendrabutyje, teko nuomotis kampą, nes gyventi pas gimines ir neplanavau... (Bendrabučių skirstymo komisijoje pasakė, kad bendrabučiuose labai trūksta vietų ir jas duoda tik tiems, kas Vilniuje giminių neturi...)

Antraisiais studijų metais viena šauni mūsų dėstytoja – Sofija Levinaitė – parūpino man vietą bendrabutyje, tada ir patyriau, ką reiškia gyventi su dar septyniom kitom studentėm viename kambaryje, nes Čiurlionio gatvės Nr. 1 bendrabutyje buvo labai

dideli kambariai. Ir trečiame kurse jame gyvenau, tik jau penkiese... Įdomi ir gera patirtis.

Vos atvykus Vilnius padarė klaikų įspūdį: aplinkui girdėjai kalbant tik lenkiškai ir rusiškai. Nesutikome nė vieno lietuviškai kalbančio žmogaus... O ta gatvių gatvelių raizgalynė mane visai pribloškė... Kai kur pačiame miesto centre dar riogsojo – lyg kokie baisūs vaiduokliai – per karą subombarduotų namų sienų liekanos... Ėjau ir skruostais riedėjo ašaros – kaip reikės čia gyventi? Tik pačiame VU išgirdome kalbant lietuviškai... Lengviau atsidusau... Niekada nepamiršiu, kaip vėliau sėdint paskaitose auditorijas retkarčiais sudrebindavo dabartinėje Pilies gatvėje (tada – Gorkio) staiga nugriuvusios kokios nors vos besilaikančios sienos trenksmas... Krūpčiodavom iš netikėtumo ir baimės...

* * *

Dabar niekas netiki, kad 1955-aisiais studijuoti anglistiką priėmė tik devynis studentus, o į vokiečių ir prancūzų specialybes po aštuonis. Kadangi vidurines mokyklas baigę su aukso ir sidabro medaliais būdavo priimami be konkurso, tai ne medalininkams, stojantiems į anglų kalbą, tais metais teliko vos keturios vietos... Kaip vėliau paaiškėjo, ne medalininkų prašymų buvo paduota iš viso 28, taigi konkursas – septyni pretendentai į tas keturias likusias vietas. Taip pat niekas nenori patikėti, kad reikėjo išlaikyti net septynis stojamuosius egzaminus: du lietuvių kalbos – raštu ir žodžiu, rusų kalbos taip pat – raštu ir žodžiu, vieną anglų kalbos, ačiū Dievui, tik žodžiu, nes vidurinėse praktiškai nemokė rašyti (gramatikos pratimų rašymas vargiai galėjo išmokyti rašyti ką kita), o be jų, dar geografijos – tiek fizinės, tiek ekonominės, suplaktų į vieną – storiausios knygos, na, ir istorijos – visos – ir senovės, ir viduramžių, ir TSRS... Egzaminai vyko kas trečią dieną nuo

pat rugpjūčio 1-osios iki 21 d. Norint įstoti, iš visų septynių egzaminų reikėjo gauti vien aukščiausius penkiabalės skalės balus, ir tas man pavyko, nes vidurinėje iki medalio buvo pritrūkę vos vieno balo – baisiai nemėgau matematikos. Taigi patekau tarp tų keturių laimingųjų... niekam jokio kyšio nedavusi, nes, pirma, mūsų galvoje tokios net sąvokos nebuvo, o, antra, nebūtume turėję iš ko duoti.

Į mūsų grupę kandidate buvo papildomai priimta Birutė Kiškytė, per stojamuosius gavusi vieną ketvertą, o rudenį atvykusios į studijas radome dar vieną kandidatę – nematytą negirdėtą Miną Siniciną, kuri, pasirodo, buvo įstatyta KGB linija, nes jos tėvas buvo faktiškasis KGB vadas – lietuviškojo „vaduko" pavaduotojas. Taip mūsų grupė tapo jau vienuolikos studentų grupe.

Vėliau, kai buvome trečiame kurse, mūsų grupė dar padidėjo, nes joje atsirado toks Albinas **Klentva**, kuris tik vėliau pasivadino savo tikrąja pavarde – **Kentra**. Trys vyresnieji jo broliai buvo nukankinti kaip partizanai (vyresnysis, Jonas, pasivadinęs *Rutenio* slapyvardžiu, dabar gerai žinomas Žemaitijos partizanų būrio vadas). Albinas, dar nesulaukęs nė aštuoniolikos, tada buvo sučiuptas pats pirmas: išduotas buvusio savo klasės draugo, įkalintas ir žiauriai kankintas Lukiškių kalėjime, paskui ištremtas į Sibiro Gulagą. Pavardę pakeitė ne savo valia: ją iškraipė rusų raševos, neįstengę teisingai perskaityti tikrosios. Vėliau jam tai išėjo į naudą. Sibiro lageryje Albinas kalėjo kartu su rusų rašytoju Solženicynu, kurį gerai pažino nuo 1946 iki 1955 metų. Tuo pat metu lageryje kalėjo daug puikių inteligentų, tarp jų ir išsilavinusių vokiečių. Albinas ypač suartėjo su vienu aukšto rango vokiečiu Dekseliu, iš kurio puikiai išmoko vokiečių kalbą, ir ne tik kalbą – atmintinai išmokęs ilgiausias ištraukas iš garsių vokiečių klasikų kūrinių be vargo jas cituoja iki pat šiol.

Vėliau prie mūsų grupės prisidėjo dar viena studentė, perėjusi iš kitos specialybės. Taigi 1960-ųjų pavasarį universitetą baigėme jau 13 anglistų.

* * *

Mano studijų metais buvo vienas bendras Istorijos ir filologijos fakultetas, tad bendrųjų dalykų paskaitų, tokių kaip marksizmas-leninizmas, logika, psichologija, klausydavomės ne tik kartu su visais filologais, bet ir su istorikais, žurnalistais, o kai kurių net ir su ir teisininkais.

Kalbotyros įvadas, kurį dėstė Ričardas Mironas, buvo privalomas visiems filologams. Mironas buvo dar prieškarinis dėstytojas, studijavęs Paryžiaus universitete, mokėjo ir dėstė sanskrito kalbą, kurios fakultatyvą lankiau ir aš. Jo paskaitos buvo labai dalykiškos, turiningos ir gerai išdėstomos, bet nemėgome jo kaip žmogaus: mat darė karjerą partine linija, tad visi žinojome, kad jo reikia pasisaugoti. Vėliau bendrąją kalbotyrą dėstė neseniai aspirantūrą baigęs Vytautas Mažiulis, bet jo klausytis būdavo visai neįmanoma: kažką sau tyliai burbėdavo po nosim ir tiek – auditorija jam tarsi neegzistavo ir nerūpėjo, jokio kontakto su studentais nebūdavo, tad ir jokios naudos iš tokių jo paskaitų. Po kurio laiko nustojau jas lankiusi, nes numirt galėjai iš nuobodulio.

Labai įdomios ir naudingos buvo iki karo Vienos ir Jenos universitetuose studijavusio Alfonso Gučo psichologijos paskaitos, taip pat jaunos dėstytojos Kristinos Rickevičiūtės dėstoma logika. Tais dalykais giliai domėjausi, todėl ir jų paskaitas lankiau su didžiausiu malonumu.

Iš tų tolimų studijų dienų prisimenu ir kai kuriuos išskirtinius savo bendrakursius: lituanistus Tomą Venclovą, Juozą Aputį, Nijolę Baužytę, Gražiną Bigelytę ir labai įdomią asmenybę Valentiną Ardžiūną, taip pat rusistus Bronių Kuzmicką bei vėliau anglistu tapusį Algį Šveikauską.

* * *

Tada mūsų fakultetas atrodė visai kitaip: šalti ir drėgni koridoriai, apsilaupusios, nuo drėgmės apmusijusios dėmėtos sienos. Šaltose auditorijose – suklypę stalai ir ilgiausi, nepatogūs sėdėti kieti siauri suolai, nežinia kada dažytos sienos ir suskilinėjusios lubos. Skurdas, nešvara ir pilkuma. Būdavo, atėjusios į pirmąją paskaitą, auditorijoje kartais dar rasdavome prie aukštos krosnies klūpančią sargę, bandančią užkurti šlapias, sunkiai įsidegančias malkas. Auditorija jau būdavo pakvipusi dūmais...

Paskaitose dažniausiai sėdėdavome su paltais, kurie šiaip jau būdavo sumetami ant galinių auditorijos suolų, nes jokios rūbinės fakultete dar ilgai nebuvo. Per pertraukas skubėdavome pasišildyti prie bent kiek jau įšilusios krosnies. Prie jos paprastai prilipdavome mes, merginos, – retai kada matei krosnį apsikabinusį vyruką, o jei koks ir suskubdavo prie jos pribėgti pirmas, visada užleisdavo vietą panelei...

Buvo nemažai pereinamų auditorijų. Fakulteto koridoriuose tvyrodavo dvokas, sklindantis iš siaubingų tualetų, į kuriuos būdavo baisu užeiti. Daug vėliau, kai pati jau dėsčiau, atsimenu, dėstytoja Genovaitė Špokevičienė per privalomus lankyti fakulteto atvirus partinius susirinkimus visada keldavo dvokiančių tualetų klausimą... Šaunuolė! O mes garsiais plojimais jai pritardavome, išdrįsusiai tarti kritikos žodį – mat ji *galėjo* apie tai kalbėti, nes buvo iš iš Šiaulių į Vilnių perkelto gan stambaus partinio funkcionieriaus žmona. Gaila, bet nieko iš to „klausimo kėlimo“ neišeidavo – viskas likdavo kaip buvę... Tik šiandien pagaliau vietoj antrame aukšte kadaise buvusio tualeto įrengta moderni auditorija, priklausanti studijuojantiems italų kalbą...

* * *

Turbūt kiekvienam studentui studijų metai būna nuspalvinti romantikos, jos negali numarinti nei varganos, apleistos, metų metais neremontuotos ir šaltos auditorijos su kampuose stūksančiomis vos drungnomis krosnimis, nei suskilusios sienos... Nepaisant pokario sunkumų, mūsų jaunas gyvenimas virte virė: kiekvieną šeštadienį didžiausioje fakulteto auditorijoje (dabar – Krėvės) vykdavo šokiai, kas savaitgalį galėjai pasišokti ir Čiurlionio gatvėje esančių rūmų Aktų salėje. Ten dažnai nueidavome pašokti valsų – ir greitojo, ir mano labiausiai mėgstamo anglų valso, tango ir fokstroto, o vėliau ir čarlstono... Kai prasidėjo *bugi-vugi* era, studentams drausdavo jį šokti. Mano grupiokę, Almą Lozoraitytę, vėliau tapusią Gurskiene (taip, garsusis Stasys Lozoraitis buvo jos dėdė), net iškvietė į komjaunimo komitetą ir pagrasino išmesią iš universiteto, jei dar kartą pamatys šokančią „tą buržuazinį išsigimusį šokį", kurio komjaunuolei šokti *nedera*. O ji, anglistė, visą gyvenimą buvo aistringa šokėja!

Netrūko ir kitokių pramogų: veikė turistų klubas, leisdavomės į pėsčiųjų žygius. Taip pat egzistavo graži tradicija akademinių metų pabaigoje viso fakulteto studentams surengti kokią nors vienõs ar kelių dienų išvyką. Kai kurie renginiai būdavo skiriami viso universiteto studentams.

Pabaigusi pirmą kursą, gražų 1956-ųjų pavasarį kartu su dar keliomis bendrakursėmis išplaukiau į fakulteto studentams suorganizuotą kelių dienų kelionę garlaiviu nuo Kauno Nemunu aukštyn iki Nidos. Kelionės tikslas buvo geriau pažinti Lietuvos istoriją ir pamatyti visas garsiąsias palei Nemuną dar teberymančias apgriuvusias pilis – Raudonės, Gelgaudiškio, Veliuonos... Šios išvykos didžiausias žinių lobynas buvo Tomas Venclova, tada dar ne poetas... Mes jį vadinome „vaikščiojančia enciklopedija" – kiek jis žinojo! Apsuptas klausytojų, atrodė, gali valandų valandas pasakoti apie kiekvieną iš už Nemuno vingių atsiveriantį naują žemės lopinėlį... Pasakojo ramiu, kiek

monotonišku balsu, neskubėdamas... O aš negalėjau atsistebėti jo talpia atmintimi... Pasigrožėję Nidos kopomis, atgal plaukėme greičiau, jau beveik niekur nestodami iki pat Birštono: gėrėjomės įspūdingomis Nemuno kilpomis, aukštais, stačiais jo krantais ir netoliese dunksančiais piliakalniais... Atgal mus parplukdė iki Druskininkų, o iš ten traukiniu grįžom į Vilnių.

Baigusi antrą kursą, džiaugiausi viso universiteto studentams surengta puikia gegužine – išvyka į visiškai sugriuvusią, bet labai romantišką Trakų pilį... (turiu keletą išlikusių tos išvykos nuotraukų, jas padarė garsus ano meto fotografas Ilja Fišeris, o kelios iš jų buvo išspausdintos *Jaunimo gretų* žurnale – matyt, ta gegužinė buvo įdomi ir platesnei visuomenei...).

Vasarą po trečio kurso dalyvavau be galo įdomioje jungtinėje liaudies dainų rinkimo ekspedicijoje. Sakau „jungtinėje“, nes grupę organizavo Konservatorijos dėstytojai, bet joje buvo ir mūsų universiteto filologų, ir Dailės instituto studentų. Mane į tą ekspediciją pakvietė aukštesnio kurso prancūzistas Gvidonas Bartkus, vėliau tapęs literatūros dėstytoju ir universitete skaitęs prancūzų literatūros kursus. (Mudu, abu jau aštuoniasdešimtmečiai, iki šiol draugaujame...) Aplankėme daug anksčiau man visiškai nematytų kaimų, kalbinome senus žmones, kurie visada vaišingai mus priimdavo ir mielai dainuodavo senovines dainas... Išliko nepamirštami įspūdžiai...

* * *

Pirmąjį pokario dešimtmetį, kai dar buvau studentė, mūsų katedroje beveik nebuvo laipsniuotų dėstytojų. Vienintelis jau apsigynęs disertaciją buvo Alfonsas Laučka, nes jis iš pirmosios pokario absolventų laidos buvo pasiųstas į aspirantūrą Maskvoje. Apgynęs disertaciją, 1955 m. jis tapo anuometinės Užsienio kalbų katedros vedėju, pakeitęs, berods, Vaclovą Baravyką. Man atrodo, tada vadovybė džiaugėsi išvis radusi žmonių,

galinčių dėstyti užsienio kalbas – laipsniai ne taip jau baisiai kam rūpėjo... Todėl katedroje buvo ir senųjų inteligentų, tokių kaip puiki prancūzistė Ramutė Ramunienė, vėliau – iš tremties sugrįžusi Irina Karsavina...

Pirmame kurse mūsų pagrindinė dėstytoja buvo Rachilė Aprijaskytė-Valdšteinienė. (Tada ji, augindama dvi dukrytes ir spaudžiama nuolatinės laiko stokos, dar tik rašė savo disertaciją.) Dėstė fonetiką ir leksiką (kartu su namų skaitymu). Anglų kalbai valandų buvo skirta labai daug, taigi dėstytoja turėjo galimybę mus gerai pažinti. Ją labai mylėjome, nes buvo rūpestinga ir švelni... Vis dėlto kartais valiūkiškai, visai nepagalvojusios apie jai suteikiamą skausmą, pabėgdavome iš paskaitų, vos kuriai nors šūktelėjus: „Ji vėluojasi, neateis, *fuginam*!“ Ir visu būriu kopdavom į Gedimino pilies griuvėsius... (Ak, tas nelemtas „minios mentalitetas“! Jis lyg kokia bacila įsismelkdavo į mūsų nebrandžius protelius...) Dažniausiai taip nutikdavo pavasarį, kada gamta viliote viliojo iš šaltų ir niūrių auditorijų... Tiesa, kartais ir pati dėstytoja sutikdavo, kad paskaita vyktų „gamtoje“...

Su malonumu prisimenu Aprijaskytės paskaitas. Ji naudojo seną, Maskvoje A. Ševaldyševo drauge su kitais autoriais išleistą vadovėlį, kuriame buvo nemažai klasikos kūrinių ištraukų. Tarp kitko, visi Rusijoje leidžiami vadovėliai metodiškai būdavo puikiai parengti. Atmintinai mokėmės Šekspyro sonetus, klausydavomės jų iš plokštelės, o ji sukdavosi ant seno, džeržgiančio, ranka prisukamo patefono, staiga nutildavusio „per pusę žodžio“ – ir vėl atgaivinto keliais rankenėlės pasukimais...

Auditorijoje vaidindavome ištraukas iš Šekspyro dramų. Iki šiol mielai prisimenu, kaip vaidinau Kordeliją... Turėjome gimtakalbių anglų į plokšteles įskaitytą seną *Lingafoninį kursą*, susidedantį iš buitinių temų: po trumpo temos aprašymo eidavo su ja susiję dialogai. Juos visus kaldavome mintinai, ir tai buvo labai naudinga. Girdėdavome tikrą anglišką tartį.

Pratybas Aprijaskytė vesdavo labai gyvai, išradingai ir greitu tempu, negaišdama nė minutėlės. Svarbiausia, kad jos nebijojo-

me, jautėme jos švelnią globą, rūpinimąsi mumis ir nuoširdžiai ją mylėjome. Tik vėliau, pati tapusi dėstytoja, ėmiau suprasti, kaip stropiai ji būdavo apgalvojusi kiekvieną paskaitą – be išankstinio pasirengimo taip turiningai ir tokiu tempu, kokiu dirbdavo ji, pratybų sklandžiai vesti paprasčiausiai neįmanoma.

Antrame kurse namų skaitymą jau dėstė garsaus istoriko, filosofo ir kultūrologo profesoriaus Levo Karsavino dukra Irina Karsavina – pati spalvingiausia mano kada nors matyta asmenybė. Būdama jau nebe pirmos jaunystės, ji galėdavo staiga lengvai stryktelti ant stalo ir nė kiek nesidrovėdama pademonstruoti, kaip šokamas *kankanas*, jeigu mes nesuprasdavome, ką tas žodis reiškia. Mat, buvo studijavusi Italijoje ir Paryžiuje, baigusi Sorbonos universitetą. Ji puikiai kalbėjo prancūziškai ir angliškai, neturėjo jokių kompleksų ir su auditorija bendraudavo natūraliai ir gyvai. Sakydavo „Klauskite manęs ko tik norite..." Deja, mes buvome ne tik drovios, bet ir žioplos, ir nemokėjome jos tinkamai įvertinti...

Tik baigusi trečią kursą, jau ištekėjusi, iš savo vyro Egidijaus Talmanto sužinojau, koks didis mokslo žmogus buvo jos tėvas, kadaise dėstęs Peterburgo ir kitų šalių universitetuose, nuo 1928 m. Lietuvos Vytauto Didžiojo, vėliau – ir Vilniaus universitete... ir kokį puikų išsilavinimą ši mūsų netikėtai atsiradusi ypatinga dėstytoja buvo gavusi. Didžiulėje Egidijaus tėvo, Jurgio Talmanto, bibliotekoje buvo išlikę reikšmingų Karsavino parašytų knygų... Deja, šio erudito gyvenimo siūlas nutrūko 1952 metais Komijoje, Abezės lageryje...

Vėliau, kai sudarinėjau mūsų katedros istorijos metraštį ir nuėjau pas Iriną Karsaviną, tada jau pensininkę, paprašyti metraščiui jos nuotraukos (gaila, kad šiandien iš mūsų albumo ta nuotrauka kažkur yra pradingusi), įsikalbėjome, ir ji su kartėliu užsiminė, kaip blogai tada jautėsi dėstydama mūsų fakultete, nes buvo sekama ir ujama dėl savo praeities...

Beje, panašių jausmų, matyt, patyrė ir kita fakultete dirbusi itin inteligentiška dėstytoja Ramutė Ramunienė, prieškariu

taip pat pagyvenusi Prancūzijoje. Atmintyje yra išlikęs mano bendrakursės prancūzistės Vandos Jazukevičiūtės pasakojimas, kaip kartą, 1956-ųjų rudenį, po paskaitos jų dėstytoja Ramunienė perspėjusi savo studentes, kad jos, išėjusios į koridorių ir pamačiusios dvi nepažįstamas pro šalį praeinančias moteris, į jas nespoksotų, bet tyliai sau stovėtų nudelbusios akis ir nedrįstų net dirstelėti, *kad tik tos moterys nepasijustų nejaukiai* (!)... Mat ji žinojo, kad tuo laiku į fakultetą turi ateiti seserys Karsavinos... Bet kur tau mergaitės iškentės! Mano draugė, nors galvos ir nepakėlė, akies kampučiu pamatė dvi itin varganai apsirengusias moteris, mūvinčias storomis kojinėmis ir apsiavusias išklypusiais batais... Abi seserys buvo neseniai sugrįžusios iš tremties... Vyresnioji, Irina, buvo priimta dėstyti anglų ir prancūzų kalbas, o jaunesnioji, Siuzana, – ne...

Vis dėlto fakultete tada buvo drąsių žmonių, nepabūgusių rizikuoti! Dekanatui vadovavo Eugenijus Meškauskas – puikus žmogus. Vėliau, kai buvau jau trečiame kurse, jį pakeitė lituanistas Jonas Palionis.

Gramatiką pirmame ir antrame kurse dėstė labai gera dėstytoja Sofija Levinaitė, vėliau išvažiavusi į Maskvą. Jokių ten ypatingų teorijų – gryna praktikė. Išzubrinai M. Ganšinos ir N. Vasilevskajos *Gramatiką*, padarei visus pratimus, ir to visiškai užtekdavo. Jokių svaičiojimų ir „mokslo" darymų... Konkretūs klausimai: „Paaiškink, kodėl čia pasirinkai tokį laiką, o ne kitą?" Išmankštino kaip reikiant.

Likusiuose kursuose – trečiame, ketvirtame ir penktame – pagrindinė leksikos dėstytoja buvo Neda Kameneckaitė, kuriai dar prieš karą teko pastudijuoti Oksforde. Disertaciją ji apgynė gerokai vėliau. Valandų buvo skirta daug, matėme ją vos ne kasdien. Santykiai su ja ir kitomis dėstytojomis būdavo glaudūs, kartais vos ne motiniški. Tiesa, vieną semestrą trečiame kurse mums „dėstė" tikra anglė – Mrs. Margaret Airey. Nors tai buvo negirdėtas dalykas – užsienietė mūsų katedroje (!), bet

nieko gero iš jos negavome, nes... apie dėstymą ji neturėjo jokio supratimo. Pati buvo kilusi iš darbininkų klasės, komunistė, matyt, menko išsilavinimo, ištekėjusi už kažkokio komunisto ir patekusi į Vilnių.... Na, bet „tikra anglė“ tais laikais buvo retenybė... Per paskaitas ji rūkydavo *non-stop* ir nežinia ką sapaliodavo vos girdimu balsu. Didesnė dalis studentų liovėsi lankę jos paskaitas. Kai neapsikentusios pradėjome skųstis, vietoj jos ir vėl gavome Nedą...

Abi mūsų dėstytojos, tiek Rachilė, tiek Neda, buvo mums labai svarbios. Jos domėjosi mūsų gyvenimu, mes joms rūpėdavom kaip žmonės... Ypač maloni ir švelni buvo Aprijaskytė. Neda Kameneckaitė buvo ne tokia švelni, reiklesnė, dalykiška. Ji vertino gebėjimą mąstyti. Pati puikiai jautė anglų kalbos dvasią ir įskiepijo man tai, ką vadinu „giliu kalbos pajautimu“. Ypatingą dėmesį ji kreipdavo į teisingą sinoniminių žodžių vartojimą, į kalbos stilių o tai juk yra absoliučiai būtina, norint tikrai pajausti kalbos dvasią.

Vadovėlių tada praktiškai nebuvo. Mokėmės iš klasikos – daugiausiai iš Čarlzo Dikenso ir Džono Golsvorčio romanų. Kameneckaitės metodai buvo paprasti, bet geri. Dažnai užduodavo tiesiog išmokti atpasakoti ištisus romanų skyrius, atkurti įvykių eigą, smulkiai apibūdinti veikėjų išvaizdą, elgesį ir pan. Žodžiu, versdavo **kalbėti**. Taip pat išskirdavo žodžius, būtinus išmokti ir aktyvizuoti, rašant įvairias savo įsivaizduojamas situacijas. PUIKUS metodas! (Vėliau jį taikiau ir savo studentams; labai lavina kūrybingumą. Tarp pačių kūrybingiausių savo studentų išskirčiau Vytautą Petrukaitį, šiandien išvertusį į lietuvių kalbą gerokai per šimtą knygų... Aišku, yra ir daugiau išskirtinių mūsų studentų, kurie dabar gerai žinomi visuomenei.)

Tiesa, studijuodamos jutome gyvos šnekamosios kalbos trūkumą ir dėl to tarp savęs paniurnėdavome, bet padėtį supratome: gyvenome atskirti nuo kito, už aklinai uždarytų sienų esančio pasaulio...

Mano pačios atgaiva buvo mama[75], prieš karą net septyniolika metų dirbusi visų Britanijos ambasadorių Baltijos šalims (tada vadinamų *the British Minister for the three Baltic States*) asmenine sekretore. Be gimtosios, mano mama mokėjo dar devynias kitas kalbas. Ji puikiausiai kalbėjo angliškai, išmanė tiek diplomatinį, tiek šnekamąjį stilius ir buvo nepriekaištingai įvaldžiusi angliškąjį stenografavimo meną. Studijuodama Vilniuje, su mama, likusia gyventi Kaune, visada susirašinėdavau tik angliškai. Man tai buvo pati geriausia anglų kalbos praktika, nes ji visada stropiai ištaisydavo mano klaidas raudonu rašalu ir, taip mane sugėdinusi, grąžindavo „paraudonavusius laiškus“ atgal... Ilgainiui jie raudonuodavo vis mažiau... Taigi galiu teigti, kad ir mama prisidėjo prie mano anglų kalbos įgūdžių lavinimo.

[75] Mano mama buvo „grynų“ žemaičių dukra, XIX a. pabaigoje gimusi Liepojoje, ten baigė carinę gimnaziją, vėliau išvyko studijuoti astrofizikos į Peterburgą (iki šiol saugau jos senąją peterburgiškai-petrapilišką studijų knygelę...). Deja, netrukus prasidėjo 1917 m. perversmai. Traukiniu per Sibiro platybes traukdamasi nuo bolševikų, ji pateko į Vladivostoką, ten prabuvo keletą metų, dirbo vertėja „pas Kerenskį“ – mat į tą Rusijos miestą baltuosius palaikantys amerikonai tada jiems laivais atveždavo įvairių ginklų... Baltijos šalims tapus nepriklausomomis, sugrįžo į gimtinę: kol pasiekė Liepojos uostą, net tris mėnesius plaukė laivu.

Jauna, graži ir netekėjusi 1921 m. ji pirmą kartą atsidūrė Kaune ir ... tą pačią dieną visai netikėtai gavo darbą Britanijos pasiuntinybėje, kurią gan greit perkėlė į Rygą, nes trys atskiros Britanijos ambasados Kaune, Rygoje ir Taline, egzistavusios vos pusmetį, buvo sujungtos į vieną – *the British Legation*, o jos būstine buvo pasirinkta Ryga.

Perkopusi per keturiasdešimt, mama pagaliau sutiko ištekėti ir grįžusi į Lietuvą, būdama keturiadešimt dvejų, pagimdė mane, o vėliau dar gimė ir brolis... Taigi ji viską „suspėjo“ – sakau tai kaip padrąsinimą vyresnėms moterims: ryžtis kurti šeimą niekada nevėlu.

* * *

Kaip jau minėjau, tais laikais buvo viena bendra visų trijų užsienio kalbų katedra. Jai vadovavo Alfonsas Laučka, vienintelis iš visų dėstytojų apsigynęs kandidatinę disertaciją. Juo pasitikėjome, bet kai imdavome kuo nors skųstis, jis tik gudriai šypsodavosi ir nieko konkretaus neatsakydavo... O ar galėjo? Tuoj pat būtų išlėkęs iš darbo... Savo dalyką – germanų kalbų istoriją, vėliau anglų kalbos istoriją – Laučka dėstė, kaip mums tada atrodė (!), „labai gerai", be jokių sudėtingų išvedžiojimų, lėtai padiktuodavo svarbiausius dalykus. Vadovėlių nebuvo. Ačiū Dievui, pakako užrašėlių ir žinoti pagrindinius dėsnius... Vėliau, kai tą dalyką perėmė Leningrade daugiau išsimokslinęs Albertas Steponavičius, kai kuriems studentams ši disciplina tapo „siaubu"...

Panašiai gotų kalbą mums dėstė ir kita labai spalvinga asmenybė – Ina Meiksinaitė, bet nuo Laučkos skyrėsi tuo, kad visą valandą skeldavo linksmus anekdotus, o paskui, per pusvalandį skubiai padiktuodavo pačius svarbiausius gotų kalbos faktus ar dėsnius. Mokslo metų gale iškaldavome jos paskaitų užrašų sąsiuvinuką ir to visai pakako gauti įskaitą ar išlaikyti egzaminą. Užtat žinios buvo pačios fundamentaliausios ir ilgam jas įsiminėme, o jos paskaitos – pačios linksmiausios...

Teoriniai dalykai, tokie kaip anglų kalbos istorija ar teorinė gramatika, tada mūsų Universitete dar buvo tik „gimimo stadijoje" ir tuo mes, kvailelės, be galo džiaugėmės.

Labai svarbios katedros gyvenime buvo dvi joje dirbusios laborantės: anglistų Leokadija Germanavičiūtė – o mums tiesiog *Levutė* – ir vokiečių Vera Feigelmanienė. Tos dvi moteriškės sukurdavo šiltą katedros atmosferą ir viskuo rūpindavosi. Feigelmanienės vyras dirbo universiteto bibliotekoje ir, kaip vėliau sklido gandai, joje sukėlė tyčinį gaisrą... (Mat tais laikais buvo stengiamasi įrodyti, kad Lietuvoje *negalėjo* būti senesnio universiteto nei Maskvos ar Peterburgo universitetai, ir jis negalė-

jo turėti turtingesnės negu anų universitetų bibliotekos, o juk į jas, beje, per daugkartinius Vilniaus plėšimus buvo nukeliavusi daugybė mūsų universiteto vertingų knygų ir archyvinių dalykų...) Tik vėliau sužinojau, kad Verutė, kaip visi ją vadino, mūsų katedroje buvo KGB akys ir ausys. Už akių ją vadindavo *Mrs. Know-All*... Asmeniškai nieko blogo apie ją pasakyti negalėčiau, nepažįstu nė vieno per ją nukentėjusio... Taip pat nežinau, ar jos vyras buvo teisingai kaltinamas dėl to gaisro. Vėliau jie išvyko į Izraelį...

Patys įdomiausi dėstytojai, be Ričardo Mirono, man buvo Neda Kameneckaitė ir Eugenijus Meškauskas, mat filosofija buvo mano *hobby*... Meškauskas dėstė ne visai formaliai, jis tikrai skatino mąstyti. Vėliau, kai pati buvau dėstytoja, jis man atsiskleidė kaip labai įdomus ir šiltas žmogus, pažinojęs dar prieškariniame Kaune gyvenusius kelis mano mamos brolius, kurių, meistriškai grojančių įvairiais instrumentais keliose Kauno kavinėse ir restoranuose, eidavęs pasiklausyti, kaip ir kiti muziką vertinę kauniečiai... Neslėpsiu, man buvo labai malonu tai iš jo išgirsti.

Be filosofijos, studijų metais dar labai domėjausi literatūra ir su dideliu užsidegimu dalyvavau literatų mokslinio būrelio veikloje, bet klausyti literatūrą dėsčiusios Elenos Kuosaitės paskaitų nelabai traukdavo, nes jos būdavo sausos, pilkos ir nuobodžios, tokios... „vadovėliškos". Be to, ji buvo gana baili – visada saugojosi, kad nepasakytų „ko nereikia". Tai ypač aiškiai pamačiau, kai Kuosaitė vadovavo mano pasirinktam diplominiam darbui apie Džordžo Bernardo Šo estetines pažiūras. Į šio darbo rašymą įdėjau visą savo širdį – vos baigusi ketvirtą kursą, vasarą pasinėriau į šio dramaturgo kūrybą.... Vadovavimas buvo gan menkas, be to – dėstytoja mano jėgomis jau pasitikėjo... Ką parašydavau, tas tikdavo, tik visai netiko *vienas* dalykas: ji baisiausiai išsigando ir griežtai paliepė keisti teiginį, kad Džordžas Bernardas Šo palaikęs impresionistus ir net jais žavėjęsis. Nors aš tvirtinau, kad tai *gryna tiesa*, anot mano va-

dovės, to *nebuvo galima* sakyti, nes... „tarybinėje enciklopedijoje impresionistai sumaišyti su žemėmis – ten jie įvardijami tik kaip *buržuaziniai išsigimėliai*...“ To nežinojau, nes šia enciklopedija nesinaudojau... Tačiau niekada nepamiršiu, kaip nustebau, kad Kuosaitė man **neleidžia rašyti tiesos**... „Nerašyk apie tai, ir viskas! *Negalima*...“ Bet aš nebūčiau aš, jei neatsisakyčiau paklusti!... Nusiminusi grįžau namo ir pasiskundžiau savo vyrui. Sukome galvas, ką daryti? Laimei, jau kitą dieną jis – labai linksmas – parnešė Maskvoje leidžiamo žurnalo *Ogoniok* numerį, kuriame buvo išspausdintas labai palankus kažkurio rusų meno kritiko straipsnis apie impresionistus, vienas iš pirmųjų *palankių* tarybinėje spaudoje. To užteko. Nunešiau jį Kuosaitei, pamatė ir nusiramino. Tiesa buvo išsaugota. (Tokie tad buvo tie 1960 metų laikai...)

Vyresniuose kursuose dėsčiusios Galinos Baužytės paskaitos būdavo daug drąsesnės ir įdomesnės.

Vėliau, kai studijavau Leningrado universitete, galėjau palyginti mūsų ir jų dėstytojus: dangus ir žemė. Tada ir supratau: jų galimybės buvo visai kitokios nei mūsiškių. Daugumą mūsų dėstytojų valdė baimė ir slėgė dviguba jos našta – skundikų ir šnipelių buvo pilni visi kampai. Jų buvo infiltruota ir studentų grupėse, ir tarp dėstytojų, taigi mūsų dėstytojams reikėjo saugotis ir savų, ir svetimų – ir rusų, ir lietuvių... O ten tos dvigubos naštos nebuvo. Todėl Leningrado universiteto dėstytojai, ypač užsienio literatūros, buvo itin drąsūs. Jie nebijojo atvirai skelbti savo nuomonės ir pasakydavo daugiau, negu perskaitydavo oficialiuose vadovėliuose... Štai ten ir supratau, ką reiškia tikrai originalūs ir drąsūs dėstytojai, tikri literatūros žinovai – Nina Djakonova ir Sergejus Kovaliovas, kurie patys rašė vadovėlius universitetams.

Leningrade pirmąkart rimtai įsigilinau į tą Rusijoje sukurtą naują mokslą, leksikologiją, kurios imitaciją penktame kurse per tris paskaitas mums bandė pateikti Kameneckaitė, kai jai buvo paskirta tą dalyką dėstyti. Po trijų bandymų kalbėti apie

leksikologiją kitas šiai disciplinai skirtas valandas ji panaudojo leksikos dėstymui. Taip ir baigėme studijas, nesupratusios, *kas per paukštis* yra ta „nauja mokslo šaka". Taip pat nesužinojome ir kas ta „*teorinė* anglų kalbos gramatika", kurios kelias paskaitas girdėjome iš visada kažką neaiškiai panosėje murmančio pusiau girto Broniaus Piesarsko, pasamdyto iš Pedagoginio instituto... Kadangi per paskaitą jis, užsikniaubęs ant stalo, dažnokai, mūsų džiaugsmui, saldžiai nusnūsdavo, tai semestro pabaigoje ir pažymius mums surašydavo „iš kepurės", pasižiūrėjęs, kiek esam uždirbusios iš leksikos... Tai bent buvo laisvė! Mums tų dalykų visai ir nereikėjo – toks tada buvo visų mūsų supratimas...

Mokslai man sekėsi lengvai, visą laiką gaudavau padidintą stipendiją – ne trisdešimt, o penkiasdešimt rublių. Jų ir užtekdavo pragyventi. 1960 m. pavasarį studijas baigiau su „raudonu" diplomu, net nežinodama, kad jų būna skirtingų spalvų. Universitetą baigiau be jokio privalomo paskyrimo kur nors dirbti, nes mano vyras jau buvo įdarbintas neseniai įkurtame M. K. Čiurlionio meno mokyklos dailės skyriuje. Netrukus ir mane pakvietė ten dėstyti anglų kalbos, mat vyro draugas, skyriaus vedėjas vitražistas Antanas Garbauskas, nusprendė ją įtraukti į mokymo programą, kad man būtų darbo. (Muzikos skyriaus mokiniai mokėsi vokiečių kalbos.)

O, tas nepaprastas laisvės jausmas! Rami išvykau ilsėtis į Juodkrantę, o ten pasivijo telegrama, kviečianti dėstyti VU Anglų kalbos katedroje. Ilgai nemąsčiusi, turėdama jaunystės jėgų antplūdį, priėmiau pasiūlymą. Nors su Universitetu buvau pažįstama jau penkerius metus, vis tiek buvau dar labai naivi, nes tada nebuvau girdėjusi apie kokį nors spaudimą „tapti mokslininku" ir nė neįsivaizdavau, kad kada nors ateis metas, kai iš manęs ims reikalauti nori nenori daryti *mokslinę* karjerą. Jei būčiau tą žinojusi, niekada nebūčiau sutikusi, nes to visai netroškau! Visada darau tik tą, ko pati tikrai noriu. (Šiame gyvenime esu angažuota kitokioms studijoms – *savęs pažinimui*, tam ir skirdavau visą savo laisvą laiką...)

* * *

Tiksliai neatsimenu, kada abi pagrindinės mūsų dėstytojos pagaliau apsigynė savo disertacijas ir tapo kandidatėmis... Bet buvo ir tokių, kurios paaukojo visą sveikatą, per prievartą stengdamosi net dešimt metų kažką parašyti (pavyzdžiui, Elė Pareigytė), bet nieko iš to neišėjo.

Man labai patiko pedagoginis darbas, nes aš ne vien anglų kalbos mokiau, bet stengiausi ugdyti savo studentų mąstymą ir dvasią. Be to, svajojau, kad ateis toks laikas, kai galėsiu versti knygas. Tai darau tik išėjusi į pensiją. Jau išversta per dešimt...

Taigi pirmaisiais metais po studijų turėjau net dvi tarnybas, bet mokslo metams pasibaigus, mokyklos atsisakiau, nes labai traukė dirbti tik su studentais.

* * *

Krūvis buvo didžiulis. Turėdavome po 24 savaitines valandas ir jokios metodinės pagalbos, jokio supratimo, kaip dėstyti *studentams*. Metodikos paskaitos, kurias per pusmetį mūsų studijų metais išdėstė iš Pedagoginio ateinanti valandininkė, buvo gan skurdžios, be to, orientuotos į darbą su mokiniais, o ne su studentais. Žodžiu, visos tapom dėstymo metodikos savamokslėmis. Iš pradžių patardavo abi buvusios dėstytojos, tad daugiausiai jas ir kopijuodavome. Sakau „visos“, nes 1960 metų rudenį staiga buvo susigriebta, kad Tarybų Sąjungos aukštosios mokyklos turi išmokyti savo studentus **kalbėti** užsienio kalbomis ir vien į anglistiką priimtųjų skaičių drastiškai padidino nuo 9 iki 60! Tad jau 1960 metų rudenį staiga atsirado net šešios anglistų grupės, o dėstyti nebuvo kam... O kur dar padidintas užsienio kalbų valandų skaičius kitų specialybių studentams?

Todėl mane, kaip geriausiai iš kurso baigusią, ir pakvietė, matyt, tikėdamiesi, kad mielai darysiu mokslinę karjerą, bet,

kaip jau minėjau, manęs net nepaklausė, ar to noriu... Būčiau atsisakiusi iš karto. Kai rudenį prisistačiau, Laučka paklausė, ką dar iš savo kurso galėčiau rekomenduoti dėstyti anglų kalbą. Pasiūliau savo „grupiokes" Almą Lozoraitytę-Gurskienę ir Birutę Kiškytę. Taip trys bendrakursės tapome kolegėmis. Po dvejų metu Gurskienę iš pareigų atleido, nes kažkas pamatė ją sėdinčią šv. Rapolo bažnyčios šventoriuje, mat laukė iš bažnyčios išeinančio savo vyro. Paskundė, ir ji, besilaukianti savo pirmagimio, tuoj pat neteko darbo. Jos didžiai religingas vyras, lituanistas, tuo metu taip pat darbo neturėjo... Jiedu atsidūrė labai sunkioje padėtyje, bet niekam tai nerūpėjo.

* * *

Pati pirmoji mano paskaita buvo vokiečių kalbą studijuojantiems antrakursiams, kuriems turėjau dėstyti elementariausius anglų kalbos pagrindus. Dėsčiau su didžiausiu ūpu, „iš savęs". Ir visi buvome patenkinti: vėliau, kai susitikdavau tuomet buvusias savo studentes, jau vežiojančias vežimėliuose savo vaikučius, jos visada sakydavo su malonumu prisimenančios mano paskaitas. Matyt, per keletą metų kažko jas išmokiau.

Pirmaisiais pedagoginio darbo metais patys rimčiausi mano studentai buvo germanistai, studijuojantys vokiečių kalbą. Dar dėsčiau matematikams ir rusistams. Paskui teko dėstyti ir istorikams, retsykiais net lituanistams. Tačiau jau antraisiais savo darbo metais gavau dėstyti ir trečio kurso anglistams ir ne tik leksiką, bet ir *leksikologiją* (apie tai parašysiu toliau).

1960-aisiais visi užsienio kalbų ir literatūros dėstytojai dar priklausėme vienai „Svetimų kalbų" katedrai. Ji buvo ten, kur daug vėliau buvo įkurta Užsienio kalbų skaitykla. Pirmuosius nuo mūsų atidalino prancūzistus. Su „vokiečiais" dar ilgai buvome kartu... Po kurio laiko nuo mūsų atskilo ir jie, o galiausiai ėmė skaidytis ir anglistai. Atsirado net *keturios* anglistikos ka-

tedros: Anglų filologijos, Humanitarinių mokslų anglų kalbos, Ekonomikos ir teisės fakultetų anglų kalbos ir Gamtos ir tiksliųjų mokslų anglų kalbos katedra. (Jų buvusius telefonų numerius galima rasti senose Vilniaus miesto abonentų knygose, kuriose jos taip ir vadinamos...)

* * *

Aš likau Anglų filologijos katedroje, nes tada, kai dėstytojus išskirstė į tas keturias anglistikos katedras, skaičiau anglistams leksikologijos kursą. Be to, labai greitai gavau jiems dėstyti ir leksiką.

Buvo taip: antraisiais savo darbo metais rugsėjo pirmąją atėjusi į darbą sužinojau, kad man paskyrė dėstyti *leksikologiją*. Aiktelėjusi iš nuostabos, Laučkos ir klausiu: „O kas tai yra?" Atsakė: „Pasiklausk Kameneckaitės – sužinosi." Čia tai bent! Nejaugi negalėjo iš anksto pranešti, kad per vasarą bent kiek susipažinčiau su tuo neseniai iškeptu mokslu... Bet niekam tai nerūpėjo... Sakė *„nieko, išsikapanosi."* Tikėjo manimi. Ir išsikapanojau.

Laimei, knygyne įsigijau rusišką *leksikologijos* vadovėlį, peržiūrėjau jį ir nuėjusi pas Nedą paklausiau, kaip pirmai paskaitai versti kai kuriuos terminus. Pasakė. Bet kai pasiteiravau, ar yra koks nors angliškas leksikologijos vadovėlis, skėstelėjo rankomis: „Deja, ne..." Ir negalėjo būti, nes pats terminas „leksikologija" užgimė rusų universitetuose... Paskui, jau skaitydama tą rusiškąjį vadovėlį ir jame radusi nuorodų į angliškas knygas, per mūsų biblioteką iš Maskvos parsisiunčiau nurodytų knygų mikrofilmus, o kai kurias kitas knygas gavau per tarpbibliotekinį abonementą. Tada ir pasinėriau į rimtas atskirų kalbotyros šakų, iš kurių ir buvo sudaryta „leksikologija", studijas... Mano leksikologijos paskaitos būdavo penktadieniais. Ištisą savaitę nematydavau šviesios dienos – visas laisvas nuo dėstymo valandas sėdėdavau profesorių skaitykloje ir iš kelių atkeliavusių

knygų rengdavausi eilinei būsimai paskaitai. Tada supratau, kodėl Kameneckaitė man sakė, kad angliškai jokių knygų nėra: tas tris paskaitas, kurias ji mums, penktakursiams, vos daugiau nei prieš metus padiktavo, pati žodis žodin buvo nurašiusi iš vienos tų angliškų knygų, skirtų semantikos klausimams, ir, matyt, nenorėjo, kad tą sužinočiau... Vadinasi, ji irgi panašiai sukosi iš padėties, kaip ir aš.... Tik aš ruošdavausi iš kokių keturių-penkių knygų iškart. Ir viską, ką būdavau sukurpusi penktadienio paskaitai, sąžiningai padiktuodavau savo studentams. Taip, kaip kadaise mums diktuodavo Laučka. Visi buvome patenkinti. Tikriausiai mano studentams nė galvon nešovė, kad jų dėstytoja pati labai stropiai to dalyko mokosi, kas savaitę žengdama vieną žingsnelį pirma jų... Tokia buvo pradžia...

Prisimenu, kai išėjau iš auditorijos po pačios pirmosios savo leksikologijos paskaitos, koridoriuje susitikau Laučką. Šypsodamasis ligi ausų linksmai manęs paklausė: „Na, kaip pavyko pirmoji paskaita?“ Labai savimi patenkinta atsakiau: „Puikiai!“ O jis tik palingavo galvą ir šyptelėjo: „Pamatysi, kaip ji tau atrodys po kelerių metų...“ Reikia pasakyti, kad net po dešimties metų man ji atrodė visai neblogai...

O jau kitais, 1962 metais, išvykau tobulintis į Leningrado universitetą. Ten baigusi dvimečius aukštuosius užsienio kalbų dėstymo kursus, gavau aukštosios mokyklos dėstytojos diplomą ir pažadą suteikti docento vardą, nes buvau įvykdžiusi visas sąlygas jam gauti: reikėjo visus keturių semestrų egzaminus išlaikyti aukščiausiais balais... Tie kursai atsirado, kai buvo susigriebta, kad Tarybų Sąjungai reikia daugiau aukštųjų mokyklų dėstytojų, tikrai gerai mokančių užsienio kalbas, nes dėl geležinės uždangos mažai kas turėjo galimybę vykti į užsienius ir jų išmokti „iš natūros.“ Stojamuosius egzaminus į šiuos aukštuosius kursus galėjo laikyti tik jau turintys kitų aukštųjų mokyklų filologų diplomus. Taigi jų užduotis ir buvo parengti gerus užsienio kalbų *specialistus-**praktikus*** aukštosioms mokykloms, bet nereikalauti, kad jie dirbtų mokslinį darbą. Bent

taip buvo sakoma Sąjungos centriniuose laikraščiuose. Grįžę į savo aukštąsias mokyklas, jie turėjo gauti vyresniojo dėstytojo arba – geriausiai baigę (kaip buvo žadėta) – docento etatą. Pačiais pirmaisiais metais, kai tokia nuostata buvo paskelbta, į Leningrado universiteto dvimečius aukštuosius kursus iš visos Sąjungos suvažiavo daugiau kaip 500 pretendentų su užsienio kalbų aukštųjų mokyklų baigimo diplomais. Įstoti nebuvo lengva: priėmė tik 60 žmonių, išlaikiusių stojamuosius egzaminus vien aukščiausiais balais, po dešimt į šešias grupes. Iš Pabaltijo respublikų patekome visi; mūsų, berods, buvo devyni. Grįžusi gavau vyresniosios dėstytojos etatą, bet apie docento vardą niekas nė neužsiminė. Pažadas taip ir liko netesėtas...

O man to ir nereikėjo. Niekad nebuvau karjeristė ir juo labiau nesiekiau didesnių pinigų. Net į galvą neatėjo save prievartauti dėl ponios Karjeros ar materialios naudos...

Džiaugiausi, tapusi geresne leksikologijos dėstytoja, nes Leningrade tą dalyką mums dėstė nuostabi profesorė, *Leksikologijos* vadovėlio autorė Natalija Amosova, kuri buvo nepaprastai įdomi ir patraukli asmenybė. Tik ten ir pamačiau tikrų asmenybių. Be minėtų nuostabių literatų, niekada nepamiršiu fonetikės Sofijos Kanevskajos ir labai įspūdingos leksikos dėstytojos Kuprijanovos (vardo, deja, neprisimenu), senosios kartos inteligentės. Kartais jos paskaitos vykdavo Ermitaže, ten apie meną kalbėdavomės angliškai. O retsykiais pasitaikydavo susitikimų su garsiais britų autoriais, kurie jau tada apsilankydavo Maskvoje ir Leningrade, kai pas mus jų atvykstant net įsivaizduoti tada negalėdavome...

Daugybę valandų praleidau bibliotekoje, *Publičkoje*, kurioje galėjai prieiti prie tokių knygų, kurių nebuvo įmanoma gauti Vilniuje. Gerokai išprusau... Šiek tiek patobulinau ir pakeičiau savo buvusį leksikologijos kursą.

Dešimt metų dėsčiau leksikologiją. Manau, kai kuriems mano studentams ji buvo įdomi. Paskui ją iš manęs perėmė filologijos mokslų kandidatės laipsnį įgijusi Dalia Tekorienė. Mat *belaips-*

niai dėstytojai jau nebegalėdavo dėstyti teorinių dalykų... Universiteto mokslinis lygis kilo.

Šiandien tyliai sau pagalvoju: ką be mūsų, praktikų, pastangų būtų dariusi nepriklausomybę atkūrusi Lietuva? Kol Vyriausybėje dirbantys vadovaujantys asmenys nemokėdavo susikalbėti svetima kalba, prie kiekvieno jų alkūnės matydavau vertėjais dirbančius buvusius mūsų studentus. Ar labai tada jiems buvo reikalingos laipsniuotų dėstytojų *teorinės* žinios?

* * *

Kaipgi tiek ilgai išsilaikiau universitete, neturėdama jokio laipsnio? Juk pokario sunkumams grimztant į praeitį, vis stipriau ėmė reikštis *publish or perish* reikalavimas...

Taip, teko kai ką ir išspausdinti, o dar daugiau parašyti metodinių priemonių, kurios taip ir likdavo rankraščiai, nes tai buvo mūsų „darbo įrankiai". Parašiau ir 1976 metais savo lėšomis (atsimenu, sumokėjau 50 rublių) universiteto leidykloje išleidau tik vieną knygelę universiteto studentams *A Guide to written English*. Prieš tai pati pirmoji atkreipiau savo kolegų dėmesį į tai, kad užsienio mokyklose dėstoma tokia disciplina kaip *Academic Writing*, apie kurią pas mus dar nebuvo net užsimenama. Ta tema išstudijavusi per 10 užsieniuose išleistų vadovėlių, parašiau tą savo minėtą knygelę... Ji buvo tik kompiliacija... Dvejus metus dėsčiau šią naują discipliną, o vėliau ją iš manęs perėmė Laima Katkuvienė, kuri tą dalyką daug išsamiau išstudijavo ir perteikė jau kaip mokslą.

O katedroje išsilaikiau, nes kas penkeri metai parengdavau kokią nors naują metodinę priemonę, padedančią būsimiesiems anglistams įsisavinti leksiką. Tai buvo rimtas darbas, reikalaujantis daug laiko ir jėgų: tekdavo intensyviai ruošti studentams namų skaitymo apdorojimo medžiagą, kuri atstodavo gerą vadovėlį. Be to, dėsčiau ir tokį įdomų dalyką kaip

Analitinis skaitymas, jam taip pat turėdavau parengti metodinę medžiagą. Taip ir išsilaikiau. Tiesa, kai dar pirmaisiais dėstymo metais Laučka ragino išsilaikyti kandidatinio minimumo egzaminus, per dvi savaites pasiruošiau filosofijos egzaminui ir jį kuo lengviausiai išlaikiau, nes tai man buvo įdomu. Daugiau savęs neprievartavau, nors vokiečių kalbos egzaminą taip pat būčiau galėjusi išlaikyti, nes su tėvu nuo gimimo kalbėjomės tik vokiškai...

Visai nesukau sau galvos, kad vieną gražią dieną galiu neperеiti kas penkeri metai privalomo konkurso. Tikėjau, kad mane saugo, veda ir globoja „aukštesnė jėga". Matyt, taip ir buvo... Be to, reikia pasakyti, kad mūsų katedroje vyravo gan pakanti ir geranoriška atmosfera. Visi vienas kitą palaikėme, patardavome, niekas nenorėdavo ką nors „paskandinti". Buvome *tikri* bendradarbiai. Man atrodo, kad buvome viena iš pačių maloniausių ir inteligentiškiausių universiteto katedrų, bent jau iš paviršiaus... Žmonės suprato, kad reikalingi ir praktinės kalbos specialistai, o ne vien teoretikai.

* * *

Dažnai tekdavo būti viso anglistų kurso kuratore, nes anuomet būta ir tokių visuomeninių pareigų. Ir čia stengiausi iš visos širdies: pamačiusi, kad dauguma iš kaimų suvažiavusių studentų neturi jokio supratimo apie dailę, mėginau juos šviesti. Susitariau su meno istoriku Gyčiu Vaitkūnu, ir jis visą semestrą kartą per savaitę mielai mums skaitė meno istorijos kursą. Studentus tas kursas sužavėjo, noriai lankė jo paskaitas... Stengdavaus pakviesti įdomių žmonių. Manau, kad tie, kurie dalyvavo susitikime su dainininke Beatriče Grincevičiūte, jo tikrai nepamiršo. Buvau ją pasikvietusi, kad papasakotų nuolat verkšlenantiems ir gyvenimo sunkumais besiskundžiantiems studentams, kaip ji, būdama visiškai akla, nugali *savo* sunku-

mus (pačią dainininkę pažinojau nuo vaikystės – kol gyveno Kaune, buvo mūsų šeimos draugė)...

Be to, dalijausi su studentais ir savo gyvenimo perspektyvos suvokimu, t. y. kad žmogus Žemėje vystosi per daugybę inkarnacijų... Mat tą žinojau nuo pat ankstyvos vaikystės, bet tik išmokusi gerai skaityti angliškai ėmiausi nuodugniai studijuoti visas XX a. antrojoje pusėje ta tema parašytas naujausias studijas ir patvirtintus reinkarnacijos faktus fiksuojančias knygas. Nekalbant jau apie Indijos filosofų darbus... Būtent tas dalykas ir buvo *tikrosios mano studijos*. Ir garbė tuometiniam šviesiam mūsų dekanui Kęstučiui Urbai, kad dar 1989 metų rudenį leido man perskaityti dvi keturių valandų trukmės atviras paskaitas apie REINKARNACIJĄ. **Pirmą kartą** mūsų Alma Mater istorijoje! Didžiausia Filologijos fakulteto Krėvės auditorija buvo sausakimša abu kartus... (Kol kas šito dalyko iš manęs universitete niekas neperėmė, o gaila, nes ta tema jau yra parašyta tiek daug gerų mokslinių knygų, gausiai dokumentuotų įrodytais faktais – jas rašo garsūs užsienio psichiatrai ir psichologai.. Čia ir vėl atsiliekame...)

Į tas dvi mano paskaitas apie reinkarnaciją atėjo klausytojų net iš Dailės instituto, iš Konservatorijos ir ne tik studentų, bet ir jų tėvų, taip sakant, „žmonių iš miesto“... Tik niekas neatėjo iš mano katedros, išskyrus tuometinį katedros vedėją Steponavičių, kurį tempte atsitempiau pati... Kai paklausiau, koks jo įspūdis, pasakė „Labai graži *pasaka...*“ ir į antrą paskaitą nebeatėjo... Naujos pažiūros sunkiausiai skinasi kelią į akademinę bendruomenę – taip jau, deja, visada yra...

Dėl savo „erezijų“ šiais laikais nebuvau nukankinta inkvizicijos, kaip galėjo įvykti kadaise... Pažanga vis dėlto... Man – tai nepamirštamas ir labai reikšmingas dalykas. Iš to vėliau gimė mano straipsniai apie reinkarnaciją *Mokslui ir gyvenimui* (išspausdinti 1990 metų 5, 7 ir 9 numeriuose). Po to Vytautas Kazlauskas viliote viliojo dirbti dėstytoja jo įkurtoje Parapsichologų akademijoje. Nesutikau – ne tik todėl, kad niekada nesijaučiau

esanti „parapsichologe“, bet ir todėl, kad norėjau išlikti laisva, nors retkarčiais sutikdavau paskaityti vieną kitą paskaitą visiems Akademijos keturių kursų studentams, taip pat skaityti pranešimus kasmetinėse šios Akademijos konferencijose, į kurias suvažiuodavo šimtai žmonių iš visos Lietuvos... Taip tęsėsi kokį dešimtmetį.

Žinau, kad kai kuriuos savo studentus labai erzinau savo „idiotiškomis pažiūromis.“ Bet ne visus... Vėliau per paskaitas lioviausi apie tai kalbėjusi, atėjau į protą. Bet tas tik įrodo, kad buvo galima išlikti net ir ten, kur aplinkui skundikai, ir net tada, kai kalbi *ne tai, ką reikia*...! Ar tai ne įrodymas, kad esu saugoma Aukštesnės jėgos?

Ar buvau skundžiama? Aišku, kad buvau! Kartą saugumietis visai atvirai atėjo į paskaitą ir sėdėjo sudėjęs pirštus, imituodamas „kalėjimo grotas“... Man buvo visai aišku, kas jis toks, nors prisistatė norįs studijuoti anglų kalbą ir gavęs katedros vedėjo Liongino Pažūsio leidimą dalyvauti mano paskaitoje. Intuicija man pakuždėjo, kas jis toks... Laimei, tą dieną studentams kaip tik buvo užduota išmokti „politinių terminų žodyną“, kurio mokėmės tiesiai iš angliškų laikraščių *Moscow News* bei *Daily Worker.* Tad buvo labai lengva visą paskaitą pakreipti derama politine linkme... Argi Aukštesnė jėga manęs nesaugojo?!

Po paskaitos vienas grupės studentas pakvietė kavos ir atviru tekstu pasakė: „Dėstytoja, man dėl Jūsų baisu...“ Supratau, ir atsakiau: „O tu nesijaudink, Jonai... Viskas bus gerai“. Mat kartais į grupę atnešdavau ne tik impresionistų darbų albumų, bet ir didžiulį dar prieškarinį Nikolajaus Rericho darbų albumą, pasakodavau apie Himalajus ir ten gyvenančius jogus, kuriuos jis tapė (visą semestrą buvome skyrę meno temai, tai kodėl gi neparodžius ir to rusų tapytojo darbų?). Apie visus tuos dalykus kalbėdavau tik angliškai; tai plėtė ir turtino studentų leksiką, reikalingą kalbėtis filosofinėmis bei meno temomis. Nieko nebijojau... Skatinau studentų mąstymą ir plėčiau jų akiratį visai nesijaudindama dėl savo likimo... Ir buvau teisi!

* * *

Kas man tada patiko? Patiko, kad nebuvo jokių vadovėlių. Patiko, kad niekas netikrino jokių programų. Jų tiesiog nebuvo! Jas susidarydavome pačios, labai kolegialiai pasitardamos. Mes, to paties kurso skirtingų grupių dėstytojos, galėdavom imti kokią tik norim medžiagą. Dirbom visos kartu ir labai sutartinai. Man daugiausia teko dėstyti trečio ir ketvirto kursų studentams kartu su Ema Geniušiene, Gražina Rosiniene, Aleksandra Dantaite, Rachile Aprijaskyte, Vita Juozėnaite ir Adele Vilčinskiene. Visos gražiai sutardavome dėl pasirinktų temų. Mano stichija buvo menas, o kai dėsčiau analitinį skaitymą, – karalienės Elžbietos laikų Anglija... Tai buvo įdomiausios temos, kurias labai išsamiai pristatydavome savo studentams. Manau, ne vienas liko mums dėkingas, kad privertėme per vieną semestrą nuodugniai susipažinti su pačiais žymiausiais Anglijos menininkais bei išmokti plačią tos srities leksiką. Taip pat ne vienas prisimins įdomiausias temas iš XVI a. Anglijos gyvenimo.

Be to, akademinių metų pabaigoje buvo rengiami anglistų vakarai. Statėme ištisas scenas iš Dikenso romanų. Prisimenu vieną epizodą, įvykusį, berods, 1966 metų ankstyvą pavasarį, kai mūsų fakultete buvo griaunamos senosios krosnys ir įrengiamas centralizuotas šildymas. Kaip tik tada visas mūsų fakulteto antro aukšto koridorius, nuo laiptų vedantis į dabartinę Krėvės auditoriją, buvo pilnas plytgalių ir visokių duženų. Po paskaitų, apie 16 val., šalia Krėvės auditorijos esančioje mažesnėje auditorijoje buvo numatyta paskutinė mano studentų repeticija, per kurią dalyvaujantys vakaro programoje turėjo parodyti savo paruoštus numerius. Bet prieš tai, apie 13 val., mane iškvietė į rektoratą ir paprašė pavedžioti po centrinius rūmus tris anglus aspirantus, kurie Maskvoje tobulino savo rusų kalbos įgūdžius (jiems buvo leista atvykti kelioms dienoms pasižvalgyti po Vilnių). Parodžiau gražiausias mūsų centrinių rūmų sales ir koridorius, papietavome universiteto kavinėje. Pažvelgusi į

laikrodį, atsiprašiau ir pasakiau, kad manęs laukia studentai, repetuosime rengiamo anglistų vakaro programą. Susidomėję svečiai anglai paklausė, ar ir jie negalėtų pasižiūrėti mūsų repeticijos. „Kodėl gi ne“, – pagalvojau ir nusivedžiau juos, džiaugdamasi, kad studentai gaus puikią retą progą pabendrauti su „tikrais anglais“! Pasakyta – padaryta.

Išklausę juokingiausių, puikiai suvaidintų ištraukų iš *Pikviko klubo užrašų* bei dar kitokių pasirodymų, iki soties pabendravę su pagyvėjusiais studentais, sugebančiais sklandžiai kalbėtis angliškai, mano svečiai liko ne tik labai patenkinti, bet ir didžiai nustebę: kaip įmanoma vien tik iš knygų išmokyti studentus taip gerai kalbėti ir taip puikiai tarti, jeigu nei dėstytojai, nei studentai nė karto nesilankė jokioje užsienio šalyje?!... Jiems tai atrodė neįtikėtina! Sakė, kad Anglijoje studijuodami rusų kalbą perpus blogiau ją išmoko nei mūsų studentai anglų kalbą.

Labai džiaugiausi tuo susitikimu, džiaugėsi ir studentai. Bet jau kitą dieną man buvo įsakyta skubiai prisistatyti į rektoratą. Čia mane ir *išdėjo į šuns dienas* už tai, kad išdrįsau be leidimo nusivesti svečius į Filologijos fakultetą... Iš pradžių nieko nesupratau: ką blogo padariau? Paaiškino: juk jie pamatė išgriautas mūsų koridorių palanges! Pamatė baisų šiukšlyną, dulkes... Pasirodo, sulaužiau nerašytą *pokazuchos* įstatymą!

Kai bandžiau pasiteisinti, kad anglai į remontą nekreipė jokio dėmesio, nes buvau apie tai juos perspėjusi, manęs nė nesiklausė – prorektorius Bronius Sudavičius kone apsiputojęs rėkė ant manęs taip, lyg būčiau sąmoningai įvykdžiusi kokią politinę diversiją. Man tie jo riksmai atrodė be galo juokingi: neišsigandau, tik stebėjausi, kaip prorektorius gali būti toks nekultūringas. Užtat labai didžiavausi anglų įvertinimu – panašių nuostabos kupinų vertinimų vėliau išgirsdavome dar daugiau, kai katedroje pradėjo vis dažniau lankytis užsieniečiai – ne vienas iš jų stebėdavosi mūsų studentų lygiu, turėdamas galvoje sąlygas, kokiomis juos mokėme.

Mano savivertė sustiprėjo ir tada, kai 1978 metais viena pati savo jėgomis (ir, be abejo, su Dievo pagalba) ištrūkau į trijų mėnesių privačią kelionę po JAV (savotiškas stebuklas, nes nebuvau nei partinė, nei kokia „šnipė": apie tai galėčiau parašyti visą knygą... O patekau ten, pasinaudojusi savo pusseserės, gyvenančios Hartforde, kvietimu. Nepatikėsite, bet *kovojau* dėl vizos net 11 mėnesių!...).

Ten nuvykusi lankiausi universitetų paskaitose ir vidurinių mokyklų vyresniųjų klasių pamokose ir pamačiau, kad mes dirbame nė kiek ne prasčiau! Vienoje grupėje jie net tą pačią knygą – Harper Lee *To Kill a Mockingbird* – nagrinėjo labai panašiai, kaip ir mes per namų skaitymo paskaitas. Ir kai kurie diskusijų klausimai buvo labai panašūs. Vadinasi, mūsų lygis buvo nė kiek ne menkesnis – be jokio kišimosi ir nurodymų iš aukščiau, be jokių gudragalviškų užsienietiškų vadovėlių.

* * *

O prieš Universiteto 400 metų sukaktį kaip švarinomės, kaip dirbome! Kartą tapome šlavėjais, net ant Istorijos fakulteto stogo turėjome ropštis nuvalyti sniego! Tikrų tikriausi juodadarbiai...

Visur aplink šventinė nuotaika. Savo kiemelyje priešais įėjimą į Anglų filologijos katedrą pasodinome liauną, gal kokio metro aukščio ąžuoliuką. Pirmasis sodinukas neprigijo, prigijo tik antrasis. O dabar štai koks puikus medis žaliuoja – tiesus ir aukštas. Malonu prisiminti, kaip visi kartu jį sodinome. Tik nemalonu, kad *nė vienas* eilinis dėstytojas taip ir nebuvo pakviestas į Didžiąją Šventę – nei į rektoratą, nei į Aktų salę... Buvome užmiršti. Tikome tik kaip darbo jėga. Negražiai elgėsi vadovybė...

Apskritai rektorių Joną Kubilių nelabai gerbiau. Man nesvarbu, kad jis didžiai nusipelnęs matematikos mokslui ar dar kaip kitaip universitetui, kad mėgo Bachą ir Bethoveną – *vidinės* kultūros jam vis dėlto pristigdavo. Jei išsikviesdavo į savo ka-

binetą dėl ko nors pabarti, niekada nepaprašydavo atsisėsti ir elgėsi kaip koks imperatorius. Įtūžęs rėkdavo. Savo kailiu pirmą kartą tai patyriau, kai mus, bebaigiančius studijas penktakursius, skirstė į būsimas darbo vietas (daugiausia į provinciją). Kadangi jau buvau ištekėjusi, ir mano vyras iš Dailės instituto buvo gavęs paskyrimą dirbti Vilniuje, tai kaip žmona, automatiškai turėjau likti Vilniuje ir aš. Per skirstymą Rektorius susinervinęs pradėjo ant manęs garsiai šaukti, esą, baigdama studijas susigriebiau ištekėti vien tam, kad likčiau Vilniuje... Ir kad man „tos gudrybės nepraeis“, ir kad mane kartu su vyru išsiųsiąs dirbti į provinciją. Ramiai atsakiau, kad ištekėjau ne paskutinę minutę, bet prieš dvejus metus, ir kad vyras Vilniuje dirbs pagal paskyrimą. Tada pritilo lyg musę kandęs ir nepatenkintas pasirašė vadinamąjį laisvą diplomą. Negaliu gerbti žmogaus, kuris, užimdamas aukštesnę padėtį, be jokio pagrindo gali aprėkti moterį. Apie Rektorių žinau ir blogesnių dalykėlių, tik nesinori čia pasakoti. Nė vienas nesame vien tik juodas arba vien tik baltas. Toliau dar parašysiu apie tikrai pagirtinus jo nuopelnus mūsų Universitetui.

* * *

Jau minėjau, kad darbo atmosfera mūsų katedroje, mano nuomone, buvo labai gera. Kolegos buvo malonūs ir dauguma geri, kultūringi žmonės. Vienas kitam be reikalo nekiaulinome, jokių intrigų nerezgėme... Kartais yra buvę konfliktų, nes kildavo problemų, kurias kaip nors reikėdavo išspręsti... Net ir partiniai mūsų vadai elgdavosi gan padoriai. Kažkam juk reikėjo tas pareigas eiti.

Kai susirinkdavome į mokslo metų pabaigos balių pas Adelę Vilčinskienę (Dieve duok jai gyventi ŠVIESOJE, išėjusiai į Amžinybę... 2013 metais), visi būdavome draugiški ir malonūs vienas kitam, vyraudavo linksma, gera nuotaika, vienydavo

bendrumo jausmas, ypač kai sutartinai užtraukdavome pačias populiariausias angliškas daineles – *My bonnie is over the ocean* ar *Clementine* ir kt.

Per katedros posėdžius dažniausiai vieni kitus palaikydavome, ypač tada, jei kas „eidavo per konkursą". Būtent savo kolegų geranoriškumo dėka taip ilgai dirbau šioje katedroje – jokio laipsnio neužsitarnavusi, nors, tikiu, prisidėjusi prie tiek daug „geros produkcijos" išleidimo... Be jos – visų mūsų pastangomis išugdytų studentų – mūsų valstybei būtų buvę visai riesta, ypač Nepriklausomybės atgavimo pradžioje. Iš kur būtų atsiradę tiek daug puikiai angliškai kalbančių vertėjų, tada verkiant reikalingų Vyriausybėje ir Seime, jei ne mūsų, praktikų, įdirbis?

* * *

Ir visai baigdama negaliu nesugrįžti prie Albino Kentros. Jis, kaip ir aš, nepadarė jokios mokslinės karjeros, tačiau, jeigu ne jis, Filologijos fakultetas ir visa universiteto administracija dabar vargu ar būtų ten, kur yra šiandien – pačioje mūsų senosios Alma Mater širdyje, nes viską buvo numatyta iškelti į Saulėtekį, o šiame rūmų ansamblyje, kaip sakė tuometinė universiteto vadovybė, „gal įsikurs koks muziejus"...

Kažkam, matyt, norėjosi Universitetą visiškai iškeldinti iš jo garbingos, 400 metų užimamos vietos, kad paskui būtų galima ir toliau traukti okupantų atkakliai giedamą giesmelę, jog tik sovietai suteikė lietuviams mokslą ir kultūrą, kurios jie prieš okupaciją, atseit, neturėję... Oi, kaip jiems magėjo paslėpti ir sunaikinti tą faktą, kad Vilniaus universitetas net porą šimtų metų senesnis už bet kurį Rusijos universitetą ir kadaise buvo labai garsus Europos mokslo centras...

Jeigu ne Albinas Kentra, mūsų fakultetas šiandien neturėtų visų savo gražiųjų puošmenų, kuriomis taip didžiuojamės. Nebūtų ir to ilgus metus buvusio užmūryto gražaus perėjimo

iš Sarbievijaus kiemo į Didįjį, su jo arkoje kabančiu gražuoliu Varpu... Tai **faktas**.

Baigęs anglistiką 1960 m., Albinas nebuvo pakviestas likti universitete. Įsidarbino netoli Vilniaus – Laurų kaimo mokykloje, ten dėstė anglų kalbą, o Nemenčinės mokykloje dirbo vokiečių kalbos mokytoju. Tada Albinas jau buvo tapęs mūsų šeimos draugu, artimai draugavo su mano vyru keramiku Egidijumi Talmantu ir dažnai pas mus viešėdavo.

Kai grįžusi namo po pirmųjų studijų metų Leningrade papasakojau, ko ten mokomės, ir jis panoro stoti į tuos dvimečius kursus. 1963-čiųjų vasarą lengvai išlaikė gana sunkius stojamuosius egzaminus ir buvo priimtas.

Leningrade juo susidomėjo profesorė Irina Ivanova, žinoma to meto tarybinės lingvistikos figūra. Albinas išsilaikė visus kandidatinio minimumo egzaminus ir buvo beveik besutinkąs jos vadovaujamas rašyti disertaciją iš senosios gotų kalbos. Kai baigė tuos dvimečius aukštuosius kursus, jam siūlė pasilikti Leningrado universitete arba dirbti bet kurioje kitoje Sąjungos aukštojo mokslo įstaigoje. Pasirinko Lietuvą ir darbą Vilniaus universitete.

Dar studijuodamas Vilniaus universitete, Albinas krimsdavosi, kad studentai neturi galimybės pasiklausyti natūralios anglų kalbos. Juk nei BBC, nei kitų radijo stočių tada negalėjai klausytis be trukdžių: jos tyčia būdavo užgožiamos visokiais pašaliniais triukšmais. Tad natūralu, kad studijuojant Leningrade, jį vis stipriau ėmė užvaldyti mintis, jog ir mums reikia turėti gerą fonetikos laboratoriją. Ištyrinėjęs Leningrado ir Maskvos universitetų laboratorijas, dar prieš grįždamas į Vilnių, Albinas jau buvo nubraižęs mūsų būsimosios fonetikos laboratorijos projektą. Pradėjęs dirbti fakultete 1965 m., ėmėsi žygių savo tikslui įgyvendinti. Tam atidavė visas jėgas, o jų prireikė labai daug: pirmiausia, reikėjo įtikinti katedrą, kad gerai įrengta laboratorija yra būtina, paskui įtikinti rektoratą ir galiausiai „pramušti“ lėšų. Dėl to jis pradėjo dažnai lankytis rektorate ir kartą iš paties

rektoriaus Jono Kubiliaus ir išgirdo apie numatomą Universiteto administracijos ir Filologijos fakulteto perkėlimą į Saulėtekį. Paklausęs, kas liks čia, išgirdo: „Gal pastatus perims koks nors muziejus..." Jam pasidarė baisu... Ką daryti, kad taip neįvyktų?

Albinas turi neeilinių gabumų – jis sugeba numatyti įvykius toli į priekį. Ir tada, akimirksniu supratęs, kokios lemtingos gali būti fakulteto ir administracijos iškėlimo iš senųjų rūmų pasekmės, pasiryžo kuo greičiau įgyvendinti savo idėją: fakultete reikia įrengti masyvias sunkiai pajudinamas kabinas su stacionariai įtaisytais dideliais magnetofonais, kad nebūtų lengva viską išgriauti... Taip atsirado pirmoji užsienio kalbų mokymui pritaikyta ir puikiai įrengta fonetikos laboratorija, kuria jis rūpinosi nuo A iki Z... Taip pat tik jo dėka atsirado pirmieji užsieniniai šiuolaikiniai fonetikos įrašų kursai. Daug kliūčių jam tekdavo nugalėti, bet savo visada pasiekdavo.

Kadangi „Saulėtekio plano" mašina sukosi kur kas lėčiau, Albinui tuo pat metu kilo mintis pradėti puošti dekoratyviniu monumentaliuoju menu mūsų fakultetą, viliantis, kad tada tai jo tikrai niekur nebeiškels. Tada atsirado ir masyvių ovalių stalų, aplink kuriuos susėdus galėtų vykti mokymas, idėja... (Vėliau šito „naujoviško studentų susodinimo" pasižiūrėti atvykdavo ekskursijos ir iš Rusijos didžiųjų miestų – tai faktas, nes gerai prisimenu, kad smalsūs atvykėliai kaišiodavo nosis į auditorijas net per mūsų paskaitas.)

Tada iki 400 metų jubiliejaus tebuvo belikę 14 metų, tad jis kiekviena proga ėmė sukti galvą Rektoriui ir kitiems valdžios vyrams dėl tinkamo universiteto centrinių rūmų ir mūsų fakulteto atnaujinimo. Garbingo jubiliejaus įamžinimo idėja augo ir stiprėjo. Ja, ačiū Dievui, užsikrėtė ir pats Rektorius. Susirūpinta Centrinių rūmų remontu bei naujais baldais.

Mintis deramai pasiruošti švęsti Universiteto jubiliejų pasiekė net Partijos Centro Komitetą. Buvo sudaryta Jubiliejaus komisija, į kurią įėjo ir Albinas Kentra. Jo rankos visai atsirišo: pasiūlė iki jubiliejaus pagaminti naujus baldus rektoratui ir

mūsų fakultetui ir ne tik ėmėsi globoti šitą projektą, bet pats daug ką projektavo bei aktyviai rūpinosi tų projektų vykdymu. Čia būtų galima parašyti įspūdingą pasakojimą, kaip jis tą darė – išeitų kone detektyvinis romanas, nes norinčių pakenkti Kentros sumanymams niekada netrūko...

Esu viso to liudininkė, o ir mano buvęs vyras gali patvirtinti, kad visi naujų baldų, šiandien puošiančių rektorato patalpas, taip pat puošnių mūsų fakulteto kėdžių bei auditorijų apvaliųjų stalų projektai gimė Albino galvoje ir buvo braižomi ant mūsų virtuvės stalo, o juos aptariant išgerta nesuskaičiuojama daugybė puodelių kavos. Kad baldai būtų pagaminti laiku, taip pat rūpinosi pats Albinas. Kaip ir fakulteto sienų bei salių dekoravimu: jo rūpesčiu atsirado ir Šarūno Šimulyno Mažvydo salės freskos (baigtos 1968 m.), ir Rimtauto Gibavičiaus Mūzų vestibiulis (1969 m.), o vėliau – didysis vestibiulis su mūsų garsiųjų poetų bei rašytojų portretais, taip pat Vitolio Trušio pagoniškieji senovės lietuvių dievai vestibiulyje prie Klasikinės filologijos katedros... Albinas pats yra man stebėjęsis, *kodėl* tų dievų idėja jam taip įkyriai nedavusi ramybės: tik gerokai vėliau sužinojęs, kad jo prosenelis yra kilęs iš Žemaitijoje esančio Alkupio kaimo, kuris yra prie Alkos upeliuko. Galvokit, ką norit...

Nepamiršau, kaip nuodugniai jiedu su Talmantu svarstė, kuriuos dailininkus pakviesti tuos projektus vykdyti... Pagoniškiesiems dievams sukurti Talmantas pasiūlė šiaulietį monumentalistą Trušį: mat jis buvo partinis, prie jo, esą, mažiau kibs dėl tematikos. O Albinas vietoj dailininko numatytos bizantiškojo vitražo *smaltos* technikos patarė jam sukurti mozaiką iš Lietuvos laukų akmenų... Pats Albinas ir akmenėlių parūpino... Ir paskui jis padėjo visiems kitiems mano vyro rekomenduotiems dailininkams, įskaitant Petrą Repšį ir tekstilininkę Ramutę Jasudytę. (Tarp kitko, jei ne Albinas, šiandien Jasudytės kilimas nepuoštų Krėvės auditorijos ir turbūt apskritai niekada niekur nebūtų kabojęs, nes po to, kai buvo eksponuotas centriniuose rūmuose, jis... dingo! Porą savaičių niekas nežinojo,

kur ir kaip jis „išgaravo“... Albinas ėmėsi jo ieškoti: išvaikščiojęs įvairiausius Universiteto užkaborius – lyg tikras detektyvas – jį surado... paslėptą viename sandėlyje ir paruoštą sunaikinti. Kažkam, matyt, negalėjo neužkliūti senovės karžygių tema...)

Savaime suprantama, kad visam tam Universiteto gražinimui ir išsaugojimui reikėjo be galo daug energijos, jėgų ir tikro patrioto meilės. Atsisakė Albinas savo sėkmingai pradėtos mokslinės karjeros Leningrado universitete ir visą save atidavė mūsų praeičiai gaivinti ir saugoti. Todėl tapo pačiu tikriausiu Universiteto ir Lietuvos politinio gyvenimo metraštininku, susukęs daugiau kaip 4000 filmų apie svarbiausius istorinius įvykius ir savo veikla svariai prisidėjęs prie pirmųjų mūsų nepriklausomybės atgavimo žingsnių...

Bet argi universitete kas nors tai vertina? Juk jis nei profesorius, nei – bent jau – docentas...

2018 m. birželio 18 d.

Dalija Tekorienė

KAIP MES MOKĖMĖS IR MOKĖME ANGLŲ KALBOS

Gyvenimo pabaigoje žvelgdama atgal, galiu pasakyti, kad pasirinkimas studijuoti anglistiką buvo vienas iš geriausių mano sprendimų. Studijų ir vėliau darbo Vilniaus universitete metais sutikau daug taurių ir išmintingų žmonių, kurie paveikė mano asmenybės formavimąsi, atsivėrė perspektyvos, platėjo horizontai ir tvirtėjo tikromis vertybėmis pagrįsti gyvenimo pamatai.

Kaip ir daugeliui abiturientų, profesijos pasirinkimą didele dalimi nulėmė charizmatiška mokytojos asmenybė. Šiaulių II vidurinėje mokykloje (ji atsirado naikinant tokią „buržuazinę liekaną" kaip gimnazijos – Šiaulių mergaičių gimnaziją pavadinus Šiaulių II vidurine ir perkėlus į naujas didesnes patalpas Birutės gatvėje) anglų kalbą vyresnėse klasėse dėstė mokytoja Vaivadaitė, neseniai baigusi Vilniaus universitetą. Pablogėjus sveikatai, mokytoja išvažiavo gydytis, ir ją pakeitė iš Vilniaus atvykusi jos kurso draugė Genovaitė Špokevičienė, kuri neseniai buvo ištekėjusi už aukštas administracines pareigas Šiauliuose einančio Juliaus Špokevičiaus. Naujoji mokytoja netruko užkariauti visų mūsų simpatijas ir tapo mums moteriško grožio ir elegancijos pavyzdžiu. Jos žavesį kažkodėl siejau ne tik su įgimtu grožiu, bet ir su anglų kalba, nes atrodė, kad anglų kalba jai atveria didžiulius intelektinius ir dvasinius lobius, kurie padeda atsiskleisti vidiniam ir išoriniam grožiui. Anglų kalba man atrodė „langas į pasaulį", panašiai kaip Petro I pastatytas Peterburgas, kuris Rusijos istorijos vadovėliuose mums buvo apibūdintas kaip „langas į Europą".

1954 m. liepos pabaigoje atvykau į Vilnių ir padaviau dokumentus į anglų kalbos specialybę Vilniaus universitete. Tai buvo antrieji metai, kai po kelerių metų pertraukos į šią specialybę vėl buvo priimami studentai. Tiesa, labai nedaug, tik devyni, todėl konkursas buvo milžiniškas. Prašymų buvo paduota apie keturiasdešimt, o kadangi tais laikais su aukso ir sidabro medaliais vidurinę mokyklą baigę jaunuoliai į aukštąsias buvo priimami be konkurso, vietų skaičius laikantiems stojamuosius egzaminus sumažėjo iki penkių. Išsigandau ir paskutinę dieną, kol dar buvo galima tai padaryti, nutariau dokumentus atsiimti ir stoti į bibliotekininkystę. Ten konkursas buvo mažesnis. Nežinau, kokia geroji dvasia mane tuomet globojo, bet tą pačią valandą ir tuo pačiu keliu pasiuntė mano mokyklos draugę, taip pat Dalią (mergautinės pavardės tiksliau nebeprisimenu, tik žinau, kad vėliau ištekėjo už garsaus kino operatoriaus Jono Griciaus), kad ji sulaikytų mane nuo to žingsnio. Sužinojusi, kad ketinu dokumentus paduoti į bibliotekininkystę, kur ir ji pati ketino stoti, sureagavo labai aštriai. Gerai prisimenu, kaip ji mane pavadino „artiste“: atseit, aš tik vaidinanti, kad bijau egzaminų, nes kas gi tuomet įstos, jei aš neįstosiu. Jos žodžiai perliejo mane kaip šaltas dušas: supratau, kad neįstojus ten, kur labai noriu, bus gėda grįžti į Šiaulius. Apsisukau ir nuo centrinių rūmų durų grįžau į bendrabutį. Taip niekuomet ir neprisirengiau (o gal ir neturėjau progos) padėkoti Daliai už didžiulę jos paslaugą, kuri nulėmė visą tolesnį mano gyvenimą.

Visus stojamuosius egzaminus – anglų, rusų (raštu ir žodžiu) ir lietuvių (raštu ir žodžiu) (kokius dar stojamuosius egzaminus laikėme, nebeprisimenu) išlaikiau penketais. Už juos esu dėkinga savo mokytojams Genovaitei Špokevičienei, Irenai Hiksienei ir Mykolui Freimanui, kurių išmintį ir pedagoginį talentą jautėme ir gerbėme, bet tik gerokai vėliau sugebėjome deramai įvertinti. Gauti penketą per anglų kalbos egzaminą padėjo tai, kad anglų kalbos gramatikos taisykles pasakyti ir paaiškinti buvome mokomos angliškai. Dar ir šiandien prisimenu: *The Present*

Continuous Tense is used to express an action which is taking place at the moment of speaking. Kadangi niekas iš stojusiųjų to nedarė, mačiau, kad angliškai pasakytos taisyklės egzaminavusioms dėstytojoms patiko. Viena iš jų, Elė Pareigytė, paprašė ištarti žodį *won't*. Matyt, pavyko nekaip – dėstytojos susižvalgė, bet antroji pasakė: „Išmoks". Taip aš tapau Istorijos ir filologijos fakulteto studente.

Atvykus iš Šiaulių II vidurinės mokyklos, kuri buvo ką tik persikėlusi į naują tipinį pastatą, tokį pat kaip Salomėjos Nėries mokyklos Vilniuje, su plačiais ir šviesiais koridoriais bei parketo grindimis, Istorijos ir filologijos fakulteto patalpos atrodė ypač skurdžios. Net ir universiteto centrinių rūmų laiptai buvo mediniai, suklypę ir gerokai nudilę. Per visus penkerius studijų metus dviem pagrindiniais savo fakulteto antro aukšto koridoriais buvau nuėjusi tik iki 114 auditorijos viename gale ir eksperimentinės fonetikos laboratorijos kitame. Toliau viskas buvo užversta nuolaužomis ir šiukšlėmis. Visose auditorijose stovėjo blizgančiais juodais dažais nudažyti masyvūs mokykliniai suolai, skirti sėdėti po keturis (o ne po du kaip mokykloje). Patalpos buvo šildomos krosnimis, o negrįstas Daukanto kiemas, pabarstytas akmens anglių šlaku, rudenį ir pavasarį pavirsdavo purvynu. Bet mūsų, pokario vaikų, tas nestebino ir negąsdino. Vilniaus gatvėse, praėjus dešimčiai metų po karo, dar buvo likę griuvėsių, kuriuos ir mums teko valyti per studentiškas talkas.

Vietą Čiurlionio gatvėje Nr. 1 esančiame merginų bendrabutyje pavyko gauti be jokių sunkumų. Vėliau, kai į Universitetą priimdavo vis daugiau studentų, bendrabutį gaudavo jau ne visi. Pirmojo kurso studentes apgyvendindavo didesniuose kambariuose. Didžiausiame buvo dvidešimt dvi, mano kambaryje – septyniolika lovų, sustatytų dviem eilėm galais į priešingas sienas, o per vidurį stovėjo trys didžiuliai stalai, prie kurių valgydavome ir ruošdavomės paskaitoms ir seminarams. Abiejuose kambario galuose buvo po dvi trijų durų spintas. Jos buvo šiek tiek atitrauktos nuo sienos, kad turėtume kur laikyti

virtuvės rakandus: primusus, puodus, keptuves, bulves ir net žibalą primusams. Kiekviename aukšte buvo virtuvė. Joje prie sienos stovėjo ilgi skarda apkalti stalai, ant kurių pasistačiusios savo primusus gamindavomės valgį. Dažniausiai kepdavomės bulvių, išsivirdavom makaronų arba kruopų. Primuso palikti virtuvėje be priežiūros nebuvo galima: puodams pradėjus bėgti, galėjo kilti gaisras, o baigus gaminti, reikėdavo parsinešti į kambarį, nes paliktas virtuvėje galėjo dingti. Vakarais viename aukšte užkaisdavo katilą, vadinamą „titanu", iš kurio per kranelį visos bendrabučio gyventojos prisipildavo puodelius verdančio vandens vakarienės arbatai. Vanduo būdavo tikrai verdantis: puodelyje ilgiau palaikęs kiaušinį, išsitraukdavai minkštai išvirusį. Arbatą bent jau pirmaisiais studijų metais dažnai tekdavo gerti nesaldintą arba su vadinamosiomis „paduškutėmis", tokiais prastais saldainiais su marmelado įdaru. Norint nusipirkti cukraus, jei jo pasirodydavo parduotuvėse, reikėdavo stovėti eilėse. Grįžta, būdavo, kuri nors kambariokė iš paskaitų Basanavičiaus gatve, pamato eilę prie cukraus, užsiima joje vietą ir bėga į bendrabutį su žinia „Basanavičiaus gatvėje duoda cukrų!" Visos metam, ką dirbusios, ir skuodžiam į eilę, kad gautume nusipirkti po pusę kilogramo cukraus.

Kiekviename aukšte buvo po vieną prausyklą su keturiom ar penkiom praustuvėm, todėl atsikėlus iš ryto pirmas rūpestis būdavo prie jų užsiimti eilę: viena mergina prausiasi, o keturios ar penkios trypčioja su rankšluosčiais, laukdamos, kada ji baigs ir praustuvė bus laisva. Kelis kartus mūsų kambaryje buvo nutikęs toks juokingas nuotykis. Mums, užsienio kalbų studentėms, užduodavo nemažai namų darbų, tekdavo pasėdėti ir gerokai po vidurnakčio. Kitos kambariokės, istorikės ir lituanistės, iki to laiko jau numigusios pirmąjį miegą, kartais prabusdavo ir, pamačiusios kambaryje degančią šviesą (stalinių lempų neturėjom, plieksdavo visos trys lemputės, nes jų užgesinti po vieną nebuvo galimybių), griebdavo rankšluostį ir puldavo pro duris į prausyklą. Šaukti „grįžk!" negalėjai – išbudinsi visą kambarį.

Bėgi paskui, čiumpi už rankovės ir sugrąžini į lovą. Rytą iš to gardžiai pasijuokdavome.

Rytais laukdavo linksma kelionė į universitetą žemyn nuo kalno Kalinausko ir Liejyklos gatvėmis. Vienu metu į gatvę pasipildavo studentai iš dviejų bendrabučių – Čiurlionio „vienuolyno“ ir „Tauro“. Žiemą gatvės slidžios, po nakties dar nenuvalytos, studentai skuba, vėluoja į paskaitas, nes atsikėlė per vėlai. Nebūdavo dienos, kad kuris nepaslystų ir nepargriūtų, o vienam pargriuvus, ant viršaus sugriūdavo dar kokie penki. Tai bent juoko ir kvatojimo – smagi dienos pradžia!

* * *

Universitete iškart patekome į nuoširdžią savo dėstytojų ir Užsienio kalbų katedros, vėliau pervadintos Romanų-germanų filologijos katedra, globą. Tos globos mums labai reikėjo, nes iš pradžių buvom tikros avelės, nesusigaudėme universiteto struktūroje, nesuvokėme visų jo hierarchijos ryšių ir dėstomų dalykų sistemos bei svarbos. Pagrindinė mūsų anglų kalbos dėstytoja pirmajame kurse buvo Rachilė Aprijaskytė. Neįsivaizduoju tinkamesnio žmogaus, kuriam būtų buvę galima patikėti pirmuosius devynių dar vaikiškos mąstysenos mergaičių žingsnius į brandos ir mokslo pasaulį. Ji mokė mus ne tik anglų kalbos fonetikos ir praktinės kalbos, bet ir savo nuoširdžia laikysena bei dėmesiu kūrė jaukią atmosferą, kuri padėjo pamilti universitetą, ir jis iš tikrųjų mums tapo Alma Mater.

Pirmąsias tris savaites mokėmės vien tik fonetikos. Iš pradžių dėstytoja demonstravo kalbos padargų piešinius, aiškino jų padėtį tariant vieną ar kitą garsą ir kuo skiriasi kalbos padargų padėtis tariant panašius lietuvių ir anglų kalbų garsus. Vėliau perėjome prie intonacijos pagrindų. Kad angliškų garsų tarimo ir intonacijos mėgdžiojimas taptų automatišku įgūdžiu, dėstytoja turėdavo parengusi daugybę pratimų. Kiekvienai studen-

tei kildavo skirtingų sunkumų, juos įveikti dėstytoja padėdavo dėmesingai parinktais pratimais ir individualiomis treniruotėmis. Man sunkiausias pasirodė garsas [h], iš pradžių niekaip nesugebėjau jo ištarti neįtempdama minkštojo gomurio. Bet nuostabiausia, ką suvokiau tik daug vėliau, buvo tai, kad dėstytoja neturėjo jokių mokomųjų įrašų. Jų paprasčiausiai nebuvo. Ji pati demonstravo, kaip tarti, begales kartų kartojo žodžius ir frazes, o mes kartojome pagal ją. O dar nuostabiau buvo tai, kad šitokiais primityviais metodais ir be jokių įmantresnių mokymo priemonių jai pavyko mus išmokyti visai padoriai tarti, ir vėliau teko sulaukti nemažai komplimentų dėl gražios anglų kalbos tarties.

Po trijų savaičių prasidėjo tikroji anglų kalbos mokymo programa, kuri buvo išdėstyta per visus penkerius metus: leksika (keturis, o vėlesniuose kursuose tris kartus per savaitę), praktinė gramatika (iki trečiojo kurso; iš pradžių du kartus, vėliau vieną kartą per savaitę) ir fonetika (iki antrojo kurso du, vėliau vieną kartą per savaitę). Praktinę gramatiką dėstė Sofa Levinaitė, kuri vėliau išvažiavo į Maskvą ir dirbo Užsienio kalbų institute. Leksiką ir fonetiką pirmuosius dvejus metus dėstė Aprijaskytė pagal Maskvoje išleistą visai neblogą vadovėlį *Advanced English*. Jį buvo parengusi Maskvos užsienio kalbų institute dirbusių dėstytojų grupė, kurioje buvo imigrantų, trečiajame ir ketvirtajame XX a. dešimtmečiuose kartu su keliasdešimčia tūkstančių kitų amerikiečių atvykusių į Sovietų Sąjungą padėti statyti socializmą. Todėl šiame vadovėlyje nebuvo tokių vadinamajai *Soviet English* būdingų anglų kalbos „perliukų“, kaip *prepare one's lessons* (ruošti pamokas) ir kt. Vėliau, jau man baigus universitetą, atsirado Arakino parengti praktinio anglų kalbos kurso vadovėliai, iš kurių Sovietų Sąjungoje mokėsi ištisos anglistų kartos. Mūsų katedros dėstytojų garbei reikia pasakyti, kad Arakino vadovėliai buvo naudojami tik pirmajame ir antrajame kursuose. Vėlesniuose kursuose mūsų dėstytojai stengėsi anglų kalbos mokyti, naudodami originalius anglų ir

amerikiečių autorių tekstus, kurie darėsi vis labiau prieinami, nes po Stalino mirties Sovietų Sąjunga pradėjo leisti anglų kalba klasikų Dikenso, Tekerėjaus, Golsvorčio, Hemingvėjaus ir kitų žymesnių (arba ideologiškai „nežalingų“) šiuolaikinių rašytojų knygas. Galbūt tie tekstai ir nebuvo patys tinkamiausi dabartinei anglų kalbai mokyti, bet vis dėlto tai buvo autentiška anglų kalba.

Kartą per savaitę būdavo vadinamasis namų skaitymas (man jį dėstė Elė Pareigytė ir Aleksandra Dantaitė). Kas savaitę privalėdavome perskaityti penkiasdešimt puslapių, o kartais ir daugiau. Antrajame kurse perėjome nuo adaptuotų tekstų prie originalų. Pamenu, viena pirmųjų knygų buvo Dikenso *Pickwick Papers*. Universiteto bibliotekos padaliniuose turimų knygos egzempliorių visoms grupės studentėms neužteko, todėl rengtis namų skaitymui eidavome į skaityklą ir vieną knygą skaitydavome kartu po dvi ar net po tris. Toje knygoje gausu komiškų epizodų, o juokas – kolektyvinis reiškinys, todėl beskaitant mus dažnai suimdavo toks juokas, jog tekdavo bėgti iš skaityklos, kad galėtume iki valiai kvatotis už jos durų. Prisijuokusios grįždavome ir vėl sukišusios nosis į vieną knygą skaitydavome toliau. Tokiu pat būdu skaitėme Tekerėjaus *Vanity Fair* ir Šeridano komedijas. Trečiajame kurse, t. y. nuo 1957 m., namų skaitymui jau galėjome kiekviena įsigyti atskirą egzempliorių, nes kai kurių šiuolaikinių britų ir amerikiečių autorių knygų originalo kalba atsirado knygynuose. Viena pirmųjų tokių knygų buvo Kronino *The Citadel*, kurią skaitėme trečiajame kurse, o vėliau – Golsvorčio *The Forsyte Saga*, pagrindinį visos mano ir dar kelių anglistų kartų anglų kalbos žinių šaltinį.

Kokie buvo pagrindiniai praktinės anglų kalbos mokymo metodai? Juos verta prisiminti, nes, gyvenant už geležinės uždangos, galimybių išgirsti gyvą anglų kalbą nebuvo, ir vis dėlto, laisvėjant tarptautiniams santykiams, mūsų universitete parengtų anglistų praktiniai anglų kalbos įgūdžiai užsieniečiams keldavo nuostabą ir sulaukdavo daug komplimentų.

Mąstydama apie metodus, kuriais buvau mokoma anglų kalbos Vilniaus universitete ir kuriuos pati vėliau taikiau mokydama savo studentus, matau, kad juose atsispindėjo trys svarbiausi kalbos mokymo ir mokymosi aspektai – kognityvinis, komunikacinis ir praktinių įgūdžių įtvirtinimas bei automatizavimas. Kognityvinis aspektas pasireiškia tuo, kad studentai mokomi sistemiškai. Svarbiausia padėti jiems susidaryti aiškų kalbos sistemos ir jos posistemių vaizdą, kuris laipsniškai plečiamas ir gilinamas. Kognityvinis elementas atsiranda nuo pat pirmųjų kalbos mokymo etapų, supažindinant studentus su kalbos gramatinės, leksinės ir fonetinės sistemos pagrindais. Svarbu, kad susidūrę su naujais kalbos reiškiniais, studentai aiškiai suvoktų tų reiškinių vietą ir ryšius sistemoje. Šiuo atžvilgiu labai svarbūs buvo nuo pirmųjų studijų metų dėstomi kursai: praktinė gramatika (dėstoma iki trečiojo kurso pabaigos) ir praktinė fonetika (irgi dėstoma trejus metus), taip pat visi vėliau pradedami dėstyti teoriniai kursai (teorinė gramatika, anglų kalbos leksikologija, stilistika) ir tai, ką mes vadinome *analitiniu skaitymu*, o užsienio universitetuose buvo žinoma kaip *language through literature course*.

Komunikacinis aspektas ryškiausiai pasireikšdavo, mokant naujų žodžių ir labiausiai pagyvindavo tai, ką vadinome *leksikos paskaitomis*, t. y. pagrindines praktinės kalbos pratybas. Leksikos dėstytoja anglistams buvo pagrindinė praktinės anglų kalbos mokytoja (mūsų 1954–1959 m. kursas turėjo dvi anglų kalbos leksikos dėstytojas: pirmaisiais dviem studijų metais Rachilę Aprijaskytę, nuo trečiųjų metų iki studijų pabaigos – Nedą Kameneckaitę). Leksikos dėstytoja dažnai buvo suvokiama kaip grupės auklėtoja: per ją būdavo palaikomas ryšys su katedra, su ja studentės kartais aptardavo net savo asmenines problemas. Apskritai, sprendžiant iš buvusių katedros absolvenčių prisiminimų ir pasakojimų per kursų susitikimus, leksikos dėstytoja dažnai labai paveikdavo studenčių pažiūrų, moralinių ir kitokių principų formavimąsi.

Bet grįžkime prie kalbos mokymo metodų komunikacinio elemento. Vadovėlyje pateikto ar kitokio skaitomo teksto pagrindu dėstytoja parengdavo 10–15 naujų žodžių sąrašą. Pirmoji užduotis buvo išstudijuoti informaciją, pateiktą apie juos žodynuose. Sakau „žodynuose“, bet faktiškai naudojomės... anglų–rusų kalbų žodynu, nes 1958 m. išleistas Vaclovo Baravyko parengtas anglų–lietuvių kalbų žodynas anglistams buvo per menkas, o mokomasis Hornbio (Hornby) žodynas, kurio pirmasis leidimas išvydo pasaulį 1944 m., tada paprasčiausiai buvo nepasiekiamas (jo antrojo leidimo egzemplioriai mus pasiekė tik septintojo dešimtmečio pabaigoje ir buvo platinami padauginti rotaprintu ant labai plono (ir nepatvaraus) popieriaus; rašydama šiuos prisiminimus, vieną tokį egzempliorių dar radau VU centrinės bibliotekos fonduose). Kiekviena turėjome per du puslapius susigrafavusios storą sąsiuvinį, kuriame suklasifikuodavome leksikografinę informaciją apie kiekvieną žodį: tarimas, reikšmės apibrėžtis, vertimas, frazeologiniai junginiai, dažnai ir pačių susirinkti vartojimo sakiniuose pavyzdžiai. Antroji užduotis – parašyti su tais žodžiais vadinamąsias situacijas, t. y. sukurti rišlų tekstą (pasakojimą, aprašymą, dialogą), kuriame būtų pavartoti mūsų „aktyvizuojami“ žodžiai. Jų į vieną rašinį stengdavomės sukišti kuo daugiau. Savo „kūrinius“ skaitydavome auditorijoje, o dėstytoja komentuodavo, ar aktyvizuojamus žodžius pavartojome tinkamame kontekste ir tinkamame junginyje. Tokių tekstų kūrimas ir skaitymas kartais sukeldavo daug juoko: mūsų kūrybinių pastangų rezultatas dažnai būdavo kokia nors absurdiška situacija, kurios beprasmiškumas ar primityvumas priversdavo draugiškai kvatotis. Situacijų metodą vėliau naudojau ir pati, mokydama savo studentus. Negaliu pamiršti dviejų talentingų „situacijų“ rašytojų, Izoldos Laurinčiukaitės-Maliukevičienės ir Dalios Kriukelytės-Dūdienės, kurios jas kurdavo drauge, dažniausiai kaip dialogą. Jų sugalvotos situacijos būdavo tokios juokingos, kad ir studentės, ir aš raičiodavomės iš juoko.

Antrasis mūsų leksikos dėstytojų taikomas komunikacinis metodas buvo paremtas teksto pasakojimu ir komentavimu. Pirmoji užduotis būdavo išmokti kuo tiksliau papasakoti tekstą taip, kaip jis parašytas (*as close to the text as possible*), o paskui auditorijoje dėstytoja paprašydavo tekstą papasakoti kurio nors jame aprašyto įvykio ar epizodo veikėjo požiūriu (*point-of-view reproduction of the text*). Pavyzdžiui, pasakėčios apie dramblio ir beždžionės ginčą dėl to, kas geriau – būti greitam ar stipriam, pasakodavome dramblio, beždžionės ir teisėjos varnos požiūriu. Tačiau tokios užduotys galėjo būti ir gana keblios. Prisimenu, skaitėme Šeridano papročių komediją *Intrigų mokykla*. Ketvirtajame akte yra scena, kurioje Leidi Tyzle slepiasi už širmos ir klausosi savo vyro sero Pyterio Tyzle ir Džozefo Surfiso, o vėliau brolių Džozefo ir Čarlzo Surfisų pokalbių ir išgirsta daug paskalų bei tikruosius jų ketinimus savo ir kitų moterų atžvilgiu. Analizuojame pjesę, ir staiga dėstytoja sako: „And now imagine you are Lady Teazle behind the screen." Situacija tiesiog absurdiška ir komiška. Turime apsimesti naiviomis, primityviomis į intrigų voratinklį patekusiomis XVIII a. Anglijos provincialėmis. Mūsų interpretacijos sukelia audringą grupės draugių juoką. Vėliau, jei kuri nors iš mūsų pasiskųsdavo nebeišmananti, kokių čia situacijų sugalvoti su aktyvizuojamais žodžiais arba ką pasakyti pasiūlyta tema, išgirsdavome draugių patarimą: „Imagine you are Lady Teazle behind the screen." Tai buvo tik mūsų grupei suprantamas humoras.

Galiojo nerašytas įstatymas: per anglų kalbos pratybas (vadinamąsias leksikos paskaitas) privalai kalbėti bet kuria dėstytojos pasiūlyta tema. Ne taip svarbu, ką pasakysi, svarbu netylėti, nes bet kuris požiūris ar nuomonė gali sukelti diskusijas, o tai – puiki treniruotė gebėti be išankstinio pasirengimo išdėstyti savo nuomonę angliškai. Didelė temų meistrė tokioms pratyboms buvo docentė Kameneckaitė. Pavyzdžiui, ateina kartą į pratybas ir pareiškia: „Today we'll speak about the button." Gali pasirodyti nerimta. Tačiau vėliau, po Nepriklausomybės atkū-

rimo, domėdamasi, kaip rengiami vertėjai žodžiu Kopenhagos verslo mokykloje, Bredfordo ir Lydso universitetuose, mačiau, kad apie tinkamumą dirbti vertėju žodžiu sprendžiama ir iš to, ar kandidatas geba rišliai kalbėti ir turi ką pasakyti bet kuria pasiūlyta tema.

Trečiasis svarbus užsienio kalbų mokymo metodikos elementas atėjo kartu su didėjančiu garso įrašų populiarumu šeštajame ir septintajame XX a. dešimtmečiuose. Visuose pasaulio universitetuose buvo kuriamos įrašų laboratorijos, kuriose studentai atskirose kabinose su ausinėmis klausydavosi, kartodavo ir automatizuodavo įvairias kalbos struktūras. Mūsų universitete audiovizualinė laboratorija atsirado septintojo dešimtmečio pabaigoje ir gyvavo Albino Kentros pastangomis[76]. Joje buvo naujausia aparatūra ir naujausi mokomieji įrašai. 1979 m. VU audiovizualinė laboratorija kaip geriausia tokia laboratorija Sovietų Sąjungoje buvo apdovanota aukso medaliu. Užsienio kalbų studentai ja naudojosi bemaž dvidešimt metų, kol garso įrašų ir reprodukcijos priemonės tapo prieinamos kiekvienam, ir tokia mokymo struktūra, kaip audiovizualinė laboratorija, tapo nebereikalinga. Kiekvienas studentas įrašų gali klausytis namie, naudodamasis savomis priemonėmis.

* * *

Studentiškų džiaugsmų ir rūpesčių verpete netruko prabėgti penkeri studijų metai. Artėjo neišvengiamas skirstymas į darbo vietas, kuriose privalėjome išdirbti trejus metus. Mus rengė vidurinės mokyklos anglų kalbos mokytojų darbui. Labiausiai

[76] Lietuvos šiuolaikinės istorijos metraštininku, naujausių laikų lituanistikos archyvo kūrėju, paveldo puoselėtoju vadinamo Albino Kentros veikla, darbai ir jų reikšmė nusipelno atskiro dėmesio, tyrinėjimo ir įvertinimo.

tikėtina, kad gausi paskyrimą į devynmetę kokio mažo miestelio ar didelio kaimo mokyklą. Išskyrus dvi ar tris grupės drauges, visos buvome iš didesnių Lietuvos miestų – Vilniaus, Kauno, Šiaulių, ir tokia darbo perspektyva mus nelabai žavėjo. Tai nuspalvindavo ir mūsų pažiūras į kai kuriuos dėstomuosius dalykus: pavyzdžiui, nenoriai mokėmės privalomos antrosios, vokiečių, kalbos, nes mūsų jaunoms galvelėms atrodė, kad „Plerpiškėse" ir vienos užsienio kalbos bus per akis, tuo labiau, kad užsienio kalba vidurinėse (ir aukštosiose) mokyklose nebuvo populiari. Mokiniai ir studentai sovietų okupacijos sąlygomis nematė perspektyvų, kur tas kalbas galėtų panaudoti.

Tačiau baigiantis šeštajam dešimtmečiui, praėjus penkiolikai metų po Stalino mirties, imta gyviau domėtis užsienio kalbomis. Kai kas pradėjo jų mokytis individualiai, kai kuriose įstaigose (ypač mokslo ir mokymo) susiburdavo grupės. Ėmė rastis privačių pamokų. Vilniaus universitetas taip pat planavo didinti į anglų kalbos specialybę priimamų studentų skaičių, todėl buvo nutarta iš mūsų 1959 m. laidos palikti dirbti universitete dvi anglistes ir po vieną vokiečių ir prancūzų kalbų dėstytoją.

Tais metais, kai baigiau universitetą, Romanų-germanų filologijos katedrai vadovavo docentas Alfonsas Laučka. Vienu iš svarbiausių jo, kaip katedros vedėjo, nuopelnų laikau atsakingą ir sąžiningą požiūrį į katedros kolektyvo formavimą. Jo vedėjavimo laikotarpiu užsienio kalbų dėstymas universitete buvo nuolat plečiamas ir stiprinamas, todėl plėtėsi ir reorganizavosi Romanų-germanų filologijos katedra. Vėliau ji skilo į anglų, vokiečių ir prancūzų kalbų katedras, o dar vėliau, 1968-aisiais, Anglų kalbos katedra dar kartą buvo padalyta į dvi – Anglų filologijos katedrą, atsakingą už anglų kalbos specialistų rengimą, ir Anglų kalbos katedrą, kuri vadovavo anglų kalbos dėstymui visiems kitiems studentams. Vykstant tokiems procesams, dėstytojų kolektyvo formavimas buvo vienas svarbiausių uždavinių. Kam siūlyti likti dirbti universitete pirmiausia spręsdavo ir aptardavo katedra. Vienas kriterijus buvo studento studijų

rezultatai, antras, nė kiek nemažiau svarbus – moralinės ir kitokios studento charakterio ypatybės. Suprantama, svarus žodis priklausė katedros vedėjui, jis teikdavo numatytą kandidatūrą dekanatui, o šis – rektoratui. Galutinis sprendimas priklausė nuo „konservatorijos" pritarimo. „Konservatorija" šiame kontekste reiškė SSRS saugumo komitetą (KGB), įsikūrusį viename Lenino (dabar – Gedimino) prospekto pastate šalia Lietuvos valstybinės konservatorijos, po nepriklausomybės atkūrimo reorganizuotos į Lietuvos muzikos ir teatro akademiją. Toji „konservatorija" užvėrė duris į mokslo pasaulį ne vienam gabiam jaunuoliui vien dėl to, kad jis buvo gimęs Sibire, nesvarbu, kad į Sibirą be teismo ir kaltės buvo išvežti jo seneliai su dar nepilnamečiais būsimaisiais tokio jaunuolio tėvais. Gimimo vieta išduodavo kilmę iš potencialių sovietų valdžios priešų.

Nepaisant „konservatorijos" korekcijų, sąžininga atranka ir vėlesnė mūsų katedros jaunimo globa ir skatinimas lėmė, kad paskutiniajame XX a. dešimtmetyje katedra jau turėjo keturis profesorius habilituotus daktarus. Prasidėjus Atgimimui, tarptautiniams Sąjūdžio ryšiams reikalingas vertimo žodžiu ir raštu paslaugas pirmieji savanoriškai pradėjo teikti Anglų filologijos katedros nariai.

Apie tai, kad katedra gali siūlyti skirstymo komisijai mane palikti dirbti universitete, sužinojau iš doc. Kameneckaitės, kuriai už globą, išmintingus patarimus ir, jos pačios žodžiais tariant, motiniškus jausmus man esu dėkinga visą gyvenimą. Bet katedros vedėjas apie tokį ketinimą man nieko nesakė, ir buvo aišku, kad dėl mano kandidatūros jis vis dar abejoja. Galėjau tik numanyti abejonių priežastį. Docentas Laučka mums dėstė anglų kalbos istoriją. Tai nėra dalykas, kuris gali sužavėti kiekvieną studentą; mūsų grupės anglų kalbos istorija tikrai nežavėjo, vangiai ruošdavomės pratyboms ir šaipydavomės iš tekstų senąja anglų kalba. Progos pasišaipyti, parodyti, kad neįdomu, kad nematau prasmės gilintis į anglų kalbos istoriją, nepraleisdavau ir aš. Buvau tiesiog „nepatogi" studentė ir galėjau tapti

nepatogia katedros nare. Kitokių progų mane pažinti Laučka neturėjo, rėmėsi tik kitų dėstytojų nuomone, todėl delsė ir abejojo.

Skirstymo išvakarėse katedros vedėjas sukvietė visus mūsų kurso svetimų kalbų (kaip tuomet buvome vadinami) studentus į instruktažą, norėdamas paaiškinti, ką toks skirstymas reiškia ir kaip turėtume elgtis. Instruktažui baigiantis į auditoriją įėjo Istorijos ir filologijos fakulteto komjaunimo biuro sekretorius ir vienas biuro narys, mūsų kurso lituanistas. Rankose jie laikė mūsų specialybės studentų charakteristikas, parengtas skirstymo komisijai ir pirmosios mūsų darbo vietos administracijai. Jų nuomone, mūsų charakteristikos palyginti su lituanistų esančios per geros ir neobjektyvios, jas būtina pataisyti, nes mes per visus penkerius studijų metus buvę gana pasyvūs fakulteto komjaunimo organizacijos nariai, o iš charakteristikų to nematyti. Aš jų nebuvau skaičiusi, bet buvo aišku, kad jas rašė katedros vedėjas (nors pagal taisykles jis turėjo tartis ne tik su dėstytojais, bet ir su studentų pirminės komjaunimo organizacijos atstovais). Atsistojau ir ėmiau atkakliai priešintis. Pasakiau, kad charakteristikų netaisysime, su blogomis savo kurso studentų į mokyklas nesiųsime, nes mums palyginti su lituanistais tekdavo daug daugiau mokytis ir dėl šių objektyvių priežasčių visuomeninei veiklai likdavo labai mažai laiko. Audringa mano reakcija suglumino fakulteto komjaunimo veikėjus. Gana nuolankiai paprašę charakteristikas vis dėlto šiek tiek pakoreguoti, jie išėjo.

Vėliau mūsų aspirantūros Kijeve laikų draugė Vitalija Mickienė pasakojo, kad katedroje svarstant, ką palikti dirbti universitete, Laučka apie mane atsiliepė labai palankiai. Manau, kad ginčas dėl charakteristikų jam padėjo apsispręsti ir patikėti mano padorumu. Paskui visą laiką jaučiau jo pasitikėjimą. Pavyzdžiui, kai 1964 m. rektorius Jonas Kubilius paprašė rekomenduoti ką nors iš katedros narių, kas padėtų jam mokytis anglų kalbos, Laučka šią užduotį paskyrė man. Į mano abejones ir samprotavimus, kad katedroje yra labiau patyrusių dėstytojų,

kurie galėtų mokyti rektorių, jis atsakė, kad „labai svarbu, kam patikėti rektoriaus ausį."

Per skirstymą paaiškėjo, kad mus keturis palieka dirbti universitete valandininkų teisėmis, nes laisvų asistento etatų nėra. Savo dėstytojų patarti, visi sutikome, nes vis dėlto tai buvo geriausia, ko galėjom tikėtis. Dirbdama valandininke, per mėnesį uždirbdavau 80 rublių, iš jų lygiai pusę mokėjau už kambarį (kaip asistentė, būčiau gavusi 105 rublius ir turėjusi teisę į mokamas atostogas). Ir vėl padėjo atsitiktinumas. Kiekvieną rudenį fakultetuose vykdavo profsąjungos ataskaitiniai susirinkimai, kurie buvo privalomi visiems fakulteto darbuotojams. 1959 m. rudenį mūsų fakulteto profsąjungos susirinkimas vyko 7-ojoje, vienoje iš didžiausių auditorijų. Jausdamasi nejaukiai, atsisėdau į keturvietį juodai dažytą suolą. Šalia manęs sėdėjo nepažįstamas dėstytojas, todėl pamaniau, kad jis greičiausiai yra istorikas. Pradėjom kalbėtis. Jis pasidomėjo, kas aš tokia būsiu, kaip man sekasi ir t. t. Po kelių dienų ateinu į katedrą, ir pirmas klausimas, kurį išgirstu iš vedėjo: „Iš kur jūs pažįstat prorektorių?" „Nepažįstu," – sakau. „Argi? Jis pasikvietė mane ir pasakė, kad Širvinskaitei ir trims kitiems naujiems valandininkams rado etatų ir kad juos reikia įforminti kaip etatinius katedros dėstytojus." Tuomet ir supratau, kad nepažįstamasis suolo kaimynas istorikas buvo mokymo reikalų prorektorius Stanislovas Lazutka. Kadangi jo žmona Liudvika Lisenkaitė buvo Lietuvių literatūros katedros docentė, vėliau jis visuomet apsilankydavo Filologijos fakulteto vyrų organizuojamoje kasmetinėje Kovo 8-osios šventėje ir kartais mane pašokdindavo. Jaučiau, kad iš tolo stebi mano akademinę karjerą, o kartą, kai jau buvau docentė, pasakė, kad džiaugiasi dėl manęs neapsirikęs.

Laikau didžiausia likimo dovana, kad mano pirmoji, vienintelė ir paskutinė, darbo vieta buvo Romanų-germanų filologijos (vėliau – Anglų filologijos) katedra. Čia radau išskirtinai padorių, išsilavinusių ir inteligentiškų žmonių kolektyvą. Jaučiau vyresniųjų kolegų globą ir stengiausi iš jų mokytis ne vien

profesinių įmantrybių, bet svarbiausia – tarpusavio pagarbos, paremtos tvirtais padorumo principais.

Pirmuosius dvejus metus anglų kalbos mokiau Ekonomikos ir Fizikos fakultetų studentus. Nors tais laikais užsienio kalbų mokymui visų specialybių studentams buvo skiriama nemažai valandų (dažnai net po 4 valandas per savaitę trejus metus), požiūris į jų mokymą ir mokymąsi, švelniai tariant, nebuvo labai rimtas. Žinoma, tai priklausė nuo fakulteto, jo vadovybės ir studentų kontingento. Darbas su fizikų grupe man teikė didžiulį malonumą. Jis buvo pagrįstas ne vien dėstytojos ir studentų santykiais. Tai buvo daugiau *give and take* bendradarbiavimas, ir aš visuomet nekantriai laukdavau kito susitikimo auditorijoje su šiais intelektualiais studentais, iš kurių vėliau daug kas tapo profesoriais ir net akademikais. Ekonomikos fakultete studentų ir dekanato požiūris į anglų kalbos mokymąsi buvo kitoks. Pamenu, kaip dėl anglų kalbos įskaitos negaunančio studento mane išsikvietęs fakulteto dekanas piktinosi: „Tai ką, dėl jūsų anglų kalbos aš turėsiu jį šalinti iš universiteto?!“ Vis dėlto ir tarp ekonomikos studentų buvo ir į anglų kalbą, ir į visas savo studijas rimtai žiūrinčių žmonių. Dėl jų mačiau savo darbo prasmę.

Romanų-germanų filologijos katedroje iš mūsų, jaunųjų dėstytojų, buvo tikimasi, kad rengsimės stoti į aspirantūrą ir rašysime disertacijas, nes buvo būtina stiprinti katedros mokslinį potencialą. Negaliu pasakyti, kad tokia perspektyva mane žavėjo. Save laikiau anglų kalbos mokytoja (taip ir įrašyta mano universiteto diplome), studijuodama buvau daugiausia susipažinusi su praktiniu kalbos mokymo aspektu ir tariausi jį išmananti, o teorinės lingvistikos dalykai man buvo „tamsus miškas“. Be to, anglistikos aspirantūros Vilniaus universitete nebuvo. Reikėdavo važiuoti į kitus, dažniausiai Maskvos ar Leningrado, universitetus ir laikyti stojamuosius egzaminus sąjunginio konkurso sąlygomis. Tikimybė, kad pateksi, buvo labai menka, nes universitetai būdavo suinteresuoti priimti savo studentus ir dažniausiai juos proteguodavo. Tiesa, Vilniaus universitetui

buvo suteikta galimybė išsirūpinti tikslinės aspirantūros vietas, į kurias jo siųstam kandidatui sąjunginio konkurso reikalavimai nebuvo taikomi.

Maskva Vilniaus universitetui 1961 m. skyrė tris tikslinės aspirantūros vietas – anglistui, romanistui ir germanistui, tačiau ne Maskvos ar Leningrado, o Kijevo universitete. Tai dar labiau sumažino norą studijuoti aspirantūroje, bet Lietuvos TSR Aukštojo ir specialiojo vidurinio mokslo komitetas pasakė: „Lėks galvos, jei nerasite, kas tas vietas užpildytų." Pasirinkimo kaip ir nebuvo.

Kaip visada, paguodos ir patarimo nuėjau pas doc. Kameneckaitę. Jos nedidelėje virtuvėlėje sėdėjau ir verkiau, o ji pasakė: „Važiuok, rengdamasi kandidatiniam egzaminui metus skaityk lingvistinę literatūrą, o jei po metų skaitymo nesusidomėsi, leidžiu tau grįžti." Ji mane įtikino, kad tai – nors ir ne geriausias atvejis, tačiau vis tiek visai neblogas šansas turėti trejus laisvus metus, kuriuos gali kuo tikslingiau išnaudoti savo tobulėjimui ir savo ateičiai, ir kad viskas priklausys tik nuo manęs pačios. Antro tokio šanso gali ir nebepasitaikyti.

Stojamieji egzaminai į Kijevo universiteto aspirantūrą paliko neišdildomą įspūdį, ypač TSKP (Tarybų Sąjungos komunistų partijos) istorijos egzaminas. Naudotis kurso programa per šį egzaminą nebuvo leidžiama, nes ji galėsianti padėti laikančiajam susiorientuoti ir suvokti klausimo kontekstą. Biliete, kurį išsitraukiau, buvo trys klausimai: 1. Stalino veikalas *Leninizmo klausimai*, 2. Laikraščio *Proletaras* redakcijos pasitarimas, 3. (nebeprisimenu). Pirmasis man buvo visiška staigmena: nuo Stalino mirties praėjus beveik dešimčiai metų, Vilniaus universitete jo veikalų skaityti jau nebebuvo reikalaujama. Nutariau kalbėti apskritai apie leninizmo principus, bet egzaminuotojas mano įpusėjusį pasakojimą pertraukė: „Tai, ką jūs pasakojate, yra teisinga, bet prašom apie pačią knygą: kiek ten puslapių, kokie skyriai, skyrių pavadinimai ir panašiai." Apie tai papasakoti aš, aišku, negalėjau. Antrasis klausimas mane glumino

todėl, kad visai nežinojau jo konteksto. Bandžiau išmąstyti: laikraštis *Iskra* buvo uždarytas 1904 m., tada bolševikų partija ėmė leisti *Proletarą*, ir jeigu jo redakcijos pasitarimas, apie kurį reikia papasakoti, buvo toks svarbus, galimas dalykas, kad jame buvo aptariamas pasirengimas 1905 m. revoliucijai. Kaip ši revoliucija buvo rengiama ir kaip ji įvyko, žinojau. Bet egzaminuotojas ir vėl mane pertraukė: „Jūs pradėjote per daug iš tolo. Laikraščio *Proletaras* redakcijos pasitarimas, kuris čia turimas galvoje, įvyko 1910 metais.“ Žaibiškai persiorientuoju. Žinojau, kad 1910–1911 m. bolševikų partija kovojo su „otzovistais“ ir „likvidatoriais“. Pradedu aiškinti partijos politiką jų atžvilgiu, bet ir vėl klausimas: „O prieš kuriuos konkrečiai buvo kalbama šiame pasitarime?“ Reikėjo spėti, ir aš nepataikiau. Trečiasis klausimas sunkumų nekėlė, turbūt todėl jo ir neatsimenu. Egzamino rezultatas – patenkinamai. Mane pribloškė ne tiek pažymys, kiek tai, kad buvo reikalaujama ne suprasti dalyko esmę, o tik mechaniškai atgaminti įsimintus nereikšmingus faktus.

Stojamasis į aspirantūrą iš marksizmo-leninizmo „mokslų“ turėjo būti paskutinis, nes kandidatinį marksizmo-leninizmo filosofijos egzaminą, doc. Kameneckaitės kaip visada išmintingai patarta, jau buvau iš anksto išlaikiusi Vilniaus universitete. Jei įstosiu į aspirantūrą, tikra laimė, kad Kijeve jo laikyti nebereikės.

Tačiau apsilankius aspirantūros skyriuje ir vėl pribloškė jo vedėjos Jekaterinos Trofimovnos (pavardės neatsimenu, nes pagal gražią, mano nuomone, tradiciją į ją visuomet buvo kreipiamasi vardu ir tėvavardžiu) žodžiai: „Gaila man tavęs, mergyte. Nenori tavęs priimti.“ Kodėl? To ji man nepaaiškino, bet galima numanyti: Anglų filologijos katedrai vadovavę žmonės į atsiradusią aspirantūros vietą greičiausiai labiau norėjo priimti savą, o ne iš kitos respublikos atvykusį kandidatą. Tačiau Jekaterinos Trofimovnos būta teisingo žmogaus. Progai pasitaikius, su Kijevo universiteto Anglų filologijos katedros pozicija mano atžvilgiu ji supažindino Ukrainos aukštojo mokslo ministro pavaduotoją. Aš tapau Ukrainos Ševčenkos vardo universiteto aspirante.

Treji aspirantūros metai Kijeve bėgte prabėgo universiteto bibliotekos skaitykloje. Kartą ar du per metus turėdavau galimybę nuvažiuoti į Maskvą, Lenino vardo biblioteką, susipažinti su Kijeve neprieinama literatūra. Supratau viena – nėra pasaulyje neįdomių dalykų, yra tik dalykai, kurių neišmanai, todėl jie tau ir neįdomūs. Lingvistika man tapo įdomiausia domėjimosi ir tyrinėjimo sritimi. Ypač įdomu ir prasminga atrodė žinias, sukauptas skaitant pasaulinę lingvistinę literatūrą anglų, rusų ir kitomis kalbomis, perkelti ir pritaikyti lietuvių kalbos lyginamosioms studijoms su kitomis kalbomis. Praėjus porai dešimtmečių po kandidatinės disertacijos gynimo ir sukaupus pakankamai teorinių žinių bei konkrečios medžiagos, noras ir sprendimas rašyti habilituoto daktaro disertaciją apie lietuvių kalbos būdvardžio sintaksę ir semantiką man atėjo lyg ir savaime. Panašų mokslinių tyrinėjimų kelią pasirinko ir kai kurie kiti Anglų filologijos katedros nariai. Visų pirma, reikėtų paminėti reikšmingus prof. Emos Geniušienės ir jos doktorantų darbus. Iš pradžių tokią anglistų „invaziją" į lietuvių kalbos tyrinėjimus lituanistai sutiko skeptiškai ir net priešiškai. Tačiau gana greitai jų požiūris pasikeitė, atsirado pagarbus abipusis bendradarbiavimas. Taigi Vilniaus Anglų filologijos katedros narių ir jos auklėtinių indėlis į lietuvių kalbotyrą yra tikrai nemažas.

* * *

1964-ųjų rudenį grįžus iš aspirantūros, prasidėjo naujas, jau visiškai savarankiškas mano akademinio gyvenimo etapas. Man buvo patikėta studentų auditorija, ir santykiai su ja bei pedagoginio darbo sėkmė priklausė tik nuo manęs. Pedagoginio darbo krūvį, pasitaręs su pačiu dėstytoju, skirstydavo katedros vedėjas. Pirmaisiais metais po aspirantūros gavau dvi antrojo kurso anglistų grupes, kurioms dėsčiau praktinį anglų kalbos kursą, t. y. vedžiau vadinamąsias leksikos pratybas. Po trejų

Kijeve praleistų ir tik rusiškai kalbėtų metų mano šnekamosios anglų kalbos įgūdžiai buvo gerokai suprastėję, todėl leksikos pratybos buvo ne tik studentų, bet ir mano pačios kalbėjimo angliškai treniruotės. Įgūdžiai netruko sugrįžti, ir kas keleri metai gaudavau dėstyti vis aukštesnio kurso grupėms.

Apie 1972 metus parengiau teorinį anglų kalbos leksikologijos kursą, kurį skaitydavau angliškai trečiojo kurso anglistams. Jis susidėjo iš dviejų dalių – leksinės morfologijos ir leksinės semantikos. Man pačiai įdomesnė buvo leksinės semantikos dalis, jai tekdavo maždaug du trečdaliai viso šiam kursui skirto laiko. Stengiausi studentus supažindinti su pagrindinėmis semantikos sąvokomis ir parodyti, kaip taikant jas kalbos reiškinių analizei atsiskleidžia leksinės sistemos ryšiai ir jų esmė. Kadangi mūsų studentams tai buvo pirmas angliškai skaitomas teorinis kursas ir jie pirmąkart susidurdavo su semantikos sąvokomis, jas suvokti, įsisavinti ir logiškai paaiškinti per egzaminą būdavo nelengva. Pasitaikydavo, kad tik šiek tiek daugiau kaip pusė studentų jį išlaikydavo iš pirmo karto. Tais laikais egzaminai vykdavo žodžiu, bet perlaikant egzaminą atsakymo reikalaudavau raštu. Tai versdavo studentus atsakingiau ir kritiškiau vertinti, kaip jie dėsto savo mintis, o aš turėdavau konkretų įrodymą, kad jų žinios objektyviai įvertintos. Išlikti principingai ir griežtai nebuvo lengva, ypač tada, kai iki tam tikros datos neišlaikius kokio nors egzamino studentams grėsė pašalinimas iš universiteto dėl nepažangumo, o vaikinams tai reiškė būti paimtiems į privalomąją tarnybą Sovietų armijoje. Bet per visus daugiau kaip dvidešimt metų, kol dėsčiau šį kursą, nebuvo nė vieno studento, kuris galiausiai nebūtų išlaikęs leksikologijos egzamino ir dėl to būtų buvęs pašalintas iš universiteto. Leksikologijos kursas buvo svarbus ne tik dėl to, kad studentai buvo supažindinami su svarbiomis lingvistinėmis sąvokomis ir terminais, be kurių būtų buvę sunku suvokti kitas vėliau dėstomas teorines disciplinas, bet ir dėl to, kad studijuojant lingvistinio mąstymo pagrindus buvo ugdomas studentų abstraktusis mąstymas. Po

dvejų metų, kai tiems patiems studentams, penktajame kurse besirengiantiems laikyti baigiamuosius (valstybinius) egzaminus, pasiūlydavau pakartoti kai kurias į egzamino programą įtrauktas leksikologijos temas, jie stebėdavosi: „Ir kas tokio ten būta sunkaus?" Neapsakomas džiaugsmas matyti, kaip bręsta, skleidžiasi ir pražysta jaunas žmogus.

Praktinės anglų kalbos mokymas aukštesniuosiuose kursuose kėlė nemažai kitokių problemų ir sunkumų. Tam skirtos auditorinės valandos studentams buvo vienintelė galimybė tobulinti kalbėjimo įgūdžius, nes gyvendami už geležinės uždangos kitų galimybių neturėjo. Tačiau diskusijų temos studentams turi būti įdomios ir netrivialios. Joms būtina suteikti intelektualų turinį, kuris ugdytų studentų mąstymą, plėstų jų akiratį ir pasirinktos studijų srities žinias. Su tokios mokymo programos parengimo problema staiga susidūriau 1972 m., kai doc. Kameneckaitei išvažiavus į Izraelį, iš jos teko perimti praktinės kalbos pratybas ketvirtojo ir penktojo kurso anglistams. Tuo metu Sovietų Sąjungos užsienio kalbų institutuose ir universitetų fakultetuose vyresniųjų kursų studentams buvo dėstomas dalykas, vadinamas analitiniu skaitymu. Jame buvo susipynę kai kurie literatūros kūrinių interpretacijos bei struktūrinės analizės elementai ir *language through literature* metodai, šiuo metu ypač populiarūs Vakarų Europos šalyse. Sovietų Sąjungoje XX a. septintojo dešimtmečio pabaigoje buvo išleistas tik vienas vadovėlis, kuris, galima sakyti, buvo skirtas analitiniam skaitymui – Irinos Arnold ir Ninos Djakonovos *Three Centuries of English Prose*. Jame buvo pateiktos kai kurių garsių anglų rašytojų kūrinių ištraukos ir pačių rinkinio sudarytojų parengtos jų interpretacijos. Apsiriboti vien šiuo analitinio skaitymo vadovėliu man atrodė per menka ir nepakankama. Norint, kad studentai mokytųsi kalbos iš literatūros kūrinių ir įvairaus žanro tekstų, būtina juos supažindinti su teksto ir literatūros kūrinio struktūrinės ir lingvistinės analizės sąvokomis ir elementais. Studentai turi būti mokomi suprasti ir matyti, kokiomis kalbos ir kompozicijos priemonėmis autoriai

siekia meninio efekto, ir tai gali būti puiki, įdomi ir labai naudinga diskusijų auditorijoje tema.

Pirmiausia reikėjo pačiai gerai perprasti tokios analizės priemones ir elementus ir kartu anglų kalba parengti medžiagą, iš kurios studentai galėtų mokytis. Vilniaus universiteto bibliotekos skaitytojai turėjo galimybę užsisakyti knygų iš turtingiausių Maskvos ir Leningrado bibliotekų. Informaciją apie naujausias knygas gaudavau iš mėnesinių bibliografinių leidinių *Naujausios užsienio lingvistinės literatūros biuletenis* ir *Naujausios tarybinės lingvistinės literatūros biuletenis*, kurie ateidavo į VU bibliotekos bibliografijos skyrių. Priklausomai nuo užsisakiusiųjų skaičiaus užsakytą knygą gaudavai per mėnesį, o kartais ir per pusę metų. Iš kitų bibliotekų atsisiųstų knygų į namus neišduodavo, jas reikėjo skaityti pačioje bibliotekoje. Dauginimo aparatų, kuriais būtų buvę galima atsišviesti kai kuriuos svarbesnius puslapius, galima sakyti, nebuvo. Buvo kažkoks primityvus aparatas, kuriuo atšviesti puslapiai tapdavo tamsiai violetinės spalvos, dvokdavo žibalu, o ir galimybė juo naudotis buvo normuojama. Todėl skaitomas knygas tekdavo konspektuoti ar tiesiog ištisus puslapius persirašyti ranka, paskui namie tuos tekstus sutvarkyti taip, kad studentai galėtų jais naudotis: paimdavau dešimt rūkomojo popieriaus storumo lapų, perklodavau juos kalkiniu popieriumi ir senoviška 1913 m. gamybos *Mercedes* rašomąja mašinėle perspausdindavau. Parengta medžiaga dalijausi ir su kolegėmis, kad jos galėtų ją naudoti savo penktakursių anglistų grupėse. Taip dirbdama per dvejus metus sukomplektavau autentiška anglų kalba rašytus tekstus. Iš jų studentai mokėsi analizuoti tekstą, jo kalbą ir apie tai diskutuoti. Analizei dažniausiai pasirinkdavau trumpus Džeimso Džoiso (J. Joyce), Ernesto Hemingvėjaus (E. Hemingway) apsakymus, O'Nylo (O'Neil), Tenesio Viljamso (Tennesee Williams) pjesių ištraukas, garsius oratorinio meno pavyzdžius. Tekstų persirašinėjimas bibliotekoje ir mokomosios medžiagos techninis rengimas atrodė baisus laiko švaistymas, bet po dve-

jų metų pastebėjau, kad ima gerėti mano rašytinės kalbos įgūdžiai, ir sintaksinės struktūros lyg savaime ima lietis ir jungtis į gražius sakinius. Vėliau tai man labai pravertė, kai su nepriklausomybės atėjimu prireikė versti įvairius tekstus iš lietuvių į anglų kalbą. Todėl visuomet ragindavau studentus tuoj pat nepulti prie dauginimo aparatų ir nevengti persirašinėti tekstų ranka, nes tai padeda ugdyti rašytinės kalbos įgūdžius. Buvo tokių, kurie paklausė mano patarimo.

Suprantama, norint gerai išmokti kalbą, vien grožinės literatūros kūrinių nepakanka. Būtini ir kitokio žanro įvairių sričių ir įvairios tematikos tekstai. Bet tokie buvo sunkiai prieinami. Pavyzdžiui, mus pasiekdavo vienintelis britų komunistų remiamas laikraštis *Daily Worker* (1966 m. pervadintas *Morning Star*). Mokėti jį skaityti buvo privalu net visų kitų specialybių aspirantams, ir tai buvo vienas iš anglų kalbos kandidatinio egzamino reikalavimų. Kadangi literatūra apie anglišką laikraštinį stilių nebuvo visuotinai prieinama, studentai nebuvo mokomi įvairių laikraštinio teksto formų ypatybių, todėl jų nepastebėdavo ir nesuvokdavo. Tai trukdė suprasti ir įvertinti skaitomo teksto turinį. Norėdama užpildyti šią spragą, parengiau 1976 m. rotaprintu išleistą 61 puslapio knygelę *We Discuss English Newspaper*, kurią šiandien pavarčius darosi graudu: lapai pageltę, mašinėle spausdintą tekstą sunku skaityti. Vargšai anų laikų studentai... Bet jie mokėsi, domėjosi ir vertino dėstytojų jiems perteikiamas žinias. Iki šiol esu dėkinga buvusiems savo studentams už jų teigiamą požiūrį į mano pastangas ir jų vertinimą. Tai skatino mane, dirbdama su jais jaučiaus laiminga.

Įsiklausiusi į studentų poreikius, 1981–83 m. parengiau anglų ir amerikiečių leksikografijos kursą. Iš pradžių apie anglų ir amerikiečių žodynus savo grupių studentams pasakodavau per leksikai skirtas valandas, nes buvau pastebėjusi, kad Vilniuje atsiradus užsienio literatūros knygynui, kuriame buvo galima įsigyti angliškų žodynų, kartais jie nusipirkdavo ne pačius reikalingiausius. Žiniomis apie žodynus pradėjo domėtis ir kitų

grupių studentai; taip atsirado leksikografijos seminaras, kuriame analizavome įvairius žodynų tipus, o vėliau patys bandėme eksperimentuoti, sudarydami dvikalbio lietuvių-anglų kalbų žodyno straipsnius.

Tai, kad Anglų filologijos katedra, daugiausia rengianti anglų kalbos mokytojus vidurinėms mokykloms, neturi ryšio su autentiška gyva anglų kalba, matyt, rūpėjo ir universiteto vadovybei. Nežinau, kokiais keliais ir kokiomis priemonėmis (apie tai galima tik spėlioti) prorektoriui prof. Jonui Grigoniui pavyko pasiekti, kad Vilniaus universitetas būtų įrašytas tarp tų, kuriuose galėtų dirbti anglų kalbos dėstytojai, atvykę į SSRS iš Jungtinės Karalystės pagal mainų sutartį su Britų Taryba. Taip aštuntajame dešimtmetyje mūsų katedroje pasirodė škotas Janas Vudvordas (Ian Woodward), vėliau – du Deividai, Deividas Pirmasis ir Deividas Antrasis, o paskutinė dėstytoja anglė buvo Džanet Roberton, kuri mūsų katedroje dirbo ketverius metus. Kai kurie vyresniosios kartos dėstytojai iki šiol bendrauja su Janu ir Džanet. Pagal mainų sutartį su Britų Taryba į Sovietų Sąjungos universitetus atvykdavo žmonės, turintys paprasčiausią anglų kalbos mokytojo kvalifikaciją, todėl iš jų nebuvo galima tikėtis, kad pakels teorinį katedros lygį ir sustiprins dėstomus teorinius kursus. Bet užtat dabar mes turėjome su kuo pasitarti dėl vieno ar kito žodžio vartosenos, pasitikrinti, kas taisyklinga, kas ne, ir mokytis gyvos šnekamosios anglų kalbos. Šiuo atžvilgiu Britų Tarybos pagalba buvo neįkainojama. Reikėjo tik stengtis išnaudoti progą.

Aštuntojo dešimtmečio pabaigoje nelauktai, tiesiog stebuklingai, atsirado dar vienas dosnus šaltinis – JAV konsulatas Leningrade, ypač tuo laikotarpiu, kai jame kultūros atašė dirbo Barbara Allen. Iš ten kartais gaudavome įvairios medžiagos, o viena iš pirmųjų atvežamų dovanų buvo filmai, kuriais galėdavome naudotis apie porą savaičių. Juos rodydavome kelis kartus per dieną, nes pasižiūrėti ateidavo ne tik mūsų, bet ir kitų specialybių studentai. Kai gavome *Skrydį virš gegutės lizdo*,

žinia kaip žaibas pasklido mieste, ir pirmosiomis dienomis patekti į auditoriją, kurioje šis filmas buvo rodomas, negalėjo net patys katedros nariai.

Pasitikti iš Leningrado traukiniu atvažiuojančios Barbaros kartais tekdavo vykti net dviem automobiliais. Kartą ji atvežė 20 didžiulių magnetinės juostos ritinių, kuriuose buvo įrašyti per radiją *The Voice of America* transliuoti valandos trukmės pokalbiai su šiuolaikiniais Amerikos rašytojais ir poetais. Tai buvo puiki mokomoji medžiaga. Ją buvo galima naudoti įvairiais tikslais – klausymo įgūdžiams ugdyti, amerikiečių literatūros studijoms, diskusijoms auditorijoje ir t. t. Tačiau kiekviena juosta prasidėdavo „This is the Voice of America" ir baigdavosi „That was the Voice of America". Pasitarę su katedros vedėju doc. Lionginu Pažūsiu, nurėžėme juostų kilmę akivaizdžiai išduodančias „galvas" ir „uodegas" ir sėkmingai jomis naudojomės keletą metų.

Įpusėjus devintajam dešimtmečiui ir papūtus Gorbačiovo *perestroikos* vėjams, mūsų mokomojoje medžiagoje atsirado iki tol neįmanomas dalykas – knygelė apie JAV ekonominę geografiją. Barbara atvežė net 50 jos egzempliorių, kad užtektų visiems vieno kurso studentams. Tai buvo pirmasis ne grožinės literatūros tekstas, kurį naudojau auditorijoje, mokydama studentus anglų kalbos. Tada dar to nežinojome, bet tai buvo puikus pasirengimas netrukus atsiradusiai būtinybei tuoj po nepriklausomybės atkūrimo padėti naujiesiems mūsų valstybės politikams bendrauti su pasauliu anglų kalba.

Rašyti prisiminimus apie Vilniaus universitete praleistus daugiau kaip penkiasdešimt metų būtų galima įvairiais aspektais. Bendrauta su daug iškilių žmonių, stebėta daug įdomių ir reikšmingų įvykių. Šiame Anglų filologijos katedros narių prisiminimų rinkinyje man norėjosi papasakoti, kaip mes mokėmės ir mokėme anglų kalbos, patys neturėdami galimybės ją vartoti kaip komunikacijos priemonę natūraliomis sąlygomis. Lietuvai tapus nepriklausoma, katedrai teko persiorientuoti ir

prisitaikyti prie naujų aplinkybių. Prasidėjo naujas ir visiškai kitoks jos gyvenimo laikotarpis. Labai gaila, kad dėl įvairiausių priežasčių jis sutapo su kartų atotrūkiu.

Pabaigai norėčiau išreikšti mintį, į kurią turėtų atkreipti dėmesį visi, kas bando ar bandys vertinti Vilniaus universiteto Anglų filologijos katedros darbą sovietmečiu. Tiesiog nuostabu, kad tokioje ideologiškai „slidžioje" katedroje, kurioje studijų objektas tiesiogiai lietėsi su „buržuazine" ideologija ir įtaka, per keturiasdešimt su viršum metų niekas nenukentėjo nuo represinių valdžios struktūrų. Nujaučiu, kad buvo dorų žmonių, kurie reikiamu laiku ir reikiamoje vietoje sumaniai užtardavo katedrą ir joje dirbusius žmones.

2016 m. vasario 19 d.

Leona Toker

STUDENT YEARS, 1968–1973

On September 1, 1968, the new recruits for English studies gathered in one of the halls of Vilnius University. A new stage in our lives was beginning.

We were mostly girls, about fifty of us, mostly aged 18. There were only three young men, barely discernible among us. Before that day, at school, in the theater, on the beach, in sports clubs, there were always boys around — young men, eye-contact, guesswork, occasional convergence. Not here, not now. How do you keep up your spirits in a place where no one is sexually relevant to you? Romance would have to be sought elsewhere.

Soon enough, however, I discovered how good it actually was to be among women. One could be more relaxed, more oneself (never entirely so, for reasons unrelated to gender). We were divided into five groups of about ten students each. The groups had daily language classes, where every student received due attention. For some of the subjects the groups were joined; there were also general lectures sometimes attended also by people from other foreign-language departments. Soon after the start of the classes, a reshuffling was made, and I found myself among students with the strongest command of English, gathered into one "special" group — to our joy at no longer being bored with elementary exercises and to the resentment of the others, who thought — mistakenly, as it turned out — that we

were all slated for academic careers. In later years there was a further reshuffling; the number of groups was reduced, and we were joined by more girls whose language skills had made spectacular progress.

When you spend six to eight hours every weekday with the same people, the friendships as well as the dislikes acquire a special coloring. Always close by was Rufa Savičiutė (now Moldel), my friend from high school (who would eventually marry our former classmate in Israel): I often got off the bus near her house, and we would walk down Trakų street to the University together. From the start some of the others were immediately attractive to me (reciprocally, it seems – there was some sort of mysterious sympathy), some (one or two) were immediately repulsive (again, reciprocally, no doubt; nor did I see them at reunions several decades later), some indifferent, and some a challenge. With the latter it seemed that the initial sense of hostility, coming from different backgrounds, competing for excellence, probably believing in different things, was quite likely to be eventually replaced by mutual respect and even friendship. This happened, in several cases. Looking back on my experience of those years, I am pleased to have no memories of having ever said anything, let alone done anything, out of a resentment. Which is one of the reasons for the happiness of the reunions that started taking place 30 years after the parting in 1973. When Gražina Nainytė (now Matukevičienė), Algimanta Railaitė (later Pranckevičienė, of blessed memory), and Alina Rabašauskaitė (now Gutauskienė) came for a visit in Jerusalem, after ten minutes of initial embarrassment, it was as if the intervening 33 years were swept away. We were still young in one another's eyes. Later, on my revisiting Lithuania, it was the same with Laima Servaitė, Gražina Pabienskaitė (Nemunienė), Gražina Cijūnėlytė, Tolema Vabolytė, Vytautė Vyšniauskaitė and some others.

And yet there was not much intimacy in our relationships

in 1968–1973. We were like figures who came together trailing broad veils: there were slits for our eyes but our outlines were half-curtained, the veils behind us loosely blown in the direction of each of our worlds. I remember meeting Tolema at the entrance exams – one of the girls with whom there was an immediate click of sympathy: she said she wanted so much to get admitted, more perhaps than some who may have come there without a special motivation. I never asked why. When the studies started I was happy to see her in the halls, and a friendship continued on a low flame throughout the five years of studies. She could not help intimating that there was trouble back at home in Kaunas, but when asked what trouble, she would fall silent, and we knew better than to inquire further. The girls from Kaunas who took a train home together on weekends must have been more open with each other, but also probably to a point.

When boyfriends came into the picture, they too remained largely behind our veiled figures, in the reality that connected to our homes and only rarely sent glimmers into our shared spaces.

Nor did I explain to my new friends what had brought me to the English Department. To backtrack: for many years, at school, I had thought I would study physics, until I understood that my interest was actually not in physics but in physicists (I still think that physicists are the nicest people on any campus; I married one, and both our children are physicists). The book by Landau and Lifshits that my parents bought me for a trial run was, however, soon abandoned for the sake of some novel or other. Then I thought it would be best to study mathematics. Computer programing was just coming in; a mathematician could get a safe job somewhere. At school I was good at mathematics, but my parents decided to send me to a private tutor for enrichment. A frustrating discovery: I could solve any problem of the kind that I had solved once, but was incapable of finding

new creative solutions… On the other hand, already at school I was moved to write essays on the books I read, and despite the skepticism of one or two people to whom I showed them, I was totally convinced of their value.

A career in the humanities in Soviet Lithuania? Suddenly it seemed not as absurd as before. In 1968 Khrushchev's "Thaw," which had made Soviet literature readable again, was already over, but I did not wish to believe it. There had been temporary setbacks before, and this might be another. There were inspiring developments in Czechoslovakia: "socialism with a human face" seemed not just possible but a necessary stage in social development. Among our friends and acquaintances my father was alone in being sure that the Soviets would soon put an end to the Prague Spring. "I shall eat my hat if they don't," he said, and some of his friends were already asking whether he would like his hat boiled or fried.

In the meantime, during the spring and early summer of 1968, I was preparing for school matriculation exams, suppressing boredom and the pervasive skepticism which turned my study of history and even literary history into textual cramming rather than learning. It worked; I got the gold medal. The rule at the time was that those who had gold or silver medals needed only to take one University entrance exam, and if they got the highest grade (5), they would be enrolled without the other exams. In the last-minute decision making, I had to choose between an exam in mathematics and an exam in English. Averse to studying for other entrance exams again, I thought that in mathematics a casual error might ruin the end results, but nothing could go wrong for me in English. So English it was. At the beginning of August, I could already formalize my enrollment in the English Department of Vilnius University and retreat into my own world.

Then, on August 21, the Warsaw-pact tanks rolled towards Prague. Between my entrance exam and the start of the studies,

the world had changed. People of our generation still differ as to what the year 1968 means to them: for some it is the Paris students' revolution, for others the murder of Martin Luther King. I belong to those for whom it is the end of the Prague Spring, and of hopes that a brighter future for humanity would be brought about by a humane and scientifically sound deployment of socialist ideals.

None of this could be discussed with the new friends on the benches of the old University, which had started as a Jesuit college in 1579 and was now functioning as a Soviet educational institution, bearing the name of Vincas Kapsukas (1880–1935), a leader of the Lithuanian Communist Party. Nor would I tell anyone of another change that started taking shape. In 1966 I had been very upset, even angry, when, on a walk in the woods, my father told me that one day we may decide to leave everything and go to Israel. But I was moved when, soon afterwards, during a group tour of Rumania, father could not hold back tears as he picked up a scrap of paper with Hebrew lettering from the pavement. In pre-war Lithuania he had studied in a yeshiva and then in a Hebrew gymnasium. He was not an observant Jew: he had left the yeshiva at age fourteen because he had lost his faith. Yet everything genuinely Jewish, and all touches of the Hebrew language, triggered his emotions, longings, regrets. These were depths unknown to me, but I would gradually come to fathom some of them. Still, in 1968 I could not foresee that less than four years later it would be my initiative, following my engagement, to apply for emigration to Israel.

All of us students had reasons for a reserved conduct. During the first year, our teacher of English practice was the wise and hard-working Uršulė Žemaitienė. We read various texts and answered comprehension questions. One of the short stories she brought for us to read was by Albert Maltz, set during the McCarthy period in the USA. It dealt with the employer's intrigue to cheat an old woman out of her pension: shortly be-

fore she reaches retirement age, someone is sent to "draw her out," and when she makes some innocuous complaint she is dismissed for "anti-American attitudes." So that is what used to happen in America! It was quite clear to us that the use of this text was a mild warning, but we said nothing. In Israel there is a saying, "Everybody knows why the bride enters under the wedding canopy, but only a donkey says this out loud." There were no donkeys among us.

Some time later, I happened to be the last to leave the classroom after a second-foreign-language class. As I was slowly packing my books, the handsome young teacher (whom we strangely disliked) started asking me questions about student life. I said that there were good times and less good times. He was interested in the latter: he asked whether the less good times were around the "demonstrations" (May 1, November 7 – communist holydays when students had to take part in the parades). This was rather too blunt. I said, "On the contrary, parades are fun." But we knew that more subtle surveillance was constantly carried out. The habit of being careful about what I say stood me a good stead in Israel as well, though in matters of academic politics, not ideology. It is quite a catharsis to break through that habit once in a while.

There were, no doubt, some advantages in the socialist system: no tuition fees, and students from families that could not support them got scholarships. Those with a good academic record got scholarships too, even higher ones: I was never out of cash and did not have to ask my parents for money. Students from out of town rented rooms if they could afford it; those who could not got places in the student hostels (but that, apparently, was no fun). One of the few boys in our cohort, the one known as "red," had come from a village. "Where would I be now but for the Soviet power?" he once said. When 40 years later I quoted this to Gražina N., her answer was "In exactly the same place." I think she is right. BA is mostly free in capitalist

France and Germany too these days, as in some other European countries. In Israel it is not free but largely affordable.

I had another reason for being reserved. My mother, Neda Kameneckaitė, was one of the most popular teachers in my department, and many of the other teachers had once studied under her. She taught language practice in the fifth year as well as linguistics courses, in particular stylistics. I remember how impressed I was by her linguistic analysis of the opening of Joyce's "The Dead." Those who studied language practice with her felt lucky; in addition to language, it was also about wisdom and style. But from literature and film we know the types of "the teacher's pet" or "the headmaster's son" — I did not want to be like that or to get any obviously preferential treatment. I avoided the teachers' room, avoided mentioning mother in talking to my friends, avoided gossip about her colleagues. But when I did study with her, we had a little secret: I would sometimes, when not observed by anyone, slip a little piece of paper with the picture of a flower into the drawer of the teacher's table in the classroom. She kept those flowers, and showed them to me again a few years ago.

Each day the classes included language practice, the so-called "Anglistics," and philological courses, as well the mandatory communist education program. Language practice was about vocabulary enrichment through reading, about eliminating mistakes, learning idioms, etc. At a certain point these classes also included "pattern practice" that had become a popular method of automatizing language skills: we had to generate multiple sentences on the same grammatical mold. "Anglistics" started with two years of English phonetics taught, logically and systematically, by Dr. Aprijaskytė. This also involved much practice. One of my fellow students eventually based her own course on phonetics and phonology on Aprijaskytė's model. I do not have a good ear, and could improve my pronunciation only after the teacher explained the anatomical aspects of En-

glish sounds — for instance, the difference between the English dental t and d and the Lithuanian alveolar consonants. In addition to learning theory, we were expected to get rid of accent-related errors. More difficult was the question of intonation: we had to memorize a BBC collection of dialogues, imitating the modulations of the pitch. For two years we had to work with tape recorders almost every day. When I started my doctorate at the Hebrew University in late 1973, people could not tell where I was from — there was no recognizable accent, but they felt that my English was not native. This was mainly because of the confusion: we had learned the British intonations, to which I did not quite connect, but around me in Jerusalem there were a number of American accents, as well as South African and even Indian ones. I would not even try to blend into any of those ways of speaking.

Phonetics was followed by morphology, syntax, and eventually stylistics. But the coloring of every year of studies was created by that year's English-practice teacher, first Žemaitienė, then the young and romantic Alma Ločerytė, who eventually married a Norwegian and went to live in Norway, then, it seems, Pažūsis, who had a voice which struck us girls as Hollywood sexy and whose less appealing character features transpired later. In the fourth year our teacher was Dalia Tekorienė, whom I loved and had a hard time not showing it — she had been my first English teacher when I was five years (and she a beautiful young student). In the fifth year it was my mother. There were other teachers in parallel groups. Every teacher had to size up how much we knew at the beginning of the year, and build on this, with the right proportion of new materials and recapitulation. It is from these teachers that we mainly imbibed principles of practical pedagogics, rather than from the cycle of courses expressly meant to prepare us for teaching English at school.

The philological courses prominently included two years of Latin (taught by Prof. Zabulis, the Minister of Education).

I loved this subject, and Latin turned out to be of great value to me in the future. There was also Old Gothic, the history of the English language and its Germanic roots, some German, and a year of optional Italian. I remember closing myself in my room at some emotionally difficult time to study the history of the migrations of Germanic tribes. This was a makeshift refuge, and I no longer have the memory either of those migrations or of what was oppressing me at the time.

Throughout my University years once or twice a week I also took private lessons of French with Irina Lvovna Karsavina, already retired from Vilnius University, daughter of the philosopher Lev Karsavin, whose memory is now cultivated in Vilnius, and who had been my father's unforgettable history professor at Kaunas University. Prof. Karsavin, arrested in the late forties, died in a Gulag camp in Abez'; Irina Lvovna had also been in the camps, because of her pre-war work in a foreign embassy in Lithuania. After release she settled with her younger sister in a little apartment near the Red Army (now Savanorių) Prospect, amidst books, pictures, and French journals, some still being sent to her by another sister from Paris. After just a few lessons she made me read Merimée in the original, infusing the French language into me in a near-mystical way. Her analysis of poetry was another major influence on my life. She had studied English literature with Louis Casamian in the Sorbonne (I was delighted to be able to purchase his book on the history of English literature several years later). In my cloudy and dreamy state of those days, I got immersed in her language, her memories, and her thoughts without calculating my progress in active French. My grammatical imprecisions and residual naiveté must have been frustrating to her, but she was sad when I came to take leave of her in 1973.

My future husband also studied with her. It was she who actually brought us together.

My cloudy-dreamy state doubled as a protective cocoon.

During the boring spans in the classes, when, for instance, the others were reciting the BBC dialogues, my mind would float away, mainly into love-stories inspired by 19th century fiction and some recent Soviet movies (I liked, for instance, *The Colleagues* after Aksyonov's novel, and *Nine Days of the Same Year*, about physicists – would I have liked them now?). But language practice and philological courses were seldom boring, and some of the general lectures never. Particularly interesting and well presented was the course in the History of Western Philosophy, taught by Kristina Rickevičiūtė (who also gave us a short and elegant lecture course on logic), where the history of ideas was told like an exciting narrative. It did not include Schopenahauer, Nietzsche, and Bergson whom I read much later; nor did it have a tutorial: we learned *about* the philosophical systems but did not read the texts themselves. Several decades later I partly filled in that gap, particularly enjoying the language of 18th century British thinkers. But the course created a firm matrix upon which it was later easy to build.

As in all Soviet Universities, there was a cycle of courses meant to give us a sound communist education (one, indeed, which later made me impatient with "modified Marxism" as a scatterbrain distortion of the logically rigorous doctrine in which I had stopped believing). The attitude to and the way of studying each of the courses of the cycle was different. First there was the History of the Communist party, with a tutorial devoted to some works by Lenin: the handsome young assistant who taught it had managed to somehow turn it into a course in the history of ideas. But his emphasis on proper conceptualization backfired. At a session meant to prepare us for the exam, he wished to explain how communist ideology voids the issue of nationality of its meaning (no one was buying this, but the resistance was generally tacit). "What, for instance, was Lenin's nationality?" He asked. To my somewhat embarrassed amusement, and the teacher's consternation, a spontaneous tongue-

in-cheek chorus answered, "A Jew" – "*Žy-y-ydas*," the first syllable comically prolonged.

A few decades later in Israel, I studied the history of KPSU once again on my own, from the perspective of the history of the repressions and the Gulag… By then the experience of completely contrary perspectives on the same events no longer created a cognitive dissonance: the ethical aspect of the events left little space for hesitation.

The next steps in our ideological education were "Dialectical Materialism," which made sense, and "Historical Materialism," which did not, though Prof. Meškauskas, who lectured on the latter, managed to turn it into an interesting deployment of philosophical ideas. At one point he stated, with some emphasis, that socialism does not exist without democracy. Officially this was supposed to mean that there was democracy in the country; unofficially we understood it as saying that it was not true socialism that we were living in. Fortunately, there were no "donkeys" among us in that gathering.

Likewise, "Political Economy of Capitalism," based on Marx's *Capital*, made sense, but "Political Economy of Socialism," which followed, did not. In principle, one was expected to rise to a higher level of socio-political consciousness, in which the more arcane "dialectical" vision would be achieved instinctively as it were, via spontaneous insight. In reality, there was a special visual-conceptual way in which we crammed for that exam, as well as for exams on "Scientific Atheism," and "Scientific Communism": the idea was to remember what was said in each paragraph on each page of the text-book. That type of study started in the last grades of school. We had bracketed away the question of the truth value of what was said in all those paragraphs on all those pages.

In the last of our student years we had some literature courses. Except for a single seminar — in my case given on Byron by Dr. Baužytė (in a parallel group they were reading Joyce's *Ulyss-*

es!) these courses were mainly devoted to literary history rather than to in-depth literary study. Nevertheless, the leading literature professor, Elena Kuosaitė, was a very stimulating supervisor of my graduation paper, which I chose to write on dialogue in two eighteenth-century novels. It was she who first sent me to the library to read whatever American books on narratology were available or could be obtained by interlibrary loan. Those hours in central Reading Rooms on the National Library and in the main building of the University library, when I read a chapter of Edwin Muir or Wayne Booth at a sitting, were among the happiest in my student days. I retained a warm memory of those reading rooms, and would look for their replicas on visits to different campuses in Europe and the States. But when I revisited these libraries 35 years later, what I saw did not coincide with the memories. It is still not clear whether this was because of actual restructurings in the intervening years or because my memory had glamorized the halls, the wood paneling, and the slightly mysterious atmosphere of parallel non-converging flow of strangers' minds in the glow of the desk-lamps.

Our own department library was useful but not rich; it did not, for instance, have the full text of *Paradise Lost*. Yet we were rather well supplied by modern English and American fiction from other sources. Many people got parcels with books from relatives abroad, and those circulated. I think I was more abreast of the contemporary American novel of the 1960s and the 1970 (except for Philip Roth, whose work I never saw in those days) than I was in Israel later, where paperbacks were easily available and treasured less.

Underappreciated at the time (but longed for in retrospect) were mandatory sports classes. One of the objections against them was that they usually consumed half a day: we had to take a bus to the University building on Čiurlionio street, change into sports clothes, and run to the Vingio Park stadium for various athletics exercises and games. In winter we sometimes got

ski gear from a storage room, and went cross-country skiing in the Park. Likewise underappreciated, mainly for reasons of poor teaching, was a cycle of courses meant to prepare us to act as emergency paramedics in times of war.

One of our unstated ambitions was to become elegant young ladies, but sound communist education required keeping us connected with the down-to-earth peasant-and-worker realities. In the summers following the first two years we were obligated to work for a few weeks, for minimum pay, in agriculture or construction. Since I did not want to sleep anywhere except my room in my parents' cooperative apartment in Antakalnis, I chose construction. The first summer it was outside Vilnius, and my companion there was another girl from our "special" group, Miriam (Mirka) Markus. We would take a bus to that outlying locality and walk together to the construction site. Our job was, mainly, the removal of construction garbage: piling it on a stretcher or a wheelbarrow, walking out of the skeleton of the building, and pouring it out in an appointed place. One day we were put to shovel sand into a very big pit; after many hours the pile of sand still looked almost the same size; then a bulldozer came and pushed it all into the pit in a few minutes. This memory came back to me while reading Varlam Shalamov's stories of the waste of human energies on manual labor in the camps.

The construction workers around us were from Belorussian villages and spoke a dialect referred to as "tuteishi" – "local." On Mondays some of them bore marks of Sunday drinking. This work was their livelihood. They did not walk to the nearby workers' canteen at lunch break but ate what they had brought from home. For Mirka and me the walks to the canteen were a welcome distraction; the food was edible; the apple compote a delicacy. The following summer I had a similar construction-garbage removal work in the town itself; I do not remember much from that experience, except the ironic remark of another fellow-student after we got rather dusty: "And my mother

used to say, 'Study, my girl, you'll become a lady'" ("Mokykis, mokykis, dukrele, ponia būsi").

I remember Mirka affectionately and with regret for the finality of our parting. At first she seemed to me a relic of the Jewish small town, the shtetl, a culture whose image I strongly disliked for its excess emotionality and for refusal to recognize womens' need for privacy. But Mirka was irresistible: tall, strong, bright, with merry vitality, forbearance to weaker friends who were always trailing in her wake, curiosity, and proneness to experimentation. In her family's badly aired apartment, smelling, it seems, of the spices with which her grandmother cooked while the others were at work or at school, she played records for me: Engelbert Humperdinck, Tom Jones, Paul Anka, Simon and Garfunkel, but especially the Beatles, who, after some initial resistance, got under my skin. When my son became fascinated with their songs several decades later, Mirka's face while listening to the vinyl records, almost drunk with pleasure, came back to haunt me. We drifted apart when she got married — one of the first among us. I strongly disliked her husband. They left for Israel soon, before she could graduate, and divorced there. The younger of her two handsome brothers got kidnapped somewhere in Rhodesia and was released through the offices of the Mr. Plateau-Sharon, member of the Israeli parliament, whose sins should be forgiven owing to this one good deed. I heard that Mirka's second marriage, to a man from Riga, and her life in the States, were happy – but then her husband died of a sudden heart attack, the kind that takes away men in their forties. She was always strong enough to get back on her feet; I hope this is true now too.

Back to our working-class experience: when there was a shortage of hands at harvest-time, students were often sent to villages to help. We had one such day in the second year, when, together with our second-year teacher, we harvested jumbo radishes. Then in the third year we were sent for a few

days to bring in potatoes, in a "tuteishi" village. In my work-group there were eleven girls, mainly, but not only, from our own study group (a few had received exemptions on grounds of health). The tractor had overturned the furrows in a vast field, and we walked in the grooves, gathering potatoes into baskets and pouring them out into containers at the edge of the field. Every day two girls, in rotation, stayed behind for kitchen duty (one of the first feats was to scrub clean the pots, or rather metal buckets, that we were given for cooking). We were supplied only with sugar and some fat, but we dug potatoes for ourselves and picked apples from the trees that lined the road from the field to the hut where we slept. The girls knew a multitude of ways to cook potatoes and apples, so mealtimes were fun, except the day after kitchen duty (but after this one day, the appetite returned). The really hard thing was hygiene: no place to wash. We slept on the floor thinly covered with a meager stint of straw, and one night, having fallen asleep with one girl on my left arm and one on my right, I awoke with one of the arms free: the girl on my left was sitting up weeping.

It was suddenly announced that our work in that village would extended to eleven days. This was a bit of a blow. We walked a couple of miles to a government hut that had a telephone, and I phoned home to tell my parents. One of the girls shamed me for the tone of distress with which I spoke, but she was also the one to help make up a short list of badly needed equipment (including cotton wool) to be brought to us when my mother said she would come to see us. She did come, driven in by my future husband in his father's Moskvich, along with Dr. Pažūsis, our teacher that year. That was joy, and welcome support. All in all, the experience enhanced our tacit bonding.

After the third year of studies we were not obliged to do physical work but had to get practice working in pioneer camps – summer camps for children. To prepare us for this, before the end of the school year we were sent for almost a week to such

a camp, a short train ride from the town. We were to play "pioneers" and have the experience over which we would have to preside in summer: lining up in the morning, marches, tasks, etc. We were told, for instance, to produce a wall newspaper and had a very good time sitting together writing skits and drawing pictures. But our collective effort was rejected: this was not the required genre. What we had to do was draw a big five-cornered star and then fill each corner with the official materials to which it was supposed to be devoted…

That summer I did, indeed, get a paid job in the pioneer camp on Nemenčinės plentas, not far from home. I slept in a corner of the girls' dorm. After lights-off I sat in the doorway between the girls' and the boys' dorm-rooms, telling the children all the stories I knew, including the whole of Greek mythology in Russian: most of the children were Russian speakers. A few Lithuanian parents gently complained. A Russian mother complained about something else: the marching drills she happened to observe on a hot day — instead, she said, of intelligent games. I wondered how she could not understand that we had to prepare the children for some ceremony, but I knew she was right. This was, in miniature, the experience of being between the hammer and the anvil, which many of my fellow students experienced working in schools in the late 1970s and early 1980s.

As to the pay, it barely covered the replacement of a torn pair of sandals.

In the fourth year we had school practice. Mine was in my own school, Salomėjos Nėries gimnazija, under the supervision of teacher Eugenija Purienė, one of the kindest people I had ever met. It was good experience. In the upper grades we read *The Catcher in the Rye*, and I offered the children a Freudian interpretation without calling it by that name. Many other supervisors would have had me destroyed. Instead, it seems that the school soon made a bid to employ me, but someone higher up did not give permission. That was one of the signs that in

Vilnius I would not get a job. The state anti-Semitism was gaining momentum.

The well-behaved children of Salomėjos Nėries gimnasia did not, however, prepare me for the painful lack of discipline in the Jerusalem schools where I taught for about four years, 1974-1978, while working on my doctorate, before my children were born and I lucked out getting an assistantship at the Hebrew University.

During the last summer, our "practice" was in the field of translation, which, indeed, became the profession of many of my fellow students, especially in the post-Soviet years.

And so we are moving towards the final year of studies, and of my life in Vilnius, 1972–1973.

Grisha and I got married in June 1972, after the fourth year was over. During our engagement meeting with his and my parents, it was decided that we would all apply for emigration to Israel. Soon afterwards, however, the Soviets instituted the diploma tax: everyone with a higher-education diploma had to pay some astronomical sum before he or she could leave the country. Though three of the four diplomas of our parents were from pre-war Lithuania, we had to pay for all. Our plans for application for exit permits had to be postponed. In a few months, however, largely owing to the struggle led by Senator Henry Jackson, the rules were amended: they would no longer charge for old diplomas. We calculated that if we sold everything and used up all the savings, we would be able to meet the outstanding payment. Then, a few months into my fifth year, we applied. (In fact, when we finally left in October, the tax was no longer levied, and much of the money was left to relatives in Vilnius).

Emigration was a complicated procedure. One of the first steps I had to take was to tell about my plans to the head of our Comsomol cell, ask her for some brief recommendation letter, and have her arrange for my expulsion from the organization. The expulsion had to go through three stages: the immediate

cell, the faculty, and then the University. The head of our cell, Alina, was shocked by the news. She said, "I shall discuss this with my parents in Kaunas over the weekend, and we shall talk early next week." On returning from Kaunas she said something that got carved into my memory: "My mother thinks that these people will leave anyway, so why don't we try to remain friends? I agree. We shall not have that meeting — I shall mark that it has taken place." Which she did, and the matter went up to the faculty level. This time, however, there was a donkey among us, who wanted to know, "When exactly did that meeting take place?"

I do not remember how the meeting of the faculty committee went; it must have been formal, dry, and quick. Then came the day when I had to leave in the middle of my mother's class to attend the committee on the University level. Everyone knew what was going on. With a gesture of apology I stood up to leave the classroom; my mother, pale and reserved, nodded; my friends averted their eyes. Only one student's smile betrayed a mixture of curiosity and Schadenfreude, which also got fixed in my memory.

That committee meeting was highly unpleasant. The guy who gave me a hard time was a Jew, and this disgusted me no less than my having to play a silly little woman who is following her husband to a cruel country despite all the ideals of the construction of the bright future in our socialist home.

My in-laws, my husband, and I got the permission to leave rather soon. Not so my parents, who were visible in the community and had to be made an example. We delayed our departure as long as we could, so as not to leave them behind. The justification for doing so was rather sad: my mother-in-law had recently gone through treatment for melanoma (it was completely cured, with the help of an Armenian surgeon in Leningrad, Dr. Loris Khachaturian; it gives me pleasure to write his name and recollect his kindness and charm). The delay al-

lowed for business as usual; I wrote my graduation paper and completed the degree. One thing changed: my Kaunas friends seemed to open up to me, as if they had shed suspicions. The hints about the things slowly brewing in Kaunas became more frequent. But I avoided those conversations. Thirty-five years later I felt I had to explain to them why: my father had warned me that "they" cannot arrest us for wanting to leave but would be very glad to arrest us on any other pretext. Apparently, some of my friends had understood this by themselves.

Along came state exams. The toughest one was the exam in "Scientific Communism" – one of the subjects that one crammed by visualizing the paragraphs under each rubric, without a shade of belief that this knowledge would ever be of use. At the exam some Russian inspector attacked my slightly uncautious statement about the need for criticism and self-criticism in the socialist society: "Criticism of what?" The Lithuanian members of the examination board silenced him. I graduated will all the excellent marks, including this exam.

There was also the hurdle of job distribution — the mandatory first job assignments, as in all the Soviet universities. Two years previously, when my husband graduated from the physics department, likewise with only the highest grades and the best in his vintage, there were 20 positions at the University and in the Academy of Sciences. He would not get any one of them; nor would his best friend, Lazar Fridland, who later became Professor of Physics at the Hebrew University of Jerusalem. To avoid being sent to teach physics in a remote village school, they both obtained invitations from some factories or workshops; my husband eventually got a job in his own former school in Vilnius. The story certainly left them with a residue of bitterness. But as a married woman, with a husband employed in Vilnius, I got what was called "a free diploma," without a job assignment. No one from our "special" group was given a job at the University; the criteria of suitability were different. It would

take my friends long years to rise in their professions as they deserved.

The ceremony of graduation was held outside, on the campus of Čiurlionio street. My husband arrived with a bouquet, expecting to congratulate me on the "red" (Cum Laude) diploma. He was very angry when I did not get it. My mother blames Vice Rector Sudavičius for this injustice and other malicious decisions. The official explanation was that I had no record of "social activities." Another official explanation: that year "red" diplomas went only to Lithuanistics and Russistics students. This was a little more to the point, because two of my close friends, Algimanta and Laimutė, whose grades were a little lower than mine but within the Cum Laude range, and who did have a record of trade-union or Comsomol work, were likewise denied "red" diplomas. There is a version of decency-considerations behind this: if not a person with the highest grades then also not the people with occasionally slightly lower grades, so that the injustice should not be too apparent. One way or another, this gave me feelings of guilt for years. In Israel it would not matter whether or not my Soviet diploma was one with distinction, but I thought that for my friends it would be important. When we met more than three decades later, they did not seem to have thought about it much, however. Laima started her post-student life in a school in Klaipėda but eventually her talent was appreciated, and for many years she worked in a teachers' training institute which eventually became Klaipėda University. Algima was assigned to a school in Panevėžys, got married there, and worked in the same school for almost four decades, turning into one of the most influential pedagogues and at times cooperating with Vilnius University. She lived in the same two-room apartment throughout those decades, devoting herself to her two sons and to her pupils, but finding the time and the courage to participate in the hand-holding demonstration of the Baltic Way in 1989, the human chain of

about two million people stretching over almost 700 kilometers in Lithuania, Latvia and Estonia. When happier times came, with her sons making splendid careers, with the possibility of travel and the long-sought freedom of expression, she already had cancer and did not find the time to seek treatment for it — there were, finally, so many much more interesting things to do… It was her initiative to hold reunions, and it was her son who located and contacted Rufa and me in Israel. She was the presiding angel over our first visit to Lithuania — happy, emotionally packed days — after 35 years of absence; because of the conversations we had, she became my constant inner interlocutor. She passed away; and things have not been the same since.

On her second visit to Jerusalem, with a group of teachers, I took them on a tour of the Mt. Scopus campus, and showed them that we had white-boards and markers in the classrooms instead of the traditional blackboards and chalk. By then it had been discovered that chalk was cancerogenous. Isn't everything cancerogenous these days? We shall get cancer anyway, I joked. Algima was amused.

We had lost touch when I left in 1973, slamming the door on the past and starting a totally new life and a totally new bout of learning. Over these years, an occasional image of Vilnius in artwork or on the TV would make my heart contract; I thought I would never walk those streets again. But lo, and behold: the world changed! Our first visit to Vilnius was like the closing of a circle. Giving a plenary lecture at a conference and hearing my mother kindly remembered and praised at an English department event (her name is absent from Soviet-time books about Vilnius University) wiped out the less positive emotions of the graduation year. Meeting old schoolmates again, getting to see their young images behind their middle-aged current faces, having the former erase the latter within a few minutes, and feeling young again — this was happiness. My former fellow students, especially those in Kaunas, keep holding reunions,

reaching out to each other across and in the midst developments, good and bad, which we had never imagined in the old days. We must have done something right, then. The background against which their faces stand out are the birch tree in the University yard, the arches of the old buildings, the back street, then Gorky street, now (like before the War) Vokiečių, where we went to cafes if there were "windows" between classes, the Gediminas square which we would sometimes cross together under the old hill with the red tower, the river, the streets leading up to the main University building from all directions. These sights, common to the others are to me little short of miraculous, a treasure trove of personal archeology beneath layers of time.

September 16, 2016

IN MEMORIAM

Irina Karsavina	1906 – 1987
Vaclovas Baravykas	1909 – 1974
Aleksandra Dantaitė	1921 – 2005
Rachilė Aprijaskytė Valdštein	1921 – 2019
Elė Pareigytė	1924 – 1997
Genovaitė Adukevičiūtė Špokevičienė	1926 – 1982
Alfonsas Laučka	1927 – 2015
Uršulė Panavaitė Žemaitienė	1930 – 2014

1951 m. laidos anglistai su dėstytoja Neda Kameneckaite (sėdi viduryje). Iš kairės į dešinę sėdi Alfonsas Laučka, Angelė Šurnaitė; stovi: pirmas iš kairės A.Dambrauskas, antra – Galina Baužytė, ketvirta – Aleksandra Dantaitė.

1951 m. iš
kairės į dešinę:
A. Naruševičiūtė,
dėst. S. Levinaitė,
E. Benediktavičiūtė
prie Vilnelės.

1951 m. Lukiškių aikštėje. Iš kairės pirmoje eilėje Galina Baužytė, dėst. Elena Narvydaitė, Aleksandra Dantaitė; antroje eilėje viduryje Angelė Šurnaitė, pirma iš dešinės – Birutė Mackonytė.

Audiovizualinė auditorija, apie 1977 m.

1977 m. doc. Alfonso Laučkos (pirmoje eilėje su gėlėmis) penkiasdešimtmetis; pirma iš dešinės – dėst. Irena Varnaitė. Antroje eilėje pirma iš kairės – Izabelė Steponavičiūtė, pirmas iš dešinės – Juozas Pikčiligis. Trečioje eilėje (iš kairės į dešinę): Aloyzas Gvidonas Bartkus ir Albinas Jovaišas.

1979 m. dėstytojos (iš kairės į dešinę) Lilija Talmantienė, Zinaida Pavilionienė, Olimpija Armalytė, Gražina Karpuvienė

Anglų filologijos katedra 1979 metais. Pirmoje eilėje sėdi (iš kairės į dešinę): Laima Erika Katkuvienė, Dalija Tekorienė, Birutė Kiškytė, Aleksandra Dantaitė. Antroje eilėje (iš kairės į dešinę): Laimutė Zabulienė, Adelė Vilčinskienė, Gražina Rosinienė, Elė Pareigytė, Uršulė Žemaitienė. Stovi (iš kairės į dešinę): Ema Geniušienė, Vladas Dobilas, Lilija Talmantienė, Gražina Karpuvienė, Leonora Zapereckienė, Petras Anusas, Liudvika Drazdauskienė, Auksė Mardosaitė, Albertas Steponavičius, Ligija Kaminskienė, Vytautas Petrukaitis, Nijolė Lapteikienė.

Doc. Rachilės Aprijaskytės (viduryje, su gėlėmis) 60 metų jubiliejus 1981 m. Pirmoje eilėje iš kairės į dešinę: Alfonsas Laučka, Aleksandra Dantaitė, Elena Stasiulevičiūtė-Piesarskienė, Izolda Genienė, Rachilė Aprijaskytė, Adelė Vilčinskienė, Nijolė Maskaliūnienė, Gražina Rosinienė. Antroje eilėje iš kairės į dešinę: Lionginas Pažūsis, Ema Geniušienė, Alfonsas Tekorius, Laima Grigaliūnienė, Dalia Tekorienė, Albinas Jovaišas, Leonora Zapereckienė, Elė Pareigytė, Ligija Kaminskienė, Vytautas Petrukaitis. Trečioje eilėje iš kairės į dešinę: Olimpija Armalytė ir Gražina Karpuvienė.

Iš kairės į dešinę: Lilija Talmantienė, Adelė Vilčinskienė, Aleksandra Dantaitė, Rachilė Aprijaskytė

Anglų filologijos katedros dėstytojai apie 1980-1982 m.
Iš kairės į dešinę: Uršulė Žemaitienė, Birutė Kiškytė,
Gražina Rosinienė, Olimpija Armalytė, Vladas Dobilas,
Ema Geniušienė, Auksė Mardosaitė, Albertas Steponavičius,
Gražina Karpuvienė, Augustina Stungienė

Adelė Gruodytė Vilčinskienė	1930 – 2013
Albertas Steponavičius	1934 – 2018
Laima Pelakauskaitė Zabulienė	1935 – 2018
Auksė Mardosaitė Sutkuvienė	1935 – 2006
Stefanija Gražina Talutytė Rosinienė	1939 – 2018
Olimpija Armalytė	1940 – 2014
Zigmantas Vytautas Banelis	1942 – 2010
Vladas Dobilas	1946 – 2012

Anglų kalbos slėpinių pavilioti. Prisiminimų kaleidoskopas – Sudarė Inesa Šeškauskienė, Jonė Grigaliūnienė. – Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2019. – 296 p.

ISBN 978-609-07-0288-8

Knygoje sudėtos Vilniaus universitete Anglų filologijos katedroje vėlyvuoju sovietmečiu ir ankstyvuoju Lietuvos nepriklausomybės laiku dėsčiusių anglistų mintys. Joje daugiausia tekstų, kuriuose buvę dėstytojai kalba patys apie save – apie juos suformavusią aplinką, studijas, darbą. Kai kuriuos tekstus parašė dėstytojų kolegos ar studentai. Įvadiniame straipsnyje pateikiama anglistikos studijų Lietuvoje apžvalga ir analizė. Ji grindžiama autentiška archyvų medžiaga, niekur neskelbtais užrašais, garso įrašais ir kitais šaltiniais.

Viršelio dailininkas *Marius Daraškevičius*
Kalbos redaktorė *Regina Venckutė*
Maketuotoja *Vida Vaidakavičienė*

Vilniaus universiteto leidykla
Saulėtekio al. 9, LT-10222 Vilnius
info@leidykla.vu.lt, www.leidykla.vu.lt

Spausdino ??????Standartų spaustuvė
S. Dariaus ir S. Girėno g. 39, LT-02189 Vilnius
Tiražas 150 egz., 12 aut. l.